אספקלריא

אספקלריא לפרשת כי תשא - פרה תשפ"א

אספקלריא לימי הפורים ולפרשת תצוה תשפ"א

אספקלריא לפרשת כי תשא - פרה תשפ"א ב

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר ב

"כי אם בתורת .. ובתורתו" – מהי תורתו ומהי תורת ה'? ב

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים ב

"אשר נתן שבתות מנוחה לאות ולברית", ביאור מה שהשבת היא "אות" ו"ברית" ב

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים ג

"חָרוּת עַל הַלֻּחֹת" ג

"וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה" ד

"לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ" ד

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי ה

"ותורתך בתוך מעי" ה

בואי שבת / הרב חיים שולביץ ז

ברית עולם ז

בנתיבות הירושלמי – הפרשה באספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל קלויזנר - מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת ומועדים ח

"לָמָּה פָּרָה קוֹדֶמֶת? שֶׁהִיא טָהֲרָתָן שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל" ח

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר ח

ברכה על מחצית השקל ח

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק ט

חובת לימוד הלכות שביעית ט

שריפת חמץ של בשר וחלב י

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק י

אכילת מיני מצה לסעודת שבת בערב פסח שחל בשבת י

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י' יא

פניני עיון בפרשת השבוע יא

התורה ומצוותיה / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות ושא"ס, דומ"צ באשדוד יב

'מר דרור' – צידה פועלת שינוי בחיה עצמה יב

מדוע הכיור לא הועמד לפני המזבח, הלא אסור לגשת לעבודת המזבח ללא קידוש ידים ורגלים? יב

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב יג

בירור דברי הגרי"ז על שני האותות שנאמרו בשבת יג

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס יד

ביאור תיבת לדעת הנאמרת לגבי השבת יד

חמדת משה / הרב משה שמואל דיין, מח"ס 'חמדת משה', בני ברק יד

בענין הרואה אדם גדול מאחוריו אם מברך עליו ברכת ברוך שחלק יד

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים. טז

שבט לוי לא משתעבד במצרים, ולא חוטא בחטא העגל, הקשר בין שני דברים הללוטז

יקרה מפנינים / הרב מנשה פייגנבוים, מח"ס יקרה מפנינים יז

היכן אמר ה' 'שימו איש חרבו וגו' והרגו איש את אחיו'? יז

כפטיש יפוצץ / הרב פינחס טרויבע, ראש כולל 'אבן ישראל' בירושלים יט

'מטבע של אש' – י"ב פירושים במה נתקשה משה יט

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב כ

עם היצר לא מתווכחים! כ

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מאנשעסטער כ

למה לא מדברים אודות גודל הנסיונות של החפץ חיים בשמירת הלשון? כ

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים ויו"ר מכון 'למעשה' אשדוד כא

למה מביאים את מחצית השקל כא

מֵאוֹר שעשועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'כא

כשהוא שוחק אומר היטב הדק כא

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי בית המדרש' ושא"ס כב

הרחת הדסים בשבת קודש כב

מנחת נחום / הרב נחום אריה ברנט כב

דברים שהיו במשכן ולא נזכרו בקרא כב

מנחת שלום / הרב אהרן אקר, דומ"צ בבית הדין 'דבר למשפט', ומח"ס 'משפטי אהרן' כג

כיצד קונים את המצות [חיוב תשלום על מצות קודם החג | האם מצות נקנות בכסף] כג

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד כד

בענין האמונה ב"אין עוד מלבדו" כד

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת, מרבני 'בית המדרש להלכה בהתיישבות' כה

תוספת שביעית כו

האם גם תשפ"א היא שנת שמיטה? כו

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית כו

לעלות – או לצאת כו

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית כז

אימתי ניתנו הלוחות לישראל כז

ביאור מדרש פלאי 'הלואי יהוון בני עמי בא"י אע"פ שמטמאין אותה' כח

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל כח

יצרא דעבודה זרה כח

"תכלית הידיעה שנדע שלא נדע" [זו חכמתו של הבן החכם | מכאן זוכים להריגת המן ולקבלת התורה מאהבה בימי מרדכי ואסתר] כח

נעימות החיים / הרב שלום אלעזר מאסקאוויטש, רב דחבורת 'נעימות החיים', בן כ"ק אדמו"ר משאץ שליט"א, בני ברק כח

"מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך" כח

עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק כט

בענין הכיור – והאם מותר לכתחילה לקדש ידיים ורגליים מכלי שרת או דווקא מהכיור? כט

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי ל

הקדמת נעשה לנשמע – תנאי הכרחי בקבלת התורה! ל

פרשה למעשה – בירור הלכתי בפרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית לא

חליבה בשבת לא

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מנשעסטער לג
אופן וטעם בחירת בצלאל להקמת המשכן לג
שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק לד
ביאור למה פסולת לוחות הברית שייכת למשה רבינו לד
תובנות / הרב נחמן דרקסלר לד
השכינה שורה בישראל לד
חינוך לה
חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי לה
בנקרת הצור לה
חידות לה
חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ לה
שאלות בפרשת כי תשא לה
חדוותא דאפטרתא פרה (יחזקאל לו) לה
תשובות לחדוותא תרומה לה
חדוותא דאפטרתא תצוה (יחזקאל מג) לה
כתב חידה / הרב אשר קופולוביץ לו
כתב חידה לפרשת כי תשא לו
פיתרון כתב החידה לפרשת תצוה: 'מצח' לו
פולמוס לו
פולמוס / הרב משה וקסמן, ורבני ולומדי אספקלריא לו
שאלת הבנים בליל הסדר מפי כתבם לו
אספקלריא לדף היומי לז
אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת פסחים לז
הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים לז
סיפור לז
"מתוך ההפיכה" – סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק לז
פרק נ"ז "מילים שחודרות עמוק" לז
סיפור / נמסר ע"י הרב פנחס זרביב לט
מטריה מהרבי וכח התפילה שהועיל לט

אספקלריא לפרשת כי תשא - פרה תשפ"א

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

"כי אם בתורת .. ובתורתו" – מהי תורתו ומהי תורת ה'?

חז"ל דורשים במסכת עבודה זרה (יט, א) את הפסוק "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה": **"אמר רבא בתחילה נקראת על שמו של הקדוש ברוך הוא ולבסוף נקראת על שמו".**

להלן מקורות לכך שהתורה "ניתנת לאדם במתנה" על ידי שעמל בה:

א. המהרש"א כאן מדמה זאת לנאמר (נדרים לח, א) לגבי משה רבינו, בתחלה היה לומד את התורה ומשכחה ואחר שעמל בה ניתנה לו התורה במתנה [ושוב לא היה משכחה] ועי"ש.

ב. ועוד מדמה זאת המהרש"א גם לקידושין לב, ב שהתורה היא "של" התלמיד חכם.

*

ויש ששייכו את עניין נתינת התורה לאדם במתנה לעניין "קניין תורה":

ג. ברכות סג,ב, שבת פג,ב, ועוד: אין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו באהלה של תורה, שנאמר (במדבר יט,יד) 'אדם כי ימות באוהל'.

*

ומצאנו גם הדרכות נוספות כיצד להגיע לכלל כך ש"תינתן התורה לאדם במתנה":

א. על ידי ברכת התורה: ראה צל"ח ברכות סד,א שפירש את כוונת רבא בסוגייתנו שעל ידי ברכת התורה ניתנת התורה לאדם במתנה, עי"ש.

ב. על ידי ענוה: בנדרים (נה, א, ובדומה בעירובין (נד, א): מאי דכתיב (במדבר כא, יח) "וממדבר מתנה, וממתנה נחליאל, ומנחליאל במות"? אמר ליה: כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה, שנאמר וממדבר מתנה, וכיון שניתנה לו במתנה נחלו ק-ל, שנאמר וממתנה נחליאל, וכיון שנחלו ק-ל עולה לגדולה, שנאמר ומנחליאל במות, וכו'.

ונראה לבאר כוונת הגמרא שם, על פי דברי חז"ל (שהש"ר פרק א פסוק א, אות ט); ובדומה בקה"ר פרשה א,א, אות א): [משל] לבליוטוס שהיה גדל בביתו של מלך, אמר ליה המלך "שאל מה אתן לך", אמר הבליוטוס "אם שואל אני כסף וזהב הוא נותן לי, אבנים טובות ומרגליות הוא נותן לי, אמר הריני שואל בתו של מלך והכל בכלל". כך (מלכים-א ג, ה): בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלקים: "שאל מה אתן לך", אמר שלמה "אם אשאל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות הוא נותן לי, אלא הרי אני שואל את החכמה, והכל בכלל", וכו'. ונראה שלזה כוונת הגמרא כאן, שכשתינתן לו התורה במתנה "נחלו ק-ל", ייעשה הוא נחלתו של מלך, על דרך חתן, וממילא גם יעלה לגדולה.

*

וכן את המושג "קניין התורה" מצאנו גם במקומות נוספים, על ידי מעשים שונים:

א. על ידי מ"ח קניינים: ויש מדמים זאת לנזכר בפרק קנין תורה (אבות פ"ו מ"ו) "והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים וכו'".

וראה לב אליהו (ר"א לאפיאן, חלק "שביבי לב", אות פ) שהאדם צריך שתהיה לו לכל הפחות שייכות עם מ"ח הדברים, שכך קונה על ידי "תחלת פרעון".

ועוד בלב אליהו (חלק ב, פרשת וארא, מאמר א, עמוד לא): הברכה "אשר וגו' ונתן לנו את תורתו" היא על כך שאנו מחדשים בתורה וקונים קנין בתורה, כי אם אדם מחדש בתורה הרי השי"ת הוא שנתן לו את כח החידוש.

ואודות כך תמצא גם במכתב מאליהו (ראה"א דסלר, חלק ד, עמוד 34-35): "בן תורה כשנעשית 'תורתו' ומרגיש נעימות מופלגת, מיד נפשו מתרפקת על מי שהוא שורש כל התענוג הזה, ואינה נשארת אצלו לרגע בתורת התנשאות והתפרדות, אלא מתחלפת מיד להתבטלות ולדבקות".

וזה מעט בדומה לדברי השפת אמת (קרח שנת תרסג) שכתב שצריך שיהיה "בתורת ה' חפצו" אפילו כאשר "בתורתו" שלו "יהגה יומם ולילה", שלא יפריד את חלק ההשגה שלו.[א]

ומוסיף במכתב מאליהו: "הרי שכח התורה הופך את החושך עצמו לאור, וזה מאחדות ה' שאפילו הפכים מאוחדים בו לשרת את התכלית האחת".

[א] אמנם יתכן שהשפת אמת מדבר אודות דרגה גבוהה יותר, שמלכתחילה כבר אינו מפריד את חלק השגתו, ואילו ה"מכתב מאליהו" מדבר אודות דרגה פחותה מזה, ש"מתחלף" מיד.

הכוונה תתבאר, שעניין האחדות הוא שזה האחד שהוא סיבת הסיבת ועילת העילות שממנו הכל מסתעף אבל בו עצמו אין שום הסתעפות.

וראה הקדמת הראב"ד לפירושו לספר יצירה (בפירוש נתיב ה) שביאר באופן זה לגבי עניין אחדות ה', והוסיף: והמשל בזה לשמש שמתכת השעוה ומקפאת ומקרשת הטיט וכו'". וראה במילואים (שכתב רי"י סטל, מאמר יב) לספר "אמרות טהורות חיצוניות ופנימיות" (לר' יהודה החסיד, מבעלי התוספות) שמנה הרבה קדמונים שהשתמשו ברעיון הפעולות ההפוכות של השמש והאש). ואולם עיין שומר אמונים הקדמון (ר"י ארגאס, ויכוח שני אות נה) שכתב "אבל בעצם אחדות האין-סוף יתברך שמו לא יצדק זה המשל, כי אין ערך ודמיון לאחדותו וכו'".

ב. בסימנין: עירובין נד, ב.

ג. מתוך שמחה: שבת ל, ב.

ד. ביסורים: שמות רבה [שמות] פרשה א, א, ברייתא בברכות ה, א.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים

"אשר נתן שבתות מנוחה לאות ולברית", ביאור מה שהשבת היא "אות" ו"ברית"

וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם. בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם (לא, טז-יז)

א] בגמ' בברכות (מט, א) מובא שמי שטעה ולא הזכיר הזכרת שבת בברכת המזון שאומר "ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית".

וכותב שם הרבינו יונה (לו, א ד"ה לאות) דמכיון שאחרי שאומר "אשר נתן מנוחה לעמו ישראל" מוסיף "לאות ולברית" – הוו להו שני ענינים והוה ליה מטבע ארוך ולפיכך חותם בה בשם ובמלכות עכ"ד.

ומבואר שהשבת היא "אות" והיא "ברית"[ב], וזה ע"פ המקראות בפרשת השבוע שנאמר (שמות לא, טז) "ברית עולם" וכן (שם, יז) "אות היא לעולם".

ענין ה"אות"

ב] והנה ענין ה"אות" – מבאר רש"י (שמות לא, יג) "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה. לדעת האומות בה כי אני ה' מקדשכם".

וכותב ה'חפץ חיים' (עה"ת עמ' קלג) שהשבת נקראת בשם "אות" להורות לנו על גודל ענינה.

משל למה הדבר דומה? לאחד מבעלי מלאכה ומסחר שמציב על ביתו מבחוץ איזו אות למען ידעו הכל טיב מלאכתו ומסחרו. חייט בבגדו, וסנדלר בסנדלו. והנה כל זמן שהאות על הבית מבחוץ, הכל יודעים שבעל המלאכה הזה דר בבית הזה, ואף אם לפעמים נסע לדרך על איזה ימים, מכל מקום עדיין לא עקר דירתו מכל וכל מהבית הזה. משא"כ כשנוטל האות מבחוץ לקבעו במקום אחר, מוכח דהאומן או הסוחר הזה כבר עקר את דירתו מהבית הזה ואינו מצוי בו כלל.

כן הוא ממש בענין שבת. כי היא אות המעידה שהשי"ת ברא את העולם בששה ימים ונח ביום השביעי. והיא ג"כ אות על האיש הישראלי הנושא את נס התפארת הזה על עצמו (ר"ל השומר שבת ומקיימה), שהוא מאמין בהקב"ה שהוא בורא העולם ומחדשו, וממילא הוא אדון על הכל ואנחנו מחויבים לעשות רצונו בכל נפשנו ומאודנו כי הכל שלו. ועל ידי אמונתו בה' ובאמת, הוא משרה

[ב] בזוהר (תיקו"ז תיקון כד דף סט, א) איתא: דאינון שכינה עילאה ותתאה. ועלייהו איתמר (ויקרא יט, ל) "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" דא מקד"ש יו"ד **אות שבת דא ברית** דצריך לנטרא ליה בבת זוגיה דאיהי קדושה דיליה ברכה דיליה (עי' גר"א ב"ק לב, ב) דעלה איתמר "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו" - ויברך דא ברכה, ויקדש דא קדושה. ולגבי תרוייהו הוו נפקי קדמאי לקדמות כל והוו אמרי תרי זימני "בואי כלה בואי כלה".

בתוך לבבו קדושת ה', וכמש"כ (שמות לא, יג) "כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם".

ועל כן אף אם ארע שעבר על איזו מן המצות, עכ"ז האות הזה ניצב להעיד על האיש הזה, כי עדיין הוא דר בדירתו הראשונה (ר"ל שאיש הישראלי הוא בחזקתו וקדושת ה' בתוך לבבו). לא כן אם ח"ו מחלל את השבת, בזה הוא מסלק את האות מעל עצמו ומראה שמפנימיות לבבו כבר נעקרה האמונה בה' ובתורתו, וכבר הוסר המקדש מתוך לבבו. ועל כן נפסק שהמחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעכו"ם לכל דבר עכ"ד.

ועפ"ז יש לבאר מה שאמרו בגמ' בנדרים (לא, א) שהנודר מ"שובתי שבת" אסור בישראל ומותר בעכו"ם גם באלו שמקיימים את השבת, כי לא התכוין לנדור רק מאלו המצווים על השבת. ולאמור י"ל ש"שובתי שבת" היא מהותם של ישראל, משום שבמהותם הם מאמינים בקב"ה ומכח זה הם שובתים בשבת, כמו חנות שתכולתה גורמת לשלט ולא השלט גורם לתכולה (מגיסי שליט"א).

נמצא שענין ה"אות" – כאמור מבטא ומעיד על אהבתו יתברך לישראל שבחר בהם מכל האומות. ושרק עם ישראל יכול להעיד "זכר למעשה בראשית" מכח מה שהוציאנו ממצרים "ביד חזקה ובזרוע נטויה" (וכפי שהתבאר במקו"א).

ענין ה"ברית"

ג] ובנוגע ל"ברית" – יש לציין לדברי מרן הגר"ח הלוי זצ"ל שמבאר את נוסח התפילה בשבת שאומרים "ושני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בהם שמירת שבת וכן כתוב בתורתך ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורתם ברית עולם".

ולא מובן, וכי מה שכתוב בלוחות האבנים אין זה כתוב בתורה, שהוצרכנו להביא ממה שכתוב במקום אחר בפרשת כי תשא.

ומבארים בשם הגר"ח (מובא בחי' הגרי"ז סטנציל). דהנה כל מה שניתן בלוחות הוי "ברית עליהם". כמו שכתוב בפרשת ואתחנן (דברים ד, יג) "ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים". וכמו שכתוב כמה פעמים "לוחות הברית".

ועפ"ז נראה שבתפילה רצה לומר היכן נאמר ברית על השבת? וע"ז אמר שבשני מקומות מצינו כן. א. "ושני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בהם שמירת שבת". והיינו דכיון שנאמר שבת בלוחות הרי הויין ברית עליהם. ב. "וכן כתוב בתורתך ושמרו בני ישראל וגו' ברית עולם" שנאמר בתורה עוד הפעם ברית על השבת עכ"ד.

וענין ה"ברית" – ראה ברבינו בחיי (שמות כ, ח) שכותב שנקראת השבת "ברית" כשם שהזכיר באות המילה (בראשית יז, י) "זאת בריתי", וכן באות הקשת (שם ט, יב) "זאת אות הברית".

ומבאר הנצי"ב (העמק דבר בראשית יד, יח) ש"ברית" זה כינוי על אמונה. שכל המאמין ועובד את אלוק הרי זה כריתות ברית עמו שיהא הוא עובדו והאלוק ישגיח עליו.

ומוסיף (ויקרא כד, ח) לבאר שה"ברית של שבת" מצד ישראל הברית הוא שלא יתעסקו בפרנסה, רק יתענגו על ה' מן המוכן. וכנגד זה הברית של שבת מצד הקב"ה הוא שישפיע בשבת ברכת שבוע הבא[ג].

ועפ"ז מבאר הנצי"ב את הפסוק (שמות לא, ט) שאמר "לעשות את השבת ברית עולם". וז"ל ברית היא האמונה בכללה. והזהיר הכתוב לחזק את קדושת שבת שיעשו את המחלל שבת כמו הכופר באמונה. והרי היא כעיקר הברית שהוא הדת ואמונת ישראל בה' בתורתו ובהשגחתו עכ"ד.

[ג] ראה גם ברבינו בחיי (שמות כ, ח) שכותב עה"פ (שמות לא, טו) "וביום השביעי שבת שבתון קודש לה'", וכתוב אחר כן "לעשות את יום השבת ברית עולם". וז"ל קרא ליום השביעי שהוא יסוד עולם "שבת שבתון קדש לה'" **וקרא אל השבת המקבלת ממנו "ברית"** עכ"ד.

משל נפלא כותב ה'חפץ חיים' (עה"ת עמ' קלא) לבאר שהשבת הוא המתנה היותר חשובה שניתנה לעם ישראל.

ואלו דבריו. כמו החתן והכלה שמשדרים מתנות זה לזה, אחרי אשר התקשרו בברית התנאים. והנה אמנם יקרה שהחתן והכלה נמנעים מלהיפגש יחד והאנשים מרננים אחריהם שנפסק הקשר ביניהם. אבל עדיין אין הדבר ברור, ויוכל להיות כי מפני איזו סיבה אחרת חדלו מלהיפגש אלו עם אלו. אבל מכיון שיצא קול הברה בעיר, שהכלה החזירה לחתן את המתנות ששדר לה ביום הנישואין, והכל רואים שאינה מענדת על אצבעה את הטבעת עם אבן השוהם שנתן לה במתנה, אזי ברור לכל שנתפרדה החבילה וחזרו זה בזה.

כן הוא הדין עם השבת. המתנה הנכבדה שניתנה לעם ישראל, והמעידה היא על הקשר שבין בני ישראל והקב"ה ו"ברית עולם היא לדורותם". אולם אם רואים אנו שהכלה (כנסת ישראל) פשטה מעל ידה את התכשיט היקר הזה והחזירתו לחתן (כלומר חודלת מלשמור את השבת), אזי אות היא שנפסק הקשר בין ישראל לקב"ה חלילה, וכי אין אנחנו מאורסים לו.

תחת אשר אם הננו שומרים את השבת כהלכתה, קורא הכתוב עלינו (הושע ב, כא) "וארשתיך לי לעולם וגו' וידעת את ה'" עכ"ד.

ד] ומהות ענין ה"ברית" – כאמור הוא ברית בין ישראל לקב"ה. עם ישראל מכבדים ומקדשים את השבת ובוטחים בביטחון בקב"ה, וכנגד זה הקב"ה משפיע שפע ברכה וקדושה על ישראל וכפי שנתבאר במקו"א.

הסיבה למערכת הזו של ה"ברית" – נעוצה בכך שע"פ סדר שליטת המזלות שולט ביום השביעי מזל "שבתאי" שגורם צרות רבות ורעות, ולכן באמת אומות העולם עצבים בו. ואילו ישראל ששמחים בו הרי הם מורים בזה שאינם נתונים לשליטת השרים והמזלות אלא "כי חלק ה' עמו", ולכן זוכים מכח זה ל"נחלה בלי מצרים" שלא ע"פ דרך הטבע. וזה גם הסיבה ש"השומר שבת כהלכתו" מוחלין לו על כל עוונתיו, כי עי"ז מתעורר ההנהגה שלא ע"פ כללי המשפט. ועל כן מצינו אסונות וצרות רבות בשבת מכח שליטת מזל שבתאי. וכנגד זה נצטוינו במצות "תוספת שבת" ואיסור "מדבר דבר". ועד לכדי שכותב הרשב"א שזהו טעם מצד עצמו שנצטוו ישראל לנוח מכל מלאכה במטרה שיעסקו במלאכת שמים כדי שעי"ז ינצלו מפגעיו. ומבאר שכנגד זה תיקנו לומר "ואני תפלתי וגו'" (במנחה) להתפלל לפניו שתהא תפלתינו בו בעת רצון ושתקובל תפלתינו ועבודתנו לפניו.

* המאמר הזה הוא מבוא שנכתב למאמרים על "שבת קודש". החפץ לקבל את המאמרים בקובץ PDF, ישלח בקשה לכתובת מטה.

לתגובות: 5322906@gmail.com

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

"חָרוּת עַל הַלֻּחֹת"

וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹקִים הוּא חָרוּת עַל הַלֻּחֹת (לב, טז)

ובפי' רש"י (שם) בד"ה מעשה אלקים המה כמשמעו הוא בכבודו עשאן. **דבר אחר כאדם האומר לחבירו כל עסקיו של פלוני במלאכת פלונית, כך כל שעשועיו של הקדוש ברוך הוא בתורה.** חרות לשון חרת וחרט אחד הוא, שניהם לשון חיקוק אנטייליי"ר בלעז, עכ"ל.

-א-

עירובין (נד א) איתא: ואמר רבי אליעזר מאי דכתיב "חרות על הלחת" (כי תשא לב טז), אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, ע"כ.

ובפי' רש"י (שם) בד"ה לא נשתכחה, חרות משמע חקוק ואינו נמחק לעולם, **על ידי הלוחות היתה תורה חקוקה לישראל מהשתכח מהן עולמית**, עכ"ל.

בספר טעמא דקרא (כי תשא לד יא) בד"ה "שמר לך את אשר אנכי מצוך" וגו', י"ל משום דאמרינן בעירובין (נד א) אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות, לא נשתכחה תורה מישראל, ולכן עכשיו אחר שנשתברו הלוחות, **הוצרך להזהירם "שמר לך" שלא ישכחו. ואולי לכן שנה כאן עוד פעם כל הפרשה האמורה בפרשת משפטים** (כג יד-כד) לפי ששלטה בהם שכחה, והורה להם שצריך לחזור כמה פעמים, משא"כ בתחילה היה די בפעם א', עכ"ל.

-ב-

"וְעַתָּה לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם וכו' הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ" וגו', ע"כ. (כי תשא לב לד).

ובבעל הטורים (שם) בד"ה מלאכי בגימטריא מאה ואחד. ילך עולה כמנין הלכה. רמז למה שאמרו (חגיגה ט ב) אינו דומה מי ששונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד, **שע"י כך ילך ההלכה לפניו. גם הנה עולה כמנין הלכה. גם ישקני מנשיקות פיהו** (שה"ש א ב) **עולה מאה ואחד**, עכ"ל.

כאן רמז לו על ענין חזרה, דלאחר שבירת הלוחות דשלטה השכחה בתורה, צריך לשנות "מאה פעמים ואחד".

והוא סמוכין למש"כ בטעמא דקרא, דלכן שנה כאן עוד פעם הפרשה, לפי ששלטה בהם שכחה.

ומבואר בדבריו במה שכתב שע"י כך ילך ההלכה לפניו, דעל ידי שלומד מאה ואחד פעמים אינו בא לידי שכחה.

והוא סמוכין למש"כ בתורת משה להחת"ס (צו, ושבת הגדול) בד"ה בהפטרה לשבת הגדול, "ושבתם וראיתם, בין צדיק לרשע בין עבד אלקים לאשר לא עבדו" (מלאכי ג יח). בחגיגה (ט ב) וכו'. ואינו דומה שונה פרקו וכו', **והנה מחזיר אחר לימודו "ק"א פעמים" אינו שוכח** וכו', עכ"ל.[ד]

-ג-

והנה מש"כ בטעמא דקרא הטעם מה ששנה כאן בפרשת כי תשא עוד פעם כל הפרשה האמורה בפרשת משפטים.

יש לפרש עוד ובהקדם מש"כ המלבי"ם (כי תשא לד יג) בד"ה כי את מזבחותם, זה כבר הזהיר בפ' משפטים (כג כד), **ופה הוסיף "את אשריו תכרתון" שלא נזכר שם**, והוא עפ"י מ"ש בע"ז (נג ב) אמר ר' יהודה אמר רב ישראל שזקף לבנה להשתחות לה ובא עכו"ם והשתחוה לה אסרה דאמר רחמנא "ואשריהם תשרפון באש" (ראה יב ג) והלא ארץ ישראל ירושה להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אלא מדפלחי ישראל לעגל גלי אדעתייהו דניחא להו בע"ז וכי אתו עכו"ם שליחותא דידהו קא עבדי. לכן בצווי שבפרשת משפטים שהיה קודם מעשה העגל לא הוצרכו לבער האשרות, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ובצווי זאת שהיה אחר מעשה העגל נאסרו האשרות לכן הוסיף שרפת האשרות, עכ"ל.

ולפי דבריו מבואר ג"כ מה שהוצרך לחזור בפרשת כי תשא על מה שכתב בפרשת משפטים.[ה]

-ד-

עירובין (נד א) איתא רב אחא בר יעקב אמר, אין כל אומה ולשון, שולטת בהן, שנאמר "חרות" (שם) **אל תקרי חרות אלא חירות**, ע"כ.

ובפי' רש"י (שם) בד"ה על הלוחות **בשביל הלוחות היו בני ישראל בני חורין**, עכ"ל.

"כִּי אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ וכו' וְלֹא יַחְמֹד אִישׁ אֶת אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה" ע"כ (כי תשא לד כד).

ובמשך חכמה (שם) בד"ה "שלש פעמים בשנה יראה וכו', ולא יחמוד איש את ארצך" הנה בפרשת משפטים כתוב "שלש פעמים בשנה" וכו' (כג יז), ולא סיים ולא

[ד] **וכ"ה בשו"ת חת"ס** (או"ח סי' כ) ע"כ נ"ל דדברי ר' יוחנן בנויים על מה דאמרינן בש"ס דילן (חגיגה ט ב) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד, **וכן הוא מפורסם ומקובל "שהשונה מאה פעמים ואחד לא במהרה הוא שוכח"** וכו', עכ"ל.

[ה] **ומש"כ שם** (כי תשא לד יג) מזבחתם לשון רבים ואשרה לשון יחיד, עי' משך חכמה (שם) מש"כ בזה. אמנם צ"ע דבראה (יב ג) כתיב אשריהם לשון רבים.

יחמוד איש את ארצך. הוא כמו שאמרו בפרק כיצד מעברין (עירובין נד א) שאלמלא נשתברו לוחות ראשונות לא שלטה בהם אומה ולשון, ואם כן לא היו צריכים לירא פן יקח אחר את ארצם. אבל כאן שנשתברו הלוחות ויכולים האומות לנצחן ולשלוט בהן, **לכן הוצרך השם יתברך להבטיח שעל ידי מצות ראיה ברגל לא יזוקו "ולא יחמוד איש את ארצך"**, עכ"ל.

ובזה יש עוד טעם מה שחזרה התורה לשנות פרשה זו אף שכבר נתבאר בפרשת משפטים.

-ה-

"בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ" ע"כ (בראשית א א).

ובפי' רש"י (שם) בד"ה בראשית, אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל התורה אלא מ"החודש הזה לכם" (בא יב ב), **שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל**, ומה טעם פתח בבראשית, **משום "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים"** (תהלים קיא ו), שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, **הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו**, עכ"ל.

ונראה דטעם זה שייך רק לאחר שנשתברו הלוחות שאומות העולם שולטים וצריכים להשיב להם תשובה, משא"כ קודם שבירת הלוחות שאינם שולטים שפיר יכול להתחיל מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה.

"וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וכו' אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל" ע"כ (וזאת הברכה לג יב).

ובפי' רש"י (שם) בד"ה לעיני כל ישראל שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר "ואשברם לעיניכם" (עקב ט יז), **והסכימה דעת הקדוש ברוך הוא לדעתו, שנאמר "אשר שברת"** (כי תשא לד א), **יישר כחך ששברת**, עכ"ל.

ולהמתבאר יש לבאר סמיכות סיום התורה לתחילתה, פי' דהטעם שהתחיל התורה מ'בראשית' שהוא תשובה כנגד טענת האומות, שאם יאמרו וכו', וכל מה שהוצרכו לזה הוא רק אחר שנשתברו הלוחות והיה לאומות שליטה. **ולכן לאחר שמסיימים "לעיני כל ישראל" מתחילים מ"בראשית".**

*

"וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה"

וְחַג שָׁבֻעֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה (לד כב)

בפי' רש"י (שם) בד"ה וחג האסיף. בזמן שאתה אוסף תבואתך מן השדה לבית. אסיפה זו לשון הכנסה לבית, כמו "ואספתו אל תוך ביתך" (כי תצא כב ב): תקופת השנה. שהיא בחזרת השנה, בתחלת השנה הבאה: תקופת. לשון מסיבה והקפה, עכ"ל.

"וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאָסְפְּךָ אֶת מַעֲשֶׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה" ע"כ (משפטים כג טז).

בפי' רש"י (שם) בד"ה וחג האסיף - הוא חג הסוכות: באספך את מעשיך - שכל ימות החמה התבואה מתייבשת בשדות ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים, עכ"ל.

-א-

הנה תיבת האסיף הכתוב בפרשת כי תשא מלא יו"ד כתיב, ואילו תיבת האסף הכתוב במשפטים חסר יו"ד כתיב, וצ"ב.

גם צ"ב מה שבפרשת משפטים כתב רש"י ובחג אוספים אותה אל הבית **מפני הגשמים**, ובפרשת כי תשא לא העתיק **מפני הגשמים**.

והנראה בזה בהקדם ביאור הפסוקים, דבפרשת משפטים כתוב "וחג האסיף בצאת השנה" פי' והוא בסוף השנה. ובפרשת כי תשא כתוב "וחג האסיף תקופת השנה" פי' והוא בחזרת השנה בתחילת השנה הבאה וכמו שפי' רש"י שם.

-ב-

בעל הטורים (משפטים שם) האסף. ב' במסורה. הכא "וחג האסיף בצאת השנה". ואידך "האסיף תקופת השנה" (להלן כי תשא לד כב). והיינו דאיתא בפ"ק דסנהדרין (יג א) "וחג האסיף תקופת השנה", צריך שיהא חג האסיף בתקופה חדשה, והיאך משמע זה בכאן, אדרבה לכאורה משמע בהיפך שיהא בתקופה ישנה. אלא הכי פירושה חג האסיף מתחיל עם בצאת השנה (עי' ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב), אם כן צריך שיהא בתקופת השנה, דהיינו בתקופה חדשה, עכ"ל.

בירושלמי (ראש השנה פ"א ה"ב) מתני' באחד בתשרי ר"ה לשנים וכו': גמ' שנים מניין כתוב אחד, אומר "וחג האסיף בצאת השנה" (משפטים כג טז) וכתוב אחד אומר "וחג האסיף תקופת השנה" (כי תשא לד כב), אי זהו חדש שיש בו חג ותקופה ואסיף ושנה יוצא בו, אי זה זה זה תשרי, ע"כ.[ו]

-ג-

בספר פנינים יקרים (משפטים שם) בד"ה בפסוק "וחג האסיף בצאת השנה באספך" וקשה דכאן משמע דחג האסיף הוא בצאת השנה בחודש אלול, ולהלן בפ' תשא (לד כב) כתיב "וחג האסיף תקופת השנה" פי' רש"י תחלת השנה. ובספר קנה אברהם תי' דאיתא בילקוט פינחס (סוף רמז תשפב) אמר רבי לוי כל חדש וחדש ביקש הקב"ה ליתן לישראל מועד **בניסן פסח, באייר פסח שני, בסיון שבועות, בתמוז רצה ליתן להם מועד גדול** ועשו העגל, וביטל תמוז ואב ואלול, ובא תשרי ופרע להם ראש השנה יום הכפורים סוכות שמ"ע, והשתא אתי שפיר דבפרשתינו מיירי קודם מעשה העגל **והיה ראוי להיות ר"ה בתמוז יוהכ"פ באב וסוכות באלול והוי סוכות בצאת השנה,** אכן בפרשת תשא שמדבר אחר חטא העגל ונתקלקל הסדר ונכללו המועדים בתשרי ושפיר כתיב חג האסיף בתקופת השנה, עכ"ל.

ולהמתבאר דבמשפטים דהוא קודם חטא העגל היה חג האסיף צריך להיות בצאת השנה והוא באלול ואז הוא עדיין תחילת האסיף, לכן כתיב שפיר תיבת 'אסף' חסר יו"ד.

ולכן פי' רש"י ובחג אוספין אותה אל הבית **מפני הגשמים** פי' שעדיין לא הוי זמן האסיף המלא.

משא"כ בכי תשא דחג האסיף הוא בתשרי ואז הוא זמן האסיף המלא שהתבואה כבר נגמרה, וכמו שכתב רש"י בזמן שאתה אוסף תבואתך מן השדה לבית, פי דאז זמנה ולא מפני הגשמים, והוי זמן האסיף המלא ולכן כתוב תיבת האסיף מלא יו"ד ולכן ג"כ לא העתיק מפני הגשמים ודו"ק.

וסמוכין למש"כ הוא בפי' רש"י (בהר כה כב) בד"ה עד השנה התשיעית, עד חג הסכות של תשיעית, שהיא עת בוא תבואתה של שמינית לתוך הבית, שכל ימות הקיץ היו בשדה בגרנות, ובתשרי הוא עת האסיף לבית וכו', עכ"ל.[ז]

והוא עד"ר שנתבאר דחודש תשרי הוא זמן האסיף, ומדוייק ג"כ מש"כ בוא מלא וא"ו ודו"ק.[ח]

-ד-

בספר משך חכמה (משפטים שם) בד"ה וחג האסיף. וכן ב"כי תשא" (להלן לד כב), לא כן בדברים כתיב "חג הסוכות" (ראה טז יג). הטעם על פי דברי הגר"א (שיר השירים ד טז) כשניתן לוחות השניים ומשה ירד מן ההר וחזרו ענני הכבוד בט"ו לחודש תשרי נצטוו על סוכות כידוע. ולכך, אז קודם דברות שניות נקרא חג האסיף ולא חג הסוכות. ומסולק קושיית ר' חנינא בראש השנה (יג א) יעויין שם והבן, ולא שייך לקרותו חג האסיף על סוכה, ועיין, עכ"ל.

בספר קול אליהו (אמור כג מג) בד"ה "למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים" וגו'. הנה רבים מקשים (עי' טור או"ח סי' תרכה) למה אנחנו עושים סוכות בתשרי כיון שהוא נגד היקף ענני כבוד היה ראוי לעשותו בניסן כי בניסן היה תחילת היקף עננים (עי' בעל הטורים מסעי לג ה), אמנם י"ל לפי שכשעשו את העגל נסתלקו העננים ואז לא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן, ומשה ירד ביום הכפורים וממחרת יום הכפורים ויקהל משה וצוה על מלאכת המשכן, וזה היה בי"א בתשרי, וכתיב "(והעם) [והם] הביאו [אליו] עוד נדבה בבוקר בבוקר" (ויקהל לו ג) עוד ב' ימים, הרי י"ג בתשרי, ובי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ומשקל, ובחמשה עשר התחילו לעשות,[ט] ואז חזרו ענני כבוד ולכך אנו עושים סוכות בט"ו בתשרי, עכ"ל.

-ה-

בספר בני יששכר (תשרי מאמר ט) החג הזה נקרא בתורה "חג הסוכות" (ראה טז טז) על שם המצוה הנעשית בחג הזה, ומיהו יש להבין למה נקרא בלשון רבים סוכות ולא בלשון יחיד חג הסוכה וכו' וי"ל וכו', עכ"ל.

ולהמתבאר דהא דנקרא חג הסוכות הוא משום דרק לאחר חזרת ענני כבוד בט"ו בתשרי נצטוינו בהחג על מצות סוכה, י"ל דלכן נקרא שפיר "חג הסכת" (ראה טז יג) בלשון רבים, כדי לאורויי על ב' ענני הכבוד.

גם מדוייק מה שכתוב "למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל" (אמור כג מג) לשון רבים וגם מלא וא"ו, משום דקאי על ענני הכבוד שהיו במדבר, וחג הסוכות שעושין בט"ו תשרי הוא לזכר שחזרו ענני הכבוד אחרי חטא העגל בט"ו בתשרי ודו"ק.

*

"לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ"

רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹקֶיךָ לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ (לד, כו)

ובפי' רש"י (שם) בד"ה לא תבשל גדי - אזהרה לבשר בחלב, ושלוש פעמים כתוב בתורה (כאן, לעיל משפטים כג יט, להלן ראה יד כא) אחד לאכילה, ואחד להנאה, ואחד לאיסור בישול, עכ"ל.

-א-

ומבואר ברש"י שאילו היה כתוב "לא תבשל" רק פעם אחת, אף שכתוב לשון בישול, מ"מ המכוון הוא על איסור אכילה. ומכיון שכתוב שלשה פעמים אם אינו ענין לאיסור אכילה תנהו ענין לאיסור הנאה, וכן על דרך זה לאיסור בישול.

וכ"ה להדיא בקידושין (נז ב) **ובחולין** (קטו ב) דבי רבי ישמעאל תנא לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים, אחד - לאיסור אכילה, ואחד - לאיסור הנאה, ואחד - לאיסור בשול, ע"כ. פי' דאם היה כתוב רק לא תבשל פעם אחת היה המכוון על איסור אכילה.

ביצה (יב א) דתני תנא קמיה דרבי יוחנן המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב ואכלו לוקה חמש. לוקה משום מבשל גיד, ולוקה משום אוכל גיד, ולוקה משום מבשל בשר בחלב, ולוקה משום אוכל בשר בחלב, ולוקה משום הבערה וכו', ע"כ.

ובפי' רש"י (שם) בד"ה ולוקה משום מבשל בשר בחלב - לאו משום יום טוב, דמלקות דבשול יום טוב הא תנא ליה, אלא אפילו הוא חול לוקה משום מבשל בשר בחלב, דכתיב לא תבשל גדי בחלב שלש פעמים, אחד לאסור אכילה, ואחד לאסור הנאה, ואחד לאסור בשול, עכ"ל.

והנה מה שכתב רש"י דכתיב "לא תבשל גדי בחלב אמו" ג' פעמים, צ"ב דהא הכא מפרש רש"י מה דלוקה

[ו] **וע"ע מש"כ בזה באבן עזרא** (כי תשא שם) **ובדברי שאול** (שם).

[ז] **בפי' רש"י** (ראה טז יג) בד"ה באספך - בזמן האסיף שאתה מכניס לבית פירות הקיץ, וכו' עכ"ל. מבואר דאז הוא זמן האסיף.

[ח] **בראש השנה** (ז א) אלא אמר רב חסדא וכו' איזהו חדש שיש בו אסיפה וכו' ע"כ. ובפי' רש"י (שם) בד"ה שיש בו אסיפה - שמכניסין בו פירות לבית מפני הגשמים וכל הקיץ הן עשויות גדישין לייבש, עכ"ל. ומשמעות דבריו שהגם שחג הסוכות הוא בתשרי מכניסין הפירות מפני הגשמים, וי"ל.

[ט] **בהגהות בן אריה על הטור** (או"ח סי' תרכה) נ.ב. עי' ביאור הגר"א (שיר השירים א ד) וכו', ונראה שהתחילו במלאכות שמותרים מתוך שהותרה לצורך כו' עי' שבועות (טו ב), עי' תוס' פסחים (ה ב) בד"ה לא אמרינן כו', וביצה (יב א) בד"ה הכי גרסינן כו', דהמצוה נקראת צורך יו"ט כו'. ור"ע דלית ליה מתוך בפסחים (ה ב) לשיטתו בסוכה (יא ב) דדרש סוכות ממש עשו להם עי"ש, עכ"ל.

משום בישול, וא"כ למה הוצרך להביא ג' מקראות, אלא ע"כ כמו שנתבאר דרק לאחר דכתיב ג' פעמים אז נלמד איסור בישול.

-ב-

בתרגום אונקלוס (שם) תרגם: לא תבשל - לא תיכלון בשר בחלב, וכן תרגם בפר' משפטים ובפר' ראה.

בפרי חדש (יו"ד סי' פז ס"ק א) ואחד לאיסור הנאה וכו'. **ויש לתמוה על תרגום אונקלוס,** דבכולהו לא תבשל (משפטים כג יט; כי תשא לד כו; ראה יד כא) תרגם לא תיכלון. ואולי סבור דבישול שאסר הכתוב היינו דווקא כשאכלו, ואפקיה קרא בלשון בישול, משום דלא אסיר באכילה אלא דרך בישול, וכתוב בתורה שלש פעמים לעבור עליו בג' לאוין, וצ"ע, עכ"ל. ועי' עוד מש"כ בזה בפרי תואר (שם).

ולהמתבאר דאיסור אכילה נלמד מלא תבשל קמא, פי' דאף דכתוב בלשון בישול הכוונה על איסור אכילה, א"ש בפשיטות מש"כ בהתרגום בכל פעם לא תיכלון, והיינו משום דהא ד'דרשינן בלא תבשל תניינא על איסור הנאה, הוא משום אם אינו ענין, אבל בלא ייתורא משמעות הלשון הוא אכילה וכמו לא תבשל קמא, וכן עד"ז לא תבשל הג' ודו"ק.

-ג-

בפי' רש"י (כי תשא שם) בד"ה בחלב אמו - פרט לעוף שאין לו חלב אם, שאין איסורו מן התורה אלא מדברי סופרים, עכ"ל.

והנה בחולין (קיג א) מתני'. בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה אסור לבשל ואסור בהנאה, וכו'.[7] ר"ע אומר חיה ועוף אינם מן התורה, שנאמר "לא תבשל גדי בחלב אמו" ג' פעמים, פרט לחיה ולעוף ובהמה טמאה. רבי יוסי הגלילי אומר נאמר "לא תאכלו כל נבלה" (ראה יד כא), ונאמר "לא תבשל גדי בחלב אמו" (שם), את שאסור משום נבלה אסור לבשל בחלב, עוף שאסור משום נבלה, יכול יהא אסור לבשל בחלב ת"ל "בחלב אמו" יצא עוף שאין לו חלב אם, ע"כ.

ובגמרא (שם קטז א) מאי איכא בין רבי יוסי הגלילי לרבי עקיבא, איכא בינייהו חיה, רבי יוסי הגלילי סבר חיה דאורייתא, ור' עקיבא סבר חיה דרבנן. איבעית אימא עוף איכא בינייהו, ר' עקיבא סבר חיה ועוף אינן מן התורה הא מדרבנן אסירי, ור' יוסי הגלילי סבר עוף אפילו מדרבנן נמי לא אסיר. **תניא נמי הכי** במקומו של רבי אליעזר היו כורתין עצים, לעשות פחמין לעשות ברזל, **במקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב,** ע"כ.

ובפי' רש"י (שם) בד"ה מאי איכא בין ר"ע - דנפקא ליה מגדי פרט לעוף ובין רבי יוסי הגלילי דנפקא ליה מבחלב אמו: רבי יוסי הגלילי סבר חיה דאורייתא - דכל שהוא אסור משום נבלה נוהג בו בשר בחלב חוץ מן העוף שאין לו חלב אם: עוף איכא בינייהו - ר"ע דפריש דאינו מן התורה משמע הא מדרבנן יש לו אבל רבי יוסי הגלילי דלא פריש האי לישנא שרי ליה לגמרי: תניא נמי הכי - דלרבי יוסי הגלילי אפילו איסורא דרבנן לית ליה בעוף, עכ"ל.

בספר לב אריה (שם) בסוד"ה בגמ' מאי איכא וכו', וז"ל ואולם בעיקר אוקימתא זו דאינו מובן איך מרומז פלוגתא זו בדבריהם [פי' דלרבי יוסי הגלילי הותר בשר עוף גם מדרבנן]. נלע"ד ליתן טוב טעם, דהוא ע"פ דברי הט"ז ביו"ד סי' קיז (וכ"ה באו"ח סי' תקפח, ובחו"מ סי' ב) דדבר שהוא מפורש בתורה להדיא להיתר אין כח ביד חכמים לגזור עליו. [ועי' עוד בשיטמ"ק כתובות לד א ד"ה מ"ט, ובתוס' רבינו פרץ פסחים כג ב] לפ"ז אתי שפיר דר"ע דממעט ליה מגדי, וא"כ לא מקרי מפורש בהדיא להיתר דהא אינו רק מיעוט, ויכול להיות דאתי לדרשא אחרת, ולכך אסור עכ"פ מדרבנן. אבל לרבי יוסי הגלילי דבא מפורש בחלב אמו למעט עוף שאין לו חלב אם, א"כ הוי מפורש בתורה בהדיא להתיר, ולכן מותר לדידיה אף מדרבנן כנלע"ד נכון, עכ"ל.[8]

-ד-

והנה בפי' רש"י (כי תשא שם) העתיק פרט לעוף שאין לו חלב אם, ומ"מ סיים שאסור מדברי סופרים, וצ"ב מש"כ בלב אריה דלמאן דיליף מבחלב אמו נחשב מפורש מן התורה להיתר, וא"כ אין כח ביד חכמים לגזור.

ונראה בזה עפ"י מש"כ בחי' כתב סופר (חולין שם) בד"ה ואיבעית אימא וכו' נ"ל לבאר פלוגתייהו דבוודאי בעוף רחוק למיגזר אטו בהמה דלא מיחלף, רק מאחר שכבר נמנו וגזרו בחיה דמיחלף יותר כמ"ש ראשונים ריש פרקין בתנא אגרא (שם קד ב) עי"ש, שוב גם בעוף לא חלקו ואמרו שכל שבכלל בשר אסור, וכל זה לר"ע דחיה אינו מן התורה, והוצרכו לגזור בחיה גם בעוף לא חלקו. אבל לרבי יוסי הגלילי דבחיה דאורייתא שוב משום עוף לחוד לא נמנו לגזור, ולכן מתיר בעוף לגמרי כנ"ל, וכו' עכ"ל.

ומבואר דלמאן דס"ל דאסרו בשר עוף בחלב הוא מדין לא פלוג, דרבנן גזרו על חיה וכללו בגזירתם גם בשר עוף.

ולפי"ז י"ל עפ"י מש"כ בשו"ת נודע ביהודה (תניינא יו"ד סי' סב) והנה מעלתו הקשה על דברי הט"ז דהרי רבית לנכרי מפורש בתורה "לנכרי תשיך" (כי תצא כג כא) ואפ"ה אסרו חכמים (ב"מ ע ב). ואמנם אין זה קושיא דרבית לא אסרו בהחלט שהרי כדי חייו מותר (ב"מ שם) וא"כ לא עקרו חכמים ההיתר לגמרי, עכ"ל. **ועי' עוד מש"כ בזה במהר"ץ חיות** (ב"מ שם) **ובשו"ת אבני נזר** (או"ח סי' מח) יעו"ש.

-ה-

ומבואר דאף דלהט"ז דא"א לחכמים לאסור מה שהתורה התירה בפירוש, מכל מקום כל שלא נעקר ההיתר לגמרי יכולים לאסור.

כמו כן י"ל בנידון דידן, דמכיון שכל האיסור בבשר עוף בחלב הוא רק מדין לא פלוג, לא מיקרי עוקר דבר מן התורה בכך, מכיון דדבר האסור מטעם 'לא פלוג' הוי איסור קליש, וכמו שכתב **בדרוש וחי' רעק"א** (ביצה ד ב) לענין ספיקא.

וסמוכין לדברינו ממש"כ בשו"ת חת"ס (אבה"ז ח"א סי' לח) **בד"ה ודברי מהרי"ל, דמשום מראית עין יכולים לאסור גם דבר שמפורש בתורה להיתר.**

<u>באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'עזר אברהם' ומג"ש בביה"כ"ע איצקובי' בב"ב, מח"ס באר צבי</u>

"ותורתך בתוך מעי"

וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינַי (לא, יח)

כתב רש"י וז"ל: ככלתו - ככלתו כתיב חסר, שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן, שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה. עכ"ל.

ולכאורה יש להעיר בדברי רש"י כמה הערות:

א', מהי ההדגשה שהתורה ניתנה במתנה דוקא ככלה לחתן, הלא לכאורה העיקר הוא שניתנה במתנה, וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק בתהילים (ס"ח י"ט) "לקחת מתנות באדם" ואיתא במדרש תהילים שם "זו תורה שניתנה במתנה בחנם לישראל".

ב', שעיקר הלימוד שהתורה ניתנה במתנה הוא מהלשון "ויתן", כמבואר בנדרים (לח.) וא"ר יוחנן, בתחילה היה משה למד תורה ומשכחה, עד שניתנה לו במתנה, שנאמר ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו. וכן איתא בעירובין (נד.) ונדרים (נה.) "אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו - תורה ניתנה לו במתנה", שנאמר (במדבר כ"א י"ח) "וממדבר מתנה". ואם כן יש להבין מהי ההוספה בדרשה כאן שניתנת כ'כלה לחתן' דוקא, וכי חסר מתנות שניתנים מאדם לחבירו. [ובמילים אחרות, קשה: מה צריך להסביר ולתת דוגמאות של מתנות, מספיק לומר שקיבל מתנה. ואם כבר צריך גם דוגמה, וכי אין הענקת מתנות אלא כלה שניתנת לחתן?!].

ג', עוד קשה, שלכאורה רש"י הרכיב כאן שתי דרשות שונות של חז"ל, כי בשמו"ר (מ"א ו', וכ"ה בנדרים לח.) איתא ויתן אל משה אמר רבי אבהו, כל מ' יום שעשה משה למעלה היה למד תורה ושוכח, א"ל רבון העולם, יש לי מ' יום ואיני יודע דבר, מה עשה הקב"ה, משהשלים מ' יום נתן לו הקב"ה את התורה מתנה, שנאמר ויתן אל משה. עכ"ל המדרש.

ועוד איתא (שם ה'): מהו ככלותו, אמר ר"ש בן לקיש, כל מי שהוא מוציא דברי תורה ואינן ערבין על שומעיהן ככלה שהיא עריבה לבעלה, נוח לו שלא אמרן, למה, שבשעה שנתן הקב"ה התורה לישראל היתה חביבה עליהם ככלה שהיא חביבה על בן זוגה, מנין, שנאמר ויתן אל משה ככלותו. ומבואר, דהדרשה שהתורה ניתנה במתנה אינה שייכת כלל לדרשת תיבת "ככלותו" שהיתה ככלה. דבפיסקא ו' הנ"ל דרשו חז"ל מלשון הכתוב "ויתן" שהתורה ניתנה למשה רבינו במתנה, ואילו בפיסקא ה' דרשו מדכתיב "ככלתו" חסר שדברי תורה צריכים להיות עריבים ככלה. ואילו רש"י הרכיב יחד את ב' הדרשות וכתב שהתורה נמסרה במתנה למשה רבינו ככלה לחתן.

הדמיון בין כלה לתורה

והנראה לבאר, דהנה בעיקר הדמיון שיש בין כלה לתורה ניתן לפרש, כי בניגוד לכל המתנות שמקבל האדם מזולתו, אין כל הבדל אם המקבל אוהב את המתנה או לא, משא"כ בכלה שניתנת לחתן, כל מהות הנישואין בנוי ומושתת על האהבה והחיבה שיש ביניהם, וכל החפצא של "כלה" נעשית רק ע"י חיבוב מצד החתן. וכך הוא גם בתורה, דרק כאשר מרגישים את החביבות ואת העריבות של התורה ככלה לחתן, אפשר לזכות לכך שהתורה נמסרת במתנה, וכל זמן שלא מחבבים ואוהבים את התורה, לא זוכים שהקב"ה ימסור את התורה במתנה. [וזהו גם מה שתיקנו אנשי כנה"ג את הנוסח בברכת התורה "והערב נא ה"א את דבר תורתך בפינו" וכו'. ועיין מנחות (יח.) גבי מעשה דיוסף הבבלי שאמר לו רבי אליעזר בן שמוע "אשריכם תלמידי חכמים שד"ת חביבין עליכם ביותר]. וממילא מיושב גם מה שרש"י הרכיב את שני המדרשים, כי כוונתו לפרש דהא גופא מה שזכה משרע"ה לקבל את התורה במתנה, היה דוקא כאשר היתה עליו עריבה וחביבה ככלה.

התורה נמסכת בגוף הלומדה

ובעוד אופן נראה לבאר את הדמיון שבין כלה לתורה, דבניגוד לכל המתנות שבעולם, שהמתנה אינה מתחברת ואינה נעשית חלק אחד עם מי שקיבל אותה, הרי שכאשר חתן מקבל ונושא כלה, מקבל המתנה מתאחד ונעשה כגוף אחד עם המתנה עצמה, וכמו שכתוב (בראשית ב, כד) "על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד". [וידועים דברי הזוה"ק (ח"ג ז:) דזכר בלא נקבה נקרא "פלג גופא", היינו חצי גוף, וכשמתחברין נעשין גוף אחד]. וזוהי א"כ המתנה היחידה בעולם שמתאחדת ונהפכת להיות לחלק עצמותי עם המקבל. וכמו כן גם התוה"ק, אי אפשר לזכות לתורה אלא אם כן מתחברים אליה חיבור גמור, וכדברי הזוה"ק (פרשת אחרי עג.) ד"ישראל ואורייתא וקוב"ה חד הוא", דהיינו שהתורה וישראל הלומד אותה הם כגוף אחד ממש.

ואם כן רק כאשר זוכים להיות "אחד" עם התורה, זוכים לקבל את התורה במתנה, אולם כל זמן שהתורה היא דבר חיצוני לאדם ואיננה הופכת לחלק מעצמותו, דהיינו כל זמן שהוא איננו מפנים את התורה בעצמו באופן שהיא תשפיע על כל ארחות חייו, הנהגתו, מידותיו וכדומה, לא זוכים לתורה.

והיסוד בזה הוא, כי בניגוד לכל החכמות שבעולם, שהאדם יכול ללמוד ולדעת אותם אך אין להם שום השפעה על המהות שלו, הרי שהתורה הקדושה במהותה יש לה השפעה על כל הגוף והמערכת של גוף האדם, וזה התכלית שעל כל אדם לשאוף ולהגיע לכך שהתוה"ק תהיה חלק מגופו ממש, ולא דבר חיצוני. וכמו שרואים גם מדברי המכילתא דרבי ישמעאל בשלח (מס' דויהי פתיחתא ד"ה ויהי בשלח), שכתב וז"ל: ד"א כל שכן לא

---

[7] **ומה דלא נקיט** נמי איסור אכילה, עי' מש"כ בזה בספר כנסת הגדולה (בהג' ב"י אות א), וביד יהודה (סי' פז סוס"ק ד).
ולפי מה שנתבאר י"ל דמשום דאכילה הוא פשוטו של מקרא, משום הכי לא שנאו.

[8] **וכ"ה בחי' כת"ס** (קג ב) **דמ"עוטא דגדי לא הוי מפורש, אמנם בחת"ס** (יו"ד סוף סי' עג) **ס"ל דהוי מפורש יעו"ש.**

הביאן הקב"ה דרך פשוטה לארץ ישראל אלא דרך המדבר אמר הקב"ה אם אני מביא עכשיו את ישראל לארץ מיד מחזיקים אדם בשדהו ואדם בכרמו והם בטלים מן התורה אלא אקיפם במדבר ארבעים שנה שיהיו אוכלין מן ושותין מי הבאר **והתורה נבללת בגופן.** מכאן היה רבי שמעון בן יוחאי אומר לא ניתנה התורה לדרוש אלא לאוכלי המן ושוין להם אוכלי תרומה. עכ"ל. הרי לנו שהיתה כוונה מיוחדת מהקב"ה שיהיו דברי תורה נבללין בגופן של ישראל.

וכן כתב בספר "נתיבות עולם" להמהר"ל (נתיב התורה פי"א), וז"ל: שלא יאמר האדם כי בעל תורה הוא כמו שאר אדם ואין שם תורה נקרא עליו רק אדם שיודע תורה, ודבר זה אינו, רק כי התלמיד חכם כמו עצם התורה, ויש לו דמיון גמור אל התורה, כי החכמים הם עצם התורה ג"כ, ובודאי דבר זה הוא הטעם שאמרה התורה (דברים יז, יא) 'לא תסור ימין ושמאל מכל אשר יורוך' וכו'.

עוד מצאנו ענין זה שהתורה מתחברת ומתאגדת עם לומדיה, במעשה המובא בספר מנורת המאור (סי' רי"ג)[יב], על אחד שלמד כל ימיו מס' חגיגה, ולבסוף כשמת היא באה לחלוק לו את הכבוד האחרון. ושמעתי לפרש לפי"ז על דרך רמז הא דכתיב בפרשת משפטים (שמות כא, ג) "אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו", דהכוונה שאם למד מסכת אחת הרבה פעמים עד שנעשה כבעלה של אותה מסכת, אזי "ויצאה אשתו עמו", בשעת מיתתו תצא להספידו ולבכות עליו, וכעי"ז פירש בספר שפתי כהן בפסוק זה. וע"ע מש"כ השל"ה הק' (במס' שבועות, ח"א דף כט:), שהלומדים לאחר לימודם בליל שבועות שמעו את דברי העידוד מהמשנה עצמה.

~ מסופר כי בסוף ימיו של הגאון רבי נחום פרצוביץ זצ"ל, עת תקף עליו חוליו, וחבריו דאגו לשלומו, וידידו הגדול הגאון רבי אהרן קרייזר זצ"ל [שהיה ראש ישיבה בארה"ב - אין בינינו קשר משפחתי], ברוב התמדה ושקיעות בתורה, היה מגיע לביהמ"ד ולא יוצא, והיו הבחורים מביאים לו את ארוחותיו לביהמ"ד, פעם אחת הגיע בחור שהביא לו האוכל, ודפק בדלת ולא פתחו לו, ברוב דאגתו הלך והציץ בחלון, ולמראה המחזה עמד משותק, כי ראה את ארון הקודש פתוח וראשו של רבי אהרן בין הספרי תורה, ומתוך בכיות וצעקות זועק במר לבו, "יבמות, מה תעשי בלי רבי נחום, בבא קמא, איך תעמדי מן הצד, תצילי את רבי נחום", וכך פירט עוד מסכתות בזו אחר זו, כשמדגיש את המסכתות המיוחדות של רבי נחום, ולאחר מכן סגר את ארון הקודש.

ראיות שהעוסק בתורה נעשה מהותו כהתורה עצמה

ונביא עוד כמה ראיות על כך, שכל תלמיד חכם שלומד את התורה, מתחבר עמה בחיבור גמור עד נעשה הוא עם התורה חפצא אחד, עצם מעצמיו ובשר מבשרו.

א) בהוריות (יג.) ילפינן דתלמיד חכם קודם לעם הארץ, ממה שכתוב (משלי ג, טו) "יקרא היא מפנינים" מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים. ולכאורה יש להבין מה ראיה מכאן שיש להקדים תלמיד חכם, הלא הפסוק 'יקרה היא מפנינים' הרי מוסב על התורה עצמה. ועל כרחך שגם התלמיד חכם שלומד את התורה נעשה במעלה כהתורה עצמה ושפיר למדין מפסוק זה על הקדמת ת"ח לעם הארץ.

ב) במכות (כב:) "כמה טפשאי אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי קמיה גברא רבה". ומבואר שאף יותר ממה שיש לכבד את התורה יש לכבד את התלמיד חכם שלמד את התורה.

ג) בתענית (ד.) "האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דמרתח ליה". ומבואר שעל ידי התורה שלמד, נעשה חפצא אחד, והתורה שלמד היא זו שגורמת לו את הרתיחה.

ד) בברכות (ח:) "הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת חוליו, דאמרינן לוחות ושברי לוחות מונחות בארון". הרי שהשוו את התלמיד חכם ללוחות העדות.

ה) בסוף חגיגה (כז.) א"ר אבהו א"ר אלעזר, ת"ח אין אור של גיהנם שולטת בהן, ק"ו מסלמנדרא, ומה סלמנדרא שתולדת אש היא הסך מדמה אין אור שולטת בו, תלמידי חכמים שכל גופן אש דכתיב (ירמיה כג, כט) הלא כה דברי כאש נאם ה', על אחת כמה וכמה שאין אור של גיהנם שולטת בהם. ופירש המהרש"א: "דמתוך אש של דברי תורה שבהם נעשה גופם אש כמ"ש (תענית שם) ת"ח דרתח אורייתא הוא דרתחא ביה". ויעויין בשו"ת מהרי"ל (סי' א'), וז"ל: ת"ח הוי דבר שבקדושה מחמת ד"ת שבלבבם, כדדרשינן (חגיגה כז.) ק"ו ת"ח שכל גופו אש דכתיב הלא כה דברי כאש"[יג]. וכן כתב בזוה"ק פרשת יתרו, מדוע התורה ניתנה באש, כי מי שמשתדל באש הזאת ניצל מאש הגיהנם. והאריך בזה בספר 'נפש החיים' (שער ד').

ו) עוד רואים אנו שלומדי התורה נהפכים למציאות של אש, בענין היחס לתלמיד חכם עצמו, כדתנן (אבות ב' י') והוי מתחמם כנגד אורן של תלמידי חכמים "והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה". וברבינו יונה שם כתב, משל למתחמם כנגד האור, אם עמד ממנו רחוק כראוי לו, נמצא נהנה ואינו נכוה, ואם קרב יותר מדאי נמצא נכוה, כך המתחמם כנגד אורן של חכמים ונהנה מחכמתן, צריך לעמוד בפניהם מתוך אימה ויראה וכובד ראש, ואל ינהג קלות ראש בפניהם, ואל יקרב להם יותר ממה שקריבוהו, עיי"ש. [וכן הוא ביחס שלנו לתורתנו הקדושה שהיא אש ממש, וצריך לפחד לגשת אליה, ולכן צריך ללמוד ב"באימה ביראה ברתת ובזיע" (ברכות כב.)].

~ סיפר מרן הגרא"מ שך זצ"ל, שבשמחת תורה בישיבת וולאז'ין רקד מרן הנצי"ב עם ספר תורה, נתקל ונפל, מיהר חותנו הג"ר איצלה מוולאז'ין והורה תחילה לאיזה בחור להרים את הנצי"ב, ולבחור אחר להרים את הספר תורה. לתמיהת הנוכחים על סדר ההוראות, הסביר כי "רבי הירש לייב [הנצי"ב] הוא אלייבעדיקע ס"ת", [ס"ת חי], וע"כ יש להקדימו לספר תורה.

ביאור עפ"ז

ועל פי היסוד האמור נוכל לבאר את דברי הגמ' בנדרים (פא.) מפני מה אין מצויים תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהם וכו', רב אשי אומר משום דקרו לאינשי חמרי, רבינא אומר שאין מברכים בתורה תחלה וכו'. ובפשטות כוונת הגמ' לבאר מהו שורש הליקוי בחינוכם של בני ת"ח, שאינם יוצאים בעצמם תלמידי חכמים. דאם הם קורים לאינשי חמרי היינו שאותם בנים מתגאים על הציבור מחמת חשיבות אביהם, ועל כן אינם יוצאים תלמידי חכמים. [וכמו"כ להביאור שאין מברכין בתורה תחילה, היינו כי אין אצלם חשיבות לתורה]. אולם יש מפרשים, וכן משמע ברש"י שם, דהא דקרו לאינשי חמרי היינו שהתלמידי חכמים עצמם מזלזלין בבני אדם, ואם כך יש להקשות, מה צריכים בניהם להיענש כל כך משום עוון אביהם, "אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהנה"?!

אולם נראה, דבאמת יש להבין את כל עיקר שאילת הגמ' מפני מה אין מצויים תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהם, דלכאורה מהיכי תיתי שגם הבנים צריכים להיות תלמידי חכמים, וכי הבן של פרופסור צריך להיות פרופסור, ודאי שלא, כי כמו שנתבאר, כשאדם לומד את שאר חכמות העולם, הוא רק יודע חומר של חכמה, אבל זה לא נהפך להיות בגנים שלו ובמהות שלו, וממילא אין שום סיבה שכך יהיה גם הבן, אולם כל זה הוא דוקא בשאר חכמות, משא"כ במה שנוגע לתורה, כמו שנתבאר האדם שלומד תורה נהפך כל מהותו לתורה ממש, וזהו מה שנקרא בלשון המהר"ל בכמה מקומות "אדם תוריי", היינו אדם שמהותו הוא תורה.

ומעתה מובנת שאילת הגמרא "מפני מה אין מצויים תלמידי חכמים לצאת ת"ח מבניהם", דמאחר וכל מין וסוג מוליד כצלמו וכדמותו, וכיון שת"ח הלומד תורה מתאחד עמה עד שהיא נהיית הוויתו ועצמיותו, איך יתכן שלא יוליד בנים תלמידי חכמים, הרי אם האב הוא ת"ח ונעשה רוחני, גם בניו צריכים להיות רוחניים יותר. ועל כך באה התשובה, "מפני שקורין לאינשי חמרי", והיינו, כי מכך שאנו רואים שאותם תלמידי חכמים מזלזלים בבני אדם וקוראין אותם חמרי, הרי מוכח שאצלם התורה לא נהיתה חלק מהם, כי התורה בשום אופן לא מזלזלת בבנ"א, ולא קוראת לאנשי חמרי, ומי שהוא איש תורה לא נוהג כך, ועל כרחך שאין להם את התכונה הרוחנית, אלא ידיעת תורה בעלמא בלא שמהותם תורה, וכנ"ל, וא"כ מאחר שבמהותם לא התמזגו עם התורה, מובן שזה לא עובר בגנים שלהם. וכמו"כ לביאור הגמ' שאין מברכין בתורה תחילה, הכוונה שכיון שלומדים אותה שלא לשמה, ואין עוסקים בה אלא כאמצעי, וכשאר חכמות בעלמא, א"כ לימוד כזה אינו מחבר ואינו מדבק את הלומד עם התורה, ושפיר אין יוצאים מבניהם ת"ח.

"ותורתך בתוך מעי"

והנה ענין זה שנתבאר, שהתורה נבללת בדמו של האדם, אמור זה להשפיע עליו, שכל הרצונות שלו, גם הגשמיים, יהיו כרצונו של הקב"ה. וכמו שביאר האור החיים הקדוש בפרשת אחרי מות (ויקרא יח, ב), שביאר בארוכה את החילוק בין הרשעים שהם ברשות לבם לצדיקים שלבם מסור בידם, וגם אם יתאוו תאוה בלבם, יבחר השכל שהוא הנשמה, ועל כן כתוב "אני ה' אלוקיכם", פירוש להיות שבחינת הנשמה בה ה' משרה אור שכינתו באדם, בסוד "אהל שיכן באדם" (תהילים עח, ס), ומצד זה יש כח באדם לנצח החפץ לפני הרצון.

ובזה ביאר האוה"ח שם את הפסוק בתהילים (מ, ט) "לעשות רצונך אלוקי חפצתי ותורתך בתוך מעי", [דלכאורה צ"ב, ממתי שמענו שהתורה נמצאת במעיים, אנו יודעים שעיקר הלימוד הוא עם הראש, צריך שהתורה תהיה בראש, וכן מצינו שהתורה צריכה שתהיה בלב, וכמו שכתוב (דברים ו', ו) "על לבבך", אך שהתורה תהיה במעיים לכאורה אין לזה מובן, מה השייכות למעיים[יד]]. וביאר האוה"ח שם וז"ל: הכוונה היא שמרוב דביקותו באדון האדונים ית' שמו לעד, עד שגם הלב נתהפך לעשות כמעשה הנשמה, שבא החפץ בו והתאוה לעשות רצונו יתברך וכו', שמעצמו חפץ ברצונו ית' לשנוא דברים אשר הלב חפץ וחושק בהם, והוא מה שדקדק לומר "חפצתי", כי אפס חפץ המורגשות וכו', ואומרו "ותורתך בתוך מעי", פירוש לרוב חשק עבודת הקודש עד שמרגיש בלומדו תורת ה' כאילו אוכל וממלא בני מעיו ממזון טבעי. עכ"ד. ומבואר, שמעלת לומד התוה"ק מגיעה

[יב]. בספר מנורת המאור שם הביא המעשה בשם מדרש תנחומא שאינו נמצא בידינו, והביאו הח"ח בס' תורת הבית פ"ו. עוד הביאו המעשה, בדרשות מהר"ח או"ז, החסיד יעב"ץ באבות ה' י"ט, מגיד מישרים להב"י סוף פרשת תזריע, מדרש שמואל בסוף אבות, תורת משה להאלשיך בפרשת אמור (כ"ב ל"ב), פירוש חרדים על הירושלמי בסוף ברכות, וכתב שם שכן איתא במסכת חגיגה וצ"ע, ואולי כך היה הגירסא לפניו בירושלמי חגיגה, כוונת האגדות הנקרא כפתור ופרח, קב הישר פרק י"ד, ספר שפתי כהן עה"ת בריש פרשת משפטים.

[יג]. ובזה מבוארים גם דברי הספורנו בפ' שמות, שכאשר משרע"ה נענה ללכת למצרים ואהרן יצא לקראתו, כתוב (שמות ד' כ"ז) "ויפגשהו בהר האלוקים וישק לו". וכתב הספורנו "כמנשק דבר קדוש". והיינו דהוקשה לו איך נישקו בהר האלוקים הלא אסור לנשק במקום קדוש. וע"כ ביאר שנשק לו מדין ספר תורה, שמשרע"ה נתקדש גופו כס"ת ממש, ועל כן היה יכול לנשק לו בהר האלוקים.

[יד]. ומצאתי שכבר עמדו בזה חז"ל במדרש בילקו"ש (פרשת ראה רמז תתצ"ב, ופסיקתא דרב כהנא פ"י ו'), וז"ל: הוא שדוד אומר לעשות רצונך אלקי חפצתי ותורתך בתוך מעי, וכי יש תורה בתוך מעיים לא כן כתיב ועל לבם אכתבנה, אלא אמר דוד כך יבא עלי אם ירד דבר בתוך מעי שלא עשרתי אותו, הה"ד ועל אוצרות המלך וכו'. והיינו דזה קאי על ענין המעשרות שדוד המלך ע"ה לא אכל ללא תרו"מ. וכן פירש"י שם שהכוונה של דוד על האוכל שבא למעיו. אך לכאורה צ"ב פשיטא מאי קמ"ל, וגם מ"ש מצוה זו שנקט טפי משאר מצוות שהתחיל "לעשות רצונך חפצתי". והרד"ק שם מבאר שאמנם כוונת דוד היא על עצם התורה, מ"מ אין הכוונה למעיים ממש אלא ללב שהוא חלק מהמערכת הפנימית של גוף האדם, ושם התורה נמצאת. אך גם פירוש זה דחוק לכאורה, כי כשדוד המלך ע"ה רוצה לומר לב זה כתוב לב ולא בלשון של מעיים.

עד כדי כך שגם גופו הגשמי, ואפילו כרסו וקרביו שהם במהותם יותר גשמיים, כי בהם אמור להכנס המזון הגשמי, גם הם יכולים להזדכך ולהיעשות רוחניים ולקבל את קדושת התורה"ק.

וביסוד זה נראה לבאר כמה מקומות שמצאנו בהם ענין ונוסח זה, שהתורה מגיעה כביכול לתוך מעיו של האדם, וכגון מה דאיתא בעירובין (נד.) עה"פ במשלי (כ"ב י"ח) "כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך", אימתי ד"ת נעים בזמן שתשמרם בבטנך, ואימתי תשמרם בבטנך בזמן שיכונו יחדיו על שפתיך. ופרש"י שהן שמורין בידך שאינן משתכחין ממך. והרי ידוע שהזכרון אינו אלא בראש ולא בבטן. אלא כנ"ל, שכאשר האדם נהפך להיות חפצא אחד עם התורה, שפיר אפשר להתבטא ששומרם בבטנו.

וכענין זה רואים אנו גם מלשון המדרש שהביאו התוס' בכתובות (קד. ד"ה לא נהניתי) גבי רבי שלפני פטירתו זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה שלא נהנה כלום אפילו באצבע קטנה, והביאו התוס' מהמדרש, עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו יתפלל וכו', והוא בתנא דבי אליהו (רבה פרק כ"ו) בשינוי לשון קצת, "עד שאתה מתפלל שיכנסו ד"ת לתוך מעיך התפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך מעיך", ושוב חזינן ששייך שדברי תורה יכנסו לתוך מעיו של אדם. וכן מצאנו לשון הרמב"ם (פ"ד מיסוה"ת הי"ג) "שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר" וכו'.

וכמו כן לפי האמור יתבארו מקומות רבים שמצאנו בהם לשון "שביעה" מדברי תורה, וכמו בגמרא ברכות (יד.) המשביע עצמו מדברי תורה ולן וכו', והיינו ששבע מתורה. וכן ברות (ג, ז) ויאכל בועז וישת וייטב לבו, ופירש"י שעסק בתורה.

ואפשר אולי להוסיף עוד רעיון על פי ביאורו של האוה"ח הנ"ל, דהנה ידוע שפעם תפסו את אריסטו או אחר מגדולי חכמי האומות איך שאוכל וזולל בצורה מאוד לא מכובדת, ושאלוהו איך מתאים לך לנהוג כך? ענה: "כשאני אוכל אינני אריסטו"..., כי בכל החכמות אדם יכול לדעת חכמות גדולות ביותר, ומאידך להשאר שפל ונבזה, אולם על ידי לימוד התורה, נעשה כל גופו - גם הבשרי ביותר - כזה מעודן, שאפילו בסתר לא יוכל האדם להכניס לבטנו בכזו צורה, ומדוע, כי התורה נמצאת שם - גם בבטנו, ואינה מסוגלת לקבל המאכל בצורה כזו...

<u>בואי שבת / הרב חיים שולביץ</u>

ברית עולם

וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם. בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם (לא טז)

הפרהסיא וההסתר בשבת

בביצה (טז.), אמר רבי שמעון בר יוחאי, 'כל המצות שנתן הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ מן השבת שניתנה להם בצינעא, שנאמר, ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם'.

ותמה רבנו בחיי (כד הקמח, שבת, מילה), הלא מפורש בתורה שהשבת ניתנה בפרהסיא, שהרי היא מכלל עשרת הדברות, ששמעו אותן כל האומות, ועליהם הכתוב אומר (ישעיה מח) 'לא מראש בסתר דברתי', וכן אמר דוד (תהלים קלח) 'יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך'. והסיק מכך, שמלבד החלק הנגלה בשבת, שהיא מופת ועדות על חדוש העולם, והיותה יום מיוחד למנוחה מיגיעת מלאכת ששה ימים, כדי שימצא האדם מרגוע, שיהיו שביעיות שני חייו במנוחה והשקט, עוד יש בנסתרות ענין פנימי ונעלם, וחלק זה הוא הניתן בצינעא, כאמור 'ביני וביניכם'.

והלב חושק להשיג, מתי והיכן ניתן החלק הפנימי, ומה ניתן בפהרסיא בעשרת הדברות.

מתנת השבת לישראל

בביאור הכתוב 'ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם', כתב הגר"א (ספי"צ א ג) שענין הברית האמור בשבת, הוא זיווג הקב"ה עם ישראל, וביאור דבריו, הוא כאמור בהמשך הכתוב 'ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם'. והיינו שההטבה השלימה שהקב"ה רוצה להיטיב עם הברואים, היא בנתינת מקום לעבודה, כדי שידבקו בו במדת האפשר (דרך ה' ח"א פ"ב), ולשלמות זו, שהיא כהטבת זווג, נבחרו רק ישראל, כאמור 'ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם'.

והנה בלוחות הראשונות נאמר (לעיל כ יא) 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו', ומשמעו שכיון שהמנוחה מכל המעשים היא ביום השביעי, לכן ראוי שביום זה תתגלה תכליתם, שהיא ההטבה לברואים.

ברם, בפרשה זו, שנאמרה לפני הקמת המשכן[טו], נוספה עוד הארה בתכלית השבת, והיא 'ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש', והיינו ששלימות ההטבה תתגלה רק 'ביני וביניכם', והיא כאשר יתקיים ביום השביעי 'וינפש', בתוספת נשמה יתירה, שעליה נאמר 'ישמח משה במתנת חלקו (תיקו"ז יח, לד.), והיא ברית השבת, הטעונה שמירה, כאמור (שמואל ב' כג ה) 'ברית עולם שם לי, ערוכה בכל ושמורה'[טז], ונבא להעמיק חקר בעניינה של ברית זו.

כריתת הברית

נודעו השערים דברי הגר"א באופן כריתת ברית (ספי"צ פ"א ע"ח, הובא בהכתב והקבלה בראשית טו יח), ש'אדם שיש לו אוהב כנפשו ורצה שלא יפרוש ממנו, אבל אי אפשר להיות אצלו, נותן לו דבר שכל מגמתו ותשוקתו אליו, והם נקשרים ע"י הדבר ההוא, אע"פ שנוטל ממנו הדבר, מכל מקום כל מחשבתו שם, והוא לשון ברית, והוא הבטחה שעל ידי הדבר ודאי לא יתפרד ממנו, וזהו ענין לשון כריתה שכורת ממנו הדבוק לו'[יז].

מבואר בדבריו, שמהות ה'ברית' היא חיבור פנימי, שחל על ידי נתינת חלק חשוב לבעליו, והיא 'אות' חקוקה בכל צד, המורה על קרבת מקבל ה'אות' לבעליו, ושייכותו אליו בכל עת.

רובד נוסף בכריתת הברית מבואר מדברי הרמב"ן (בראשית ו יח) 'הברית מעולם היא'[יח], והמלה נגזרת מן 'בראשית ברא אלקים', והנה 'בריתי' כמו 'ברייתי', והמלה כמו סמוכה, כי היא סמוכה לעולמים שהיו לפנינו יצוה שתקום ותהיה עם הצדיק, וכן 'ואני הנני מקים את בריתי אתכם' (שם ט ט), 'בריתי היתה אתו' (מלאכי ב ה) והמשכיל יבין'[יט]. והיינו, שכריתת ברית היא מעניינה של בריאת העולם, כי זו כמו זו מגמתם אחת, להשלים את האדם ומקומו, ובכך לחברו אל השי"ת.

ובדרך זו יבואר מה שייסד בשערי אורה (ש"ב) שאלמלא ברית מילה שהיא ברית השבת, לא זכינו לתורה שבכתב ולא לתורה שבעל פה, וכפי שטווה המהר"ל (ח"א נדרים לא:) את החוט המשולש בין ברית מילה, ברית השבת, וברית התורה, ש'הברית הוא הצירוף והחיבור שיש בין השי"ת ובין האדם' בשלשת חלקיו, ברית המילה בהשלמת גופו, וברית התורה בהשלמת שכלו, וברית השבת היא בהשלמת הנפש, כאשר אסור במלאכה ואין טורח הנפש, ואז יש לו נשמה יתירה שהיא שלימות הנפש[כ]. והיינו שהשגת שכל התורה, הוא רק אחר השלמת גופו ונפשו של האדם, וכשיש לאדם שלימות בשלשת בריתות אלו, אזי מתקיימת תכלית הברית, לחיבור בינו להשי"ת, וכדלהלן.

שלש בריתות

והנה הגר"א (אדרת אליהו (דברים יב ט) כתב, ששלש בריתות נתן הקב"ה לישראל, ברית התורה, וברית עבודה זרה, וברית מילה[כא]. וביאר בזה את כפל הלשון בתפילת שחרית של שבת, 'ולא נתתו לגויי הארצות' זו ברית תורה. 'ולא הנחלתו לעובדי פסילים' זו ברית עבודה זרה. 'לא ישכנו ערלים' זו ברית מילה. והוסיף (שם יז ב) שהשבת היא כנגד שלש בריתות אלו, ולכן נאמר בפרשתנו על השבת שלש פעמים 'ברית' עם 'אות'[כב].

ומבואר שהשבת כוללת את כל שלשה חלקי הברית, שבהם נקבע החיבור בין ישראל לאביהם שבשמים, והם בשלשה שבתות, כי 'שבת בראשית' שהיא במלכות, כנגד ברית המילה, שבה תיקון האדם להיותו ראוי לקבל את הקדושה, כאמור (בראשית יז ז) 'והקמתי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדרתם לברית עולם להיות לך לאלקים', וב'שבת מתן תורה' מתגלית ברית התורה, ואילו 'שבת לעתיד לבא' שהיא גילוי הייחוד, עומדת כנגד ברית עבודה זרה, כי כל טעותה של עבודה זרה הוא היפך קשר הייחוד.

ועל קיום כל חלקי הברית בשבת נאמר חזון ישעיה (נח יד) 'אז תתענג על הוי"ה', כי סדר הענ"ג הוא בקיום הבריתות, תחילתם ב'גן' המלכות, המאירה בליל שבת קודש, ותלויה בתיקון ברית המילה, ומהם יעלו להשיג שפע 'נהר' התורה, ותכליתם בשרש ה'עדן', בייחוד שלם ללא צד עבודה זרה[כג].

קיום הברית בצנעא

והנה אף כי עצם כריתת הברית נעשית בפרסום, הרי שקיום ענין הברית מחויב להיות בצנעא, כאמור במדרש (שמו"ר כה יא) 'אם יבואו עכו"ם וישמרו את השבת, לא דיים שאין מקבלים שכר, אלא שחייבים מיתה, וכן הוא

[טו] ראה רש"י (פס' יח) שאין מוקדם ומאוחר בתורה מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן וכו'.

[טז] והנה לוחות ראשונות הם כנגד 'שבת בראשית', כי עניינה של שבת בראשית הוא להעמיד את נקודת הקודש בעולם, כאמור בהם 'זכור את יום השבת לקדשו', וקידוש זה יביא לגילוי תכלית ההטבה. אולם 'שבת מתן תורה', עניינה הוא בגילוי בחירת הקב"ה בישראל, וכיון שהתגלה החסד הוא טעון שמירה, כאמור 'שומר הברית והחסד' (יהל אור פקודי רנג.), ועל כך לא נאמר 'שמור' אלא בלוחות שניות, שנתנו אחר פרשה זו.

[יז] ראה שם שביאר בזה את ענין ה'ברית' שנאמר בתורה ובמילה, כי שתיהן הן דברים אמצעיים בין הבורא ית' ובין ישראל, וכל זה לפי שאין יכולת להשיג בעצמותו יתברך, וכן היו צריכין ישראל במשכן ומקדש לאמצעים כמו ארון וכרובים, ונקרא 'ארון הברית'. והכתב והקבלה ביאר שהגר"א בא לפרש איך יתכן לשון 'כריתה' עם 'ברית', והרי 'כריתה' משמעה הבדלת דבר המתאחד לשני חלקים, ואילו 'ברית' מורה על דבקות ואהבת הצדדים, ובהכרח הכריתה היא הקדמה לנתינה, וכלשון הכתוב 'ואתנה בריתי בבשרכם', 'הנני נותן את בריתי', והיינו שמתאחד עם חברו, ונותן לו מחלקו.

[יח] 'עולם' הוא כינוי לז"א, והוא המשפיע את כל השפע למלכות [המכונה 'ברית' על שם חיבורה ליסוד ז"א, הנקרא 'צדיק' כדלהלן], וכולה בנויה משפעו, ואין לה משלה כלום, ונמצא שה'ברית' כל קיומה הוא מה'עולם', כאמור 'לתקן עולם במלכות שדי', דהיינו שהשלמת השפעת ז"א תהיה ניכרת ב'מלכות'. [ור"מ אבוסאולה ביאר שכוונת הרמב"ן ל'עולם' הבא, והיינו שהמלכות שורשה בבינה, הנקראת עולם הבא].

[יט] רבינו בחיי הביא דבריו, וכתב, 'וביאורו, הברית שהיא נאצלת מעולם [- ז"א] הוא הרחמים [-מלכות], וסמוכה לעולמים [י' ספירות שלפניה] שהיא מנהג העולמים [-מלכות מונהגת מכל העולמים], תקום ותהיה עם הצדיק יסוד עולם [- יסוד], ועם זה תקבל שפע ותשפיע למטה.

[כ] הוא אשר כתב הרמב"ן (לא יג) 'השבת היא אות לעולם, וזה טעם שבת וינפש, והיא נשמה יתירה הבאה מיסוד עולם אשר בידו נפש כל חי' (איוב יב י).

[כא] ופשוט הוא ששלשת בריתות אלו מקבילות לשלשת הבריתות שהתבארו עד כה, כי ברית השבת וברית ע"ז שתיהן ענין אחד של גילוי הייחוד, וכאמור (עירובין סט: רש"י שם) המחלל שבת כאלו עובד עבודה זרה, ובחולין (ה.) שמומר לשבת חמור יותר מעבודה זרה, וראה רמב"ם (שבת פ"ל הט"ו).

[כב] שנאמר בפס' יג 'את שבתתי תשמרו כי אות הוא ביני וביניכם', ובפס' טז 'לעשות את השבת לדרתם ברית עולם', ובפס' יז 'ביני ובין בני ישראל אות הוא לעלם', הרי ב' פעמים 'אות' ופעם אחת 'ברית'.

[כג] הברית על הייחוד, היא ברית עבודה זרהי, כאמור 'ישקני מנשיקות פיהו' וביאר הגר"א (שה"ש א ב) שאלו שתי דברות ראשונות, כשם שהבעל נושק לחשוקתו שתי נשיקות, האחת על חיבורה עמו, והשניה על שאינה מתחברת באחר, וכן שמעו ישראל 'אנכי ה' ו'לא יהיה לך'.

אומר ביני ובין בני ישראל, משל למלך יושב ומטרונא יושבת כנגדו העובר ביניהם חייב', והיינו שכיון שעניינה של השבת היא ייחוד קוב"ה וכנסת ישראל, הרי שבהכרח המשתתף בו מחוייב מיתה, ולא בתורת עונש, אלא משום שעצם קיומו מונע את הייחוד, כי כל מהותו של ייחוד תלויה בצנעא, באשר שיתופו של כל זר, הוא היפך קשר הייחוד[כד].

וכן מצינו גם בתורה (סנהדרין נט.) 'עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה, לנו מורשה, ולא להם מורשה', ונחלקו שם אם קרינן 'מורשה' מלשון ירושה, והרי הוא כגוזל ירושה[כה], או שקורין 'מאורסה', ועכו"ם כבא על נערה המאורסה, והיינו, כי כיון שנתינת התורה לישראל היא לגילוי ייחודו עם ישראל, הרי שהיא שייכת להם עד כדי ייחוד של אישות, ואין בה אחיזה לזר, ולכך אם עוסק בה אין לו קיום.

ואמנם, כשם שעל ברית השבת נאמר שקיום ה'אות' שלה הוא בצנעא, כן מצינו גם לגבי ברית התורה, שדרשו (סוכה מט:) מהכתוב (שה"ש ז ב) 'חמוקי ירכיך', למה נמשלו דברי תורה כירך, לומר לך מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר [ופירש רש"י שהם נסתרים כירך, שכבוד התורה בצנעא, ולא להיות יושב ושונה בגובה של עיר, ולא לשנות לתלמידיו בשוק], וכדדרש רבי אלעזר מהכתוב 'והצנע לכת עם אלקיך', הרי שאף שהתורה ניתנה בפרהסיא (מכילתא יתרו), מכל מקום שינון התורה ראוי להתקיים בסתר.

הצנעא בברית לוחות שניות

ממוצא הדברים מתבארים דברי רבנו בחיי מאליהם, כי אף שהשבת והתורה ניתנו בפרהסיא בסיני, הרי זו היתה רק שעת כריתת הברית, ובה ניתנה לישראל היכולת להשלים גם את חלקי השכל והנפש, אולם רק אחר שיושלמו בהם, אזי יוכלו להשיג בהם 'ענין פנימי ונעלם', שהוא ההטבה השלימה הנקראת 'ברית עולם', שהוא החיבור השלם של ישראל אל השי"ת, וחלק זה הוא המכונה זיווג, וניתן בצינעא, כאמור 'ביני וביניכם'.

והנה הייחוד בשבת מתקיים רק בעת 'שבת לעתיד לבא'[כו], שהיא עת גילוי רצונו, ויתכן שלכן לא הוזכר אלא אחר מתן לוחות שניות[כז], כי רק כשעשו תשובה זכו לקבלם ביום הכפורים, והוא גילוי של העתיד לבא אחר התיקון. ובו חל החיבור השם של ישראל להשי"ת, כמבואר בתענית (כו:) שכיון שקבלו בו לוחות שניות, נקרא 'יום חתונתו'[כח].

וכן הוא גם הייחוד בתורה, שמתקיים רק בפנימיות תורה שבעל פה, ולכך לא נאמר 'חמוקי ירכיך' אלא על ה'שונה', ולא על הקורא בתורה שבכתב. ולכך הוא שייך רק ללוחות שניות, כמבואר בבית הלוי (דרוש יח) על פי הירושלמי (פאה פ"ב ה"ד) שבלוחות ראשונות נכתבו המקרא והמשנה וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ובלוחות שניות לא נכתבו אלא עשרת הדברים, והטעם כמבואר במדרש (שמו"ר מז א) שרצה משה רבינו לכתוב את כל התורה, ואמר לו הקב"ה שלא יכתבנה כי עתידין אומות העולם לשלוט בהן וליטול אותה מהן, ולכן ניתנה תורה שבע"פ לקנותה רק ע"י עמל ויגיעה.

ואכן באבן עזרא (לד א) הביא בשם אחד מהגאונים שפירט שבע דברים שבהם היו הלוחות השניים נכבדים מהראשונים, ומהם, שבלוחות השניות נאמרו שלש בריתות, 'הנה אנכי כורת ברית, כרתי אתך ברית, ויכתוב על הלוחות את דברי הברית', והיינו כאמור (גיטין ס:) שעיקר הברית היא על התורה שבעל פה, ולהאמור, אף שהברית נכרתה כבר בלוחות ראשונות, הרי קיומה תלויה בגילוי הייחוד בתורה שבעל פה, ועליה נאמר (לד כז) 'כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל'.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

"לָמָּה פָּרָה קוֹדֶמֶת? שֶׁהִיא טְהָרָתָן שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל"

בתלמוד ירושלמי מסכת מגילה פרק ג' הלכה ה' אמרינן:

רִבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רִבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָה (אמר) **בְּדִין הוּא שֶׁתִּקָּדֵים** (קריאת פרשת) **הַחוֹדֶשׁ לְפָרָה, שֶׁבְּאֶחָד בְּנִיסָן הוּקַם הַמִּשְׁכָּן וּבַשַּׁנִּי נִשְׂרְפָה הַפָּרָה** (מפני שלא היו יכולין לשרוף הפרה עד שהוקם המשכן דכתיב וְהֵבִיאָה אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִדָּמָהּ וכו' (במדבר יט, ד) ונמצאת 'פרה' מאוחרת לראש חודש ניסן) **וְלָמָּה פָּרָה קוֹדֶמֶת** (מפני) **שֶׁהִיא טְהָרָתָן שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל** (וראוי דנהדר בטהרה, ולכך מקדימין וכיון שכן אין ראוי להפסיק בין פרה להחודש כדי שלא תקדים כל כך מאחר שהיתה ראויה להיות מאוחרת)

קריאת פרשת פרה מועיל לטהר הלב מטומאת היצר הרע

ה"**פרי צדיק**" מדקדק למה תקנו קריאת הפרשה, אם להזהיר את ישראל שיעשו פסחיהן בטהרה, הלא בזמן הזה אין לנו פסח, ואם יבנה בית המקדש במהרה בימינו הלא אז יתגלה אפר פרה, ולמה צריכין לפרסם פרשת פרה שיעשו פסחיהן בטהרה, ואם כן על כל פנים בזמן הזה היה לנו להקדים פרשת החודש ולמה הקדימו פרשת פרה. ומבאר הוא זצוק"ל שקריאת הפרשה מועיל לטהר הלב מטומאות היצר הרע, וזה שאמרו בירושלמי **שהיא טהרתן של כל ישראל**, היינו **שקריאת פרשת פרה מועיל לטהר הלב כסיל משמאלו מטומאת היצר הרע**.

ו"**פני מנחם**" מבאר הלשון **טהרתן של "כל" ישראל**, כי הרי היו יהודים שכל ימי חייהם לא היו צריכים להגיע לטהרת אפר פרה, ומהו "כל", רק שהפרה היתה לכפר על מעשה העגל, ו'לכפר' הוא מלשון קינוח ונקיון.

למה לא קדמה פרשת פרה גם לפרשת זכור

והנה אם פרה קודמת מפני שהיא טהרתן של כל ישראל, אז יש לשאול למה לא קדמה פרשת פרה גם לפרשת זכור, הלא היא טהרתן של כל ישראל, ותירץ ה"פני מנחם" כי אי אפשר לבוא לידי טהרה אלא אחרי מחיית עמלק, וגם בפורים מחיית עמלק היתה גם על ידי גויים טמאים כאחשורוש חרבונה, ורק אחר כך, "ונוח מאויביהם", אפשר לבוא לטהרה ולקבלת עול תורה.

עוד דקדק **ה"פני מנחם"**, הלא קיי"ל אין דנין אפשר משאי אפשר, וא"כ איך אמרו **בדין הוא שתקדים החודש לפרה ממה שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני נשרפה הפרה**, הלא מה שלא קדמה שריפת הפרה היה בגדר 'אי אפשר', דכתיב 'והזה אל נוכח פני אהל מועד', ואם שחטה שלא כנגד הפתח פסולה (זבחים קיג.) ומשום כן נשחטה אחרי הקמת המשכן, אבל מנלן שבדין הוא שתקדים פרשת החודש לפרשת פרה.

והביא מה שהקשה בזה **החידושי הרי"מ**, דמהו ענין לימוד הקדמת פרשת החודש לפרה משריפת הפרה והקמת המשכן, הרי טעם קריאת פרשת החודש הוא משום הקרבנות שבאים מראש חודש ניסן מתרומה חדשה ואילו פרה ענינה היא להטהר קודם הקרבת קרבן פסח.

ותירץ בחידושי הרי"ם שה'חודש' הוא ענין ההתחדשות, ו'פרה' הוא ענין הטהרה, ובדין הוא שרק אחר קבלת ההתחדשות יהיו יכולים ליטהר, וכאשר מצינו דוגמא לדבר בהקמת המשכן ושריפת הפרה, אבל מפני שפרה היא טהרתן של ישראל אזי מן הראוי להטהר קודם.

איך קטן שנעשה בר מצוה בין קריאת פרה להחודש יכול לצאת יד"ח קריאת פרה

והנה המחבר (או"ח סי' תרפה ס"ז) כתב שיש אומרים שחיוב קריאת פרשת פרה הוא מדאורייתא, וקריאתה היא קודם פרשת החודש (שם ס"ג) והרי קיי"ל שהמחוייב מן התורה אינו יוצא ידי חובתו כשהוא קטן, וא"כ איך קטן שנעשה בר מצוה בין קריאת פרשת פרה לפרשת החודש יכול לצאת ידי חובת קריאת פרה קודם החודש, הרי פרשת פרה שמע בקטנותו ופרשת החודש אחר שנעשה גדול.

אכן - מתרץ ה"פני מנחם" - לדברי החידושי הרי"מ שקדימת קריאת פרשת פרה היא מצד שיטהר האדם קודם בא ההתחדשות, דיש לומר שקטן כיון שעודנו טהור יוצא ידי חיוב הטהרה שלו גם בקטנותו.

*

לע"נ גיסי הרה"ג החסיד הנעלה הרב ישראל ביבדלחט"א הרב אליעזר וזוג' האשה החשובה מרת חיה מרים בת יבדלחט"א הרב יצחק מתתיהו ת.נ.צ.ב.ה.

ברכה על מחצית השקל

זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה (ל, יג)

א. בס' זכרון אליעזר ריש משניות שקלים, דן למה אין מברכין על מצוה זו, ופלפל שם דאינה גמר המצוה כמבואר במשנה פ"ג שאחרי הנתינה יש ציווי נוסף והוא תרומת הלשכה, לכך אין מברכין על הנתינה [ואולי מברכין על תרומת הלשכה]. והוסיף וביאר, דאין לומר דמ"מ הנתינה מצוה שנאמר "זה יתנו", דהרי אם נגנבו או נאבדו קודם שנתרמה התרומה צריך לחזור ולשקול אחר תחתיו, כמבואר במתני' פ"ב וברמב"ם (פ"ג ז-ט), וא"כ עד שתורמין הלשכה המצוה תלויה אם יארע גניבה ואבידה.

ויל"ע במש"כ שמחשש גניבה ואבידה לא נחשב כלל קיום מצוה, דאולי תרתי נינהו דאף שמקיים מצוה עכ"ז חייב באחריות אם נאבד. ועי' עוד בשקל הקודש למרן הגרח"ק שליט"א דמקור חיוב תרומת הלשכה אינו מבורר, שהרמב"ם לא מנאה במנין התרי"ג והגר"א כתב שהיא רק הלכה למשה מסיני, משמע שהעיקר הוא עצם הנתינה.

[כד] רש"י (סנהדרין נח: ד"ה נכרי) ביאר מה שאמר רבינא שם שאפילו אם שבת ביום שני חייב מיתה, כי נאמר יום ולילה לא ישבותו, שנאסרה להם כל מנוחה, שלא יבטלו ממלאכה, אפילו ביום שאינו בר שביתה. אך הרמב"ם (מלכים פ"י ה"ט) כתב שהאיסור הוא משום שנכרי מוזהר שלא לחדש דת, והיינו רק כאשר שובת לשם כוונת שביתה. [וכבר הקשה הרדב"ז (ח"א סי' עו) אם האיסור הוא לחדש דת, ראוי שלא יהא אסור אלא ביום השבת, ולמה נאסרה להם שביתה בכל יום. וכתב שמנוחת השבת לא קביעא וקיימא מששת ימי בראשית, אלא מסורה לכל אחד מישראל [כגון שנמצא במדבר ואינו יודע מתי שבת], לעבוד ששה ימים ולשבות בשביעי, ולכך נכרי ששובת יום מסוים בקביעות, ועובד ששה ימים ומקדש שביעי, נחשב לעושה דת כעין מעשה בראשית], ולכאורה מדברי המדרש שהמשילו לעובר בין מלך למטרונא, משמע שהאיסור הוא רק כשמכוון להכנס בין הקב"ה לישראל, אך השובת סתם, מתוך עצלותו, אין בכך כלום, וע"ע בהערות הבאות.

[כה] ביד רמה (סנהדרין שם) נקט שנכרי ששובת עובר על איסור גזל, כנכרי שלומד תורה, והיינו כשיטת רש"י שאיסור שביתת נכרי היא משום שלו לא ניתנה השביתה במתנה, ונמצא שכשהוא שובת הוא גוזל [מהקב"ה, כי נהנה מן העולם בלא עשיית תפקידו, או שהוא גוזל את מתנת השביתה מישראל], אך אילו האיסור משום חידוש דת, אין זה שייך לגזל, וראה בשו"ת רע"א (סי' קכא) שהאיסור לנכרי הוא רק כששובת יום ואח"כ לילה, כלשון הכתוב 'יום ולילה לא ישבותו', ואף זה שייך אם האיסור הוא להמנע ממנוחה, אך אם האיסור הוא לחדש שביתת שבת, והיינו להכנס בשביתת ישראל, הרי הוא רק כששובת לילה ויום, כעת ייחוד שביתת השבת של הקב"ה וישראל, וכמבואר בסמוך.

[כו] כיון שהייחוד הוא אחר עליית כל השבת, הרי שגם האיסור לנכרי, הוא רק כששובת לילה ויום, כעת ייחוד שביתת השבת של הקב"ה וישראל, שאז נראה כעובר בין המלך ובין ישראל.

[כז] כי אחר מעשה העגל עלה משה ארבעים יום לסליחה, ובר"ח אלול עלה שוב לקבל לוחות שניות, ולמחרת יום הכפורים התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן, וכל האמור בפרשה הוא בכללל אין מוקדם ומאוחר בתורה, וראה סדר הדברים ברבנו בחיי (לב ג).

[כח] וראה לשון הכל בו (סי' סב) 'ביום חתונתו זו מתן תורה שנתחתן הקב"ה עם ישראל, ביום שעמד על הר סיני היו כמו הארוסין ויום הכפורים היו כמו הנשואין'.

ואולם י"ל שאף אם מצד תרומת הלשכה אין כאן חסרון של גמר מצוה, מ"מ ממקום אחר יש כאן לחסרון זה - שכל עצמה הוא לשם מצוה אחרת היינו הקרבת קרבנות. וכמה ראשונים כ"כ לענין ביעור חמץ ולענין הלל - שלא תיקנו בהם ברכת שהחיינו כיון שהם לשם מצוה אחרת.

ובזכרון אלעזר הביא דברי האור זרוע (ח"א קמ), שרק על מצוות שיש עיתים למצוותם צריך לברך מחמת חיבוב, אבל אותם המצוות שלעולם חייב בהן אין שייך לברך עליהן. ועורר דלא עלתה ארוכה בזה לכמה מצוות, וגם מחצית השקל לא פלטה מקושיא למה אין מברכין עליה - הא באה משנה לשנה. ברם אולי לא מיקרי מצוה שאין לה הפסק, דאם כל מטרתה היא עבודת הקרבנות והיא אין לה הפסק כדדרשינן עלה "יום ולילה לא ישבותו" (עי' מגילה לא:), א"כ אזלינן בתר מטרתה ולפי סברת האו"ז אין לברך. אלא שאם היא מצוה גמורה לעצמה, לכאורה אינה בטילה ונטפלת למטרתה.

ב. ויש לדון בכ"ז גם לענין ברכת שהחיינו, דלגבי הא דאינה גמר המצוה, אפש"ל דאדרבה במקור הדין דגמר המצוה (מנחות מב:) נראה דלגבי שהחיינו לא נאמר דין זה, ומברכין אותה גם שלא על גמר המצוה. אך מהסברא שאין המצוה מתקיימת עד תרומת הלשכה שמא יגנבו או יאבדו, בזה יש לדון גם לענין שהחיינו, שאם אין בנתינה קיום מצוה ה"נ דא"א לברך עלה שהחיינו. וכדחזינן לענין מילה וספירת העומר שיש ראשונים ואחרונים שבאופן זה פירשו למה נמנעו מלברך עליה שהחיינו. אך מאידך לברכת שהחיינו סגי בעשיה לשם המצוה כעשיית סוכה ואגד הלולב, א"כ נתינה זו היא ודאי פעולה לשם מצות מחצית השקל אפילו אם לבסוף נגנב או נאבד ויצטרכו נתינה חדשה.

אך א"כ הא גופא קשיא למה חששו במילה וספירת העומר שמא לא תתקיים המצוה, הא מהגמ' לענין סוכה נראה דאין לחוש לזה. וצ"ל דבסוכה הזמן מחייב לעשותה וא"כ אפילו לא ישב בסוכה זו דוקא, מ"מ קיים בזה מה שהזמן מחייבו, משא"כ במילה וספירת העומר אם לבסוף לא קיים מצוה לא עביד מידי במצוה, אף לא מצד הזמן, לכך בהני מצוות אין לברך זמן מספק. והנה במחצית השקל הזמן מחייב לנתינה גם בלא ענין לתוצאה של הקרבת קרבנות, וא"כ שפיר תחול הברכה על הנתינה כשלעצמה, אפילו אם לבסוף יאבדו המעות או יגנבו ויצטרכו לתת פעם נוספת, מ"מ חיובי ה"זמן" שפיר התקיימו בנתינה ראשונה, ודמיא לסוכה ולא למילה וספירת העומר.

עוד י"ל בנידון זה, דאליבא דאמת מצוה זו לא קביעא לה זמן כלל, ואינה מהמצוות הבאות משנה לשנה. דנהי דקבעו לה זמן בא' באדר, עצם חיובה הוא כל ימי חייו, וכמו שהביא מרן הגרח"ק שם (פ"ב ה"ח) מהמאירי (שקלים פ"ב מ"ג) דחייב באחריות מחצית השקל לעולם. והרמב"ם כתב שם (ריש פ"ב) שגובין ממי שלא שקל בשנה שעברה. הרי נמי שכל משך השנה רמי עליה חיובה. [וקצת צ"ע לשון הרמב"ם שם "שגובין ממי שלא שקל בשנה שעברה", ולא כתב בשנים שעברו. וצ"ע אם בגלל שאינו מצוי מכמה שנים כיון שממשכנין על זה, או שאכן אחר שנה פג חיובו]. אך י"ל דזה אינו, דמ"מ כל שנה ושנה מתחדש חיוב חדש על שנה זו, וא"כ מצד עצם המצוה היא דבר המתחדש, וכמו שנתבאר לענין עשיית סוכה ולולב. ואולי זה תלוי במחלוקת אחרונים אם מצוות כה"ג נחשבות מצות שהזמן גרמא.

ומש"כ שם בזכרון אלעזר דעל תרומת הלשכה מברכין, כיון שהיא גמר המצוה, גם בזה יל"ע אם אפשר ללמוד מינה לשהחיינו, דהא תורמין אותה ג' פעמים בשנה כדאיתא בגמ' (שקלים ג א, א א) ורמב"ם (שם ב ה), וא"כ אינה מצוה הבאה משנה לשנה, וכבר נחלקו הפוסקים אם פעמיים בשנה נחשב בא מזמן לזמן, כ"ש ג' פעמים.

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק

חובת לימוד הלכות שביעית

שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָבֵד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בָּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת (לד, כא)

ופירש"י, בחריש ובקציר תשבות, למה נזכר תריש וקציר, יש מרבותינו אומרים על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית, ללמדך שמוסיפין מחול על הקודש וכך משמעו ששת ימים תעבוד וביון השביעי תשבות ועבודת ו' הימים שהתרתי לך יש שנה שהחריש והקציר אסור, ואין צריך לומר לריש וקציר של שביעית שהרי נאמר (ויקרא כה) שדך לא תזרע וגו'.

הנה יש לדון בגדרי ובדיני שואלין ודורשין בהל' שמיטה קודם השמיטה, ומה החיוב בזה, בשו"ת כפי אהרן (ח"ב סימן יא) דבכלל תקנת משה רבינו שתיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום וכו' (מגילה לב.) הוא גם לענין שמיטה שבשנת שביעית צריכים ללמוד את דינה והלכותיה לדעת את המעשה אשר יעשון, וכידוע מהחזו"א צז"ל שאמר שיש ללמוד ברעב שביעית דיני שביעית בבירור וליבון הסוגיות והענינים להלכותיהם כי הלימוד מביא לידי מעשה וגם שעי"ז משפיעים על כלל ישראל, וראה עוד בספר נטעי גבריאל (הל' שמיטת כספים עמ' כא) שהביא ג"כ מש"כ בספר כפי אהרן (ח"ב סימן יא) שיש ללמוד דיני שביעית בשנת השמיטה ותו"ד כתב וז"ל: ומזקנים אתבונן שכן המבי"ט ז"ל בכמה מתשובתיו (ח"ג סימן מה) כתב, כי בכל שנ השמיטה היה לומר דיני השביעית ובכל שמיטה היה כותב מה שנתחדש לו עכ"ל.

ובגליון מוסף שב"ק פ' כי תצא תשע"ד עמ' 8 הובא שנשאל מרן הגרח"ק שליט"א, כתוב בהלכה במפורש, כי יש ללמוד הלכות חג שלושים יום לפני החג, וגם הלכות שמיטה יש ללמוד לפני שמיטה, ועוד הובא שם שהוא סגולה לכל הצרות וכו', ונשאל, מדוע זה נשחב כסגולה והלא הוא חיוב של ידיעת ההלכה ומדוע מעולם לא המליץ ללמוד לפני ר"ה את ההלכות כסגולה ולפני פורים את הל' פורים, והשיב בזה"ל: כל הלכות שלומדים האו סגולה, אלא שבהלכות שביעית יש תוספת חשיבות משום שאנשים פחות בקיאים בזה, ולכן החיוב הוא יותר גדול, והסגולה היא סגולת התורה, וציותי את ברכתי. ושם בפ' פקודי הובא, בשם מרן הגרח"ק שליט"א ששיעור חיוב לשואלין ודורשין שקודם השמיטה אינו רק שלושים יום אלא שנה שלימה שבכל השנה השישית צריך כבר לעסוד בהלכות השנה השביעית עכ"ד.

ובס' גבורי כח (סימן יח הכ"ד) נשאל מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: בחיבורי על הלכות שמיטה כתבתי בס"ד שראוי לבל אחד לעסוק בהלכות שנת השמיטה וכפרטיה אף קודם שתגיע השנה השביעית ולפחות בספרי קיצורי ההלכות ויש ללמוד דין זה מהגמרא פסחים דף ו עמוד א שואלין ודורשין בהלכות הפסח ל' יום ובן פסק בשולחן ערוך אורח חיים סימן תכט סעיף א ע"ש ותו דקל וחומר הוא ומה בחג הפסח שאינו אלא שבוע אחד בעינן להקדים לימוד ענייניו ל' יום קודם בל שכן לימוד עניני שנת השמיטה שנמשכת שנה שלמה ואמנם יש לדחות דהא בפסח חייב בל אחד ואחד ואין אתה בן חורין להכטר ממנה דהא אכילת קרבן פסח ומצה וכו' היא מצוה שבגוכו וחובת גברא מה שאין כן בשמיטה דהא לא לבל אחד יש קרקע מעובדת בחקלאות כו' ואף לא גינה בחצרו וכולי האי ואולי במה עציצים בביתו לבן שמא אין חיוב להקדים וללמוד ל' יום קודם אלא בעתו ובזמנו דומיא למה שכתוב בסוף פרק בתרא דמגילה משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין הלבות פסח בפסח הלכות חג בחג עצרת בעצרת, ועיין ביאור הלכה סימן תכט ד"ה שואלין ע"ב מה דעת מרן שליט"א. וענה בזה"ל: בודאי יש ללמוד.

ואח"כ שאלו עוד: האם יש חיוב ללמוד הלכות שמיטה לפני השמיטה, דומיא למה שאמרו ל' יום קודם החג עוסקין בהלכות החג. וענה בזה"ל: בודאי מצוה ללמוד. ע"כ דברי מרן שר התורה הגרח"ק שליט"א.

ויש להביא סיוע לדבריו מדברי הפרי חדש דהנה לענין עיקר הדין דיש דין שואלין ודורשין איתא בגמ' בפסחים דף ו' ע"א לענין פסח וכתבו הפוסקים לדון מה הדין שאר החגים, וכתב בפרי חדש (תכט) דדוקא פסח שיש בו הרבה הלכות סגי חודש, וא"כ י"ל דשביעית שיש הרבה הרבה הלכות ונוגע שנה שלימה שהחיוב הוא ללמוד שנה לפני זה את הל' שביעית.

ועוד בזה כתב הגאון רבי משה נחמיה כהנא זצ"ל מחאסלאוויץ בספרו שנת השבע וז"ל: ראוי לכל אחד ואחד לעסוק בהלכות אלו ופרטיהן קודם שיגיע שנת שבתון כל א' לפי דרכו, וכל מי שאי אפשר לו אם מקוצר המשיג או מבגידת הזמן וכדומה עכ"פ על כל אחד לעסוק בהלכה מאיזה חיבורים עכ"ל, והו"ד בס' דיני שביעית השלם סוף פרק כו והמבואר מדבריו שיש חיוב ללמוד הלכות שביעית, ובס' גבורי כח (עמ' 131) כתב, שיש להוסיף דיש חיוב בפרט לאלה שיש להם גינות נוי או עציצים בתוך ביתם, וכן אם הם עתידים לרכוש פירות הקדושים בקדושת שביעית שיש בהם דינים רבים וכמ"ש התוס' במסכת סוכה דף לט בד"ה שאין מספר לדינים לאיסורים שיש בפירות שביעית שצריך לנהוג בהם קדושת שביעית יעו"ש, ולכן ראוי עכ"פ ללמוד את עיקרי הדינים בספרי הקיצורים ולדעת את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון ולא יכשלו ח"ו באיסורי שביעית.

ויש להוסיף דגם שזה אחת לשבע שנים שאין זוכרים הדינים כ"כ, מחמת שעובר הרבה זמן. וכן כתב מרן הגרנ"ק זצ"ל בס' חוט שני (שביעית עמ' ו') בהסכמה וז"ל: הנה גם בהלכות הנוגעות תמיד ורגילים בהם הזהירו הפוסקים כי כמה צריך ללמוד הלכות שנוגעות רק אחת לשבע שנים גם מי שלמד בשמיטה שעברה והרי השכחה מצויה וכל שכן בהלכות אלו שאנחנו שבי גולה ואין לנו על זה מסורת מדורות קודמים והרי הם כחדשים בעיני רבים וכו' לכן מוטל עלינו בערב שביעית לקבוע לימוד ליחדי ולרבים במסכת שביעית והלכותיה ללמוד ע"מ לעשות ולקיים עכ"ל.

ועוד י"ל בגודל החיוב לדעת את הלכות שמיטה ביותר י"ל ע"פ מש"כ בס' חרדים (פרק נו) וז"ל: וכל הבאים לדור בארץ ישראל חייבים להזהר מאד מאד בשמיטה, ובכל המצות התלויות בארץ ישראל, כשם שהיו זהירים לקיימם האמרוראים הדרים בה, כדאיתא בירושלמי כדי שלא תהא מצות הדירה בארץ ישראל באה בעבירה של ביטול המצות התלויות בה ונמא הפסדן יותר על שכרן ואלקי ישראל יעזרנו לקיימן אמן עכ"ל, והביאו השל"ה הקדוש בשער האותיו (אות קוף אות קיד), וכן ללפי מש"כ הגאון הסטייפלר בספר חי עולם (ח"ב ח) שכתב, ועוד מעניין שמירת השבת, היא שמיטת הארץ, שכתוב בה שבת לה' והוא ענין קדוש ונרא מאד, ובודאי שמירת שמיטת הארץ לכל דיניה כהלכתן הוא תיקון נורא ועצום על קלקול האמונה רח"ל עכ"ד, וא"כ י"ל דהוא חובה גדולה.

וראה עוד בס' ארחות רבינו (ח"ב עמ' שיז) כשלמד עם הסטייפלער זצ"ל כל סוגויות והלכות שביעית, החל מתשעה חודשים לפני שנת השמיטה, וסדר לימודם היה בתחילה למדו את הסוגיות בתלמוד הבבלי בעניני שביעית, משניות מסכת שביעית עם הר"ש, תלמוד ירושלמי מסכת שביעית, וכן כל הסוגיותהמפזורות בירושלמי השייכות לשביעית, כל הלכות שביעית ברמב"ם, וספר חזו"א, ובכל יום למדו משך שעה עד שעתיים ונמשך לימודם אל תוך השנה השביעית כמעט עד סופה,

ובס' מעשה איש (ח"ז עמ' קעז) הובא על מרן החזו"א זצ"ל היה רגיל לומר כי אחרי שהלימוד מביא לידי מעשה ראוי ללמוד בשנה של ערב השמיטה את מסכת שביעית בבירור וליבון הסוגיות והענייינים להלכותיהן ועל ידי זה תבוא ההתעוררות לשמירת פרטיה בעתה ובזמנה בבוא המועד של שנת השבע וזכורנו שאמר בערב שנת השמיטה האחרונה לימי חייו בקיץ שנת תשי"א שהלימוד בהלכות שביעית בשנה ההיא הוא במלוא השקידה וההתמדה בבבי מדרשא בכמה ישיבות וכוללים ועי"ז בוודאי תישמר שנת השביעית במלוא עצמה בקדושתה בכל פרטיה ודקדוקיה

ומרן הגרע"י זצוק"ל כתב בקול קורא שהתפרסם לפני שנת המשיטה תשמ"ז, וז"ל: עם התקרב שנת השבע שנת השמיטה וכו' יש להתכונן להזהר בקדושת פירות שביעית וללמוד דיני השביעית בכדי להיות בין המדקדקים

במצות השמיטה וכמו שאמרו חז"ל גבורי כח עושי דברו אלו שומרי שביעית וכו' והו"ד בשו"ת יביע אומר ח"י עמ' שפד, וע"ע בס' ילקו"י שביעית עמ' ה. וראה עוד בספר ירחי כלה שביעית עמ' קמא במאמרו של הגר"מ גרוס שליט"א שי"ל ע"פ מש"כ באבני נזר במכתבו משנת תר"ע שלימוד הלכות שביעית זה גם תיקון כללי על החטא הקדום שגלינו מארצנו בעוון השמיטה וגם הלימוד בהלכות שמיטה נחשב כאילו מקיים את השמיטה בפועל וכמו שאמרו חז"ל לגבי קרבנות בסוף מנחות דף קי ע"א כל העוסק בתורת חטאת וכו' ומתקן סיבת גלות וכו' יעו"ש.

לימוד ההלכות אף לבני חו"ל - והנה אף בחו"ל שאין נוהג דין שמיטה יש ללמוד הל' שביעית, כן כתב הגאון מחאסלאוויץ זצ"ל בספרו שנת השבע שאפילו בחו"ל שאין נוהג שם שמיטה כלל יש לעסוק בהלכות שמיטה כי בכל דבר עלינו לתקן את שיחתנו ויען כי העון הזה גרם להגלות מארצנוושממת אדמתינו החיוב על כל איש ישראל לתקם הון הגדול הזה אם בכח ואם בפועל היינו למי אשר ברכו ה' באחוזת נחלה וכו' ואשר אין לו וכ' כל אחינו שבגולה בלימוד הלכה אשר מקובל אצלינו מדברי חז"ל וכו' ובפרט בעת הזאת עקבתא דמשיחא אשר אנו מקוים לו יתברך שמו כי לעת ערב יהיה אור ונזכה למצות שמיטה ויבולות שנשב בטוח על אדמתינו ובבנין אפריון תחזינה עינינו אמן כן יה רצון עכ"ל, והו"ד בקובץ מבקשי תורה (ג' תשנ"ה סימן קצה עמ' תמח) יעו"ש עוד מה שעוררו בזה. וכן כתב הגר"מ שטרנבוך זצ"ל ס' שמיטה כהלכתה, ויש להוסיף דהרי קימ"ל בגמ' במנחות דף קי כל הלומד מנות כאילו הקריב וכו' וא"כ י"ל דה"ה הכא. ולכן בני חו"ל שאינם יכולים לקיים ההלכות, עכ"פ ילמדו את ההלכות. וכן ראיתי שהביאו בגליון דברי שיח (תשפ"א) בשם מרן הגרח"ק שליט"א שיש ללמוד את הלכות לחו"ל.

לימוד הלכות שביעית מציל מן המגיפה ומצרות ורעות

הנה לימוד הל' שביעית מציל מן הכל, וכמ"ש להביא בס' בדידי הוי עובדא (עמ' תקצ) כתב שבעת האסון הנורא של חטיפת שלושת הבחורים הי"ד בקיץ שנת תשע"ד בא לפני מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אחד מהסבים של הבחורים החטופים ושאל מה עליו לעשות בעת כזו עבור החטופים ועבור משפחותיהם השרויים בצרה נוראה, והשיב לו מרן הגרח"ק שליט"א, עצתי כי הנשים יקדימו להדליק זמן הדלקת נרות שבת ודש, הגברים ילמד הלכות שמיטה.

וכן רשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב במכתבו בחג הסוכות תשפ"א, וז"ל: והנה כעת התחלנו שנה השישית שהיא שנה לפני שמיטה, ששואלין ודורשין בהלכות שמיטה, אני מציע ללמוד כל יום שתי הלכות ברמב"ם הלכות שמיטה ויובל, וזה יהיה סגולה גדולה לינצל מכל הצרות, וזה יקרב את הגאולה, כמו שאמר החזון איש זללה"ה דהא דאמרינן במוצאי שביעית בן דוד בא, הכונה, אם ישמרו שביעית, ואם ילמדו ידעו איך לשמור, ונזכה שיתקיים בנו הבת קול שיצאה במוצאי יום כיפור לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלוקים את מעשיך. ע"כ מכתבו.

ובאור לכ"ט בשבט נערך מעמד אצל מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי לרגל סיום מחזור הלימוד של שתי הלכות ברמב"ם, הלכות שמיטה ויובל. ולפני המעמד נשאל מרן הגרח"ק שליט"א מה העצה להתמודד עם המגיפה שגורמת לנפגעים רבים רח"ל, והשיב "ללמוד הלכות שביעית". מרן נשאל שוב מדוע הלכות שביעית מסוגל בתקופה הזו והשיב : "כי שמיטה מצילה מצרות". מרן שר התורה הוסיף שכדאי ללמוד עם הרמב"ם את החזון איש, למרות הקושי, "שלא יהיו עצלים", ע"כ לשון קודשו.

*

שריפת חמץ של בשר וחלב

לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ (לד, כו)

והנה חוץ מהא דנאמר כן בפרשתנו נאמר כן גם בפ' משפטים (כג יט) וכן בפ' ראה (יד כא) ומה שנאמר ג' פעמים בתורה, דרשו בגמ' בחולין דף קטו ע"ב אחד לאיסור בישול אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ודנו הפוסקים מהו בשריפת חמץ מדוע אין לחוש לבישול של בשר בחלב, והנה יש לדון בהא ממש"כ בתרגום אונקלוס על הפסוק "לא תיכלון בשר בחלב" ומשמע דעיקר האיסור הוא האכילה, וכן מבואר בדברי הכסף משנה בהל' טומאת מת פ"א ה"ב, שהקשה דכיון דאין עונשין מן הדין היאך מלקין מי שאוכל בשר בחלב, וכתב לתרץ שם בתירוץ הב', דלא אסרה תורה לבשל אלא כדי שלא יבא לאכול יעו"ש. וכיון שכן הכא הוא שלא ע"מ לאכול. אלא דמצינו שכתב בהא החינוך (מצוה צב) וז"ל: משרשי מצוה משום שמצאנו בעולם דברים שנאסר לנו תערובתן וכמו שמצאנו במצות מכשפה לא תחיה (מצוה סב) יעו"ש. ומ"מ אין לנו אלא דברי מרן בכס"מ, וראה עוד בחידושי החת"ס חולין דף קיג ע"ב בד"ה להכי, שלפי דברי הכס"מ כל שאינו אסור באכילה גם על הבישול אינו לקי יעו"ש, הרי דנקטו הפוסקים דבריו לדינא, אולם ראה מש"כ בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סימן קמח) מש"כ להקשות על דברי החת"ס,

והנה בפתחי תשובה כתב להביא מש"כ בשו"ת שער אפרים בענין חמאה שהתבשלה בקדירת בשר בן יומו שאסור להדליק להאיר בה אתת הבית משום שאסור בהנאה, וגם אין להשתמש בה לנר חנוכה דאף דאין לאסור משום איסור הנאה דמצות לאו ליהנות נתנו, מ"מ כיון שנאסרו בהנאה אמרינן כתותי מיכתת שיעוריה, אולם בפתחי תשובה הביא שבא"ר (סימן תרעג סק"א) כתב לתמוה מדוע אין לאסור משום בישול בבשר בחל,ב והביאו גם בפרי מגדים (צט סוף סקי"א) וכן דעת במשנ"ב (סימן רסד סקי"ד).

ובשו"ת שבות יעקב (ח"א סימן לח) כתב בביאור במח' דהשער אפרים ס"ל דאין איסור בישול בב"ח אלא אם ראוי לאוכלם לאחר הבישול וכאן שהחמאה מתכלת בהדלקת הנר אין איסור, אולם הא"ר וסייעתו ס"ל שעוד לפני הכילוי של החמאה היא סו"ס מתבשלת עם הבשר יעו"ש, וא"כ י"ל דה"ה הכא תליא בנ"ד, וא"כ לכא' יש להחמיר בזה, אלא דהכא יש מקום בזה לחלק ולהקל בזה.

וראה עוד בערוך השלחן ריש סימן פ"ז ס"ב שכתב שאם בישל בשר בחלב אע"פ שאין דעתו לאוכלו לוקה, וכ כתב הח"ח בספרו נדחי ישראל (פרק לג אות א) וכן ראה בשו"ת מנחת פרי (ח"א סימן נא) שכתב שאסור לבשל בשר בחלב אפילו שלא לצורך אכילה ואפילו אם דעתו לזרוק את הבשר בחלב מיד אחר הבישול אסור. וא"כ ה"ה הכא, ומ"מ י"ל דהוי סרוח, ע"פ מש"כ בשו"ת לרב יוסף חיים זוננפלד (סימן צא) שכתב, שאם בישל בשר בחלב שנסרח שאינו ראוי לאכילה אין איסור בזה לענין בישול.

וי"ל ביותר ע"פ מש"כ בשו"ת דובב מישרים (ח"א סימן ל) שמותר לכימאי יהודי לבצע בדיקת מוצרים ע"י בישול ותכלית הבדקיה לקבוע אם יש במוצר בשר וחלב, דכיון דמבואר בפסחים דף יא ע"א דבשעת בדקית חמץ אין חשש שמא יבוא לאכול כמו כן בשעה שבדוק מאכל כדי לוודא שאין בו חשש בשר בחלב אין חשש שיבוא לאכול יעו"ש, וא"כ י"ל דכ"ש היכא דעוסק בשריפת חמץ דליכא איסורא.

אולם כבר בשו"ת הר צבי (יור"ד סימן עט) כתב להביא לדברי הדובב מישרים וכתב לחלקו עליו דליכא חשש אכילה ליכא איסורא בישול בשר בחלב, וכתב להביא ראיה לדבריו ממש"כ הרמב"ם בהלכות מאכות אסוורת (פ"ט ה"ו) כתב כמ"ד בחולין דף קיד ע"א דהמבשל חלב בחלב לוקה על בישולו ואינו לוקה על אכילתו ומוכח שאין איסור הבישול תלוי באיסור אכילה. ועוד כתב להעיר ממה שדנו האחרונים אם מותר להדליק נר חנוכה בחמאה שיש בה בליעה של בשר ואם עובר בזה משום מבשל בשר בחלב ולא אישתמיט לאחד מהפוסקים לומר שלא יהא בזה איסור מבשל בשר בחלב משום שהקצה אותו למצותו ובדיל מיניה ואין חשש שמא יבוא לאכול יעו"ש

וכן ראה כיוצא בזה בס' חקת המועדים (עמ' קטז) שכתב הגר"א פרץ שליט"א בשם הגרח"פ שיינברג זצוק"ל דאפשר ויש פטור של שאינו מתכיון בבישול בב"ח אף בפסיק רישא היכא דכוונתו הופכית ומקורו מהא דניער וכיסה המובא בשו"ע יו"ד סי' צב ס"ב דמשמע שמותר לערבב החלב אף שאפשר והחלב נותן טעם וגרם בישול, מ"מ כיון שמטרתו הפכית סילוק אפשר ואין בזה דין בישול, יעו"ש ברע"א בהגהות וביד יהודה בארוך סק"י.

וראה עוד בשו"ת מנחת אשר ח"ג סימן לג שכתב לחדש דהכא, אין בזה חשש כלל דהוי דבר שאין מתכיון ולא הוי פסיק רישיה דאין הכרח כלל שיתערבו בבשר בחלב באופן שיטגנו או יאפו יחדיו לפני שריפתן ואין זה מצוי כלל, ועוד דרק בדבר שאפשר לברר בקל אבל בדבר שקשה לברר ואין האדם אמור לדעתו לדעת כן אינו חייב בזה, ועוד כתב שהרי אי"ז בישול ורק בישול אסרה תורה והכא זה רק כליון, וכתב דאף דבגמ' בשבת דף ד' ע"א מבואר דאם ני חפץ בצוך הצנור עד שנשרף אינו נפטר בכך מממלאכת אפיה שהרי נסתפקו בגמ' אם מותר לו לרדותו כדי שלא יבוא לידי איסור סקילה שהרי אם יניחנו וישרף אינו נפטר בכך, מ"מ כתב שם שיש לחלק דהתם מעיקרא דבקו אותו לשם אפיה משא"כ כאן מתחילה אין כאן דרך אפיה ובישול אלא דרך איבוד וכליון, ולכן הסיק כן לדינא דמשו"ה ליכא שום איסורא בהא.

ובעיקר הדבר שכתב במנח"א דאין הכרח שיהיה כאן בשר בחלב, כן כתב כעי"ז בס' מעדני יו"ט (ח"ד סימן קה) שיש לדון בהא משום ספק פסיק רישיה, והביא בזה מש"כ הרמ"א ביו"ד סימן פ"ז ס"ו, שי"א שאסור לחתת האש תחת קשירה של עובדי כוכבים דפי שהם מבשלים בהם פעמים חלב ופעמים בשר ונמחתה תחת הקדירה שלהם בא לידי בישול בבשר וחלב, וברע"א שם בהגהות הקשה הרי אינו מכוון לבשל רק לחתות את האש, ופסיק ריישה לא הוי דשם אהעכו"ם לא בישל בקדירה גם את הבשר וגם את החלב, ותירץ שם רע"א דצ"ל דדוקא בספק דלהבא שמא לא יהא נעשה כן במעשה שלו כמו גורר כסא או ספסל בשבת דהוא ספק שמא בגריתתו לא יעשה גומא, בזה יש להקל, אבל בספק לשעבר דאם יש בקדירה בליעת בשר וחלב זה נקרא פסיק ריישה, אבל רע"א שם הקשה דאם אינו נהנה תלוי במח' הערוך והתוס' דדעת הערוך דשרי יעו"ש, [א"ה לפי דעת היבי"א בח"ה דפסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן מותר ושכן דעות הרבה מן הראשונים שפיר דמי] ומ"מ כתב שם דלפי"ז יש לימוד זכות שהכא הרי הוי ספק ולכו"ע יש להקל וכמ"ש הט"ז. עוד כתב שע"פ רוב אם זורקים מאכל בשרי לאש הרי הוא שניצל עוף או מאכל דומה לכך שהרי נפסק בשו"ע יו"ד סימן פ"ז ס"ג שמדינא מותר בבישול בוהנאה כיון שכל האיסור אכילה אינו אלא מדרבנן. עוד כתב שם לדון מהו הדין בצליה. עוד דן שם להקל מצד בטל ברוב והכא לא חשיב ביטול איסור לכתחילה יעו"ש, וע"ע בשו"ת רבב"א ח"ח סימן רלט מש"כ בכ"ז, ומ"מ תבנא לדינא שיש כמה צדדים להקל בהא וכמו שנתבאר.

<u>הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"מ בירושלים עיה"ק</u>

אכילת מיני מצה לסעודת שבת בערב פסח שחל בשבת

שאלה: השנה שחל ערב פסח בשבת, האם ניתן לקיים את סעודות השבת בחמץ או מצות?

תשובה: את סעודת ליל שבת ויום השבת (עד שעה רביעית) ניתן לקיים עם חלת חמץ [ויזהר במשנה זהירות מפירורי החמץ, ועצה טובה להשתמש עם פיתות שלא מתפוררים]. אך מאחר שאסור לאכול 'מצה' בערב פסח, ממילא אי אפשר לקיים את סעודת יום השבת עם מצות. אך מותר לקיים את סעודת השבת עם 'מצות חמץ' או עם 'מצה עשירה' (למי שיש בידו להשיגו עם הכשר טוב). ולגבי 'מצה שלא לשמה' או 'מצה נפוחה וכפולה' ראה מש"כ ב'הרחב דבר'.

*

הרחב–דבר:

א] בטור ושו"ע (סי' תכט) כותבים ש"שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום", וכותב המשנ"ב (סו"ס

תלו) בשם האחרונים ש"כל שלשים יום צריך לעיין בכל דבר העושה שלא ישאר בו חמץ באופן שלא יוכל להסירו בנקל".

וכעת דבר בעתו מה טוב במסגרת לימוד הדף היומי שלומדים כעת פרק ערבי פסחים, והסוגיא הראשונה שם (צט, ב) עוסקת אודות איסור אכילת מצה בערב פסח, וזה נוגע טובא השנה שחל ערב פסח בשבת שמחד אסור לאכול חמץ משעה רביעית, והשאלה האם מותר לאכול מצה בסעודות השבת.

איסור אכילת חמץ בערב פסח

הנה הרמ"א (תעא, ב) כותב ש"מצה שיוצאין בה בלילה אסורים לאכול כל יום ארבעה עשר".

זמן האיסור

ב] וזמן האיסור כותב המשנ"ב (שם, יב) שהוא מעלות השחר. וראה בר"ן (פסחים טז, א) שמביא שדעת הבעה"מ שהאיסור הוא רק משש שעות ולמעלה אבל עד שש שעות מותר [דס"ל דבשעת איסור חמץ חיילי איסורי דמצה], ושהרמב"ן ז"ל השיג בספר המלחמות ואמר דסוגיית ירושלמי מוכחת דכל היום כולו אסור.

מאידך בארחות חיים (אות קיד) כותב שהאיסור מתחיל כבר מתחילת ליל יד. וע"ע במג"א (שם, ו) שכותב שביום י"ג מותר, ומדוקדק שבליל י"ד אסור וכמש"כ החק יעקב (סק"ז).

להלכה כבר הכריע לנו המשנ"ב שהאיסור הוא רק מעה"ש, אך שמעתי ממרן הגריש"א זצ"ל שיש מקום להחמיר גם בליל י"ד.

טעם האיסור

ג] וטעם האיסור, הרמב"ם (פ"ו מה' חמץ ומצה הי"ב) כותב "כדי שיהיה הכר לאכילתה בערב" – וכ"כ המשנ"ב (ס"ק יא). והר"ן (שם) כותב בתו"ד מצד שיאכל את המצה בערב לתיאבון – וכ"ה לשון הטור (סי' תמד) "לא לאכול מצה כדי שיאכל אותה בלילה לתיאבון".

ונעתיק כאן מה שכותב בזה הלבוש: "מצה נמי לא, שהיא אסורה אפילו כל היום של ערב פסח, שכבר אמרו חז"ל [ירושלמי פסחים פ"י ה"א] האוכל מצה בערב פסח כבועל ארוסתו בבית חמיו, כלומר דכמו שהבועל ארוסתו בעודה בבית חמיו לוקה עליה מכת מרדות מדרבנן על שמראה גודל תאותו, ושהוא להוט ושטוף בזימה, ולא יוכל להתאפק עד שמכניסה לחופה שמברכין עליה ז' ברכות, כן הוא האוכל מצה בערב פסח מראה תאותו ורעבתנותו, שאינו יכול להתאפק להמתין עד הלילה שיברך ז' ברכות קודם שיאכל המצה, כגון ברכות יין, קידוש, (נר) זמן, נטילת ידים, בורא פרי האדמה דירקות, וברכת המוציא, וברכת על אכילת מצה, לכן לוקין אותו עליו ג"כ מכת מרדות מדרבנן אם אוכל ביום קודם ברכו כל הברכות הללו".

ויתכן לדון נפק"מ אם האיסור מצד היכר או מצד לתאבון, במצות שא"א לצאת בהם ידי חובה וכדלהלן.

איזה מצות אסורות באכילה

ד] התוס' (פסחים צט, ב ד"ה לא יאכל) כותבים: "דלא אסר בירושלמי אלא במצה הראויה לצאת בה חובתו ואוכלה קודם זמנה אבל מצה עשירה שריא וכן היה נוהג ר"ת". וכותב שם המהרש"א: "וה"ה דמצי לאוקמא בבציקות של גוים דאינו יוצא בה י"ח כמ"ש התוס' לקמן, ויש לחלק דמצה עשירה לאו טעם מצת מצוה היא ושרי משא"כ בצקות ש"ג דטעם מצה היא".

והנה ממה שיש חילוקים בין סוגי המצות, מוכח שטעם האיסור אינו מצד "לתאבון" – כי אם כן אין טעם לחלק בזה, אלא מצד היכר ולכן יש את החילוקים בין סוגי המצות, וטפי א"ש עם דברי הלבוש הנ"ל שמראה תאותו לאכול מצה לפני זמן החיוב וזה שייך רק במצה שיוצאים בה ידי חובה.

נמצא שאכילת מצה שלא לשמה בערב פסח, תלוי בטעמים הנ"ל של הראשונים.

מה נחשב מצה שיוצאין בה ידי חובה

ה] ועתה נבאר מה נחשב מצה שיוצאין בה ידי חובה.

הנה בסימן תנג ס"ד מובא ג' שיטות מהו מצה שמורה: "החטים שעושים בהם מצת מצוה טוב לשמרן שלא יפלו עליהם מים משעת קצירה, ולפחות משעת טחינה. ובשעת הדחק מותר ליקח קמח מן השוק". וקמח מן השוק הכונה שמספיק שמירה משעת לישה, וראה בביה"ל (שם ד"ה טוב) שיש כמה שיטות דס"ל ששימרו משעת קצירה הוא לעיכובא.

בשנת תשמ"א רצו כמה רבנים חשובים להמציא מצות מהדורות שנאפו שלא לשמה שיוכלו לאכלן בערב פסח, ומרן הגריש"א זצ"ל (קוב"ת ד, מד) לא הסכים שישעו כן רק במחנות הצבא ובתי מלון שא"א להשתלט ולהעמיד הדת על תילה שם, וכל זה מצד שיש כמה ראשונים דס"ל שגם מצה שנאפתה שלא לשמה אסורה באכילה בערב פסח.

ולגבי "מצות חמץ" – ראה מש"כ מרן הגריש"א זצ"ל בקובץ תשובות (ד, לט-ו) שאי"ז דומה לבציקות של נכרים ששם החיסרון רק בלשמה, אבל במצות חמץ ההבדל הוא בעצם הפת.

ו"מצה נפוחה או כפולה" הגם שמחמירין בה לחשבה כחמץ (כמש"נ בסימן תסא), מ"מ אסור לאכלה מעמוד השחר ואילך כי בכלל מצה היא מעיקר הדין (רמ"א ס"ב ומשנ"ב שם).

מצה עשירה

ו] עתה נבוא לדון לגבי "מצה עשירה", והיא מצה שנילושה במי פירות שמותר לאכלה עד שעה עשירית של יום י"ד כמבואר בשו"ע (תעא, ב) מאחר שאי אפשר לצאת בה י"ח מצה בלילה [ראה בשו"ע סימן תסב]. וכך מביא הטור (סי' תמד) שהיה נוהג ר"ת בער"פ שחל בשבת.

אלא שכותב הבית יוסף: "שלא תאמר יבער כל חמץ מלפני השבת ולא ישייר כלום כו', ואין להקשות, יבער הכל מלפני השבת ולא ישייר כלום ובשבת יאכל מצה עשירה, דכיון דאין סיפק בידי כל אדם לעשות מצה עשירה לכל השלוש סעודות לא אטרחו רבנן".

אך לפי הרמ"א (תסב, ד) שאין נוהגין לעשות מצה עשירה, יהיה קשה להשיג מצה עשירה. ואם יש יכולת לאדם להשיג כזה מצה עם הכשר טוב (כדי שהפירורין לא יתערבו בכלי פסח שהוא ישתמש לשבת), זו עצה פשוטה לקיים סעודת שבת. ומי שאין לו מצה עשירה בהכרח יקיים את סעודת ליל שבת ויום השבת על חמץ, ויזהר במשנה זהירות שלא יתערב הפירורין עם כלי הפסח. ולגבי ליל שב"ק יש מקום להקל להשתמש עם מצות של פסח (וע"ע במשנ"ב תעא, יב שיש נוהגים שלא לאכול מר"ח).

לתגובות: dvarhalacha613@gmail.com

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

ל, יג: ונתנו איש כופר נפש לה' בפקוד אותם ולא יהיה בהם נגף וכו'.

במושב זקנים עה"ת מפרש כי היה בתרומת מחצית השקל ב' עניינים, כמו שמפרשת התורה, האחד – שלא יהיה מנין ראשון ע"י עצמן, שבזה ישלוט הנגף בהם, וזה אפשר לצאת ע"י שימנה אותם במנין טלאים כדאשכחן בשאול כשמנה את ישראל. השני לפי שחטאו בעגל, הוצרכו שיהא המנין על ידי שכל אחד יתן מחצית השקל דוקא, שיהא להם כפרה על נפשותם על מעשה העגל.

ובספר גידולי שמואל [ניימן עמ"ס ביצה בדברי אגדה בסופו] כתב ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם, דעין הרע השולטת במנין הסיבה דכשכל אחד נפרד לעצמו אז גוברת מידת הדין ומבקרין אותו לפי מעשיו לבד, **אבל בתרומת מחצית השקל המכוון אז כי הוא חלק מהכלל ואינו מוציא את עצמו מהכלל אף לרגע**, כדאי הכלל כולו להגן על כל אחד מישראל בשעת המנין.

*

ל, טז: ולקחת את כסף הכיפורים... ונתת אותו על עבודת אוהל מועד.

תיבת "על" צריכה ביאור דהול"ל "בעבודת" אוהל מועד, ועוד שפירש"י הן אדנים שנעשו בו, ולכאורה אדנים זה דבר שעליהן עומד אוהל מועד, ולא דברים שעושין בהן עבודה באוהל מועד.

ונראה שיתפרש "על עבודת" פירוש עבודת משא כמו שמצינו שעבודת משא מקרי עבודה, **ור"ל שכסף זה תפקידו יהיה משא אוהל מועד היינו שממנו ייעשו האדנים שהיו תחת הקרשים מלמטה ומשא אוהל מועד עומד עליהם**.

אמנם במלבי"ם כתב דמדלא כתיב "לכל מלאכת אוהל מועד" משמע דהוי גם בזמן שכבר המלאכה עשויה, ונרמז בזה מגבית שקלים שהיו עושין בכל שנה לתרומת הלשכה לצורך הקרבנות שהיא עבודת אוהל מועד לקרבן. [ובאדרת אליהו להגר"א זי"ע כתב שרק השקלים לאדנים נתפרשו בקרא, ואילו לקרבנות הוי הלכה למשה מסיני].

*

ל, לג: ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו.

פירש"י דקאי **אם נותן מאותו של משה אז חייב כרת, אבל מאחר שנעשה במתכונתו פטור**. וביישועות מלכו [קרית ארבע פ"א מכלי המקדש ה"ה] דייק מהרמב"ם דאפילו אזהרה ליכא עכ"ד.

ולכאורה **אמאי העשיה במתכונתה יותר חמורה מהשימוש בפועל בזה**, ויבואר עפמש"כ בדעת זקנים והדר זקנים דטעם האיסור להכין שמן במתכונת שמן המשחה **שאין דרך להשתמש בשרביטו של מלך**, וביאר רש"ר הירש ששמן המשחה הוא החותם האלוקי של קידוש אנשים ועצמים, **ואיש שיעשה כמתכונתו הרי הוא כופר בקדושת ה' או כעושה את הקידוש האלוקי כחולין של מלך** עכ"ד. וברדב"ז [פ"ז מבית הבחירה ה"י] כתב דהרי זה מכלל מורא מקדש שלא ישתמש בשרביטו. אמנם לגבי השימוש בשמן שעשה משה נכתב "קודש הוא, קודש יהיה לכם" והשימוש שלא כדין הרי זה חילול קדושתו, אמנם לגבי השימוש בשמן שעשה במתכונתו אפילו אזהרה ליכא משום דאדרבה אין בו קדושה כלל וכחולין גמורין חשיבי, ואם היתה אזהרה כל שהוא בזה היה נדמה דקצת קדושה יש בו, וזה אינו שהרי לא נתקדש אלא שמן שעשה משה בלבד.

*

לא, ז: את אוהל מועד ואת הארון לעדות ואת הכפורת אשר עליו ואת כל כלי האוהל.

באילת השחר עה"ת העיר **אמאי לא מוזכר בקרא ציווי לעשות כרובים**, והניח בקושיא.

*

לא, יד: ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם מחלליה מות יומת כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה.

איתא בר"ה [ג, א] **דתיבת כי מתפרש בד' לשונות, ובאיזה לשון מתפרשת כאן** [עיין משך חכמה]. ובפנינים יקרים [להג"ר שמעון בצלאל ניימאן זצ"ל] כתב הנה בשבת ע, א יליף שמואל חילוק מלאכת מכאן דכתיב מחלליה מות יומת, אם אינו ענין למזיד תנהו ענין לשוגג, שאם עשה כמה מלאכות בשוגג חייב כמה חטאות, עיין שם.

והנה קיי"ל דכל חייבי כריתות במזיד חייב בשוגג חטאת, והנה ישנם כמה חייבי מיתות במזיד דאין בשגגתן חטאת דאינן בכרת והן י"ב: נערה המאורסה, מסית ומדיח, מכשף, מקלל אביו ואמו, סורר ומורה, רוצח, וחובל אביו ואמו, וגונב נפש, זקן ממרא, ונביא שקר, ומתנבא בשם ע"ז, וגם מצינו במגדף אף דבמזיד חייב סקילה ובלא התראה חייב כרת, אפ"ה בשגגתו פטור מחטאת מדאין בו מעשה ובחטאת כתיב אשר לא תעשנה. **היוצא לנו דלענין קרבן צריך ב' תנאים, אחד שיהיה חייב כרת במזיד, וגם שיהיה בו מעשה**. וזה המשך הקרא מחלליה מות יומת ר"ל ב' חטאות כנ"ל, ומפרש הקרא הטעם "כי כל העושה בו מלאכה ונכרתה", **ר"ל דכאן בשבת יש ב' תנאים אחד דהוי בו מעשה וגם יש חיוב כרת על כן שפיר חייב בשוגג בקרבנות** עכ"ד.

*

לא, יז: כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי וכו'.

קשה מדוע **כאן נזכרים רק השמים והארץ**, ואילו בפרשת יתרו [כ, יא] נאמר כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ **את הים ואת כל אשר בם**.

וי"ל דאיתא בירושלמי בע"ז שאלכסנדר מוקדון לקח נשר וטיפס עליו ועף יחד אתו לשמים עד שראה את כל העולם ככדור, ומשם צייר שהוא עצמו מחזיק בכף ידו את כל העולם חוץ מהים, ואומרים המפרשים **שאת הים לא צייר כי גם הגויים מודים שאת הים הקב"ה עשה**.

והנה כאן [פסוק יג] את שבתותי תשמורו כי אות היא ביני וביניכם לדעת כי אני ה', כותב ברש"י שהכוונה היא שהאומות ידעו כי אני ה'. וי"ל דכיון שכאן זה הולך על ידיעת האומות **לכך לא נזכר הים** שהרי הם כבר יודעים שהקב"ה עשה את הים אז מה שצריך ליידע אותם זה רק מה שה' עשה את השמים ואת הארץ.

*

לא, יח: ויתן אל משה ככלותו לדבר איתו בהר סיני שני לוחות העדות וגו'.

פירש"י אין מוקדם ומאוחר בתורה, **מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים** וכו'. ובסוגריים נוסף ברש"י צ"ע טובא דילמא הכל כסדר וציווי הקב"ה למשה היה במ' יום הראשונים טרם עשותם העגל, ומשה לא הגיד לישראל ציווי המשכן עד למחרת יום הכיפורים שהיו ישראל מרוצים להקב"ה וכן הוא בהדיא בזוהר ויקהל, אשר על כן בציווי הקב"ה כתיב מאת כל איש דהיינו גם ערב רב כמו שדרשו רבותינו ז"ל איש איש [מלמד שעכו"ם נודרים נדרים ונדבות כישראל], ומשה אמר בציווי לישראל קחו מאתכם דייקא ולא מערב רב לפי שהם גרמו בנזקים.

ויעויין מה שחידש בספר ברכת ראש [ברכות נה, א ד"ה אר"י] כת"י מהגר"א מאמסטרדם שכתב דגם רש"י ס"ל דפרשת תרומה נאמרה על הסדר למשה קודם חטא העגל, רק הך "ראה קראתי בשם בצלאל" דפרשת תשא היה אחר החטא ונכתב קודם חטא העגל ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה.

ולפי"ז ביאר דפרשת תרומה תצוה נאמר הכל בלשון יחיד "ועשית" כי קודם החטא היה אמור המשכן להעשות ע"י משה רבינו לבדו ואז היה קדושתו לעולם ולא היה נחרב ע"י אויביים כדאיתא בסוטה ט, א, אולם לאחר החטא ירדו דרגה והוצרך בצלאל לעשותו ורק ההקמה תהיה ע"י משה ולכן בפרשת ויקהל פקודי כתיב ועשו, עיין שם.

ולפי"ז נראה ברור דאין סתירה כלל בין רש"י לזוהר ויקהל, דבזוהר ויקהל רק כתוב דפרשת ויקהל נאמרה דוקא לבני ישראל ולא לערב רב לפי שעשו העגל, אבל פרשת תרומה מאת כל איש הוי משמע גם הערב רב ונכתב קודם חטא העגל, אבל בפסוק ראה קראתי בשם בצלאל וכו' לא איירי הזוהר ולא מידי.

ואפשר להוסיף דאין לומר דגם פרשת "ראה קראתי בשם בצלאל" וגו' נאמרה למשה כבר קודם חטא העגל ומשה לא אמר לבצלאל רק לאחר החטא, שהרי בשמו"ר [מח, ג] איתא דאמאי הוזכר שבצלאל הוא בנו של חור, שלפי שבשעה שבקשו ישראל לעבוד עבודה זרה נתן נפשו על הקב"ה ולא הניחן, **לפיכך הקב"ה פרע לו שכל בנים היוצאים ממנו אני מגדלן שם טוב בעולם שנאמר ראו קרא ה' בשם בצלאל וגו'**, ואי אמרת דגם פסוק ראו קרא ה' בשם בצלאל וגו' נאמר קודם חטא העגל **הרי עדיין לא עשה חור זקינו המתאה על חטא העגל וכבר נבחר נכדו לגדולה מחמת זה** א"כ אין זה "פרעון" וזה לא יתכן! אע"כ זה נאמר למשה לאחר חטא העגל ולא נכתב כאן אלא ללמד דאין מוקדם ומאוחר בתורה כדפרש"י, אבל שאר הפסוקים אין הכרח שלא נאמרו כסדר וכמו שנתבאר.

*

לא, יח: כתובים באצבע אלקים.

בשיח יהודה [להג"ר יהודה אריה רפפורט שליט"א] כתב **דהרע"ב [אבות פ"ה מ"ו] פירש שהיו נקראים בכל הארבעה צדדים**. וכתב התיו"ט בשם בעל עשרה מאמרות שהיה דבר ניסי ומעשה ה' בלתי משוער בשכלנו, והיינו שאי אפשר לצייר אופן המעשי של דבר זה.

והנה לקמן [לב, טו] נאמר "לוחות אבנים כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים", ומשמע שרק משני צדדים היה כתוב, ואילו הרע"ב כתב שהיו נקראים מארבע צידיהם.

ויש ליישב בהקדם דקדוק לשון הפסוק, "משני עבריהם" ואחר כך "מזה ומזה הם כתובים" וככפל לשון הוא, ואולי אדרבה כך מתפרש הפסוק **"משני עבריהם" היינו מלפניהם ומאחריהם, "ומזה ומזה" היינו צידיהם, ומכאן למדנו שמארבע צידיהם.**

והנה אמרו במגילה [ג, א] **שמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין**, ופרש"י שכיון שהם סתומים לא היה להם מקום דבק וכו', וקצת צריך ביאור **דלהאמור שהיה כתוב מכל הצדדין, הרי כל האותיות היו בנס** עכ"ל.

<u>התורה ומצוותיה / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות ושא"ס, דומ"צ באשדוד</u>

'מר דרור' – צידה פועלת שינוי בחיה עצמה

וְאַתָּה קַח לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וגו' (ל, כג)

כתב רבינו הרמב"ן הסכימו המפרשים והרב רבי משה (הרמב"ם בהל' כלי המקדש פ"א ה"ב) מכללם, כי המור הוא הנקרא מוסק. ור"א השיב כי איננו בשם אע"פ שריחו טוב ואולי בעבור זה הפרידו הכתוב מן הבשמים והוא הקשה כי כתיב (שה"ש ה א) אריתי מורי, שהוא דבר מלוקט, ואומרים המביאים אותו כי הוא נעשה בגרון הצבי, ועוד מן הכתוב (שם ה ה) וידי נטפו מר ואולי כן הוא בהיותו לח, ויתכן שיאמר "אריתי מורי" בעבור כי הוא דם נצרר בבטן החיה הדומה לצבי הידועה בארץ הודו, ובלכתה בין השיחים בימי החום הגדול מגרדת בנפח ההוא, והדם יוצא צרור ולוקטים אותו מן האחו וכו'...

ופירשו (הראב"ע בפירוש הקצר והרד"ק בספר השרשים ש' דרר) דרור מלשון וקראתם דרור (ויקרא כה י), שיהיה חפשי מן הזיוף והתערובת. **ואולי נאמר שהצריך הכתוב להיותו חפשי, לומר שיוקח מן הצבי ההוא בהיותו חפשי מתהלך בין ערוגות הבשמים ומתענג כרצונו, כי כאשר ילכד ויעמוד ברשות אדם לא יעשה מור כי אם מעט ואיננו מבושם** וזה דבר ברור וכו'.

*

על פי דברי רבינו הרמב"ן כאן הסביר **הגה"ח רבי נתן לוברט ז"ל** את דברי התוס' בתחילת מסכת שבת. שכתבו תוס' בריש מס' שבת (ב,א) דהוצאה הוי מלאכה גרועה, וביארו המפרשים מפני שבעצמות הדבר לא חל כל שינוי.

והקשו על דבריהם, אם כן יש להבין לפי זה למה צידה לא נחשבת למלאכה גרועה, הרי גם בפעולת הצידה אין הבעל חי הניצוד משתנה במהותו כלל.

וע"פ דברי הרמב"ן הנזכרים, שמבאר את הפסוק "מר דרור" שהפירוש "דרור", כי יש לקחתו מן החיה בהיותה מתהלכת חפשי בין ערוגות הבשמים ומתענגת כרצונה, כי בהיותה בשבי לא תתן בושם משובח, כי אם מעט וגרוע.

רואים אנו מכאן כי לצידת הבעל חי יש השפעה על הטבע הביולוגי שלו, ולכן צידה אינה בגדר מלאכה גרועה, כי לצידה יש השפעה ישירה על הבעל חי הניצוד.

יש להוסיף על זה, שמעתי מידידי הרה"ח המופלג ר' אברהם מרדכי פרידמן שליט"א העוסק בהשגחה. כי באירופה נהוג בשעת שחיטת הבהמות, שלא לכלאם ברפת של המשחטה רק לזמן קצר ביותר. כי לבהמות הכלואות יש הרגשה שרוצים לשחוט אותן, והגוף מפריש חומר מסוים בדם הבעל חי, וזה פוגם את טעם הבשר. על כן משתדלים לכלאם רק סמוך לשחיטה, ולשחוט בטווח זמן קצר.

*

מדוע הכיור לא הועמד לפני המזבח, הלא אסור לגשת לעבודת המזבח ללא קידוש ידים ורגלים?

וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרַחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ (ל, יח)

יש להבין מדוע הכיור לא הועמד לפני המזבח, הלא אסור לגשת לעבודת המזבח ללא קידוש ידים ורגלים?

*

ללמד שמטרת הכיור לקדש ולא לנקיון

רס"ג מבאר, שאם הכיור היה עומד בכניסה, לפני המזבח, היה מקום לטעות שמטרת הכיור לנקות מן הזוהמה והלכלוך בלבד, שכל מי שבא מבחוץ יתנקה בו. והאמת שמטרתו אף לקידוש, כמ"ש בתרגום ויקדשון... לכן מקומו אחר המזבח.

*

שיהיה במקום מוצנע

עוד יש להתבונן בעומק כמוס, דהנה הכיור נועד לקידוש ידים ורגלים של הכהנים העובדים, ולכאורה היה צריך לעמוד בתחילת החצר לפני המזבח, שהכהן העובד יקדש בו מיד את ידיו ורגליו. אבל רצון הבורא להעמידו בין כבש המזבח ובין אהל מועד, מוצנע ומוסתר, והנכנס לעזרה לא יראהו.

גם זה מורה על התחסדותן של הנשים, [לפי שהכיור נעשה מנדבת הנשים, כמ"ש (לח, ח) 'במראת הצובאות אשר צבאו פתח אהל מועד']. הן נאות כאשר הן מוצנעות בין המזבח להיכל ה', נוין בהצנעתן, כל כבודה בת מלך פנימה (תהלים מה, יד). (שמואל ב"ר אברהם בצלאל).

*

לאוהל מועד נאסרה הכניסה לבדה ללא קידוש

יש שכתבו הטעם, ללמד שהכניסה לאוהל מועד אסורה ללא קידוש ידים ורגלים, אף כשאינו עובד עבודה. אם נכנס לצורך עבודה. [כן הוא לשיטת רש"י כמ"ש התוס' ביומא ה: וכ"ד התוס' בסנהדרין פג. והרא"ש בכלים פ"א מ"ט. ולדעת הר"ש שם וכ"כ התוס' ביומא ה: באוהל מועד חייב אפילו בביאה שלא לצורך עבודה].

ואילו במזבח לא נאסרה אלא העבודה ללא קידוש ידים ורגלים, ולא הביאה לפני המזבח.

על כן הועמד הכיור בין המזבח לאוהל מועד, ללמד שרק לאוהל מועד אסורה הכניסה ללא קידוש ידים ורגלים. אבל לא הועמד לפני המזבח, ללמד שהכניסה למזבח ללא רחיצה לא נאסרה, אלא השירות בלבד. (זאב יטרף להגר"ז הוברמן).

*

טעם לדבר בדרך הפנימיות

בסה"ק שם משמואל (תרע"ג) מבאר על פי דברי תרגום יונתן בן עוזיאל (פקודי מ, ז) שכתב שהכיור רומז על התשובה (ותתן ית כיורא ביני משכן זמנא וביני מדבחא ותתן תמן מוי מטול חוביא דהדרין בתיובתא ושדיין עקמומיתהון הי כמיא) שמי הכיור רומז על החוזרים בתשובה, ושופכים את עקמומיות לבם כמו מים. [על דרך המובא בספר שמואל א ז, ו, וישאבו מים וישפכו, כתב רש"י, תרגם יונתן: ושפיכו לבהון בתיובתא כמיא קדם ה'. וכן אי' בירושלמי תענית יא, א וכי מים שפכו אלא מלמד ששפכו את לבם כמים].

ומבאר דשני המזבחות הם לעומת המוח והלב שבאדם. מזבח החיצון לעומת הלב, מקום משכן אהבה רשפי' רשפי אש שלהבתי' מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה, ומשתוקק לאביו שבשמים, וזהו אש תמיד תוקד על המזבח, רומז למי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה. המזבח הפנימי הוא לעומת המוח שהוא קר ואינו ברעש ובהתגלות, אלא בחשאי ובישוב הדעת, וקטורת היא לשון קישור שע"י שמקושר בשורש נשמתו זוכין לדעת שלימה.

כנגד זה יש בצד הטומאה שני מיני יצה"ר, וכמו שהגיד כ"ק אבי אדומו"ר זצללה"ה [האבני נזר] פירוש דברי הגמרא (חולין צ"א.) ויאבק איש עמו חד אמר כגוי נדמה לו וחד אמר כת"ח נדמה לו. היינו שיש יצה"ר הנדמה כגוי - אף שיודע שדבר זה אסור משתוקק אליו, וחד אמר כת"ח נדמה לו, שמראה לו פנים שדבר זה מותר ולא יהי' נפרד מהקדושה, ואולי נמי שהוא מצוה. ושניהם אמת ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, עכ"ד.

והנה יצה"ר שכגוי נדמה לו, הוא קליפת הלב, שהלב משתוקק לדבר איסור, ויצה"ר שכת"ח נדמה לו, הוא קליפת המוח, האומר לטוב רע ולרע טוב.

והנה התלהבות שבקדושה שבא הרמז במזבח החיצון מבטלת כוחו של היצה"ר הנדמה כגוי, אש אוכלת אש, אש ההתלהבות דקדושה אוכלת את אש התאוות של היצה"ר, כמ"ש הזוה"ק (ח"ג כז, ב). וישוב דעת דקדושה שנרמז במזבח הפנימי מבטל כוח היצה"ר הנדמה כת"ח, כי יצה"ר זה איננו מתבטל מכח האהבה הגדולה כנ"ל, שהרי הוא מראה פנים שזה מותר או עוד מצוה. ואיננו

מתבטל אלא ע"י מזבח הקטורת שהוא לשון קישור, שבאשר נקשר בקשר אמיץ בשרשו לא יכול היצה"ר להטעותו, כי שורש נשמתו מאיר לו ונר לרגלו.

בזה יובן למה מזבח הפנימי נקרא בשם מזבח, אף שאין זובחים עליו קרבנות. שהוא מלשון שאמרו ז"ל (סנהדרין מג, ב) כל הזובח את יצרו, כי זביחה היא ענין שבירה כבש"ס ע"ז (נ, ב) שבר מקל הוא כעין זביחה. ע"כ שבירת קליפת הלב והמוח נקראת מזבח, והם שני המזבחות. ומביא רמז לדבריו מזוה"ק סוף פ' ויקהל (רי"ט.)

אך מי שקלקל מעשיו ושקוע ביצרו כיצד יגיע לתשובה, אלא על ידי שיכנס להיכלי תורה ויראה ביגיעת בשר, יוכל לקלוט ריח טהרה, ולהגיע לתשובה.

לכן כדי להגיע לכיור הרומז לתשובה, הוצרכו לעבור דרך המזבח החיצון, שאז יקלוט ריח טהרה ואהבה הנשפע מעל המזבח, ויגיע לכיור לידי תשובה. ואח"כ יוכל לגשת לשרת במזבח, ולהבעיר לבו באהבה רבה מאש המזבח. ולבטל היצה"ר הבוער כאש לדבר איסור, ומשם יוכל להיכנס למזבח הפנימי, שהוא מתקן את קליפת המוח, קטורת לשון קישור שמקושר בשורש נשמתו וזוכה לדעת שלימה.

<u>ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד'</u>
<u>ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב</u>

בירור דברי הגרי"ז על שני האותות שנאמרו בשבת

וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם (לא, יג)

וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ (לא, טז-יז)

הנה בפסוקים הללו נזכר פעמיים שהשבת היא אות, בפסוק י"ג ובפסוק י"ז, ויש להבין מה המה שני האותות שנזכרו כאן, וכן יש לדקדק כאן עוד כמה דקדוקים:

א. למה בפעם הראשונה כתוב שהאות היא כדי "לדעת כי אני ה' מקדשכם" ובפעם השניה כתוב "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ" וגו'.

ב. למה בפעם הראשונה כתוב "אות היא ביני **וביניכם**" ובפעם השניה כתוב "ביני **ובין בני ישראל** אות היא".

ג. מדוע באות הראשונה כתוב "**לדורותיכם**", ובאות השניה כתוב "אות היא **לעולם**".

ד. למה באות הראשונה כתוב "אך את **שבתותי** תשמורו" בלשון רבים, ואילו באות השניה כתוב "ושמרתם את **השבת**" בלשון יחיד.

ובחידושי מרן רי"ז הלוי כאן כתב בזה דברים מאירים, וז"ל:

"יש לומר דהנה בשבת איכא שני דברים: חדא, דהיא זכר ליציאת מצרים שהיא יסוד לבחירת וקדושת ישראל, כדכתיב אשר הוצאתי אתכם מארץ במצרים להיות לכם וגו', וכתיב המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם וגו' והייתם קדשים כי קדוש אני, ועוד בכמה מקומות, וזהו גם כן האמור כאן כי אות היא ביני וביניכם לדעת כי אני ד' מקדשכם. ושנית, היא זכרון למעשה בראשית, וזהו האות האמור אח"כ כי ששת ימים עשה וגו'.

והנה האות הראשון שהוא זכר ליציאת מצרים, בזה לאו דוקא שבת בראשית, רק גם כל המועדות שוין בזה, דכולהו זכר ליציאת מצרים נינהו, והן עצמן אות, ומשום הכי פטירי כולהו מתפילין, והם כולן נכללין בהך קרא דכי אות היא ביני וביניכם כמבואר בפירש"י בעירובין דף צ"ו ובמנחות דף ל"ו, עיי"ש, ולהכי גבי אות הראשון כתיב את שבתתי לשון הכולל גם ימים טובים, כמבואר בפירש"י שבועות דף ט"ו ע"ב דכולהו שבתות איקרו עיי"ש, אבל בהאות השני שהוא זכרון למעשה בראשית כתיב את השבת דהוא רק בשבת בראשית לבד". עכ"ל.

כלומר, שאכן יש בשבת שני אותות, יש אות של זכר ליציאת מצרים, ויש אות של זכר למעשה בראשית, והן הן שני האותות שנזכרו כאן, הראשונה זכר ליציאת מצרים, ולכן כתוב בה "כי אני ה' מקדשכם" שקדושת ישראל היתה ע"י יציאת מצרים, והשניה זכר למעשה בראשית כמו שכתוב בפירוש "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ" וגו', אמנם בימים טובים יש רק את האות הראשונה שהיא זכר ליציאת מצרים, ולכן באות של זכר ליצי"מ כתוב "שבתותי" בלשון רבים, לרבות ימים טובים, ובאות של זכר למעשה בראשית כתוב רק "שבת".

והביא הגרי"ז מקור ברור לדבריו ש"שבתותי" אתא לרבות ימים טובים, מרש"י עירובין צ"ו ע"א שכתב: "יצאו שבתות וימים טובים שהן עצמן אות. בין הקב"ה לישראל דכתיב כי אות היא ביני וביניכם", וכן מרש"י מנחות ל"ו ע"ב ד"ה שהן "שהן עצמן אות. בין הקב"ה לישראל דכתיב כי אות היא וגו'", ולכאורה תמוה למה הביא רש"י מקור רק על שבת ולא על יו"ט, וביאר הגרי"ז בפשטות, שבאמת פסוק זה מדבר להדיא גם על יום טוב, שהרי כתוב "אך את שבתותי תשמורו" בלשון רבים, ועל זה אמרה התורה "כי אות היא ביני וביניכם", הרי להדיא שגם יום טוב נקרא אות, ונמצא שרש"י הביא מקור גם על שבת וגם על יו"ט כחדא.

ויש להוסיף שגם הרי"ף בהלכות תפילין (ח' ע"ב מדפיו) כתב: "יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות דכתיב כי אות היא ביני ובין בני ישראל", וברור שהוא טעות סופר, כי אין פסוק כזה בכל התנ"ך, אלא צ"ל "כי אות היא ביני **וביניכם**" וכמ"ש רש"י, וכעי"ז כתבו גם התוס' בקידושין ל"ד ע"א (ד"ה ותפילין): "שהרי אין נוהגין בשבתות וב"י כדדרשינן בפרק המוצא תפילין לפי שאין צריכין אות, דשבת גופא איקרי אות כדכתיב כי אות היא", וכן בפי' ר' ישמעאל בן חכמון עירובין צ"ה ע"א כתב כלשון רש"י הנ"ל, ולכאו' תמוה למה כולם לא חששו לבאר מנ"ל שיו"ט נקרא אות, אמנם לפי דברי הגרי"ז ניחא שפיר.

וכן ביאר האוה"ח כאן ש"שבתותי" כולל ימים טובים, וז"ל: "ודקדק באומרו את שבתותי לכלול כל הנקרא שבת בין שבת בראשית בין יום הכיפורים **בין שאר מועדות** למלאכות האסורות בהם".

ולפי דברי הגרי"ז יש לבאר גם למה באות הראשונה כתוב "לדורותיכם" ובשניה "לעולם", משום שהאות השניה שהיא זכר לבריאת העולם היא רק על שבת, והשבת קבועה וקיימת מששת ימי בראשית, והאות הראשונה שהיא זכר ליצי"מ היא גם על הימים טובים, והימים טובים אינם קבועים מששת ימי בראשית אלא תלויים בקידוש החדשים ועיבור השנים ע"י ב"ד, ולכן כתוב בה "לדורותיכם" שהוא דבר המתחדש בכל דור.

ולפ"ז יש לבאר גם למה באות הראשונה כתוב "ביני וביניכם" ובאות השניה "ביני ובין בני ישראל", כי האות הראשונה היא זכר ליציאת מצרים, וכאן הרי דיבר משה לאותו דור שיצאו ממצרים, ולכן אמר להם "ביני וביניכם", אך האות השניה היא זכר למעשה בראשית, ובזה אין אות מיוחדת לאותו דור יותר משאר הדורות, ולכן שם כתוב "ביני ובין בני ישראל".

ואמנם לא נכחד שבכמה ראשונים ואחרונים מוכח שלא סברו כביאור הגרי"ז:

בריטב"א עירובין צ"ו ע"א כתב: "יצאו שבתות כו' פירש דהא גבי שבת כתיב אות, **וה"ה לימים טובים דכלהו שבתון נינהו** כדכתיב תשבתו שבתכם", ובפסקי רי"ד הלכות תפילין כתב: "יצאו שבתות וי"ט שהן גופן אות, פי' דכתיב גבי שבת כי אות היא, **וימים טובים איתקוש לשבתות**", ובפי' רבינו בחיי כאן כתב שעל דרך הפשט כתוב "שבתותי" בלשון רבים משום שיש הרבה שבתות בשנה, הרי שהבינו שהפסוק כי אות היא קאי רק על שבת, אך יו"ט נלמד רק מהיקש.

ובאו"ז סי' תקפ"ט כתב: "יצאו שבתות וי"ט שהן גופן אות. פי' רבינו אליקים זצ"ל דכתיב ביני ובין בני ישראל אות היא", ונראה דגם הוא לא סבר כביאור הגרי"ז, דא"כ הוה עדיפא ליה לאתויי קרא דכי אות היא דמשם ילפי' גם שבת וגם יו"ט, אלא על כרחך דפי' דשני הפסוקים מדברים רק על שבת, ויו"ט נלמד רק מדאיתקש לשבת.

ובשו"ע או"ח סי' ל"א ס"א כתב: "בשבת ויו"ט אסור להניח תפילין מפני שהם עצמם אות", וכתב המשנ"ב סק"ג: "שהן עצמם אות. בין הקב"ה ובין ישראל שנאמר כי אות היא ביני וגו', ויו"ט ג"כ מיקרי אות דבפסח מצרים כתיב אות והוקשו כל מועדי ה' בפ' אמור", הרי שהבין שהפסוק כי אות היא ביני וביניכם קאי רק על שבת, ויו"ט נלמד ממקום אחר, (ומש"כ המשנ"ב שבפסח מצרים כתיב אות, לכאו' כוונתו למה שכתוב "והיה הדם לכם לאות על הבתים", וצ"ע דשם לא כתוב שהפסח הוא אות, רק שהדם הוא אות).

ובערוך השולחן או"ח סי' ל"א ס"ב הביא את לשון הרי"ף הנ"ל וכתב: "ושבת ויו"ט אחת הן דגם יו"ט נקרא שבתון כמ"ש וכן ממחרת השבת הכוונה על יו"ט ראשון של פסח".

ובשו"ת אבני נזר או"ח סי' ב' אות נ"ב כתב: "מ"מ הרי **ביו"ט לא כתיב אות רק בשבת**, וכמו שפירש"י אות גדולה היא בינינו בהנחילי לכם יום מנוחתי למנוחה, וזה שייך בשבת, אלא משום שיו"ט ג"כ אסור במלאכה כשבת ונמשך מקדושת שבת, וקדושת יו"ט ושבת חדא הוא, וכמ"ש תוס' ב"מ (דף צ'.) וזה לשונם בד"ה אבל "ומשום דשבת ויו"ט חדא מילתא", והיינו דשורש כל מועדות הוא שבת, ועל כן הקדים שבת למועדות בפרשת מועדות חשיב ג"כ אות וכמאמרם ז"ל מה ענין שבת אצל מועדות לומר לך כל המחלל את המועדות כאילו חילל את השבתות וכל המקיים את המועדות כאילו קיים את השבתות".

אכן בדעת הרי"ף ורש"י ותוס' לכאו' ברור שכוונתם כמו שביאר הגרי"ז, ומה שכתב הערוך השולחן בדעת הרי"ף והאבנ"ז בדעת רש"י שכוונתם ששבת איתקש ליו"ט, הוא דוחק גדול, דא"כ הוה להו למימר בהדיא "ויו"ט איתקש לשבת" או "וגם יו"ט איקרי שבת", ודוחק גדול לומר שרש"י בשני מקומות וכן הרי"ף ותוס', כולם כתבו מקור רק על שבת, ולא ראו שום צורך לבאר מנא לן דיו"ט איקרי אות, ולכן מחוורתא דס"ל כביאור הגרי"ז.

ומה שהוכיח האבנ"ז להיפך ממה שכתב רש"י בחומש כאן: "כי אות היא ביני וביניכם. אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", וכתב שזה שייך בשבת, לכאו' אינו מוכרח כ"כ, דאף שהשבת מיוחדת יותר למנוחה ויו"ט מיוחד יותר לשמחה, כמו שאומרים בתפילה "שבתות למנוחה ומועדים לשמחה", מ"מ הרי עיקר המנוחה היא בזה ששובתים ממלאכות, וגם ביו"ט יש שביתה מכל המלאכות שאינם אוכל נפש, א"כ שפיר שייך לקרוא גם ליו"ט יום מנוחה, ונקט רש"י לשון השייכת גם על שבת וגם על יו"ט.

והנה אמרינן בביצה ט"ז ע"א: "לדעת כי אני ה' מקדשכם, אמר לו הקב"ה למשה משה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיע אותם", ולפ"ד הגרי"ז שפסוק זה קאי גם על יו"ט נמצא דה"מתנה טובה" אינה רק שבת אלא גם כל הימים טובים, ויש להעיר מדברי המשך חכמה פ' ואתחנן (ה, טו) שביאר ששבת נקראת "מתנה טובה" משום שכל המועדים שייכים מצד עצמם רק לישראל, כי פסח וסוכות הם זכר ליצי"מ ועניני כבוד, ושבועות זכר למתן תורה, ור"ה ויה"כ על הכפרה של בני ישראל, לכן בהם אין כל פלא שניתנו רק לישראל, אך השבת שהיא זכר למעשה בראשית לכאורה היתה שייכת לכל באי עולם, ואעפ"כ ניתנה רק לישראל, ולכן נקראת "מתנה טובה", עכ"ד, ולפי דבריו רק השבת נקראת מתנה טובה, דלא כהגרי"ז.

אכן כיון שהאור החיים והגרי"ז ס"ל דלא כהמשך חכמה, וכן מוכח מדברי הרי"ף ורש"י ותוס' הנ"ל, אמינא דלכאורה יש מקום להשיב על דברי המשך חכמה, דמה שכתב שהמועדים אינם "מתנה טובה" כיון שמעיקרא היו שייכים רק לישראל, יש מקום להשיב שמצד הניסים שאירעו לישראל בימים ההם היה אפשר שיהיה במועדים רק יום שמחה והודאה כמו חנוכה ופורים, או כמו חוה"מ, אך עדיין לא היה מוכרח שיהיה שביתה ממלאכה, ואעפ"כ נתן הקב"ה לישראל בימים אלו את מתנת השביתה, שענין זה אות בין הקב"ה לישראל ואין לזרים אתם.

ואף שיש מלאכות שמותרות ביו"ט, מ"מ הרי כתב הרמב"ם פ"י ממלכים ה"ט: "גוי ששבת אפילו ביום

מימות החול אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, **ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו**", ובמאירי סנהדרין נ"ט ע"א "בן נח שראינוהו מתחסד וקובע לעצמו ימי מנוחה שבת **או יום טוב** ראוי ליענש", הרי להדיא שגם גוי ששבת רק כעין יו"ט חייב מיתה[כט], וממילא גם שביתה זו היא אות ברית בין הקב"ה לישראל.

ומלבד זה הלא ידוע מה שכתב הבית הלוי בפ' בא, שלא המאורעות שהיו הם סיבה למועדים, אלא להיפך, הקב"ה נתן לנו את המועדים בתורה שקדמה לעולם, ובזכות המצוות הללו באו אותם ניסים באותם זמנים, הרי שהמועדים הם ג"כ מתנה לישראל.

וגם מש"כ המשך חכמה דר"ה ויוה"כ שייכים רק לישראל משום שמתכפרים אז, צ"ע, דלכאורה אדרבה יש לומר שמועדים אלו שייכים לכל העולם, כיון שכל באי עולם נידונים בימים אלו, ואעפ"כ גילה הקב"ה את סוד הימים הללו רק לישראל, כדי שידעו לשוב בתשובה ולהתרצות לפניו ית' כדי שיתכפרו עוונותיהם, וא"כ גם לפי דברי המשך חכמה שפיר שייך הלשון "מתנה טובה" על ר"ה ויו"כ.

ואגב אורחא נראה לבאר טעם נכון בהא דבשבת צריך לשבות ממלאכה מכל וכל, וביו"ט צריך לשבות רק ממלאכה שאינה אוכל נפש, כי בשבת השביתה היא זכר למעשה בראשית שאז שבת הקב"ה מכל המלאכות (כמ"ש בהקדמת הפאת השולחן בשם הגר"א שהעולם נברא בל"ט מלאכות, ע"ש), אך ביו"ט השביתה זכר ליציאת מצרים, ואז יצאו מן העבודת פרך בחומר ולבנים וכל עבודה בשדה, אך עדיין עסקו במלאכות אוכל נפש, שגם במדבר טחנו ברחיים או דכו במדוכה ובשלו בפרור, ולכן ביו"ט שובתים רק ממלאכות שאינן אוכל נפש.

<u>ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס</u>

ביאור תיבת לדעת הנאמרת לגבי השבת

אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם (לא, יג)

אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם, בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה. לדעת האומות בה, כי אני ה' מקדשכם (רש"י)

מבואר כאן מדברי רש"י, כי תיבת "לדעת" מתפרשת על אומות העולם, שידעו הם שאני ה' קדשתי את ישראל דווקא בקדושת השבת, ולא אותם.

אלא שיש להעיר, ביותר, כי בגמרא בשבת (י, ב וכן בביצה טז, א) איתא: "הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, שנאמר: "לדעת כי אני ה' מקדשכם". תניא נמי הכי, "לדעת כי אני ה' מקדשכם" אמר הקב"ה למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם וכו'. והא שבת דעבידא לגלויי? מתן שכרה לא עביד לגלויי" ע"כ.

ופירש"י שם: **לדעת** כי אני ה' - להודיעם אני בא, שאני רוצה לקדשם, ע"כ,

מדברי רש"י שם מבואר, כי פירש את תיבת "לדעת" של הפסוק דידן, לא על אומות העולם כמו שכתב בפירושו לתורה, אלא "לדעת", היינו שידעו ישראל שה' רוצה לקדשם. ויש לברר את טעם שינוי ביאור הכתוב לשיטתו.

ובפשטות נראה לבאר, כי אכן ישנו חילוק בין ביאור לפי פשוטו של מקרא, לבין מדרשו, על הגמרא ומדרשי חז"ל.

רש"י בפירושו לחומש, פירש את הפסוק לפי פשוטו של מקרא. דכיון דהקב"ה בחר בעמו ישראל מכל האומות, ונתן להם את יום השבת שיהא "אות" גדולה וסמל להם, "לדעת כי אני ה' מקדשכם", ממילא אות גדולה זו של השבת תבוא להודיע לכל האומות, שלא הם קיבלו את מתנת השבת, ונמצא כי ע"י השבת יודעים כולם כי השי"ת בחר בעמו ישראל.

וכן נקט רבינו בחיי בפר' עקב (דברים, ח', ב'), כי תיבת לדעת לפי פשוטו של מקרא עניינה להודיע לאומות, וז"ל: "לדעת את אשר בלבבך. להודיע, וכן: (שמות לא, יג) "לדעת כי אני ה' מקדשכם", האמור במצות השבת, והכוונה **בשניהם להודיע לאומות**, וכדי שיתפרסם כי העבודה עיקר בריאת העולם" עכ"ל.

בדרך זו מפרש האברבנאל ג"כ פסוק דומה ביחזקאל (כ', כ'), וז"ל: "והוא אומרו: "וגם את שבתותי נתתי להם להיות לאות ביני וביניכם לדעת כי אני ה' מקדשם", כי היה השבת אות שהקדוש ברוך הוא ברא את עלומו ושישראל עם סגולתו, כיון שלהם ניתנה מצות שבת **ולא לעם אחר**, וזהו: "לדעת כי אני ה' מקדשם", וכמו שאמר בתפלת השבת ולא נתתו ה' אלקינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים" עכ"ל.

ואפשר להטעים את הדברים ולהמחיש, כיצד השבת מעידה על עם ישראל שבו בחר ה' מכל הגויים.

שהרי כל הגויים מונים את ימי השבוע בסדר שאנו מונים, יום ראשון הוא הראשון במספר, ויום השבת הוא האחרון במנין. וכמו כן כל הגויים כמעט מבינים שצריך יום אחד בשבוע למנוחה, או לפולחן ותפילה. והדבר הכי מסתבר וקל להעלות על הדעת, שהיום השביעי הנמצא בסוף השבוע, הוא יהיה יום המנוחה הכלל עולמי, שיוקדש למנוחה או לתפילה ופולחן, ולמחרתו ביום הראשון יתחילו כולם את סדר השבוע החדש ויחזרו למלאכתם.

אמנם עד כמה שהדבר הוא הגיוני ביותר, בכל זה עינינו הרואות **שאף אחד** מכל מליארדי הגויים הקיימים בעולם לריבוי דתותיהם, לא חשב את המחשבה הפשוטה וההגיונית ביותר הזו, לאמץ את היום השביעי שבסוף השבוע ליום המנוחה. בצורה מדהימה ולא הגיונית, בחרו המוסלמים את יום ששי ליום תפילה, והנוצרים והסמוכים אליהם בחרו את יום ראשון כיום תפילה ומנוחה. ולא מצאנו שום דת אף לא אחת, בפינה הנידחת ביותר בעולם שאימצה את יום השבת ליום המנוחה שלהם.

כל זה מראה בעליל כי יום השבת עצמו כל כך קדוש ונשגב, ולכן השי"ת מעלים מכל מליוני הגויים את ההיגיון הפשוט הטמון בו, וכל זה כדי שנראה ונווכח כי יום השבת הוא מפלאי תמים דעים, ששומר את יום המנוחה רק לכמה מיליונים בודדים של יהודים שיש בעולם, ואך ורק עבורם, כי הם חלקו ונחלתו.

ומסופר (בס' הרבנית) על אשה שנחשבה כיהודייה, ולאחר שהתחזקה לא הצליחה לשמור שבת. תמיד תקפה אותה חולשה מיוחדת ולא רגילה, שלא עזבה אותה עד שהדליקה סיגריה בשבת, ואז נרגעה. אותה אשה כבר החלה בכיסוי ראש, שמרה מצוות רבות, אך בשום אופן לא הצליחה לשמור שבת אחר כהלכתה. כאשר הביאו מעשה זה לפני הגר"ח קנייבסקי שליט"א, הורה הרב מייד לבדוק את ייחוסה. האשה עשתה "מסע שורשים", ולחרדתה גילתה שסבתה היתה גויה, ונמצא שהיא לא נכנסה בדת ישראל, טרם שתעבור גיור כדת וכדין. האשה פנתה מיד לעבור גיור, ואחר שנתגיירה כדת, הצליחה היא לשמור שבת ברוגע ובשלווה. ממעשה זה למדים כי לא רק שהשבת אינה נחלתם של הגויים ו"גוי ששבת חייב מיתה", אלא השבת בעצמה "מודיעה" שאין לגויים חלק בשמירתה.

אמנם בפירושו לגמרא בא רש"י לפרש את דברי הגמרא, הדורשת את לשון "לדעת" **לפי מדרשו**, שהוא מלשון **להודיע לישראל**, שמזה למדו חז"ל כי הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, שלכן הקב"ה מצוה את משה "לדעת" ולהודיע לישראל מה נותן להם. וא"כ אין הדברים סותרים אלא מגלים חלק נוסף בתורה"ק הנדרשת לשבעים פנים.

ואגב, יש לציין כי במכילתא דרשו את לשון "לדעת" לפירוש שלישי, ולמדו משם כי חיוב שמירת שבת אינו אלא במי שיש לו דעת, וז"ל שם (כי תשא, מס' דשבת פ"א): "לדעת כי אני יי' מקדשכם. למה נאמר, לפי שהוא אומר, ושמרו בני ישראל את השבת, שומע אני אפילו חרש שוטה וקטן במשמע, תלמוד לומר לדעת כי אני יי', לא אמרתי אלא במי שיש לו דעת" ע"כ, וכ"כ בפסיקתא (זוטרתא, כי תשא פל"א) בקצרה: "לדעת כי אני ה' מקדשכם, במי שיש בו דעת, יצאו חרש שוטה וקטן שאין בהם דעת" ע"כ, הרי שנדרשת התורה לכמה פנים, אף בביאור תיבה זו.

<u>חמדת משה / הרב משה שמואל דיין, מח"ס 'חמדת משה', בני ברק</u>

בענין הרואה אדם גדול מאחוריו אם מברך עליו ברכת ברוך שחלק

וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן עַל פָּנָיו מַסְוֶה (לד, לג)

לכבוד ידידי הדגול רב הפעלים כש"ת הרב הגאון רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א. מח"ס גם אני אודך ושאר ספרים.

אחדשה"ט. אודות שאלתו באדם שרואה את גדול הדור מאחוריו, ופניו לא יראו, אם יכול לברך עליו ברכת ברוך שחלק מחכמתו ליראיו. הנני להשיב בסיעתא דשמיא.

הרואה את ספינתו של המלך אם מברך ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם

א) **כי** מראש צורים אראנו למרן החיד"א בברכ"י (סי' רכד סק"ג) שכתב בשם הגאון רבי אברהם יצחקי בתשובה כת"י, שהרואה את המלך בים בספינה קטנה, ובל יראה המלך עצמו, אך יודעים בבירור שהמלך שם, יכול לברך. והביא לזה ראיה מהא דאיתא בברכות (נח.), דרב ששת בירך ברכת המלכים, אע"פ שהיה סגי נהור. ע"כ. וכ"כ הגאון חסד לאלפים (שם ס"ק יא). וכ"כ בתשו' מי באר (שור סי' סג, דף לח ע"א). והובא בס' פדה את אברהם (פלאג'י מע' מ אות יד). וכ"כ בס' שמן המאור (שם) ובס' מגן גבורים (שם באלף למגן סק"י) ובס' בירך את אברהם (דף צו ע"א, אות ה) ובשערי תשובה (שם סק"ה) ובס' גדולות אלישע (שם ס"ק יד). והובאו בס' הלכה ברורה (שם בשער הציון ס"ק מו). ע"ש. וא"כ כ"ש בנ"ד, שרואה ת"ח גדול (הראוי לברך עליו ברכת ברוך שחלק) מאחוריו, שיכול לברך עליו שחלק מחכמתו ליראיו. ואמנם אין דבריהם מוסכמים, כי בתשו' צפיחית בדבש (סי' סו) תמה על דברי הגאון רבי אברהם יצחקי הנ"ל, שאפילו שיודע בבירור שהמלך שם, מ"מ על מה יברך, שהרי על המלך אינו יכול לברך, כיון שאינו רואהו, ואם על כבודו, הרי אע"פ שהוא כאן אין כבודו כאן. עכת"ד. גם הרב המגיה בתשו' נבחר מכסף (שם) התפלא על דבריו. וכ"כ הגאון מהר"ש קלוגר בס' חכמת שלמה (סי' רכט), שאין לברך אם המלך נמצא בספינה, דאטו אם המלך נמצא בביתו ואינו רואהו יברך. ע"ש. מ"מ י"ל דשאני התם שאינו רואהו כלל, אלא את ספינתו. ומשא"כ בנ"ד, שרואה אותו, אלא שאינו רואה את פניו, וא"כ י"ל שגם ראיה מאחוריו נחשבת ראיה. אולם יש לדחות, דשאני התם שהברכה היא על ההתפעלות מכבוד המלך, וכמש"כ מרן החיד"א בברכ"י (סי' רכד סק"א). ע"ש. וע"ע להלן. ולכן אע"פ שאינו רואה אותו כלל, יכול לברך, דס"ס מרגיש בכבוד המלך. ומשא"כ בנ"ד, הברכה היא על חכמתו של התלמיד חכם, וא"כ י"ל שדוקא אם רואה אותו ממש פנים בפנים יכול לברך, כי חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ח, א). וע' בנדרים (מט:). ובזה מתפעל מחכמתו. אבל אם רואה את אחוריו, ופניו לא יראו, אינו יכול לברך. תדע דבמה ניכר שזה הוא ולא אחר, אינו אלא בפניו, שהרי אם רואה אותו מאחוריו, אינו יודע בודאות שזה הוא, ואפילו אם יודע, הרי לא ניכר תואר פניו, ולכן י"ל שרק אם רואה את פניו מברך. מיהו אין להביא ראיה שאינו יכול לברך אם רואהו מאחוריו, מהא

[כט] ואמנם נחלקו האחרונים אם גוי שעשה רק מלאכת אוכל נפש קיים "יום ולילה לא ישבותו", דבצל"ח ביצה ט"ז ע"ב (ד"ה אבל הנלע"ד) כתב שמקיים, וכ"כ הערוך לנר יבמות מ"ח ע"ב (על התוס' ד"ה זה גר תושב), אך בהקדמה לדרשות החת"ס הביא מחידושי החת"ס כת"י בשם רבו הגר"נ אדלר זי"ע שהוכיח מהרמב"ם הנ"ל דאפי' שבת כמועד ועשה מלאכת אוכל נפש חייב מיתה, (הובא גם בחי' החת"ס הנדמ"ח יומא כ"ח ע"ב), עכ"פ זה רק בשביתה בעלמא, אך אם הגוי שבת לשם מועד ברור מדברי הרמב"ם והמאירי שחייב מיתה, ואם כן שפיר הוי גם יו"ט מתנה שניתנה רק לישראל.

דאיתא בזוה"ק (פרשת ואתחנן דף רסה), דבהקבלת פני רבו יש ענין שהתלמיד מקבל שפע מחכמת רבו. והובא בתשו' דבר יהושע (ח"א סי' ח אות ז), ושכן כתב בתשו' נודע ביהודה (תנינא או"ח סי' צד). ע"ש. וכ"כ הגאון רבי יהונתן אייבשיץ בס' יערות דבש (ח"א דרוש יב), שעל ידי ראיית פני הצדיק, מקבל ממנו שפע וטובה וברכה, כי עליו חל ושורה אור השכינה. ע"ש. כי י"ל דלענין קבלת השפע צריך להסתכל בפניו ממש, ועי"ז יונק מקדושתו. אבל לענין הברכה י"ל שהברכה היא על מה שנמצא לפניו ת"ח גדול שהקב"ה חלק לו מחכמתו, וכיון שיודע בגדולתו בתורה של הת"ח העומד לפניו, יכול לברך עליו אע"פ שאינו רואה את פניו, כי הברכה היא על ההתפעלות מהחכמה שהקב"ה נתן לאדם העומד לפניו. וע' בס' אשרי האיש (או"ח ח"א פל"ח סכ"ה). וצ"ע.

אם יש ראיה ממעשה דרב ששת שיכול לברך על ראיית ספינתו של המלך

ב) **אולם** בעיקר מה שהוכיח הגאון מהר"א יצחקי מהמעשה דרב ששת בברכות (נח.), שבירך על המלך אע"פ שהיה סומא. הנה לפע"ד יש לומר דשאני סומא, דכיון שאינו רואה בעיניו, חושיו האחרים מתחזקים, ובעיקר השמיעה כידוע. וע' במהרש"א בח"א שם. וע"ע בתשו' בצל החכמה (ח"ב סי' יח). וא"כ י"ל דהסומא משיג בשמיעתו מה שאחרים משיגים בראייתם, ולכן כיון שהוא יכול להגיע בשמיעה לדרגת התפעלות שאחרים מגיעים ע"י הראיה, יכול לברך אע"פ שאינו רואה בעיניו, כיון שהברכה אינה על עצם הראיה, אלא על ההתפעלות מכבוד המלך. ומשא"כ שאר בני אדם שאינם רואים את המלך, יש לומר שאינם יכולים לברך, אע"פ שרואים את כבוד המלך. וכיוצא בזה ראיתי למרן החיד"א בברכ"י (סי' רכד סק"א), שהביא דברי השבות יעקב (ח"ב סי' לח) שכתב דסומא מברך ברכת שהחיינו על הראיה, ואע"פ שהברכה היא על הראיה, מ"מ כיון שהם בראיה אצל אחרים מברך. ורצה להביא ראיה לדבריו ממעשה דרב ששת הנ"ל, דחזינן התם דסומא מברך ברכת הראיה. ושוב כתב דאין משם ראיה כלל, דשאני ברכת המלך דנתקנה כשמרגיש בכבוד המלך, ואם יזכה יבחין. והרי גם סומא יש לו הרגשה, וחוש השכל שלו מבחין בכבוד המלך, ומשו"ה יכול לברך אע"פ שאינו רואה את המלך. אבל בשאר ברכות הראיה, שצריך לראות את הדבר בעצמו, בענין שיראה בעיניו. עכת"ד. וכ"כ השערי תשובה (שם סק"ה), דנראה דדוקא בברכה זו על המלך הדין כן, כיון שעיקר הברכה שחלק מכבודו. וכן משמע שם בעובדא דרב ששת. אבל אין ללמוד מזה לשאר ברכות, שמברך על הראיה ולא על הידיעה. ע"כ. וכ"כ הגאון חות יאיר בס' מקור חיים (שם בסוף הסימן) וז"ל הא דמשמע בש"ס דאף סומא מברך מרב ששת, י"ל מפני דשמע משמעות קול, דנשא סוס דוהר ומרכבה וחצצורה התרועה כתכסיסי מלכים, ולכן אין ראיה לשאר ברכות דראיה. עכ"ל. וכיוצא בזה מבואר בפמ"ג (שם בא"א סק"ו). ע"ש. [ומזה יש לעמוד עמש"כ בס' בית עובד כת"י (שם). והובא בפתח הדביר (שם סק"ח). ע"ש. ונראה דלזה נתכוין הפתח הדביר (שם) במה שכתב שיש לעמוד על דבריו]. וא"כ אין ראיה מההיא דרב ששת, דשאני סומא וכנ"ל. ושוב ראיתי בתשו' צפיחית בדבש (סוף סימן סו) שתמה כן על דברי מהר"א יצחקי הנ"ל. וכן העיר הגאון מהר"א חיון בהגהתו בתשו' נבחר מכסף (שם). ע"ש. ומעתה יש לתמוה על מרן החיד"א, דכיון דס"ל דברכת המלך היא על ההתפעלות וההרגשה בכבוד המלך, ומשו"ה סומא מברך ברכת הראיה, כיון שחוש השכל שלו מרגיש בכבוד המלך, א"כ היאך הביא בשתיקה (שם סק"ג) את דברי הגאון מהר"א יצחקי הנ"ל, שאפשר לברך אפילו אם רואה את הספינה שהמלך נמצא בתוכה, והראיה מההיא דרב ששת, הרי לפי דבריו (שם סק"א) הנ"ל, אין ראיה כלל לזה מההיא דרב ששת וכנ"ל. [ואמנם אין ראיה מזה שהביא דבריו בשתיקה, דסבירא ליה כוותיה, וכמש"כ החיד"א עצמו בהקדמת המחזיק ברכה, שבכל מקום שהביא מדברי הפוסקים, ולא סיים וכן עיקר, אין כוונתו לפסוק כמותם, אלא הביאם אגב ריהטיה. ע"ש. וכ"כ עוד בתשו' חיים שאל (ח"א ר"ס ח). ע"ש. מ"מ היה לו להעיר על דבריו, שאין ראייתו מוכרחת]. וכן מצאתי להגאון מהר"א חיון בהגהתו בתשו' נבחר מכסף (שם), שהעיר כן על דברי מרן החיד"א. ע"ש.

ביאור דעת מרן החיד"א שהרואה את הספינה שהמלך בתוכה מברך ברכת המלכים

ג) **אמנם** נראה לפע"ד, שהחיד"א הבין בדעת הגאון מהר"א יצחקי הנ"ל, דמיירי באופן שלא היתה שם ספינת המלך לבדה, אלא היו מקיפים את הספינה שריו ועבדיו של המלך בספינות קטנות, או שהיו יוצאים לקראתו לפני שירד מהספינה, ומשו"ה כיון שניכר כבודו של המלך, שפיר אפשר לברך עליו. ושוב ראיתי בס' תורת חיים (סופר שם סוף סק"י) שעמד על דברי הברכ"י הנ"ל, דהיאך יברך אם המלך נמצא בספינה, הרי אין על מה לברך. וכתב דאולי כוונתו שהעם באו לכבוד המלך, אלא שהמלך נשאר בספינה ולא הראה את עצמו, ולכן יש לומר שמברכים אע"פ שאין רואים אותו. עכת"ד. וכ"כ בס' ברכת הבית (ח"א שער כט הערה ו), דהיינו דוקא אם רואים את הכבוד שעושים לפניו. ע"ש. ומ"מ לפי האמור נראה, שגם לדעת האחרונים דס"ל שיכול לברך על ראיית ספינת המלך, מ"מ אינו יכול לברך אם לא ראה את הרב פנים בפנים, דכיון שבראיה תליא מילתא ולא בידיעה, א"כ צריך לראותו ממש פנים בפנים. ואמנם נראה פשוט, שאם רואה את רבו מאחוריו, צריך לעמוד מפניו, אע"פ שלא ראה את פניו. וא"כ לכאורה מוכח דחשיבא ראיה. אולם נראה, דשאני התם שהחיוב על האדם לכבד את רבו, ולכן כיון שיודע ורואה שרבו לפניו, צריך לעמוד מפניו, אע"פ שאינו רואהו אלא מאחוריו. תדע שהרי אפילו אם אינו רואהו כלל, צריך לעמוד מפניו, כיון שהוא יודע שנמצא לפניו, וכמש"כ הגאון פתחי תשובה בנחלת צבי (יו"ד סי' רמ ס"ז), דאפילו סומא חייב לעמוד מפני אביו ואמו או רבו המובהק, ולא בעינן בהו קימה שיש בה הידור, ולכן צריך לעמוד מפניהם מלא עיניו, אע"פ שלא ניכר הכבוד, ולכן רב יוסף קם מפני אמו, אע"פ שלא ראה אותה. עכת"ד. וכיוצא בזה כתב בחידושי מרן רי"ז הלוי (פ"ה מתלמוד תורה הי"א). ע"ש. וע"ע בתשו' יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' כט אות ג). [ובתשובה אחרת הארכתי בזה]. וע"כ דלענין עמידה בפניו הוא גדר אחר. וכן מוכח מהא דאיתא בקידושין (לג.) דאביי מכי הוה חזי לאודניה דחמרא דרב יוסף דאתי, הוה קאים. ע"כ. ומוכח דאע"פ שעדיין לא ראה את רב יוסף עצמו, מ"מ עמד מלפניו, כי ידע שהוא עומד לבא. והרי פשוט דלענין ברכת ברוך שחלק, אינו יכול לברך משעה שיודע שאדם גדול עומד לבא לפניו. אלא ודאי דלענין זה בענין ראיה ממש, וא"כ יש לומר דהיינו ראיית הפנים. ויש עוד לפלפל בזה. ואכמ"ל.

אם יש ראיה מהא דאמר רבי אילו חזיתיה לרבי מאיר מקמיה הוה מחדדנא טפי

ד) **ולכאורה** יש להוכיח כן מהא דאיתא בעירובין (יג:) אמר רבי האי דמחדדנא מחבראי, דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה (כשלמדתי לפניו ישבתי בשורה של אחריו. רש"י), ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדדנא טפי, דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך. ע"כ. ומשמע שראיית פני אדם גדול מאחוריו, אינה נחשבת ראיה. [ודוחק לומר דקרא דוהיו עיניך רואות את מוריך, אזיל גם אהא דחזיתיה מאחוריה, אלא שאם היה רואה אותו מלפניו, היה מחודד יותר, כיון דאיכא והיו עיניך רואות את מוריך טפי. דזה אינו, כי מדברי הגמ' משמע דאזיל רק אהא דאילו חזיתיה מקמיה. וכן משמע מדברי רבנו חננאל שם. ע"ש]. וכן משמע מדברי הספורנו (שמות לד, לג) עה"פ 'ויכל משה מדבר אתם ויתן על פניו מסוה', שכתב וז"ל אבל בעוד שהיה מדבר אתם היה בלי מסוה, כענין והיו עיניך רואות את מוריך (ישעיה ל, כ), וכאמרם ז"ל (עירובין יג:) ואי חזיתיה מקמיה, הוינא מחדד טפי. עכ"ל. ומשמע שרק ראיית הפנים נחשבת ראיה, וכמבואר בגמ' בעירובין הנ"ל. [והאירני לזה ידי"ן הר"ח פדלון שליט"א]. ויש לדחות. וכן משמע בערוה"ש (יו"ד סי' רמו סכ"ג). ע"ש. וא"כ נראה שאינו יכול לברך ברכת ברוך שחלק אם אינו רואה את פניו. וכן משמע מהא דאיתא בבריתות (ו.) א"ל רב משרשיא לבניה כי בעיתו למיזל למגמר קמיה רבכון, גרוסו מעיקרא מתניתין והדר עולו קמי רבכון, וכי יתביתו קמי רבכון, חזו לפומיה דרבכון, שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך. ע"כ. ומשמע שרק בראיית הפנים חשיב ראיית פני רבו. ואמנם יש לדחות, דדוקא כשלומד תורה מפיו, צריך לראות את פניו, וכמש"כ המהרש"א בעירובין שם (בחידושי אגדות ד"ה הוה) וז"ל דבהסברת פנים הוה מחדדי טפי, דיש להבין בקריצת עינים וברמיזת שפתים, והיינו רואות את מוריך, שמראה לו פנים טפי. עכ"ל. וכ"כ עוד בב"ק (קיז: בח"א ד"ה אמר ליה), ובהוריות (יב. ד"ה חזו). [וע' בתקלין חדתין (שקלים פ"ב ה"ה) מה שכתב דבר פלא בדברי הירושלמי (שם) לפי דברי המהרש"א הנ"ל]. וע' בדרשות הר"ן (דרוש ח) ובתשו' הרדב"ז (ח"ג סי' עב ד"ה עוד). אבל לענין ברכת המלך י"ל דחשיב ראיה אפילו אם אינו רואה את פניו.

יש לתלות הראיה מדברי הגמ' בעירובין, בפירושי רש"י והתו'

ה) **אולם** אכתי יש להעיר מדברי הגמ' בעירובין הנ"ל, כי בשלמא לפירוש רש"י שם, שראה אותו מאחוריו בשעה שלמד תורה ממנו. וכן פירש רבנו חננאל שם, דרב היה קטן, ולא הגיע לישב בשורה שלפניו, אלא היה יושב בשורה שלאחריו. ע"ש. א"כ נראה כדברי המהרש"א הנ"ל, דמה שאמר שאם היה רואה אותו מלפניו, היה מחודד יותר, היינו משום שרואה את קריצת עיניו ורמיזת שפתיו, ומבין לפי זה מה כוונתו. אולם התו' במנחות (קד. ד"ה מוריינא) כתבו דרבי מאיר היה אף בימי רב, וכדאיתא בגמ' בעירובין (הנ"ל) דאמר רב האי דמחדדנא מחבריא וכו'. ויש גורסין שם רבי משום עובדא דירושלמי. ע"כ. וכוונתם להא דאיתא בירושלמי בביצה (פ"ה ה"ב), דרבי ראה את רבי מאיר מאחוריו בחתונת בנו של רבי, הוא רבי שמעון. ע"ש.[ל] וע' במהרש"ל ובס' תורת חיים בעירובין שם. וע"ע בתשו' רבנו מנחם עזריה מפאנו (סי' צ). ולפי"ז אין זה שייכות ללימוד תורה, אלא לעצם ראייתו. ומוכח דראיית אחורי הרב אינה נחשבת ראיה. ולכן נראה שאינו יכול לברך ע"ז ברכת ברוך שחלק. ומדי דברי בו עם הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א אמר לי, שאפשר לברך אפילו אם רואה אותו מאחוריו, דהברכה אינה רק על ראיית הפנים, אלא על מציאות האדם הגדול הניצב לפניו. ואין ראיה מדברי הגמ' בעירובין (הנ"ל), כי י"ל שאם רואה אותו מלפניו, יש בזה יותר והיו עיניך רואות את מוריך, ולכן אם היה רואה אותו מלפניו, היה מחודד יותר, אבל גם ראיה מאחוריו נחשבת ראיה, ויכול לברך ברכה זו. עכת"ד. וכן שמעתי ממו"ר הגר"ש בן שמעון שליט"א (ליל ש"ק ויקרא התשע"ט), שיכול לברך גם בראיית חכם מאחוריו, ואין צריך לראות דוקא את פניו, ושכן נראה מדברי הגמ' בערובין הנ"ל, שיש ענין גם בראיית אחוריו. עכת"ד. אולם אחמה"ר אכתי לא יצאנו מבית הספק, כי נראה יותר מפשט הגמ', דאע"פ שיש מעלה לראות את הרב מאחוריו, ובזה תלה רבי מה שהיה מחודד יותר מחביריו, מ"מ ראיה היינו ראיית הפנים, דע"ז הביא קרא דוהיו עיניך רואות את מוריך. ולכן נראה שלא יצא הדבר מכלל ספק, וספק ברכות להקל. וע' בהקדמה לספר מלא העומר (על הלכות חלה) שכתב שהגאון רבי שמעון מנשה חייקין (תלמיד הגר"ז בעל ש"ע הרב) שהיה סגי נהור, בירך ברכה זו על המהרי"ל דיסקין בשם ומלכות. ע"ש. ושמא ס"ל שגם סומא יכול לברך את כל ברכות הראיה. וצ"ע. אבל לדידן סומא אינו יכול לברך כל ברכות הראיה, ולכן ה"נ אינו רשאי לברך. ובפרט שבעיקר ברכת ברוך שחלק בזמן הזה איכא עיקולי ופשורי. וע' בס' חזון עובדיה (ברכות עמ' תז). ואכמ"ל.

[ל] **והנה** מרן בש"ע (יו"ד סי' רמו ס"ט) כתב וז"ל כיצד מלמדין, הרב יושב בראש והתלמידים לפניו מוקפים כעטרה, כדי שיהיו כולם רואים את הרב ושומעין דבריו. עכ"ל. ומקורו טהור מדברי הרמב"ם (פ"ד מת"ת ה"ב). ובביאור הגר"א (שם ס"ק כט) ציין לדברי הגמ' בבריתות הנ"ל. וע' בחידושי הגהות על הטור (שם סק"ג). ואפשר שהיתה גירסתו בגמ' בעירובין הנ"ל, כמש"כ התו' במנחות הנ"ל, ולכן לא הביא מקור לדין זה מהגמ' בעירובין אלא מהגמ' בבריתות. ודו"ק. וי"ל.

הסכמת גדולי הפוסקים שאין לברך אלא בראיית הפנים

ו) **ושוב** מצאתי בס' וישמע משה (ח"א עמוד קו) שעלה ונסתפק בנ"ד, וכתב ששאל שאלה זו לפני הגראי"ל שטינמן זצ"ל, והורה שאין לברך ברכה זו אלא בראיית הפנים ממש. וכתב שכן הורו הגאונים רבי נסים קרליץ ורבי חיים קניבסקי שליט"א. והביא שם בשם הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א (בעל שבט הקהתי) שאמר בביאור דבריהם, דאע"פ שיש את המעלה של ראיית פני הצדיק בראיית אחוריים, כמבואר בעירובין (יג:), מ"מ אין מעלה זו גדולה כראיית הפנים, והברכה נתקנה רק על הראיה השלימה שרואה את פני הצדיק. ע"כ. וששתי. [וכעי"ז יש לומר בביאור סברת הגאונים הנ"ל, דאע"פ שהברכה היא על ההתפעלות מחכמתו של האדם הניצב לפניו, וישנה התפעלות גם כשרואהו מאחוריו, שהרי ההתפעלות אינה מפניו של החכם, אלא מהידיעה על גדולתו של חכם זה, מ"מ ליכא התפעלות שלימה אם אינו רואה את זיו פניו המאירים, ולכן אינו יכול לברך אא"כ רואה את פניו]. וע' בתשו' והרים הכהן (ח"ה סי' קכח) מה שכתב בנ"ד. ואמ"א. ולפי"ז נראה, שגם אם פניו מכוסים בטלית וכיוצא בזה, אינו מברך עליו, וכמבואר כיוצא בזה מדברי הספורנו הנ"ל. וכ"כ בס' וישמע משה (שם עמ' קז) בשם הגאון רבי מנדל שפרן שליט"א, שנסתפק בדבר והניחו בצ"ע. ע"ש. וסב"ל. ואמנם ראיתי בקונטרס שערי שיח (תשובה רב) שכתב בשם מו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א, דיתכן שאפילו אם אינו רואה את פני החכם מברך. ע"ש. אולם לכאורה סותר דבריו הנ"ל. וצ"ע.

אם ראה את רבו או חבירו מאחוריו, ואח"כ ראהו פנים בפנים בתוך שלשים יום, אם יברך עליו ברוך שחלק או שהחיינו

ז) **ונראה** דכל שכן אם ראה מאחורה את חבירו (החביב עליו הרבה ושמח בראייתו, כמש"כ מרן בש"ע סי' רכה ס"א) שלא ראה אותו שלשים יום, שאינו יכול לברך עליו שהחיינו, דהתם בשמחה תליא מילתא, ומסתמא ליכא שמחה אלא בראיית פניו, אע"פ שיודע בודאות שזה הוא ולא אחר. וגדולה מזו נראה, שאפילו אם ראה אותו נוסע באוטובוס וכיוצא בזה, ולא נפגשו פנים בפנים, אינו יכול לברך שהחיינו, כי נראה שהשמחה היא דוקא כשנפגש עמו פנים בפנים ומשוחחים זה עם זה, ואז יש לו הנאה בראייתו. אמנם יש לדון באופן שראה את חבירו מאחוריו, ואח"כ ראהו בתוך שלשים יום פנים בפנים, אם מברך עליו שהחיינו, או כיון דס"ס כבר ראהו מאחוריו, לא יברך שהחיינו, אע"פ שאין לברך על ראיית חבירו מאחוריו. וכן יש להסתפק בדין אדם שראה ת"ח גדול (הראוי לברך עליו ברכת ברוך שחלק) מאחוריו, ואח"כ ראה אותו פנים בפנים בתוך שלשים יום, אם יברך עליו ברוך שחלק, או שדינו כמי שראהו בתוך שלשים יום, שאינו מברך עליו ברכה זו, וכמש"כ מרן בש"ע (סי' רכד סי"ג). וכיוצא בזה כתבתי לדון בחידושי ש"ע (סי' רכה) שלי, בדין אדם שראה את חבירו דרך מחשב וכיוצא בזה, ואח"כ ראה אותו פנים בפנים בתוך שלשים יום, אם יברך עליו שהחיינו. והנה מרן רבנו הגדול זיע"א בס' חזון עובדיה (שם עמ' תכח) כתב שאם לא ראה את חבירו שלשים יום, ואח"כ שמע את קולו דרך הטלפון או ברדיו (בשידור חי), או אפילו אם ראה אותו בטלויזיה (בשידור חי), אינו מברך עליו שהחיינו, כי חז"ל תפסו לשון הרואה, שרואהו במו עיניו ושמח בקרבתו אליו, אבל שמיעת קולו אינו בכלל זה. והביא שכן כתב בס' הליכות שלמה (תפלה עמ' רפא). ודלא כמש"כ בתשו' ים הגדול (סוף סימן כד). ע"ש. וא"ה ה"נ בנ"ד, שפיר מברך שהחיינו, דכיון דאכתי לא ראהו ראיה מוחשית, לא היה לו שמחה מראיית פניו, ולכן עתה כשרואהו יש לברך עליו שהחיינו. אולם באמת יש לחלק קצת. ושוב מצאתי בס' הלכה ברורה (שם בבירור הלכה סוף סק"ז) שנסתפק בנ"ד, אם ראהו דרך המחשב בתוך שלשים יום, ואח"כ ראה פניו, אם יברך עליו. וכתב דשמא אפילו את"ל דלא חשיבא ראיה, מ"מ בכה"ג שראהו דרך המחשב, גרע מקיבל ממנו מכתב, דכיון שראהו דרך המחשב, אין כל כך שמחה בראייתו את פניו לאחר מכן. וצ"ע. ע"כ. אמנם נראה פשוט, שאם ראה דרך הלווין וכיוצא בזה (בשידור חי), ת"ח גדול הראוי לברך עליו ברכת שחלק מחכמתו ליראיו, שאינו מברך עליו, וכמש"כ כיוצא בזה בס' חזון עובדיה (שם עמ' תטו) לענין ברכת המלך. ע"ש. וע"ע בתשו' יביע אומר (ח"ו או"ח סי' יב) ובתשו' יחוה דעת (ח"ב ס"ס כח) ובס' ברכת ה' (ח"ד פ"ג אות לה). ואח"כ ראה אותו פנים בפנים, דשפיר מברך עליו ברוך שחלק בשם ומלכות, אע"פ שראה אותו דרך הלווין בתוך שלשים יום קודם לראיה זו, כי ברכה זו אינה על השמחה, אלא על הראיה, וכיון שלא ראה אותו במציאות, א"ז נחשב ראיה, ולכן אם רואה אותו אח"כ פנים בפנים, יברך עליו שחלק מחכמתו ליראיו. [וכן שמעתי מידידנו הגאון רבי אליהו בחבוט שליט"א. מח"ס ללקוט שושנים]. אולם בנידון דידן י"ל דכיון דס"ס ראה אותו מאחוריו, א"כ אע"פ שאינו יכול לברך על ראיה זו, מ"מ אם ראהו אח"כ בתוך שלשים יום, לא יברך עליו, דעדיף טפי מראיה בלווין וכיוצא בזה, שהרי ודאי איכא התפעלות יתירה בראיית אדם גדול מאחוריו, מראייה דרך הלווין וכיוצא בזה. מיהו י"ל דכיון דס"ס הברכה אינה על השמחה, אלא על הראיה, ועל ראיה מאחורה לא תיקנו חכמים לברך, וכמו שכתבנו לעיל, א"כ חשיב כמי שלא ראהו, וא"כ י"ל שאם ראה אותו בתוך שלשים יום פנים בפנים, יכול לברך עליו. וצ"ע לדינא.

ח) **המורם** מכל האמור שאם ראה את גדול הדור מאחוריו, אינו יכול לברך עליו ברכת ברוך שחלק, אלא צריך לראות את פניו. וכן אם ראה אותו כשפניו מכוסים בטלית, לא יברך. וכ"ש שאם ראה את חבירו (החביב עליו מאד ושמח בראייתו) מאחוריו, אחר שלשים יום שלא ראהו, שאינו מברך עליו, דבשמחה תליא מילתא. ואם ראה את גדול הדור מאחוריו, ואח"כ ראהו פנים בפנים בתוך שלשים יום, צ"ע אם יברך ברוך שחלק, וספק ברכות להקל. הנלענ"ד כתבתי והיעב"א.

ביקרא דאורייתא משה שמואל דיין

<u>חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים.</u>

שבט לוי לא משתעבד במצרים, ולא חוטא בחטא העגל, הקשר בין שני דברים הללו

וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַה' אֵלָי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי (לב, כו–כז). וברש"י: **כל בני לוי - מכאן שכל השבט כשר.**

ומבואר שמכל כלל ישראל נשאר שבט אחד כשר. והמשמעות ששבט זה כשר כתב רש"י בדברים לג ט **האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו - כשחטאו בעגל ואמרתי (שמות לב, כו) מי לה' אלי, נאספו אלי כל בני לוי וצויתים להרוג את אבי אמו והוא מישראל, או את אחיו מאמו, או את בן בתו, וכן עשו. ואי אפשר לפרש אביו ממש ואחיו מאביו וכן בניו ממש, שהרי לוים הם ומשבט לוי לא חטא אחד מהם שנאמר כל בני לוי.**

ומבואר שמכל שבט לוי לא חטא כלל ואפילו אחד לא חטא מהם בחטא העגל.

וצריך להבין מה גרם ששבט זה כל כולו לא נכשל בחטא העגל. ומאידך כלל ישראל על כל שבטיו חטאו בחטא העגל.

ומקור דברי רש"י מן הגמרא (יומא סו ע"ב), **אמר רב יהודה: שבטו של לוי לא עבד עבודה זרה, שנאמר ויעמד משה בשער המחנה וגו'.**

ושורש ובירור הדבר נמצא ברמב"ם (עבודה זרה פ"א ה"ג): ושם ברמב"ם ביאר את השתלשלות האבות הקדושים. ושם ביאר, איך שאברהם הכיר את בוראו ולימד את כל אלו שבאו להסתפופ בציל. ואחר כן לימד את יצחק ויצחק את יעקב. וכתב וז"ל **ויעקב אבינו למד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך השם ולשמור מצות אברהם, וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא תשכח הלמוד.**

ומבואר ברמב"ם שיעקב אבינו "הבדיל" את לוי להיות ראש ישיבה והתכלית דבר היתה בכך "לשמור מצות אברהם".

וכונתו מה שלימד אברהם את כל הנלוים אליו להאמין בבורא עולם, ולהתרחק מן העבודה זרה. וכל זה לימד את יעקב את בניו, כתריס לכך היתה העמדת לוי בראש וכתב **"כדי שלא ישכח הלימוד"** של משפחת יעקב שממנה נבנה כל כלל ישראל.

מקור לכך שיעקב הבדיל את לוי משאר השבטים, הוא במדרש (בראשית רבה פרשת ויצא פרשה ע סימן ז): **אמר כותי אחד שאל את ר' מאיר אמר לו אין אתם אומרים יעקב אמיתי דכתיב (מיכה ז) תתן אמת ליעקב, אמר לו הין, א"ל ולא כך אמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, א"ל הין, אמר לו הפריש שבטו של לוי אחד מעשרה,** ושם במדרש בסופו אמר לו אשריך ואשרי אומתך שאת שרוי בתוכה.

ומבואר שיעקב אבינו הפריש את לוי שיהיה מעשר קודש לה' מבין עשרה השבטים. וענין זה שנעשה לוי קודש לה' הוא היותו חפצא מוקדש לשם ה'. ויעקב אבינו בחר בו להיות המעשר מבין כל השבטים.

ומה שנבחר דווקא לוי נבחר מכל השבטים, נראה שהטעם לכך, שבקריאת השבטים נקראו כולם בשמותיהם על ידי האמהות.

אמנם אצל לוי נאמר "על כן קרא שמו לוי". וברש"י שם כתב **קרא שמו לוי - תמהתי שבכולם כתיב ותקרא, וזה כתב בו קרא, ויש מדרש אגדה באלה הדברים רבה ששלח הקדוש ברוך הוא גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה ונתן לו עשרים וארבע מתנות כהונה, ועל שם שלוהו במתנות קראו לוי:** ומבואר, שמבין כל השבטים לוי הוא היחיד שנקרא על ידי ה', והוא מחמת שנתקדש להיות כהן לקל עליון. וקריאת השם היינו נתינת המהות שבו וניתנה מהות זו בידי ה'.

ומעתה נראה שיעקב אבינו מראש אמר שיפריש אחד לה' מכל בניו שיהיה קודש. ומעתה אחר שקרא לו הקב"ה בשם זה ידע יעקב שהוא זה המופרש לה'.

ומעתה הוא הפשט ברמב"ם והבדיל לוי, שאחר שהוא לוי קודש לה' הוא זה הצריך להוביל ולטעת אמונה ותורה בתוך משפחת יעקב. ונמצא שכבר בראשית תחילת עם ישראל "הבדיל" לוי משאר המשפחה להיות המורה דרך הרוחני של משפחת יעקב משפחת כלל ישראל.

ושם ברמב"ם מבואר, שהתוצאה של דבר זה **"והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנלוים עליהם ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה'".**

וממשיך הרמב"ם שם וז"ל : **עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד כוכבים כמותן חוץ משבט לוי שעמד במצות אבות, ומעולם לא עבד שבט לוי עבודת כוכבים.**

ומתבאר מן הרמב"ם ששבט לוי עמד במצות אבות, וכונתו ששמר את מצות אברהם היינו שהאמין אברהם והשליך את עבודה זרה ממנו, ובזה עמד שבט לוי.

וברמב"ם מתבארים כאן שני דברים, מלבד ששבט לוי שלא עבד במצרים עבודה זרה, כתב ש"מעולם" לא עבד שבט לוי עבודה זרה.

ובדברי הרמב"ם יש להקשות כפי שהקשנו לעיל מה הביאור בכך שדווקא שבט לוי הוא זה שעומד במצוות אבות.

אמנם נראה ששורש הדבר מה שמתבאר בדברי הרמב"ם,שיעקב אבינו "הבדיל" את שבט לוי. ונראה שלשון זה "הבדיל" כתב הרמב"ם בדווקא

והוא על פי דברי הרמב"ם המפורסמים (שמיטה ויובל פי"ג הי"ב): וז"ל: **ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר ברך** ה' חילו, והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך[לא].

[לא] וראה שם ברמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק יג הלכה יג שכתב שם בהלכה אחר כן שלא רק שבט לוי אלא כל איש

ושם כתב "שהובדל" לוי, וכן שם כתב "הובדלו" מדרכי העולם.

ומבואר שהואיל ושבט זה הם משרתי קל, הואיל וכן והם דבוקים בבוראם, הם מובדלים משאר העם העוסקים גם בדרך כל הארץ.

ונמצא שמציאותם הרוחנית של שבט לוי חייבה אותם להיות "מובדלים".

ובתחילה מתוקף זה כתב הרמב"ם " **ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה'".** וכמתבאר לעיל הכונה בזה שבכך שמרו את דרך אברהם ונתרחקו מן העבודה זרה. אמנם כתב הרמב"ם שארכו הימים ישראל חזרו לסורם וחזרו לעבוד עבודה זרה. ועל זה סיים הרמב"ם **חוץ משבט לוי שעמד במצות אבות, ומעולם לא עבד שבט לוי עבודת כוכבים.**

והביאור בזה שההבדלה שהבדיל יעקב מתחילה את לוי משאר השבטים היתה כפי ההבדלה של שבט לוי לעתיד, כי היה צורך שיהיה הראש הישיבה והמנהיג הרוחני של כלל ישראל.

והביאור בצורך הזה, שרק אחד המובדל מדרכי העולם הגשמיים הוא יכול להיות ראש להוליך את ישראל בדרך התורה. ומשום כך היה צריך להבדיל לוי מן השאר להיות כולו קודש הקודשים כפי שהוא באמת בשבט לוי וכפי דברי הרמב"ם שלעיל.

מעתה הואיל וכן שהיה שבט לוי מובדל מן דרכי החומר והיה דבוק בתורה, דבר זה היה כתריס המגן מפני הפורענות הרוחנית, וזה מה שכתב הרמב"ם שבמצרים לא עבד שבט לוי עבודה זרה, ולא רק זה אלא מעולם לא עבד עבודה זרה.

אמנם כלל ישראל שלא היה מובדל ברבות הימים סרו מן הדרך ושוב חזרו לעבוד עבודה זרה.

ונראה עוד שהנה במצרים לא מלו ישראל את עצמם, מלבד שבט לוי שמל את עצמו. וכן הוא ברמב"ם (איסורי ביאה פי"ג ה"ב): **מילה היתה במצרים שנאמר וכל ערל לא יאכל בו, מל אותם משה רבינו שכולם ביטלו ברית מילה במצרים חוץ משבט לוי ועל זה נאמר ובריתך ינצורו.**

ונראה שמה ששבט לוי מלו את עצמם במצרים, הוא כחלק מן המובדלות שלהם". שהרי סימן ההיכר של יהודי וההבדל מן הגוי הוא "המילה".

ומשום כן הם היחידים שבט לוי הרגיל להיות מובדל מלו את את עצמם במצרים. ולא רק זה אלא אף במדבר כתב רש"י דברים לג ט **ובריתך ינצרו - ברית מילה, שאותם שנולדו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם והם היו מולין ומלין את בניהם:** ומבואר ששבט לוי להבדיל מכלל ישראל שלא מלין , הם מוסרים נפש על הצורה להיות יהודי הן במצרים והן במדבר ומלים את צאציהם.

ונוסף לכל האמור לעיל, ראה בספר שפתי כהן על התורה לתלמיד הבית יוסף שכתב שאמר משה לשבט לוי "מי לה' אלי". וכתב וז"ל: וז"ל: **מי לה', "מילה", שאינו ניכר מי שהוא חלק ה' אלא על ידי מילה, ולזה כשאמר משה מי לה' כוונתו היה לומר מי הוא המחזיק מצות מילה ולא ביטלה.**

והוא כדברינו שמצוות מילה מבטאת את הקשר לה' להיות חלק ה' וזה היה שבט לוי.

וזה יבואר שהנה בהתבוננות ששבטל לוי הורגים איש באחיו, הורגים בני משפחה קרובים נכדים וסבות, ונראה הדבר שהיא אפשר לתופסו אחד עשו כן. אמנם במדרש נאמר אחד שדבר בשבחם של שבט לוי שמלו את עצמם נאמר שם (במדבר רבה פרשה טו סימן יב) וז"ל **ולא עוד אלא בשעה שעשו ישראל את העגל לא נשתתפו שם שבטו של לוי שנא' (שמות לב) ויעמד משה בשער המחנה ויאספו אליו כל בני לוי כיון שאמר להם משה שימו איש חרבו על ירכו מה עשו שמו ולא נשאו פנים.**

ומבואר ש"לא עוד" אלא הגו ולא נשאו פנים. ומנין מגיע כח זה.

אמנם הביאור בזה עצם היות שבט לוי מובדל מקודש מופרש מן חיי הגשם הם היו קודש לה'.וכל רצונים ומציאותם היא עשית רצון ה'. מעתה לכך הגיעו לדרגה של לא נשאו פנים ועשו את המצוה עליהם.

ומעתה לפי זה יבואר היטב שבזמן חטא העגל שבט לוי הוא היחיד שלא חטא בעגל. והביאור שהואיל ווהיו שבט לוי "מובדלים", המשיך שבט זה שלא לסטות מן הדרך, שכמו שבמצרים לא עבדו עבודה זרה אף בחטא העגל נשמר שבט זה מן העבודה זרה, ולא חטא כלל בחטא העגל.

ולהבדיל מכלל ישראל שלא היו מובדלים במצרים, ומשום כן נפלו בחטא העבודה זרה במצרים, ומשום כן נפלו שוב בחטא העגל בחטא העבודה זרה.

והנה דבר נוסף שנשתנו שבט לוי מכלל ישראל במצרים לא רק שלא עבדו עבודה זרה, אלא שבט לוי לא נשתעבד כידוע במצרים כמו כלל ישראל. והשקפה פשוטה נראה שאין קשר בין הדברים.

אכן, ראה בשפת אמת (ליקוטים פרשת שמות) כתב ששבט לוי שלא היו בחטא העגל לא היו בשעבוד וז"ל: **כי שבט לוי שהיו מיוחדים להיות עובדי ה' במשכן ובמקדש כהנים ולוים ולכן לא חל עליהם עבדות אחרת כדאיתא במדרש לוי לא יטעון שהוא טוען הארון והוא הדין שלא יעבוד עבודת עבד הואיל ועתיד להיות עובד במזבח ה ושורש הסיבה היה ממעשה העגל שלא טעו בו הלויים עכ"ל**

ונראה הביאור בזה ששעבוד פרשו אדם שכל כולו שייך לאדון העובד בו. שבט לוי והיו מופרשים ומובדלים לעבודת הבורא, לא שייך שיבוא וישתעבד לבשר ודם כי דבר זה הוא סתירה לשעבוד שמתשתעבד לבורא עולם. ובידוע הוא שתחילת השעבוד היה מרצון שבאו ישראל להשתעבד למצרים ואף קבלו תחילה כסף על כך.

מעתה שבט לוי לא בא כלל להשתעבד, לפי ששעבוד למלכות שמים, הוא סתירה להשתעבד לבשר ודם. והואיל והם משועבדים לשמים שוב לא יכלו להשתעבד לבשר ודם והוא תמצית הענין מה שאמרו בעבד הם ולא עבדים לעבדים.

ונמצא שהכל ענין אחד, שבט לוי היה מובדל ומופרש לשמים, ומשום כן לא עבדו עבודה זרה, וגם לא נשתעבדו למצרים, כי שעבוד צריך להיות לשמים להיות שייך לה' ולא לבשר ודם.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

היכן אמר ה' 'שימו איש חרבו וגו' והרגו איש את אחיו'?

וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה אָמַר ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לָשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת קְרֹבוֹ (לב, כז)

החיד"א בנחל קדומים (אות יז) הקשה על דברי רש"י וכי צריך ראיה על דברי משה רבינו, ובכמה מקומות מצאנו כה אמר ה' [לב] ולא הוצרך לדעת היכן נאמר. והביא מה שפירש הרב החסיד כבוד **מוהר"ר יעקב מולכו** ז"ל (בדרשותיו כתיבת יד) דהוקשה לו לרש"י דהרי העובד עבודה זרה מיתתו בסקילה (סנהדרין דף נג ע"א), והיכן נאמר לו להרגם בסייף. לזה אמר זובח לאלהים יחרם – וסתם חרם היינו בסייף כמו שאמרו ז"ל וכתיב החרם כל עיר מתים וגו' (דברים ג, ו), והטעם כמו שאמרו ז"ל שדנם כעיר הנדחת (רש"י לעיל כ).

אמנם קשה דכאן היו מועטים כשלושת אלפי איש משישים רבוא, וחזר הדין דהוו כיחיד שדינו בסקילה. ותירץ **הרב מהר"ם גלאנטי** דאיתא במדרש דכל זמן שישראל לא קבלו התורה באוהל מועד, ולכל הפחות עד שלא ירדו הלוחות היו נדונין כבן נח, ויש לזה סמך ממה שאמרו ז"ל מוטב יהיו נדונין כפנויה (שמות רבה מג, א), ולזה דן אותם דין בן נח שעבד עבודה זרה שדינו בסייף (סנהדרין דף נו ע"א), עכ"ל הרב מה"ר יעקב מולכו ז"ל [לג].

אמנם **הרמב"ן** פליג ארש"י בזה וכתב, וטעם **כֹּה אָמַר ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל** – אינו ממצות זובח לאלהים יחרם, כי אין אלו חייבין מיתה מן הדין, אבל היא מצוה שנאמרה למשה מפי הגבורה ולא כתבה, כי כאשר נחם ה' על הרעה, צוה אותו כיון שאין אתה רוצה שאכלה אותם, תהרוג אתה את עובדיו בסייף, כדרך קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש וישוב חרון אף ה' מישראל (במדבר כה, ד). והנה זאת המצוה כמצות זה הדבר אשר צוה ה' מלא העומר ממנו (לעיל טז, לב), וכבר הזכרתי כיוצא בהם [לד].

והנה **בחזקוני** (כאן) כתב כדברי רש"י והיכן אמר, זובח לאלהים יחרם. אמנם בריש פרשת בא (י, ב ד"ה כה אמר ה') כתב, כמה נבואות ומצוות לא נתפרש היכן אמר הקדוש ברוך הוא כגון מכת ארבה כאן וכו', **וכגון 'שימו איש חרבו על ירכו דעגל'**, וכן כתב נמי ריש פרשת מטות (ל, ב ד"ה זה הדבר) דבר זה לא נתפרש היכן נאמר למשה, וכן כמה נבואות וכו' **וכגון שימו איש חרבו על ירכו דגבי עגל,** וכבר ציין זה **הרב חיים דב שעוועל** ז"ל (בהערותיו לחזקוני פרשת מטות) לדבריו שכתב כאן, ודבריו סותרין לכאורה אהדדי.

*

בתנא דבי אליהו איתא להדיא שלא אמר לו לומר כה אמר ה' א-להי ישראל

ותהלה לא-ל מצאתי **בתנא דבי אליהו** (רבא פרק ד) בהאי לישנא, ויעמוד משה בשער וגו' ויאמר להם כה אמר ה' וגו' **מעיד אני עלי שמים וארץ שלא אמר הקדוש ברוך הוא למשה לעמוד בשער המחנה ולומר מי לה' אלי ולשום איש חרבו על ירכו ולהרוג איש את רעהו וקרובו, והוא אמר כה אמר ה' אלקי ישראל,** אלא שהיה משה דן בעצמו, ואמר בלבו, אם אני אומר לישראל, הרגו איש את אחיו ורעהו וקרובו, יהיו ישראל דנין, ויאמרו לי לא כך למדתנו רבינו, סנהדרין שהורגת נפש אחת מישראל פעם אחד בשבוע נקראת מחבלנית, מפני מה אתה הורג שלשת אלפים ביום אחד, לפיכך תלה בכבוד שלמעלה, ואמר כה אמר ה' א-להי ישראל שימו איש חרבו על ירכו וגו'.

*

למה היה צריך להעיד עליו שמים וארץ

והנה בספר **יבין שמועה** [לה] (פרשתן אות ריט) לאחר שהביא את דברי התנא דבי אליהו כתב, ולכאורה קשה בממה נפשך אם הדבר מוכרח שלא יהיה על פי הדיבור מחמת שלא מצינו שצוה השם יתברך כן למשה, אם כן למה ליה להתנא להביא השמים וארץ לעדים, ואם אינו מוכרח ממה שלא נכתב, דיש לומר דנאמן עלינו משה רבינו שכן אמר לו השם יתברך ושפיר צריך עדים על זה, אם כן קשה באמת מנא ליה דלא היה על פי הדיבור.

מישראל שנדבה רוחו אותו הרי זה נתקדש קדש קדשים. שקודש בידוע הוא הפרשה וקודש הק'דשיים הוא מקום המופרש ביותר.ובודאי שגדר זה קודשקדשים הוא גם על שבט לוי.

[לב] עיין **בחזקוני** ריש פרשת בא (י, ב), ובריש פרשת מטות (ל, ב) שהביא המקומות שאמר משה רבינו כן, ולא נודע לן היכן אמר לו הקדוש ברוך הוא.

[לג] וכבר ידוע דהא מילתא אם נדונים כבני נח הפליא עצה **הרב פרשת דרכים** (דרך האתרים דרוש ראשון) את מקורה הערה. ונראה דאף לדברי **הרמב"ן** דסבר שדינם כישראל היינו לאבות ואחריהם גדולי הדורות שרצו לקיים התורה אז כשקבלו דינם כישראל, לא לכל המון ישראל שלא קבלו לעשות כאבות ددינם כבני נח, ודוק. (**נחל קדומים** שם)

[לד] בפרשת בא (י, ב) כתב, והנה הודיע הקדוש ברוך הוא עתה למשה מכת הארבה ושיגיד אותה לפרעה, כי מה טעם בא אל פרעה כי לא יאמר לו כלום, ולא נזכר רק בדברי משה אל פרעה, כי הכתוב קיצר בזה, וכן קיצר למעלה במכת הברד שסיפר דברי הקדוש ברוך הוא אל משה התיצב לפני פרעה ואמרת אליו (לעיל ט, יג) ולא הזכיר דברי משה אל פרעה כלל כמו שפירשתי (לעיל שם יט), ובאו כענין הזה פרשיות רבות בתורה.

[לה] על התורה, **ממוה"ר אלעזר לעוו** ז"ל אב"ד דק"ק פילץ בעל מחבר **שו"ת שמן רוקח**, נדפס לראשונה שנת תקע"ד.

ואמנם הדברים מבוארים על פי מה שראיתי בספר **דברי שלמה** בשם ספר **זבחי השלמים** (לאחד מחכמי ספרד) במכילתא כה אמר ה' - והיכן דיבר זובח לאלקים יחרם. ותמה במה שאמרו והיכן דיבר, והלא בפרשת נדרים דאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' ולא מצינו ציווי בתורה, וכהנה מצינו טובא דאמר משה מפי הגבורה ולא נזכר הדיבור בתורה.

ותירץ דהנה אמרו רבותינו ז"ל כל הנביאים מתנבאים ב'כה', הוסיף עליהם משה דהתנבא ב'זה' (ספרי ריש פרשת מטות והובא ברש"י שם), והכוונה דשאר נביאים ראו באספקלריא שאינה מאירה ולכן התנבאו בכה, אבל משה ראה באספקלריא המאירה לכן התנבא בזה, והנה קודם מעמד הר סיני [לו] גם משה התנבא בכה כדאמר לפרעה כה אמר ה' (לעיל יא, ד), דלא היה אז רק כשאר נביאים, ואחר כך עלה במעלה גדולה והתנבא בזה [לז].

ובזה אתי שפיר דהוקשה להמכילתא דכאן כתיב כה אמר ה' וגו' והא כיון שזכה לאספקלריא המאירה הוי ליה למימר זה אשר צוה ה' וכמו שנאמר בראשי המטות [לח], ומזה הוכיח דבעל כרחך לא שמע משה כן מפי הקדוש ברוך הוא על אותו ענין, אלא שלמד כן מדין אחר שנאמר לו ושייך שפיר לשון כה, ולזה פריך והיכן דיבר ומשני דכתיב זובח לאלהים יחרם ומזה למד משה בנידון דידן, [לט] עכ"ד.

[לו] וראיתי בספר **מנחת יהודה** (ביאור על פירש"י על התורה, נדפס לראשונה שנת שס"ט) **למו"ה יהודה לייב איילנבורג** ז"ל ר"מ ואב"ד דק"ק בריסק, שגם כן כתב לתרץ הא דמצינו במשה רבינו ע"ה בכמה מקומות הלשון 'כה אמר', דזה היה קודם עמידתן בהר סיני, אבל לאחר מתן תורה היה מתנבא ב'זה הדבר' אחר קירון עור פניו, עכ"ד. והדברים צ"ע לכאורה ממה דאמר בפרשת המן (לעיל טז, טז, ושם לב) 'זה הדבר', וזה היה קודם מתן תורה, ודו"ק.

[לז] כן כתב נמי **הרא"ם** (ריש פרשת מטות ל, ב ד"ה זה הדבר) וביאר זאת בטוב טעם ודעת וז"ל, **כה** – מורה על מכוון הענין, ומלת **זה** – מורה על הענין הרומז בעינו, ומפני שכל הנביאים לא נתנבאו רק באספקלריא שאינה מאירה ואין בהם יכולת לקבל רק המכוון מן הענין שהראו להם, הוכרחו להזכיר בלשונם 'כה אמר ה'' – שפירושו המכוון מדבריו ולא הדברים בעינם, ומשה רבינו ע"ה בעבור שנבואתו היתה על ידי אספקלריא המאירה והיה בו כח לקבל מה שהראו לו בעינו כפי מה שהוא, הזכיר בלשונו 'זה הדבר' – שפירושו זה הדבר בעינו מבלתי שום שינוי כלל. ומפני שמשה רבינו בתחילת נבואתו עדיין לא עלה אל המדרגה שזכה באחרונה, הוכרח גם הוא להזכיר בלשונו כה אמר ה' בהרבה מקומות, ומשזכה באספקלריא המאירה שוב לא הזכיר בלשונו רק זה הדבר. וזה שאמרו משה נתנבא בכה אמר – רוצה לומר בתחילת נבואתו, וכל הנביאים בכה אמר – רוצה לומר תמיד, מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון זה הדבר – רוצה לומר משזכה באספקלריא המאירה ואילך, עכ"ל.

[לח] וכן הקשה **הט"ז בדברי דוד** (פרשת מטות שם) על דברי הרא"ם, וכתב על דבריו וזה אינו, דבמשה עצמו נאמר תחילה בפרשת המן 'זה הדבר' אשר צוה ה' (שמות טז, טז) ואחר כך בפרשת העגל 'כה אמר' ה' שימו איש חרבו.

[לט] אמנם **המהר"ל בגור אריה** (פרשת מטות שם) פליג על הרא"ם, וסבירא ליה דהחילוק בין 'כה' ל'זה' הוא מה הציווי אם לדבר נצחי אמר בלשון 'זה', ומה שאין כן במצוה שאינה נצחית אמר 'כה', וכמו שכתב וז"ל כי הנבואות הם שתים, האחת הוא שנתנבאו בה כל הנביאים על מעשה ה' והנהגתו בעולם לכל אשר נעשה בעולם, והמדרגה של משה היה כולל זה, וכולל גם כן להתנבאות על המצוות והתורה שציוה לו השם יתברך מפיו, וזאת המדרגה אינה דומה לראשונה, כי המדרגה הראשונה בדברים אשר יחדש ויעשה בעולם, והמדרגה של משה רבינו עליו השלום היא התורה, מה שהשם יתברך רוצה שיהיה נוהג תמיד בעולם מבלי שינוי, והוא סדר מציאות כללי בעולם, כי בתורה אשר נתן השם יתברך על ידי משה, סידר את ישראל בסדר כללי, לא בעניינים המתחדשים בפרטים מן הסיבה הראשונה, שזה אין המדרגה כל כך, ובשביל זה תבין למה היה משה רבינו עליו השלום מתנבא באספקלריא המאירה יותר מכל שאר הנביאים, כי הענייינים הכוללים הם מופשטים מן החומר ומושכלים ביותר, ומדרגת שאר נביאים היה למטה מזה בענין אשר הוא יחדש בעולם ויעשה, לא בעניינים הכוללים, וזה תמצא מבואר בכל הנביאים שלא היו מתנבאים רק בעניינים אשר הוא יתברך פועל עושה ומשנה, אבל משה רבינו עליו השלום נתן תורה כללית בנצחיות לא ישתנה דבר, וזה נקרא הוייה כוללת, ובשביל זה היה מתנבא בזה הדבר – המורה על הנבואה באספקלריא המאירה השייך למצוה אשר נתן השם יתברך לישראל, כי מצוות התורה הם בעניינים כוללים, לכך הם יותר מושכלים, אבל במקום אשר רוצה להתנבאות על מעשה ה' והנהגתו כמו שאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה, וכן כה אמר ה' וגו' עברו ושובו (כאן), כי זאת המצוה אינה מן המצוות הנצחיות, רק לזמן נמצא מן רצון השם יתברך למעשה שהיה בזה, שייך לשון 'כה', כי מה שלא היה מתנבא משה רבינו עליו השלום תמיד באספקלריא המאירה, לא בשביל שלא היה מדרגתו שוה תמיד חס ושלום, אלא שאין כל הדברים שוים, ודבר שהוא באספקלריא המאירה היה מתנבא בזה הדבר, ודבר שלא שייך היה מתנבא בכה אמר, עכ"ד.

אך לכאורה מה נענה על הא דכתיב בפרשת המן (לעיל טז, טז) זה הדבר אשר צוה ה', וזה היה מצוה על המן שהיא לא מצוה נצחית, ודו"ק.

[מ] וכן כתב **במשך חכמה** (כאן), ועיי"ש מה שהוסיף בזה.

[מא] למו"ה **ברוך תאומים פרענקיל** ז"ל **אבד"ק לייפניק** בעל **הברוך טעם.**

והן הן גם כן דברי **התנא דבי אליהו** דבאמת ממה שלא נכתבה הציווי מפורש אין ראיה שלא שמעו מפי הגבורה, אלא דהכריח כן מלשון **'כה'** [מ].

אלא דיש מקום לבעל דין לחלוק ולומר דלמאן דאמר בברכות (דף ל"ב ע"א) דאמר הקדוש ברוך הוא למשה לך רד מגדולתך, באמת לא הי' בכוחו אז לראות באספקלריא המאירה ולכן נתנבא בכה, עד שאחר כך נתרצה לו הקדוש ברוך הוא ואמר לו סלחתי כדברך דאז חזר לגדולתו. ובאמת סבירא ליה לתנא דבי אליהו דלעולם היה משה במדרגתו ושפיר העיד עליו שמים וארץ, עכ"ד.

אחר הדברים האלה אתי שפיר נמי דברי החזקוני שלא יסתרו אהדדי, דבאמת לא נתפרש לן היכן אמר לו הקדוש ברוך הוא הרגו איש את אחיו, ולא זו בלבד שלא נתפרש לן אלא שכלל לא נאמר לו והוא דן מעצמו כמו שאיתא בתנא דבי אליהו, אלא שלמד כן מדין אחר שנאמר לו, וזהו מה שהקשה 'והיכן אמר', ומשני מהא דכתיב זובח לאלהים יחרם.

*

תמיהת המפרשים האיך אמר משה רבינו כה אמר ה', אם ה' לא אמר לו

והנה תמהו המפרשים האיך אפשר לומר דמשה היה דן מעצמו ואמר בשם ה' מה שלא נאמר לו, תירוצים רבים נאמרו בזה ונעתיק כמה מהם,

ברמתיים צופים (פירוש על תנא דבי אליהו) כתב וכן איתא במסכת ערובין (דף נא ע"א) שאם נראה לו שהלכה כך, מותר לאמרו בשם אדם גדול כי היכי דליקבלי מיניה, והכי איתא שם דאמר ליה רבה לרב יוסף משמיה דרבי יוסי, ומסיק ולא היא דלא תנא ליה כרבי יוסי אלא כי היכי דליקביל מיניה משום דרבי יוסי נימוקו עמו, ופירש רש"י הא דאמר ליה משמיה דרבי יוסי ליתא, דלא תניא ליה בשם רבי יוסי אלא סתמא תניא ליה, ומשום הכי אמרה בשם רבי יוסי כי היכי דליקבלה מיניה, דרבי יוסי טעמו עמו. וציין לדברי **המגן אברהם** (אורח חיים סימן קנו ס"ק ב) ושם הביאו להלכה.

גם **בשו"ת עטרת חכמים** [מא] (חלק ב סימן כט) כתב הכי, והוסיף עוד להביא מה שאיתא במסכת פסחים (דף קיב ע"א) שצוה רבי עקיבא את רבי שמעון בר יוחאי אם בקשת ליחנק היתלה באילן גדול, ופירש רש"י אם בקשת לומר דבר שישמע לבריות ויקבלו ממך, למוד בפני רב ואמור שמועותיו משמו. והקשה **המגן אברהם** (שם) מהא דאיתא בסוף מסכת כלה האומר דבר בשם חכם שלא גמרו ממנו, גורם לשכינה שתסתלק ונשאר בצ"ע, ותירץ **באליה רבה** דליכא איסור לומר בשם חכם שלא אמרו, רק היכא שאין חשש שלא יקבלו ממנו אם יאמר בשם עצמו, אלא שהקשה בעטרת חכמים על זה דשאני בתולה באילן גדול שאין בו אלא לתא דשקר, מה שאין כן באמירה בשם ה' שהוא כנביאות שקר שיש עליו אזהרת מיתה.

ועל כן כתב, דיש לומר כיון שהיה תלוי בזה הצלת כל ישראל אין לנו פיקוח נפש גדול מזה, והרי פיקוח נפש של יחיד דוחה עבירות החמורים ביותר, ומכל שכן הצלת הכלל, ועיי"ש שהאריך הרבה בזה.

ובכלי חמדה (פרשתן אות ו) כתב על דבריו, והוא דחוק למאוד וחס ושלום שיעלה על הדעת שמשה רבינו התנבא בשקר אף לצורך הצלת ישראל.

ועל כן כתב, אמנם לעניות דעתי המעיין היטב בלשון התנא דבי אליהו, יראה שיש כוונה אחרת בדבריו, וחס ושלום לא נתכוון לומר שמשה רבינו אמרה מפי עצמו ותלה עצמו בהקדוש ברוך הוא, דהרי המעיין יראה שכתב מקודם לזה דמשה רבינו אמר להשם יתברך, רבונו של עולם צדיק וחסיד אתה אלא שמדת הדין מקטרגת וכו', ואעשה בהם מדת הדין, והקדוש ברוך הוא לא השיב לו על זה כלום, אם כן היה זה בהסכמת השם יתברך, ואיך כתב אחר כך שמעיד עליו שמים וארץ שהשם יתברך לא אמר לו כלל, והרי קיימא לן בכל מקום שתיקה כהודאה, ואם כן היה זה ברצון השם יתברך.

אמנם באמת כוונת התנא דבי אליהו הוא על מה שאמר משה רבינו 'כה אמר הויה א-להי ישראל' וזה שם הויה שהוא רחמים, שהוא שם א-להי ישראל כמו שמפורש בפרשת שמות (ג, טו) זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור, ואם כן אמר להם משה רבינו שגם במדת הרחמים כבר נתחייבו כליה, ובאמת לא אמר כן משה להשם יתברך, ואדרבה אמר לו שרצונו לעשות בהם מדת הדין, ואותם שעבדו העגל בלב שלם היה רוצה לדונם בסייף על ידי מדת הדין כמו שמפורש הלשון בתנא דבי אליהו.

לכך כתב התנא דבי אליהו דבאמת הדיבור מהקדוש ברוך הוא לא היה בבחינת הויה א-להי ישראל, רק בבחינת מדת הדין, אמנם משה רבינו תלה הדיבור 'בכבודו של מעלה' – היינו בבחינת השם שהוא כבודו של מעלה דהוא שם הויה, ומפרש התנא דבי אליהו למה עשה כן, דירא היה אם יבוא לבני לוי ויאמר להם דרוצה להענישם בכוח מדת הדין, יאמרו לו הא סנהדרין ההורגת פעם אחת בשבוע נקראת חובלנית, ואתה הורג שלושת אלפים ביום אחד, ומפני מה אינך מעורר רחמים עליהם מהשם יתברך שימחול להם, ומפני שראה שעתה אין מקום לרחמים, ולצורך הצלת ישראל נחוץ מאוד לדון את העובדים לעגל בלב שלם במדת הדין הגמור להפריד אותם מישראל לגמרי שלא יהיה להם חלק בא-להי ישראל, ועל ידי זה ינצלו שאר ישראל, לכן תלה מיד הציווי בשם הויה, שלא יהיה להם מקום לבקש ממנו שיבקש רחמים עליהם. וזהו מדוקדק מאוד בלשון התנא דבי אליהו, עכ"ד.

וברמזי אש (פירוש על תנא דבי אליהו) [מב] כתב, שמשה ראה שהקטרוג גדול עד מאוד, ובאמת אמר ה' שהוא בסייף כמו שפירש רש"י בחומש, אך שירא לומר זה הפסוק שיקשו לו מסנהדרין ההורגת אחת בשבוע וכו', משום הכי אמר משה זאת, שהם יסברו אשר אמר ה' עכשיו, כמו שמצינו בשמעון בן שטח שתלה שמונים נשים כשפניות באשקלון ביום אחד מפני צורך השעה (סנהדרין דף מה ע"ב), ומכל שכן הכא שהיה הצלת ישראל על ידו מפני הקטרוג למעלה, והוא עושה שלום על ידי דבריו דכשיש דין למטה אין דין למעלה.

ובשפת אמת (ליקוטים על תנא דבי אליהו) כתב, ויתכן לפרש כי מחלק הפסוק לשני עניינים, ומשה אמר לישני דמשתמע לתרי אנפי, כי ה' אמר במרום 'שימו איש חרבו' כמו שכתוב אחר כך ויגוף ה' את העם (שם, לה). לכן נתן משה רבינו עליו השלום העצה עברו ושובו וגו', ובזה יתכפר החרון אף, והם הבינו כי הכל מאמר ה' כנ"ל.

ובנו **האמרי אמת** זצ"ל (**אמרי אמת** פרשתן תרס"ו) אמר, על פי מה שאמר השפת אמת כי שער הוא דין,

---

[מב] מאת מו"ה **אהרן שמחה** ז"ל **אבד"ק גאמבין,** הסתופף בצל רבינו **הגה"ק מקאצק** זצ"ל.

ומשה רבינו שמע מפי הקדוש ברוך הוא מה שכתוב עברו ושובו משער לשער במחנה – היינו להעביר מדין דלמעלה לדין דלמטה, וכדאיתא אם יש דין למטן אין דין למעלן (מדרש תנחומא משפטים, ה), אבל להרגם לא שמע, אלא שמשה רבינו ראה שיש קטרוג גדול על ישראל אחר חטא העגל, ואמר מעצמו הרגו איש את אחיו וגו' ועשה בזה דין למטה.

והוסף ואמר, ונראה דהנה איתא שמשה מוסף על הנביאים שנתנבאו בכה אמר ה', ומשה נתנבא בלשון זה הדבר, וכאן כתיב כה אמר ה', מפני שכאשר חטאו בני ישראל ונפלו ממדרגתם השפיל משה רבינו ע"ה עצמו והפיל עצמו ממדרגתו ואמר כה אמר ה' ולא זה הדבר, וזה הפירוש שהיה משה דן בעצמו וכו', משה רבינו השפיל את עצמו עבור כלל ישראל, כדי שיוכל אחר כך להרים את ישראל אלף מעלות. וסיים שם כל מנהיג הדור צריך להפיל עצמו לדור כדי שיוכל להרימו, עכ"ד הנצרכים לענייננו.

כפטיש יפצץ / הרב פינחס טרויבע, ראש כולל 'אבן ישראל' בירושלים

'מטבע של אש' – י"ב פירושים במה נתקשה משה

זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים (ל, יג)

ופירש"י הראה לו כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל ואמר לו כזה יתנו. ומקורו הוא מתנחומא כאן, ושם הלשון נטל הקב"ה כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד והראה לו למשה וא"ל זה יתנו כזה יתנו, וכ"ה במדרש (במדב"ר יב,ג) ובירושלמי (שקלים פ"א ה"ד).

נשאלת השאלה: איזה קושי יש במטבע שהוצרך הקב"ה להראות לו.

א.

ה'מהר"ל' ב'גור אריה' מפרש, שמטבעות רגילות נעשות שלא בדקדוק שהרי אי אפשר לצמצם, וכאן הראה לו הקב"ה למשה מטבע הזאת מתחת כסא הכבוד, שזאת המטבע יש לה שיעור מוגבל ומשוער, שאינה מעשה אדם. ומזה נלמוד שאין לחצי שקל זה דין שאר מטבע שאע"פ שחסירה עדיין שם מטבע עליה כיון שא"א לצמצם, ולמעשה יוצאה בהוצאה, זה אינו כך אלא הוא שיעור מדויק[מג].

ב.

עוד מפרש ב'גור אריה' שם, דיקשה למשה רבינו איך תולה דברי תורה מה שיתנו כפרה על נפשותם – במטבע, שכל מטבע משקל שלה נעשית כפי רצון המלך, או מי שהמטבע שלו, והרי דברי תורה הם משוערים בענין אלקי. ולכך הראה לו מטבע של אש מתחת כסא הכבוד, לומר כי אין השיעור הזה שיעור מטבע היוצא בעולם מבלי חכמה ושיעור אלקי אלא מטבע שיעור אלקי יש בה, ולפיכך תלה בה התורה כפרת הנפש, ולפיכך הראה לו מטבע של אש.

ג.

ב'אור החיים' פירש עפ"י דרכו, כי אין עיקר הענין הנגלה אלא הנסתר שזה בא בדמיונו. וכיון שחטאו בעגל שהוא כנגד כל התורה גרמו בזה הפרדת השכינה בשרשי בחינת כל נשמות ישראל, לזה ציוה ה' שיתנו מחצית השקל, שהוא סימן למה שהפרידו הם במעשיהם, לשוב ליחדם יחד. ולזה הראהו כמין מטבע של אש מתחת כסא כבודו, כי שם בחינת שרשי בני ישראל. ואמר לו 'זה יתנו', פירוש, יחזור לתת סוד מחצית השקל שהפריד, ולזה יתכוונו הנותנים דרחמנא לבא בעי לכוין אל המכוון ליחד הנפרד והנחלק[מד].

ד.

ה'אלשיך' הק' מפרש כך: שנתקשה משה איך יתכן שכופר נפש חצובה מתחת כסא הכבוד שלא תסולה כסף מחירה, שיותן כפרה במחצית שקל כסף. על כן הראהו הוא ית' כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד, מקום יציאת הנשמות, לומר: לא יעלה על דעתך שמטבע כסף גשמי אני מעלה עליהם שאני מקבל, כי אם כאילו אש מתחת כסא הכבוד הם נותנים לי, שהוא כאילו את נפשם, שהוא אש מתחת כסא הכבוד, יתנו לי. ולכן אמר 'כזה יתנו', כזה שהוא אש רוחני מתחת כסא הכבוד, יתנו, כי כל אחד נפש הוא מקריב על יד תשובה.

ה.

ב'אהל תורה' מביא מהרה"ק השרף מקאצק זי"ע, שמשה היה מתמיה על מה שאמר לו השי"ת שמחצית השקל יהיה כופר נפש הלא כתיב (איוב ב,ד) 'עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו'. לכן הראה לו השי"ת מטבע של אש והיינו שהנתינה תהי' בהתלהבות[מה].

ובחי' הרי"ם עה"ת מובא שהחי' הרי"ם זי"ע אמר זאת בשם דרשן אחד באשכנז והתפלא שחידוש כזה נתחדש באשכנז, והרבי מקאצק זצ"ל אמר, יען שמקפידים במקום הזה על קיום מצות הכנסת אורחים, בזכות זה נתגלה להם 'תורה' זו.

ו.

ב'דרשות חתם סופר' (פרשת שקלים דרוש יב) פירש בצורה מחודשת, שנתקשה משה רבינו ע"ה מה יטבע על המטבע, כי צורה הרי אסור, ולכתוב שמו 'משה מלך' או 'רבן של ישראל' לא היה ראוי לו מחמת ענותנותו, ו'שקל הקודש' לכתוב עליו אינו עובר לסוחר אצל תגרי נכרים כמובן. על כן הראהו הקב"ה מטבע של אש כתוב עליו 'משה רבן של ישראל' ואותה ממש הראה לישראל וכן נטבע המטבע[מו].

ז.

ה'כתב סופר' מפרש, דהנה הרמב"ן כתב דאלו שחטאו בעגל בפועל נהרגו ואלו שנשארו לא עבדוהו רק עמדו וראו ובמחשבתם האמינו. והנה השקלים היו לכפר על העגל, ולהיות שאלו הנשארים לא חטאו רק במחשבה לכן הביאו רק מחצית השקל להורות שצריכים תשובה וכפרה על חצי עבירה[מז]. והיינו שנתקשה משה רבינו ע"ה למה מחצית השקל, והראה לו ה' כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד, היינו שהגם שלא חטאו במעשה מ"מ היה כאן הרהורי עבירה ופוגם הנפש חלק אלקי עד כסא הכבוד[מח] וצריכים כפרה, אבל דווקא מחצית[מט].

ח.

עוד פירוש כותב ה'כתב סופר', דהנה נדבת המשכן היה לכפר על עון העגל, ואם אמנם דרכי תשובה לא ננעלו מ"מ אלמלי הקב"ה עוזר לאדם להוציא מחשבתו אל הפועל לא יוכל לו, ורק כשהאדם חפץ להיטיב מעשיו ה' בעוזרו, נמצא שאין לאדם בתשובה רק החצי, וחציו השני לה' העוזר והסומך הנופלים ממנו לשוב אליו. ולכן ציוה שיתן כל אחד מחצית השקל ולא שקל שלם להראות להם כי להם רק חצי התשובה והיתר מה' הוא. ומעתה י"ל כי נתקשה משה רבינו ע"ה והיה תמוה לו למה ציוה בנתינת מחצית השקל ולא שקל שלם, ע"כ הראה לו ה' כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד, היינו שהראהו כי אין בידם רק חצי הדבר כי הוא העוזר והסומך וידיו פרושות מתחת כסא כבודו ית"ש לקבל לבם ולעוזרם שיוכלו לשוב אליו.

ט.

פירוש נוסף כבת ה'כתב סופר', שלכן נתנו רק מחצית השקל לרמז כי אי אפשר למנות רק הגופים, אבל במעלתם לפעמים שקול אחד כנגד כמה מישראל, ולכן אין למנות כי אם הגוף החומר הנראה לעין האדם, והיינו מחצית השקל, חציו של אדם הוא הגוף, ולא חלק אלקי שיש בו, כי זה אינו שוה בכל. ונתקשה משה רבינו ע"ה למה בחר ה' במחצית השקל, והראה לו ה' כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד, היינו שמרמז שחצי השנית תחת כסא הכבוד שאין מנינו ידוע.

י.

וב'דרשות כתב סופר' (פרשת שקלים) כתב, דיש להבין הטעם ש'העשיר לא ירבה' הלא מחצית השקל לעני כמו הרבה לעשיר ובכל צדקה הרי העשיר נותן כפי יכלתו והעני כפי יכלתו, אלא נראה דהיות שהיה נתינה זו לכפרה על חטא העגל, ואם העשיר יתן יותר יש לו קצת כבוד ויוכל להתפאר בנתינה זו ואין כל כוונתו לשם שמים וימעוט בכפרה, לכן עשה הקב"ה שלא ירבה העשיר רק יהיה בדומה לעני ואין כבודו כנ"ל. ולפי זה י"ל שהיה קשה למשה למה העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט שאין כן בכל הצדקות, וע"כ הראה לו הקב"ה מטבע של אש מתחת כסא הכבוד דהיינו על פי שאמרו (יומא פו.) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, ורמז לו הקב"ה כי אין זה ככל נתינת צדקה כי זה נתינה בשביל תשובה ולכן הכל שוין בזה.

יא.

ב'מהר"ם שיק' פירש ג"כ שמשה רבינו נתקשה בזה ש'העשיר לא ירבה' שהרי להעשיר לא יחשב מחצית השקל כלל ולעני לכסף הרבה יחשב. אלא די"ל דעיקר נדבת המחצית השקל לא היה המעות עיקר, רק השמחה שהיה להנותן בשעת עשיית המצוה שעושה נחת רוח להבורא ית' ובזה ודאי היו שוין. והנה אש מרמז לדבר העולה למעלה, וכדרך האש שטבעה שמתלהב ומתנשא לעלות לשמים, כן דומה לו ההתלהבות של המצוה שראשה מגיע לשמים. וזאת הראה הקב"ה, שמשה נתקשה האיך יהיו שוין העשיר והעני בנדבה זו, הראה לו הקב"ה 'מטבע של אש', היינו שהכוונה וההתלהבות של המצוה היא העיקר, ובזה ודאי יד הכל שווין בה[נ].

יב.

ב'דברי שאול' סוף פרשת משפטים (עה"פ ומראה כבוד ה' כאש אוכלת (כד,יז)) הביא מספר 'מרגליות טובה' (מקור חיים אות נב) כי נדמה הש"י לאש לפי שהאש אין אנו מכירין ורואים אותו אלא בזולת עצמו, כן הוא ית' אינו ניכר ואינו נמצא אלא בזולתו אשר הם מעשיו, אבל בעצמו אינו ניכר. וכתב על זה הדברי שאול ש'דבר גדול דיבר' ויש להבין בזה כמה ענינים, ואחד מהדברים שהוא מבאר זה המדרש הנ"ל. ומבאר דהנה עה"פ (בראשית כח,יב) 'והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' כתב בעה"ט ש"סולם" בגימ' "ממון", שממון זה דבר שמוצב ארצה היינו שהוא בשפל המדרגה, ובכל זאת מגיע השמימה שיוכל להשיג על ידי זה מושכלות רבות. ולפי"ז, המטבע עצמה אינו ניכר במעלתה רק שעל ידה תוכל הנפש להשיג מעלות, וע"י הצדקה יוכל להחיות נפשות רעבות ויהיה לו זכות גדול. ואם כן איפוא גם המטבע דומה לאש, שאינו ניכר רק בזולת עצמו, שהרי בעצמותה אין מעלתה נכרת דמה בצע בחתיכת כסף אם לא מטבע, וכל הון לא יועיל לו להחיות נפשו, רק שע"י שמוציא אותה וקונה בו מאכל להחיות נפשו. ולפי זה יש לפרש

[מג] וראה שם בהג' הרב הרטמן 108 שנתקשה בדבריו, דברי סו"ס א"א לצמצם בידי אדם וכיצד יקיימו ישראל מצות מחצית השקל כדבעי, עיי"ש בדבריו.

[מד] וראה בסה"ק 'אוהב ישראל' להרה"ק מאפטא זי"ע פרשת שקלים (ד"ה במדרש בשעה) שהרחיב בדברי ה'אור החיים' אלו.

[מה] וראה שם בהערה מתחת לקו שרעיון זה מרומז בדברי התוס' בחולין (מב. ד"ה זאת החיה) עיי"ש.

[מו] ראה רמב"ן עה"פ 'מחצית השקל בשקל הקודש' (ל,יג), קבע לו משה רבינו מטבע כסף בישראל, כי מלך גדול היה, וקראו למטבע ההוא 'שקל' וכו'.

[מז] דבע"ז מעניש ה' גם על המחשבה כמ"ש (קידושין מ.).

[מח] ציין ע"ז דברי חז"ל (יומא כט.) הרהורי עבירה קשין מעבירה, וכתב הרמב"ם במו"נ כי פוגם הנפש, משא"כ מעשה בלי מחשבה אינו פוגם בנפש.

[מט] ובזה מפרש מאמר חז"ל במגילה (יג:) גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו. כי המן ידע שיש בידם עון עבודה זרה שהשתחוו לצלם, אמנם אנוסים היו ולא היה רק מעשה בלי מחשבה, אלא מכיון שיש בידם גם חטא העגל דהיה במחשבה, והם לא נהרגו ולא קבלו עונש, א"כ הרי זה חזי לאצטרופי עתה שהשתחוו לצלם שהיה מעשה בלי מחשבה, על זה סמך המן שיכול לישראל, ובאמת היה מתקיים גזירתו לולי ה' הקדים שקלים לכפר על הנפש החוטאת במחשבה, והיינו דאמרו ז"ל לכן הקדים שקליהם לשקליו.

[נ] וראה לעיל בשם הרה"ק מקאצק זי"ע.

שמשה רבינו נתקשה איך שייך שיהיה לאדם כפרה על נפשו על ידי הממון, והרי במה נחשב הכסף, ובמה יתרצה אל אדוניו, ועל זה הראהו מטבע של אש, היינו שהמטבע ניכר בזולת עצמו כמו אש.

להזעיק על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

עם היצר לא מתווכחים!

וַיַּרְא הָעָם כִּי בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן הָהָר וַיִּקָּהֵל הָעָם עַל אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה הָיָה לוֹ (לב, א)

הגמ' במסכת שבת (פט.) מספרת איך השטן הצליח לבלבל את עם ישראל עד שחטאו בעגל. אמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב "וירא העם כי בשש משה". אל תקרי בושש אלא באו שש. בשעה שעלה משה למרום, אמר להן לישראל: בסוף ארבעים יום, בתחילת השעה הששית אני בא. והם היו סבורים שיום עלייתו מן המנין, והוא נתכוין לארבעים יום שלמים מלבד אותו היום שעלה. ובסוף יום ארבעים לחשבונן של ישראל, בא שטן ועירבב את העולם, והראה להם דמות חשך ענן וערפל ועירבוביא לומר ודאי מת משה. אמר להן: משה רבכם היכן הוא? אמרו לו: עלה למרום! אמר להן: כבר באו שש שעות שקבע לכם! ולא השגיחו עליו. אמר להן: מת משה! ולא השגיחו עליו. הראה להן דמות מטתו! מיד אמרו בני ישראל לאהרן "כי זה משה האיש לא ידענו מה היה לו", שראו אותו נישא על מטתו.

ובמדרש רבה מובא המשך הדברים: באותה שעה עמד עליהם חור ואמר להם קציעי צואריא (מורדים) אין אתם נזכרים כמה נסים עשה לכם הקב"ה, מיד עמדו עליו והרגוהו, ונכנסו על אהרן שנאמר "ויקהל העם על אהרן". ואמרו לו: כשם שעשינו לזה כך אנו עושים לך, כיון שראה אהרן כך נתיירא שנאמר (שמות לב) "וירא אהרן ויבן מזבח לפניו".

ואכן הדברים מעלים תהיה עצומה איך יתכן שעם ישראל שראו את ניסי ה' והשגחתו ממצרים ועד מתן תורה, איבדו ברגע קטן את כל האימון שהיה להם במשה רבינו, עד כדי כך שעשו את העגל ואמרו "אלה אלהיך ישראל". וגם אם השטן צדק שמשה רבינו מת, וכי בגלל זה היו צריכים לכפור בכל מה שלימד אותם בעבר?

וביאור הענין: שלמה המלך אומר "בני אם יפתוך חטאים, אל תאבה". (משלי א, י) ופירשו המפרשים שאחד מדרכי ליצר הרע להכשיל את האדם על ידי שנכנס עמו לוויכוח בדברים שאין לבן אדם יכולת להשיב נגדו, ואז מחטיאו, ולכך אומר שלמה המלך בני אם היצר בא לפתות אותך בדברים אל תנסה להסביר ליצר למה אינו צודק, כיון שברגע שלא יהא לך מענה נגד טענותיו ח"ו אתה עלול לפול, ולכך אמור לו בצורה הפשוטה בלי שום סיבה 'לא רוצה'.

וזה מה שקרה בחטא העגל, במקום לדחות את השטן שיש להם אמונה ברורה במשה שהוא עתיד לחזור, **הם נכנסו אתו לוויכוח, ובכך הגבירו את כוחו**, ועד כדי כך גברה השפעתו עליהם עד שקיבלו את דבריו ולא שמעו בקול אהרן וחור, השלב הראשון גרר אחריו שלב שני, עד שהגיע היצר אל הנקודה החמורה ביותר שדרשו מאהרון - 'קום עשה לנו אלוהים'.

ומכאן נלמד שכאשר היצר מנסה את האדם ואין לו כעת מה להשיב נגדו, **צריך מיד להחליט בליבו שאינו שומע בקולו ללא שום סיבה**, כיון שאם יכנס עמו לוויכוח יכול ח"ו להשאיר אותו ללא מענה ולהכשילו, ורק אחרי שיעבור הניסיון יכול לסדר לעצמו תשובות ליצר.

ובזה ביארו המפרשים עמידתו של יוסף הצדיק בניסיון הנורא שאשת פוטיפר העמידה אותו שכתוב שם: "וימאן ויאמר אל אשת אדניו הן אדני לא ידע אתי מה בבית וכל אשר יש לו נתן בידי". (בראשית לט, ח). וביאר האלשיך וז"ל: על כן וימאן וילפת בשומעו, כשלשלת שעל התיבה, והנה יוסף התנהג בחכמה והוא כי דרך אנשים בבא רשע או אשת כסילות לפתותו לדבר עבירה, והוא לא כן ידמה, כי יתן טענות נגד המפתה להשתיקו, **אך לא זו הדרך להציל את נפשו מעשות רע, כי יקרה יהיה המפתה איש לשון, שבשפת חלקות ישחית דברי הנפתה הנעימים וילכד ברשתו. אך אשר מוח לו בקדקדו לא יעשה כן כי אם מיד יחליט אומר, למאן ולומר שלא יעשה בשום פנים גם כי ינוצת. ואחרי כן אם ירצה יסדר גם כן טענות נגד המפתה**, וזה היה ענין יוסף כי ראשונה החליט וימאן כמי שקושר עצמו בשלשלת, עכ"ל.

ובעמק דבר הוסיף לבאר שיוסף לכשעצמו מיאן בעבירה ללא שום סיבה, ולכך יש פסיק אחרי המילה וימאן, ללמד שהמיאון היה ענין בפני עצמו. ומ"מ הוכרח לומר לאשת פוטיפר כמה טעמים בדבר. [**א.** שאדונו נותן בו אימון, ואם כעת יגנוב ממנו את אשתו ממילא יתערער כל האימון של אדונו בו. וזה שאמר לה: "הן אדני לא ידע אתי מה בבית, וכל אשר יש לו נתן בידי". **ב.** שכיון שהגדילו מכל אנשי הבית יהא זה כפיות טובה לעשות כן. וזה שאמר לה: "איננו גדול בבית הזה ממני ולא חשך ממני מאומה". **ג.** שלא תאמר שכיון שהוא מצליח בכל דרכיו, יצליח גם בזה שיחטא ולא יתגלה דבר זה לאדונו, שכיון שזה חטא לאלקים איך יעזור לו להצליח בזה? וזה שאמר לה: "ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת וחטאתי לאלקים"].

ומכח זה הבינה אשת פוטיפר שלולא טענות אלו הוא היה חוטא, וזה גרם לה שהוציאה עליו שם רע. וסיים הרב וז"ל: וכל זה הודיע הכתוב שהגיע ליוסף כל זה ע"י דבריו, ללמדנו שאין לנו לומר טעמים על הסירוב לעבירה, אלא זה בעצמו הוא טעם היותר מספיק שאסור לנו לעשות עבירה. עכ"ל.

לזית חי"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מאנשעסטער

למה לא מדברים אודות גודל הנסיונות של החפץ חיים בשמירת הלשון?

שבעת ימי המילואים שופכים אור וחיזוק גדול! ימים אלו הם השבע ימים אחרונים של חודש אדר, השבוע האחרון של השנה – כי הרי ראש חודש ניסן הוא אחד מהארבעה ראשי שנים! בימים אלו משה רבינו העמיד המשכן ופרקו כל יום מחדש (ע' רש"י ויקרא ט', כ"ג ובמדבר ז', א'). עבודה לא פשוטה, להעמיד המשכן – ואף שהיה בצירוף נס, אבל רק כשהתחיל משה רבינו להקים אותה. וטעמי בעי, למה?! מה היה הענין להקים ככה המשכן, הרי תרמו כלל ישראל לבדק הבית במינים שונים – וזאת אחד מהשלש תרומות הנזכרים בריש פרשת השבוע – והיה נגמר כבר בחודש כסלו, ואמר הקב"ה לחכות עד ניסן לחנוכת המשכן ולפני זה היה שבעת ימי המילואים, אשר בכל יום משה הקים ופירק המשכן, וצ"ב למה?!

דבר נפלא בביאור שבעת ימי המילואים

וביאר בזה כ"ק מרן אדמו"ר מבאיאן שליט"א דבר נפלא מאד, דבר שיכולים לשאוב ממנה חיזוק גדול. והוא כי הנה המשכן בא שישרה שכינה בכלל ישראל, וכידוע מהאלשי"ך ושכנתי בתוכם, בתוך כל אחד ואחד. אשר "בלבבי משכן אבנה" - היינו ושכנתי בתוך כל אחד ואחד. והנה יש אנשים שחושבים שבכדי לזכות להשראת השכינה יכולים להקים משכן, והשכינה באו! מתחזקים בתורה ומצוות ועבודת ה' – וזוכים. אולם הבורא כל עולמים מורה לנו מתחילת הקמת המשכן שיש מהלך, יש דרך כבר מיוסד בראשית הקמת בית ה' – והוא באופן של שבע יפול צדיק וקם! אין כזה דבר שפתאום זוכים לבוא לר"ח ניסן, היום של השראת השכינה. יש עליות וירידות, יש נסיונות ויש נפילות – וזהו "נורמאלי"!

הפסוק של שבע יפול צדיק – אינה נאמר באופן של "חיזוק" ובמצב של "בדיעבד" – אלא זהו הדרך "לכתחילה" זהו האופן שייסד השי"ת מראש בבניית המשכן, שמשה רבינו יקים אותה ויפרוק אותה יום אחר יום במשך שבעה ימים, ורק אח"כ זוכים שביום השמיני מגיעים לר"ח ניסן, זוכים להשראת השכינה.

הנסיונות של החפץ חיים

ויש בזה מכתב חזק מרב הוטנר בספרו "אגרות וכתבים" עמוד רי"ז משנת תשכ"ג שמאריך לכתוב אגרת על יסוד זו שגם צדיקים וגדולי הדור הוצרכו לעמול קשה להגיע למדרגתם – ומגודל חביבות ונחיצות דבריו הנפלאים אעתיק הרבה מדבריו. הוא מתחיל להתלונן על הניגון והנוסח של סיפורי צדיקים שאנו מדלגים על שנותם הראשונים שעמלו קשה וז"ל "רעה חולה היא אצלנו, שכאשר מתעסקים אנו בצددי השלימות של גדולינו הננו מטפלים בסיכום האחרון של מעלתם. מספרים אנו על דרכי השלימות שלהם, בשעה שאנחנו מדלגים על המאבק הפנימי שהתחולל בנפשם. הרושם של שיחתנו על הגדולים מתקבל כאילו יצאו מתחת יד היוצר בקומתם ובצביונם. **הכל משוחחים מתפעלים ומרימים על נס את טהרת הלשון של בעל החפץ חיים זצ"ל, אבל מי יודע מן כל המלחמות, המאבקים, המכשולים, הנפילות, והנסיגות לאחור שמצא החפץ חיים בדרך המלחמה שלו עם יצרו הרע (!!), משל אחד מני אלף**. ודי לנבון שכמותך לדון מן הפרט אל הכלל התוצאה מזה היא כשנער בעל רוח, בעל שאיפה, בעל תסיסה מוצא בעצמו מכשולים, נפילות, ירידות הדי הוא דומה בעיניו כבלתי שתול בבית השם, שלפי דמיונות של נער זה להיות שתול בבית השם פירושו הוא לשבת בשלות הנפש על נאות דשא של חי מנוחות וליהנות מיצרו הטוב כדרך שצדיקים נהנים מזיו השכינה שעטרותיהם בראשיהם במסיבת גן עדן. ולאידך גיסא לא להיות מורגז מסערת היצר על דרך הכתוב של במתים חפשי".

המשך דברי רב הוטנר

"החכם מכל אדם אמר "שבע יפול צדיק וקם" - והטפשים חושבים כי כונתו בדרך רבותא, אע"פ ששבע יפול צדיק, מ"מ הוא קם. אבל החכמים יודעים היטב שהכונה היא שמהות הקימה של הצדק היא דרך ה"שבע נפלות" שלו. "וירא את כל אשר עשה והנה טוב מאד. "טוב" זה יצר טוב, "מאד" זה יצר הרע. אהובי הנני לוחץ אותך אל לבבי, ולוחש באזניך, כי אילו היה מכתבך מספר לי על אודות המצוות ומעשים טובים שלך הייתי אומר שקבלתי ממך מכתב "טוב". עכשיו שמכתבך מספר על דבר ירידות ונפילות ומכשולים הנני אומר שקבלתי ממך מכתב "טוב מאד".. בבקשה ממך אל תצייר לעצמך גדולים שהם ויצרם הטוב בבחינת חד הוא, לעומת זאת צייר בנפשך גדלותם של גדולי עולם באותיות של מלחמה נוראה עם כל הנטיות השפלות והנמוכות. ובזמן שהנך מרגיש בקרבך סערת היצר, דע לך שבזה הנך מתדמה אל הגדולים הרבה יותר מאשר בשעה שאתה נמצא במנוחה שלימה שאתה רוצה בה דוקא באותם המקומות שהנך מוצא בעצמך הירידות הכי מרובות דוקא באותם המקומות עומד הנך להיות כלי להצטיינות של כבוד שמים.

האדם חייב רק "לעשות" ולא "לפעול"

יסוד זו מצינו בספר התניא (פרק כ"ז) כי האדם חייב להכיר מקומו – ואדרבא – יתכן שתפקידו גופא להיות מהלוחמים ולא מהמנצחים. כי כמו שרגיל מאמר העולם "א מענטש דארף טועהן – נישט אויפטועהן" [האדם צריך לעשות, ולא לפעול, דהיינו כי כמה פעמים האדם משתדל באיזה ענין ברוחניות אצל אחרים, ולא מצליח, ומאמינים אנו כי תפקידינו "לעשות" והקב"ה מחליט האם פועלים למעשה או לא] – כמו כן שייך ענין זה אצל עבודת האדם עצמו, חייבים להשתדל וללחום, והקב"ה מחליט האם אמנם נזכה לנצח או לא. וכל זה כהקדמה לדברי התניא קדישא, ואלו דבריו המאירים:

דברי התניא

"ואדרבה העצבות היא מגסות הרוח שאינו מכיר מקומו, ועל כן ירע לבבו על שאינו במדרגת צדיק, שלצדיקים בודאי אין נופלים להם הרהורי שטות כאלו, כי אילו היה מכיר מקומו שהוא רחוק מאד ממדרגת צדיק, והלואי היה בינוני ולא רשע כל ימיו אפי' שעה אחת, הרי זאת היא מדת הבינונים ועבודתם לכבוש היצר וההרהור העולה מהלב למוח ולהסיח דעתו לגמרי ממנו ולדחותו בשתי ידים כנ"ל. ובכל דחיה ודחיה שמדחהו

ממחשבתו אתכפיא סטרא אחרא לתתא, ובאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא, ואתכפיא סטרא אחרא דלעילא המגביה עצמה כנשר לקיים מ"ש אם תגביה כנשר וגו' משם אורידך נאם ה', וכמו שהפליג בזהר פ' תרומה [דף קכח] בגודל נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א לתתא דאסתלק יקרא דקב"ה לעילא על כולא יתיר משבח' אחרא ואסתלקות' דא יתיר מכולא וכו'. ולכן אל יפול לב אדם עליו ולא ירע לבבו מאד גם אם יהיה כן כל ימיו במלחמה זו - **כי אולי לכך נברא** (!!) וזאת עבודתו לאכפיא לס"א תמיד. ע"ש עוד.

פרשת פרה

והנה אף כאשר מבינים כי הנסיונות הוא מעיקרי החיים ובניגון של "לכתחילה", מ"מ כאשר אמנם זוכים לטהרה, ששים ושמחים. והשבוע ניתן לנו הזדמנות נדירה בזה שהיא פרשת פרה, וכידוע דיש דיעה להלכה שהיא מן התורה, ומצינו בזה דבר נפלא מרבי צדוק הכהן זי"ע בספרו "פרי צדיק" פרשת פרה – (אות ד') "דמדכתיב "זאת חקת התורה" ולא כתיב "זאת חקת הפרה" כעין דכתיב "זאת חקת הפסח" בא לרמז על דרך מה שמצינו (שלהי מנחות) שדרשו זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת וכל וכו'. וכן זאת התורה לעולה כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה כו', עיין שם כן נרמז כאן במה שאמר "זאת חקת התורה" **שעל ידי קריאת הפרשה יהיה כאלו הכהן שורף הפרה ומטהר את ישראל,** וכעין שמצינו לענין פרשת שקלים (מדרש תנחומא תשא ו) כשם שאתה עומד כו', אתה זוקף את ראשן כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני כאלו אתה עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשן כו', והיינו שפועל הקריאה בפרשה והחשק שיש בלב לקיים בעת שיוכל. כמו שהיה מקיים בפועל (ונת' שקלים מא' ב) **וכמו כן פועל הקריאה בפרשת פרה ענין טהרת הלב מטומאת הנפש. וזה שאמרו שהיא טהרתן של כל ישראל.** [וממשיך לבאר בזה...] **ומכאן סעד וסמך להפוסקים דקריאת פרשת פרה דאורייתא** כמו שאמרו (שו"ע או"ח סימן תרפ"ה ס"ז).

הפטרת פרשת פרה

ולהלן באות ז' מוסיף להוכיח כן מההפטרה של פרשת פרה שאינו מדבר כלל מטהרת הטומאות רק מטהרה מהחטאים ועונות כמו שנאמר וזרקתי עליכם וגו', ומכל גלוליכם אטהר אתכם ונתתי לכם לב חדש וגו', ועשיתי את אשר בחקי תלכו וגו', ואחר כך ביום טהרי אתכם מכל עוונותיכם. ומה שייכות הפטרה זו לפרשת פרה. מזה מבואר כמו שאמרנו דעיקר הטהרה בפרה הוא משורש היצר הרע ומטהר מכל טומאה אף מטומאת מת שהביא הנחש לעולם!

וכל זה שייך לפרשת השבוע, פרשת כי תשא, שמאריך התורה"ק אודות חטא העגל – שבא להורות כי יש תשובה לרבים – ע' גמ' ע"ז ד: וע' בעקידה פרק נ"ג מה שמקשה ומבאר בזה – ועכ"פ אף כאשר האדם ח"ו נכשל, יש דרך לעלות, ויש מהלך להמשיך ואף לזכות לטהרה, אבל ח"ו שלא ליפול לעצבות מכח הנפילות הירידות והנסיונות – כי לפעמים האדם גופא נברא ללחום וללחום!

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים ויו"ר מכון 'למעשה' אשדוד

למה מביאים את מחצית השקל

זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה' (ל, יג)

כתוב במתני' (מגילה דף כ"ט א') "ראש חודש אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים", וברש"י שם כתב וז"ל "להודיע שיביאו שקליהן באדר כדי שיקריבו באחד בניסן תרומה חדשה", עכ"ל.

ובגמ' שם איתא, תנן התם (שקלים דף ב' א') "באחד באדר משמיעין על השקלים", וכן יעוי' בגמ' מגילה דף י"ג ב', דאיתא שם, "אמר ריש לקיש, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו, והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים", עי"ש.

ולכאו' אינו מובן מהו שאמרו "והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים", והרי הטעם של נתינת השקלים הוא בשביל התרומה החדשה של חודש ניסן, ולא משום שקלי המן.

ועי' בחידושי אגדות מהרש"א שם שכתב בזה וז"ל, זמן נתינת השקלים קודם ר"ח ניסן, כדי שיביאו קרבנות מתרומה חדשה, וזה מפורש בתורה, אבל שמשמיעין עליהם ביום א' אדר אינו מפורש בתורה, אלא דחכמים שיערו להכריז עליהן ל' יום מקודם דהיינו בא' אדר, והקדים שקליהן דקאמר הכא היינו להכריז עליהן, עכ"ל, והיינו, דאף דאת השקלים יכולין ליתן כל החודש, כי העיקר הוא שבר"ח ניסן יהיו שקלים חדשים עבור הקרבנות, מ"מ כאן מיירי הגמ' על ההכרזה שמשמיעין ומכריזין על השקלים, וזהו נקבע ע"י חז"ל בתורת שיעור זמן המספיק כדי לעורר את העם להביא השקלים, אך מן השמים סובבו שייקבע כן, כדי להקדים הכרזת שקליהם לשקלי המן. עי"ש, ונמצא דבאמת קביעות הכרזת השקלים בר"ח אדר יש בזה ב' ענינים, גם משום שיעור זמן של ל' יום, וגם כדי להקדים זאת לשקלי המן, וזהו כמו שמצינו בכמה וכמה דוכתי, דעל מצוה אחת יש הרבה טעמים, וכל הטעמים אמת, ואכמ"ל.

נתינת השקלים להראות את חשיבות הענוה

ונראה לומר עוד טעם נוסף לדין זה דבאחד באדר משמיעין על השקלים, והוא, דהנה בפי' רבינו בחיי עה"ת פר' כי תשא כתב להק', דהנה הרי הטעם של מחצית השקל הוא משום שאסור לספור את עם ישראל, ולכן נצטוו להביא חצאי שקלים כדי שעי"ז יוכלו למנותן, ולכאו' אינו מובן, למה נצטוו להביא דוקא "חצי שקל" ולא שקל שלם, ואף הזהירה התורה בפר' כי תשא דהעשיר לא ירבה והעני לא ימעיט, והביא שם כמה טעמים לזה, ואכן מובא בשם הקדמונים ז"ל, דענין הבאת "מחצית השקל" ולא שקל שלם הוא כדי ללמד את האדם מידת הענוה, שלעולם לא ירגיש את עצמו כמו אדם שלם, אלא יידע תמיד שברוחניות הוא עדיין רק בבחי' חצי ושבר בעלמא, ושיהיה לו על זה "לב נשבר", עכ"ד, (וכעין זה יעוי' בס' נועם אלימלך פר' כי תשא וז"ל, לא יחזיק עצמו במדריגה גדולה, רק שאינו אלא מחצית, עכ"ל, ועי' עוד בבעל הטורים ריש פר' תרומה, על מה שנאמר שם דכל מידות הארון של המשכן היו עם מידת "חצי", אמתיים וחצי ארכו ואמה וחצי רוחבו ואמה וחצי קומתו, וביאר שם בזה וז"ל, כל מידותיו היו שבורות בחצאי אמות, כי הארון רומז לתורה, ללמדך שכל מי שלומד תורה צריך לשבר ולהשפיל עצמו, עכ"ל, והיינו, דענין "חצי" מורה על ענוה ושפלות הרוח, וכן הוא ענין מחצית השקל, וכמש"נ.

ומעתה י"ל, דלכן ג"כ "באחד באדר משמיעין על השקלים", שהרי לעיל אות א' נתבאר, דחודש אדר הוא זמן של השראת השכינה, עי"ש, ולכן, כבר ביום הראשון של חודש אדר צריך להכריז על ענין השקלים, וזהו כדי לעורר על מידת הענוה, שהרי על בעל גאוה אמרו חז"ל בגמ' סוטה ה' א' "אין אני והוא יכולין לדור בכפיפה אחת", וכבר כתב באגרת הרמב"ן וז"ל, וכאשר תתנהג במידת הענוה וכו' אז תשרה עליך רוח השכינה וזיו כבודה, עכ"ל, וכן נאמר "את דכא ושפל רוח אשכון", ואם כן, התנאי הראשון להשראת השכינה הוא חיזוק מידת הענוה, וזה אנו רומזין ע"י הכרזת השקלים, ודו"ק,

ויש להוסיף עוד כזה, דהנה בס' מנות הלוי להר"ש אלקבץ ז"ל ובס' דברי יהונתן לרבי יהונתן אייבשיץ ז"ל בעניני פורים ביארו ענין מחצית השקל באופן אחר, והוא, דזהו מורה על ענין האחדות בין כלל ישראל, שכל אחד ירגיש עצמו רק כחלק מהכלל, ועוד יבואר להלן בזה בעזהי"ת, עי"ש, אכן י"ל, דבאמת ב' ענינים אלו תלויין זה בזה, כי רק ע"י ענוה יכול האדם להגיע לידי אחדות, כי הגאוה היא שורש הפירוד והמחלוקת, ואכמ"ל בזה.

ובזה נראה לבאר עניין נוסף, והוא, דהנה במדרש תנחומא (פר' כי תשא ג') איתא וז"ל, "אמר משה לפני הקב"ה, משאני מת אין אני נזכר, א"ל הקב"ה, כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשן, כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני, כאילו אתה עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשן", עכ"ל, והדברים צ"ב, למה דוקא ע"י מצות מחצית השקל וע"י קריאת פרשת שקלים זוכין לזקיפות ראש, ועי' עוד בגמ' בבא בתרא דף י' ב', אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע במה תרום קרן ישראל, אמר לו בכי תשא את ראש, עי"ש, והיינו נמי כנ"ל דע"י ענין השקלים זוכין להרמת קרנם של ישראל, וצ"ב מהו הטעם לזה, ועוד ראיתי שהעירו על דברי חז"ל הנ"ל, דלכאו' אינו מובן מהו שחשש משה רבינו ע"ה "משאני מת אין אנו נזכר", והרי כל התורה נקראת על שמו "תורת משה", וכמו שנאמר "זכרו תורת משה עבדי", וכמבואר בגמ' שבת דף פ"ח א', עי"ש, ואיך לא יהיה נזכר, ועוד צ"ב עיקר ענין זה, מה איכפת לו למשה רבינו ע"ה אם יהיה נזכר או לאו, וצ"ב, ונראה לבאר בזה, דהנה משה רבינו ע"ה היה "עמוד הענוה", וכמו שנאמר (פר' בהעלותך) "והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה", ואם כן י"ל דעיקר חששו של משה רבינו ע"ה היה על ענין זה, כלומר, דהוא חשש שמא אחרי שימות לא יהיה נזכר, דהיינו שלא יזכרו את מה שהיה מחנך אותם על מידת הענוה, שהיא יסוד לכל התורה כולה, (וכמאמר חז"ל בגמ' תענית דף ז' ב' דתורה נמשלה למים, מה מים יורדין למקום נמוך אף התורה כן, עי"ש, ורבינו חיים מוואלוז'ין זצ"ל כתב, דלכן ג"כ משה רבינו ע"ה שהיה גדול כל הדורות בתורה הוא היה ג"כ גדול הענוים, דהא בהא תליא. וכמו כן הענוה היא שורש המידות הטובות וכמו שכתב באגרת הרמב"ן וז"ל, וכאשר תנצל מן הכעס תעלה על לבך מידת הענוה שהיא מידה טובה מכל המידות הטובות, עכ"ל], ועל זה השיב לו הקב"ה, דע"י ענין מחצית השקל יהיה נזכר, והביאור בזה הוא עפ"י הנ"ל, דענין מחצית השקל הוא להורות על מידת הענוה, וכמו שנתבאר, ואם כן, הרי ע"י מצות מחצית השקל ימשיכו בדרכו של משה רבינו ע"ה במידת הענוה, ודו"ק.

ולכן ג"כ ע"י מצוה זו זוכין ישראל להרמת קרנם ולבחי' של 'זוקף את ראשן" וכמבואר בגמ' ב"ב שם ובמדרש תנחומא שם, והביאור בזה הוא, דהנה נאמר "משפיל גאים ה' ומגביה שפלים", והיינו, דכל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו, וכל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו, וכן כתב באגרת הרמב"ן וז"ל, "הקב"ה ברצונו מגביה שפלים, לכן השפל עצמך וינשאך המקום", עכ"ל, ולכן, כיון דע"י מצות מחצית השקל וקריאת פרשת שקלים אנו מעוררים ומחזקים עצמינו בענין הענוה, לכן דוקא ע"י זה זוכין להרמת קרנינו ולזקיפות ראש, ודו"ק. (מעובד מקונטרס בעניני ימי הפורים של הרב חנוך קרלשנטין זצ"ל)

לתגובות: P0583271323@gmail.com
כמו כן ניתן להאזין לשיעורי למעשה בקול הלשון 07222741111 וכן להוריד מהעמדות של קול הלשון

מאור שעשועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

כשהוא שוחק אומר היטב הדק

וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם (ל, לו)

בגמרא כריתות (ו ע"ב): "אמר מר, כשהוא שוחק אומר: 'היטב הדק, הדק היטב'. מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן: כשם שהדיבור רע ליין, כן הדיבור יפה לבשמים".

וכן הוא בגמרא מנחות (פז ע"א) על המשנה שם: "זרק הגיר, הקיש בקנה", ושואלת שם הגמרא: "ולימא ליה מימר? מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן: כשם שהדיבור יפה לבשמים, כך הדיבור רע ליין".

זה לשון הספר "באר יוסף": "יש להבין, מה זה בא רבי יוחנן ללמדנו במה שצירף אלו שני ההפכים להשוותן יחד לומר, 'כשם' שהדיבור רע ליין 'כך' הדיבור יפה לבשמים? וכך במנחות שם להיפך, 'כשם' שהדיבור יפה לבשמים 'כך' הדבור רע ליין! אם כוונתו רק להודיע שהדיבור מזיק ליין ויפה לבשמים, היה לו לומר רק

שהדיבור יפה לזה וקשה לזה! וכעין שאמרו בגמרא (ברכוה דף מד), 'טחול יפה לשינים וקשה לבני מעיים, כרשין יפין לבני מעיים וקשין לשינים'.

ואולי יש לבאר, שרבי יוחנן בא להעיר לשום לב על שני הדברים - היין והבשמים - שטבעם הפוך, שהדיבור יפה לזה וקשה לזה, שנתבונן בהם, מה טעם עשה הקב"ה ככה - שהדיבור יזיק ליין וישביח את הבשמים? אלא כדי שנלמד מזה איפוא ובמה להשתמש עם כח הדיבור לדבר בם, ובמה ואיפוא למנוע ולחדול ולשתוק מהדיבור.

והנה ידוע שהיין הוא מתענוגי החומר, החומד ומתאוה לשתייתן, שלכן באו עליו כמה אזהרות מן הכתובים ומחז"ל שלא ימשכו אחריו. ולעומת זה הבשמים, שהן לריח, אמרו בגמ' (ברכות מג) 'איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו? זה הריח'.

והנה בעניני החומר טובה השתיקה ולמעט בדיבור עד כמה שאפשר, וכמו שאמרו (אבות פ"א) 'כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי "לגוף" טוב משתיקה', וכן בחולין (דף פט) אמרו, 'מה אומנתו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאלם. יכול אף לדברי תורה? תלמוד לומר 'צדק תדברון''.

וכל זה יש ללמוד מאלה שני הדברים, שהיין - שהוא הנאת הגוף ומתענוגי החומר - קשה לו הדיבור! ומזה יש לנו לקחת לימוד שבעניינים הגשמיים והחומריים יש למעט הדיבור עד כמה שאפשר.

והבשמים - שהן הנאת הנפש והנשמה - יפה להן הדיבור! ובכן יש מזה לימוד שבעניינים הרוחניים צריך להרבות בהן הדיבור.

וזהו שאמר רבי יוחנן: 'כשם' שהדיבור יפה לבשמים - שהוא מה שהנשמה נהנית בהן, 'כך' הדיבור רע וקשה להיין - שהוא הדבר שהגוף חומד ונהנה ממנו, [וכמו שכתב רש"י בשיר השירים על הפסוק 'כי טובים דודיך מיין': כל סעודת עונג ושמחה נקראת על שם היין שנאמר וכו', עיין שם] שבהן צריך למעט הדיבור, וסייג לחכמה שתיקה.

ומהתבוננות באלה שני הדברים שטבעם הפוך, יש לנו להתבונן ולהסיק במה להשתמש עם הדיבור, ובמה להמנע ממנו.

דוגמא לזה, מה שאמרו בגמרא ערכין (טו ע"ב): אמר לו הקב"ה ללשון, כל אבריו של אדם זקופים, ואתה מוטל! כל אבריו של אדם מבחוץ, ואתה מבפנים! ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות, אחת של עצם ואחת של בשר! 'מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה?'. שלכאורה סוף סוף ידוע דאף שהוא מוטל, ואף שהוא מבפנים בתוך שתי החומות, נקל להשתמש בהלשון יותר משאר האברים, אף על פי שהם זקופים ומבחוץ בלי חומות! אם כן, מה מועיל לו כל אלה?

אלא הכוונה, שהאדם ישים על לבו להתבונן, למה עשה הקב"ה את הלשון באופן זה שיהיה שונה משאר האברים? אלא כדי שישים אל לבו להתבונן על אופן ברייתו, לדעת מזה איך להשתמש בו! וכן אמרו בגמ' כתובות (דף ה ע"ב): מפני מה אצבעותיו של אדם משופות כיתדות? שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעותיו באזניו! וכן אמרו שם תנא דבי רבי ישמעאל, מפני מה אוזן כולה קשה והאליה רכה? שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכה, עד כאן. והיינו שהאדם צריך לחקור ולדקדק בכל דבר ודבר ובכל אבר ואבר, למצוא טעם מפני מה עשה הקב"ה דבר זה בצורה זו, וללמוד ממנו איך ובאיזה אופן להשתמש בו.

וכן הכוונה בכאן, לדקדק ולהתבונן מאופן וטבע הדיבור - איך שקשה ליין ויפה לבשמים. וללמוד ממנו לדעת איך ומתי להשתמש בדיבור, ומתי להמנע ממנו.

ולכן הדגישו זה במלת 'כשם', בשני האופנים הנ"ל, ללמוד ולדעת מאופן טבעו על ההנהגה וההשתמשות בדיבור", עכ"ל ה"באר יוסף".

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי בית המדרש' ושא"ס

הרחת הדסים בשבת קודש

וְאַתָּה קַח לְךָ בְּשָׂמִים (ל, כג)

במאמר שלפנינו נדבר בעז"ה אודות המנהג שנפוץ בהרבה קהילות בישראל, להריח הדסים בשבת קודש.

המגן אברהם (סי' רסב' ס"ק א'. וכן הוא בבאר היטב שם) בהלכות שבת כותב: האר"י ז"ל הקפיד מאוד לברך על ב' אגודות של הדס בכל ג' קידושים, ע"ש (עי' טור סי' רצא'). ובספר כף החיים כתב (סי' רסב' ה'): גם צריך להזמין ב' אגודות של הדס וכל אגודה יהיה בה ג' בדים (וכ"ה בספר אבות הראש לר' רחמים נסים יצחק ב"ר חיים פלאג'י) ויהיה ההדס משולש וב' האגודות הם כנגד זכור ושמור, והביא ובספר ליקוטי מהרי"ח כתב, שהמקור למנהג זה הוא ממה שמסופר בגמ' (לג' ע"ב) שבת על רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בנו שיצאו מהמערה בערב שבת, וראו אותו זקן בבין השמשות שרץ ובידו שתי חבילות הדס [א' כנגד זכור וא' כנגד שמור] בכדי להריח בהם בשבת (רש"י. וע"ע בשו"ע הל' שבת סי' שכב' סעי' ה'). אמר רבי שמעון בר יוחאי לבנו, ראה כמה חביבין מצות על ישראל. ובמהרש"א שם בגמ' כותב שזה **סגולה לבנים תלמידי חכמים** וז"ל: ומטעם זה דאחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור, נהגו נמי בנר של שבת ליטול ב' נרות, וכמו שבנרות זוכין לבנים חכמים (גמ' שבת כג' ע"ב) הכי נמי הדסים, ע"ש בנים צדיקים שנקראו הדסים. (ועי' בפי' מנחת יעקב על סדר תיקוני שבת שכתב, לוקחים הדסים כי הצדיקים נמשלו להדסים – מובא בסידור אוצר התפילות). וכן כתב בספר המדות (ערך בנים) וז"ל: על ידי הדסים בשבת זוכה לבנים תלמידי חכמים. ועי' בספר רזיאל המלאך (דף ז' ע"ב בד"ה שורש המצוה) דיש מצות עשה להריח הדסים בשבת, ע"ש.

כתב בסידור (הנהגת ליל שבת אות ח') בית יעקב: וז"ל כתבי האר"י, כשתכנס לביתך בליל שבת תאמר בקול רם שבת שלום ומבורך וכו', אח"כ תעמוד במקומך בשולחן וכו', אח"כ תקיף השולחן דרך ימין בשתיקה, ואח"כ קח בידך הב' אגודות של הדס ותחברם בשתי ידיך ותברך עליהם 'בורא עצי בשמים' ותריח בהם. אח"כ תקיף עמהם השולחן דרך ימין פ"ב בשתיקה, ותאמר 'זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, ע"כ.

בספר (בראשית ש"ב כט') בן איש חי כתב, שיאמר גם: ריח ניחוח אשה לה'. כי בתיבות אלו רמוזים כל הכוונות של ברכת הריח. אך אין מעכב שיהיה (ההדסים) בין שתי ידיו גם בעת שמקיף, אלא די לאחוז ביד ימין בלבד, ואם ישאר אחוז בשתי ידיו, הנה מה טוב ומה נעים, דנכון לעשות כן. ואחר שעשה ההקפה השנית בהדס וחזר לעמוד במקומו הראשון, ישאר ההדס ביד ימינו לחיבוב מצוה, ויאמר: שלום עליכם וכו'. ועוד כתב (וירא ש"ב כא') הבן איש חי (על פי האר"י ז"ל): אחר ברכת המזון (עי' בספר דברי שלום, או"ח חלק ד' במילואים) תחזור ליקח שתי אגודות ההדס בשתי ידיך ותחברם יחד ותאמר: זכור ושמור בדבור אחד נאמרו ואח"כ תברך ותריח, ע"ש. ובהלכות (שם פ' ויצא ט') מוצאי שבת כתב עוד: בענין עצי בשמים, מפורש בדברי רבנו האר"י ז"ל בשער הכונות: מאותם שתי אגודות הדס שיש לך מן שבת שהם משולשים, תקח מהם עתה בליל מוצאי שבת שלשה הדסים כשרים ותריח בהם בעת ברכת 'עצי בשמים' וכו', ע"ש. ובס' בספר מטה אפרים (סי' תרכה' לו') כתב, נוהגים לחלק עשבים בבית הכנסת בערב שבת להריח בהם ולברך עליהם.

ובספר (פרק ה' ב') מנהגי חתם סופר כתב: אחר מזמור שיר ליום השבת בירך על עשבי בשמים שהי' מזומנים לפניו מעש"ק [בין בקיץ בין בחורף] והוא בעצמו הביאם מביתו לבית המדרש.

בספר דרכי חיים ושלום (חלק א' – שפה') כתוב: בין זמר אשת חיל לאתקינו סעודתא, עלה לפניו ריח ניחוח לרצון לפני ה' לקח איזה מיני בשמים להריח ועמד לצד ימין השולחן שהוא פניו כלפי מזרח ובירך בורא מיני בשמים ואח"כ לקח ב' אגודות של הדס וכו' והריח בהם, ועדיין עומד בימין השולחן, ואח"כ הקיף קצה השולחן ועמד לצד שמאלו פניו כלפי מערב וחזר לצד הימין ומשם מיד למקומו, ואמר זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, והתחיל לזמר אתקינו סעודתא וכו'.

עוד טעמים מצינו למנהג זה, באלף למטה (תרכה' לו') כתב: נראה שטעם להריח בעשבים הוא משום קבלת נשמה יתירה שנהנית מן הריח, ע"ש. ויש שכתבו, שהטעם להריח בשמים בשבת בכדי להרבות בברכות.

בספר מדבר קדמות (להחיד"א - מערכת ש' אות יג') כתב: שבת לכל אחד מישראל בא לו תוספת נפש יתירה וצריך לו ג' הדסים כשרים שיהיו כסא לג' מלאכים הבאים ללוות הנפש ונשארים עמה ויש לה שמחה, ובעת ההבדלה שמברך על ההדס המוזכר הולכת הנפש יתירה עם המלאכים ומברכת לבעל הבית, ע"ש.

ובספר בני יששכר (מאמרי שבת מאמר ג' אות יז') כתב: ומצינו טוב טעם להריח הד"ס בשבת ע"ש חוט המשולש לא במהרה ינתק היינו ג"פ חו"ט בגימטריא הד"ס שהוא משולש ברכה משולשת.

*

כתב בספר אוצר י"ד החיים, המנהג בעיירות גדולים שלוקחין שושנים לכבוד שבת ויום טוב, ומקורו במדרש שיר השירים על הפסוק: 'כשושנה בין החוחים', מה שושנה זו מוכנות לשבת ויום טוב כך הוא ישראל מתוקנים לגאולת מחר.

מנחת נחום / הרב נחום אריה ברגמן

דברים שהיו במשכן ולא נזכרו בקרא

בפרשיות אלו בהם אנו קוראים בתוה"ק על בניית המשכן אשר כמו שכתב רבינו בחיי פ' ויקהל (ל"ח, ט') גודל מעלתה, וז"ל, ודע כי הספור בענין המשכן וכליו, והחקירה בתכונת צורותיו ומובאיו ושעור ארכן ורחבן וקומתן, אף על פי שאין בהמ"ק קיים מצוה גדולה היא, עד שמים יגיע שכרה, ותורה היא וללמוד אנו צריכין, וכן הזכירו רז"ל בענין הקרבנות, כי כל המתעסק בלמוד פרשיות וישא ויתן בלבו עניניהם כאילו הקריב הקרבן עצמו, הוא שאמרו [מנחות (ק"י ע"א)] כל העוסק בפרשת עולה כאילו הקריב עולה, בפרשת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכן כולם. הא למדת מזה על הספור בפיו בלבד שכרו אתו ופעולותו לפניו כאילו עשה המעשה והקריב קרבן על המזבח, וה"ה בספור עניני המשכן והמקדש שיש לנו זכות עצומה ועקב רב כאשר נהגה בהם ונשתדל להבין פשוטן ונגליהם, על אחת כמה וכמה אם נזכה להשיג תוכם להשכיל אחד מרמזיהם, והוא שהזכיר דוד על הענין הזה על הנסתר והנגלה [תהלים (מ"ח, י"ג-י"ד)] סובו ציון והקיפוה ספרו מגדליה, שיתו לבכם לחילה פסגו ארמנותיה למען תספרו לדור אחרון, ובזכות הסבוב וההקף בנגלה ובנסתר ישיב שכינתו לתוכו, שנאמר (שם, ט"ו) כי זה אלוקים אלוקינו עולם ועד הוא ינהגנו על מות.

וכתב המאור ושמש ריש פ' פקודי, דבני ישראל הביאו תרומתם בהשתוקקות והתלהבות גדולה, וע"י כוונתם ואהבתם ויראתם היה בהם כח להמשיך קדושה גדולה כל כך על כל דבר ודבר כדי להמשיך השכינה למטה על מעשיהם, והיה כוונתם אז חהשראת השכינה על מעשי ידיהם, והותיר עוד קדושה על ידי מחשבתם, להמשיך גם כן קדושה לדורות הבאים גם כן.

וזהו כונת הכתוב בפרשת ויקהל [שמות (ל"ו, ד')] ויבואו כל החכמים העושים וגו' איש איש ממלאכתו וגו' אל משה ויאמרו מרובים העם להביא מדי העבודה למלאכה רצה לומר, שהחכמים הבינו בעת מלאכתם והרגישו גודל הקדושה בכל דבר ודבר מנדבת המשכן, שהאירו בני ישראל בכל דבר כל כך קדושה רבה אשר יש די והותר מן הקדושה אשר צריך לעת עתה להשראת השכינה, רק היה כוונתם בגודל התלהבותם בנדבתם שיאירו עלינו עד סוף כל הדורות בעת לימוד התורה של מלאכת המשכן ונדבת המשכן, מאיר לנו ללבבנו גודל אהבה ויראה שלהם, עד שיאיר לנו גם כן איזה הארה בעת לימוד מעשה המשכן למשוך עלינו מעט קדושה בכל עת לימוד התורה הזאת.

וכן מצינו, שכן צוה לנו הקדוש ברוך הוא שעסק התורה יהיה חשוב לפניו יתברך שמו כאלו עשינו המעשה בידים, כי כך אמרו חז"ל [מנחות (ק"י ע"א)] זאת תורת העולה [ויקרא (ו', ב')] כל העוסק בתורת עולה, כאלו

הקריב עולה וכו', רק שצריך לזה כונת הלב, לכוין בעסק התורה באהבה ויראה גדולה, כדי להמשיך הקדושה הזאת עלינו כמו בעת שהיה הדבר בפועל.

וכך עשה משה בכותבו התורה הניח קדושה גדולה, שהבין ביתר שאת ועוז ותעצומות של ישראל בנדבתם, הכל הניח בתורתינו הקדושה כדי שנוכל לעורר לבבינו בעת עסקינו בפרשיות אלו במעשי המשכן, למשוך עלינו כמעט השראת השכינה ולעורר היחודים שנעשו מאז וכו', אבל לזה צריך אדם התעוררות גדול בכל שנה ושנה בעת עוסקו בפרשיות אלו, וצריך ללמוד בכל שנה ביתר תשובה ואהבה ויראה משנה שעברה, כי בשנה שעברה עדיין לא מצא הקדושה שהניח משה רבינו וכל ישראל במלאכת המשכן, על כן צריך כל אדם לפסול את הלימוד שלמד אשתקד ולמצוא לו איזה חסרון בלימודו, וילמוד עתה ביתר שאת ועוז ותשובה יתירה, אולי ימצא הקדושה זו למשוך עלינו קדושת המשכן וכלים לקבל איזה השראת אלהותו יתברך שמו מזה.

הרי לן גודל וקדושת וחשיבות ההתעסקות במעשה המשכן, על כן אמרתי לעורר שמצינו דברים שהיו במשכן, ולא נזכרו בתוה"ק.

*

לשכות במשכן

מצינו במשניות תמיד ומדות שהיו לשכות בבית המקדש לכל מיני צרכים, וכתב הרשב"א בתשובות החדשות מכת"י (סי' צ"ז), וז"ל, ואפשר שהיתה שם [במשכן] לשכה כלשכת פרהדרין שהיתה במקדש, שלא היתה קדושהנא.

גם במשך חכמה פ' צו (ח', ל"א), כ', ודע כי לשכות הפתוחות להיכל לא היו אוכלין בהן בקדשי שעה, דאינן פתח אהל מועד כמבואר זבחים (נ"ו ע"א), ועיי"ש שמשה רבינו אכל נמי בלשכות.

ועיין תוספות רי"ד יומא (ו' ע"א) ד"ה הכי קאמר, שכתב דעיקר אכילת הקדשים היה בלשכות, דאסור לשבת בעזרה, ואכילת קדשים בעינן למשחה, כדרך שמלכים אוכלים. – וא"כ לסברתו י"ל נמי דהיה לשכות במשכן, דאף במשכן אסור לישב כמבואר בגמ' קדושין (ע"ח ע"ב) דפריך האיך יכל שמואל לשכב במשכנב.

[נא] ואע"פ שלא מצינו כן במפורש, י"ל דכן מצינו לגבי טבילת כה"ג, דלא נאמר שהיה בית טבילה במשכן, וכתיב לגבי טבילה ביום הכיפורים דהטבילה היתה בקודש [עיין לקמן (ענף כ"ח)], וכן אמרו במשנה יומא (פ"ג מ"ג) כל המיסך רגליו חייב טבילה, וא"כ ע"כ דהיה מקום טבילה במשכן, ועיין בקונטרס סדר עבודת יום הכיפורים [געפנער, וארשא תרס"א] (אות י"ג) שכ"כ, וכ' דהיה מבארה של מרים, ע"י"ש, ועיין במדבר רבה (פ"א ב') לגבי בארה של מרים, והיאך היתה הבאר עשויה סלע כמין כורת היתה, ומתגלגלת ובאת עמהם במסעות, וכיון שהיו הדגלים חונים והמשכן עומד, היה אותו הסלע בא ויושב לו בחצר אהל מועד, והנשיאים באים ועומדים על גביו ואומרים עלי באר, והיתה עולה. ועיין תוספתא סוכה (פ"ג ה"ג) דהיה מקום הבאר כנגד פתחו של אהל מועד, ובברייתא דמסכת מדות (י"ט) איתא, הבאר היתה בפתח החצר סמוכה לאהלו של משה וכו', נהר אחד יוצא ומקיף את מחנה שכינה.

[נב] כ"כ הריטב"א יומא (כ"ה ע"א), ועיין נמי רבינו אפרים פ' צו (ח', ל"ג) עה"פ ומפתח אהל מועד לא תצאו, שכ', מלמד שהיו יושבין בעזרה, שאל השואל והרי אמרינן אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, ויש מתרצין, כי ישראל לא היתה להם ישיבה וכו', אבל לכהנים גזירת הכתוב הוא, דכתיב ומפתח אהל מועד. – הרי דס"ל נמי דדין אין ישיבה נאמר במשכן. וע"ע תו"י יומא (ו' ע"א) ד"ה מביתו, שכ' דתשבו דכתיב במילואים ופתח אהל מועד תשבו היינו במחנה לויה. – הרי דס"ל נמי הכי.

שו"ר דברי העולת שלמה זבחים (נ"ו ע"א) בתוס' ד"ה קדשי, שכ' ואפשר דהא דאין ישיבה בעזרה אינו אלא בבית עולמים. והראיה מקידושין י"ל דשם מיירי בשכיבה שהוא חמור יותר. שו"ר שכ"כ בשו"ת שמע אברהם (פאלאג'י) (סי' מ"ב) בשם הרב רמת שמואל קידושין שם, שכ' לולי קושיא הגמרא הו"א הא דגמירי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד לבד, היינו בבתר דהתחילו בית דוד ולא מקודם, אבל י"ל דשאני שוכב מיושב דאין דרך לשכב ולישב בעזרה, דהא אפילו בבית הכנסת לא ישן אדם שינת קבע, ועיי"ש.

גם בבאר שבע תמיד (כ"ז ע"א) ד"ה דאמר מר, ס"ל בתי' השני, דנאסר רק ממלכי בית דוד, ובארעא דרבנן (מערכת הא', אות ג') הקשה עליו מסוגיא דקידושין, וכתב בדעתו, דקודם מלכי בית דוד הותר רק לכהן גדול.

וביד שלמה (דרוש ה' להספד) [ע"ו ע"א] כ' בטעם הדבר דאין ישיבה אלא למלכי בית דוד, כיון דבנין בית המקדש היה על ידי דוד ושלמה, לכן להם לבדם הרשות לישב שם. – ולדבריו במשכן הותר לישב.

ברם בתורת מרדכי קונטרס חיבת הקודש (סי' ו', אות ה') מבואר דבמשכן לא היו לשכות, גם בעזרת כהנים מדות (פ"ה מ"א) [ע' שי"ד] בהערה, כתב דלא היו לשכות בחצר אהל מועד.

ולגבי משכן שילה, עיין שמואל א' (פ"ג) דשמואל שכב במשכן, ופירש במצודות דוד (שם, ב') ועלי שוכב במקומו, במקום שהכהנים שוכבים, לפנים מן הלוים. וכם (שם, ג') ושמואל שוכב, במקום אשר הלוים שוכבים, ובקדושין (ע"ח ע"ב) פרש"י בד"ה ושמואל שוכב בהיכל ה', במקומו בבית משמר הלויים שהיו שומרים את הבית, וכן תרגם יונתן בעזרת ליואי. – הרי שבמשכן שילה היה עוד בתים שצירפו אותם למשכן.

*

עזרת נשים

בזית רענן (לבעמח"ס מג"א) על הילקוט שמעוני, גרס בפ' נשא (רמז תשי"ב) שבני אהרן נדב ואביהו מתו בעזרת נשים, וכ' ע"ז בזית רענן, ולא ידענא היכן היה במשכן עזרת נשים, ועיי"ש מה שפי'.

גם ביפה מראה על הירושלמי פסחים (פ"ה ה"י) כ' דהא דכתיב [שמואל א' (א', ט')] ועלי הכהן יושב על הכסא, היינו שישב בעזרת נשים.

ברם בפני יהושע שבועות (י"ד סע"א) כ' דבמשכן לא אשכחן עזרת נשים, וכ"כ נמי בעזרת כהנים מדות (פ"ב מ"ה) בפי' בני יוסף, ד"ה עזרת הנשים.

*

מקום טבילה

במתני' יומא (ל' ע"א) איתא, דכל טבילות של הכהן גדול ביום הכיפורים היו בקודש בגג בית הפרוה חוץ מהראשונה, ובגמ' שם (ל"ב ע"ב) ילפינן לה מפסוק.

וא"כ ע"כ דהיה מקום טבילה במשכן, ועיין בקונטרס סדר עבודת יום הכיפורים [געפנער, וארשא תרס"א] (אות י"ג) שכ"כ, וכ' דהיה המ קוה מבארה של מרים, עי"ש, ועיין במדבר רבה (פ"א ב') לגבי בארה של מרים, והיאך היתה הבאר עשויה סלע כמין כורת היתה, ומתגלגלת ובאת עמהם במסעות, וכיון שהיו הדגלים חונים והמשכן עומד, היה אותו הסלע בא ויושב לו בחצר אהל מועד, והנשיאים באים ועומדים על גביו ואומרים עלי באר, והיתה עולה. ועיין תוספתא סוכה (פ"ג ה"ג) דהיה מקום הבאר כנגד פתחו של אהל מועד, ובברייתא דמסכת מדות (י"ט) איתא, הבאר היתה בפתח החצר סמוכה לאהלו של משה וכו', נהר אחד יוצא ומקיף את מחנה שכינה.

מנחת שלום / הרב אחרן אקר, זומ"צ בבית הדין 'דבר למשפט', ומח"ס 'משפטי אחרן'

כיצד קונים את המצות [חיוב תשלום על מצות קודם החג | האם מצות נקנות בכסף]

אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם (לד, יח)

א. חיוב תשלום על מצות קודם החג

האם יש מקום להקפיד ביותר לשלם על מצות שקונה קודם חג הפסח, ולא לאחר החג, או שכיון שעושה קנינים אחרים בזה, לא צריך להגיע לקנין כסף?

יש דין בד' מינים ובמצות שצריך לכם, ופסק המשנ"ב שישלמו קודם החג: בשו"ע (תרנ"ח ס"ג) כתב אין אדם יוצא י"ח ביום ראשון בלולב של חבירו שהשאילו, דבעינן לכם משלכם, ובמשנ"ב (סק"י) כתב יש אומרים דהני דקני אתרוג למצוה ופרעי אחר החג לא יאות עבדי, דכל כמה דלא יהיב דמי לא קני אלא מדרבנן, ואנן בעינן לכם מדאורייתא, אם לא שהביאו לרשותו וקנהו בתורת חצר. ולכתחילה נכון להזהר בזה ולפרוע קודם החג. ומקורו מהשערי תשובה בשם המחנה אפרים. והיינו דחיישינן לשיטות דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא. וכנ"ל לכאו' יש לחוש לענין מצות, דכתב השו"ע (תנ"ד ס"ד) אין אדם יוצא י"ח במצה גזולה, ומבאר שם המשנ"ב (סקט"ו) הטעם דילפי' מחלה בגז"ש דלחם לחם דכמו שם כתוב עריסותיכם אף כאן כן, ויש לחוש לשלם דמים קודם החג כדי שהמצות יהיו שלו. ומדין עייל ונפיק אזוזי שהמקח לא חל (עיין ריש סי' ק"צ) ראיתי הערה מהגרש"ז אוריבך זצ"ל שבאתרוגים אין עייל ונפיק אזוזי, כיון שהמוכר לא חפץ שיחזירו לו את האתרוג, שהרי בערב החג אין לו מה לעשות עם האתרוג, ומעדיף למוכרו, וע"כ אינו נחשב עייל ונפיק אזוזי, וכמו מוכר שדהו מפני רעתה.

לכאו' יכול לקנות בקנין יד: ויש לדון אמאי אינו קונה הלולב והאתרוג או המצות בקנין יד, והא קנין יד לרוב הדעות הוי קנין דאורייתא.

שיטת הנתיבות שדבר היוצא חוץ לידו לא נקנה בקנין יד: ובאנו לדון בדיני קנין יד, דהנתיבות (קצ"ח סק"ג) כתב דצריך שיהיה כל החפץ מונח בחלל ידו ואז הוי כחצירו, אבל אם תופס רק מקצתו בידו והשאר מונח חוץ לחלל ידו לא קנה, אכן אם היה החפץ בולט למעלה מאויר ידו קנה, וכדבריו כתבו עוד כמה פוסקים. וברע"א (שו"ת רכ"ב סקכ"ג) נראה מדבריו דמסתפק דאפשר דאף לא מהני אם החפץ נמצא מעל אויר ידו, וע"כ כתב דצריך שלא יהא מקצת הגט בולט חוץ לידה, ומשמע דאף מעל ידה לא מהני, ולפי"ז צריך לקפל את הגט ולסגור ע"ז את היד, וצע"ב.

שיטת כמה פוסקים דקנין יד מהני לקנות אף מה שיוצא בצד ידו. והטעמים לזה: אמנם הרבה מפרשים חלקו וסברו דבקנין יד קונה אף מה שבולט חוץ לידו, והביאור בזה י"ל בב' אופנים, או דכיון שרובו בידו ע"כ ידו קונה לו מדין חצירו, או דכיון דהחפץ תפוס בידו נחשב שנמצא כולו בידו, והנפק"מ באופן שמקצת מהחפץ נמצא בידו, דאם הוא מטעם רובו ככולו א"כ בזה לא קונה בקנין יד, ואם הוא מטעם דתפוס ע"י ידו, א"כ מהני לקנות בקנין יד. ובצמח צדק (שו"ת אבהע"ז ח"ב סי' ד"ש) כתב מפו' דמהני לקנות בקנין יד אף אם בולט חוץ לידו מטעם רובו ככולו, אכן באבני נזר (אבה"ע ק"ס סק"ד) כתב כיון דכל סמיכת החפץ על ידו שאין לו מקום אחר חשוב כמונח כולו בחצירו, ובאמרי בינה (קנטרס הקנינים סי' ו') כתב הטעם דע"י שאוחז מקצתו יכול לנתק כולו, ולפי הטעמים הנ"ל נראה דמהני אף כשמקצת החפץ בידו.

באופן שאוחז בידו אי קונה מדין יד: עוד יש מקום להוסיף ולדון באופן שאין החפץ נמצא מעל ידו אלא אוחזו בידו, וכמו כשנוטלים לולב ואתרוג וכו', ונראה דלנתיבות לא מהני, כיון דצריך שכל החפץ יהיה מעל ידו, ולצמח צדק נמי נראה דלא מהני, דלדבריו ג"כ צריך שהחפץ יהיה מעל ידו, אלא שכל שרוב החפץ בידו נחשב שכל החפץ מעל ידו מדין רובו ככולו, אכן לטעמי האמרי בינה והאבני נזר הנ"ל נראה דמהני, דחשוב דיכול לנתקו וכן נחשב שכל סמיכת החפץ על ידו.

אבן האזל ואמרי בינה ומהרש"ם: והנה באבן האזל (פ"א מהל' נזק"מ ה"א) מוכיח מתוס' (ב"ק כט:) דלא בעי שיהיה מונח בידו אלא סגי כשמגביה בידו, וחזינן ב' דינים, א' דלא בעי שיהיה כולו מונח בידו, אלא סגי במקצת מונח בידו, ב' דאף שאוחז בידו נראה דמהני. ועיין אמרי בינה (דיני יו"ט סי' כ"א סק"י) דכ' דקונים אתרוג מדין ידו ורשותו, ואף מה שאינו נתפס תוך היד יש לדון שקונה מהתורה מדין רשות. ועיין באבני נזר הנ"ל דאף דמסברא ר"ל דחשוב מונח בחצירו אף שבולט חוץ לידו, מ"מ למעשה חזר בו משום דמביא מהמקנה והנתיבות והגרעק"א שחלקו עליו, ולמעשה לא מהני לשיטתו לקנות מדין קנין יד יד כשהחפץ בולט לצד ידו. ובמהרש"ם (ח"ט סי' ל"ז) כתב דכיון שעכ"פ הלולב והאתרוג אינם בתוך ידו אלא אוחז באצבעותיו מסביב

ע"כ לא מהני מדין יד, וחזינן מפו' דסבר דצריך להיות מעל ידו ולא סגי שאוחזו בידו.

לסיכום תליא במח' הפוסקים, ויש להזהר לשלם קודם החג: לאור הנ"ל י"ל דכשאוחז אתרוג ולולב תליא בדעות הפוסקים, וכן כשאוחז מצה אף שמניחה מעל ידו, כיון שאיננה מונחת כולה בתוך ידו, נמי תליא במח' הפוסקים הנ"ל, ואף שלבסוף כתב המשנ"ב דיצא מדין חצר כשנכנס לרשותו, מ"מ לכתחילה יש לשלם קודם החג, גם על הד' מינים וגם על המצות.

*

ב. האם מצות נקנות בכסף

מקור הדברים – ד' פרקים: חולין פ"ג. מתניתין "בארבעה פרקים המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו... ואלו הם עיו"ט אחרון של חג (שמח"ת), ערב יו"ט ראשון של פסח, ערב עצרת וערב ראש השנה, ובארבעה פרקים אלו משחיטין את הטבח בעל כרחו אפילו שור שוה אלף דינר ואין ללוקח אלא דינר כופין אותו לשחוט לפיכך אם מת מת ללוקח", ובגמ' "והא לא משך, רבי אליעזר אמר רבי יוחנן בארבעה פרקים אלו העמידו חכמים דבריהם על דין תורה דאמר ר' יוחנן דבר תורה מעות קונות".

מח' הראשונים בטעם הדבר אם הוא משום מצוה או משום תיקון העולם שצריכין לבשר, ונפק"מ בשאר מצוות: ויש לחקור בטעם הדבר אמאי בארבעה פרקים הללו העמידו חכמים על דין תורה, האם הוא משום דהוא דבר מצוה ולא העמידו חכמים דבריהם במקום מצוה, או דהוא משום תיקון העולם שצריכים לבשר ומשום כבודם של ימים אלו, דהנה ברש"י (עירובין פא: ד"ה בד' פרקים) כתב דהטעם הוא מפני תיקון שבת העמידו חכמים דבריהם על דין תורה, וברמב"ם (פ"ט ה"ז מהל' מכירה) כתב הטעם מפני שהעם כולו צריכין לבשר, ובמאירי (עירובין שם) כתב הטעם מפני כבודן של ימים אלו, ולפי"ז נראה דהוא דין דוקא בבשר ביו"ט ואין להוכיח מכ"ז על שאר מצוות. אכן בדרכ"מ כתב בשם מהרי"ל דאדם שנתן מעות ליין לקידוש בע"ש אסור למוכר לחזור, דהואיל והוא דבר מצוה יש להעמיד על דין תורה, וכ"כ בהגהותיו על השו"ע "ויש מי שכתב דה"ה הנותן מעות על יין לקידוש", וחזינן דסבר דהטעם להא דבד' פרקים העמידו דבריהם על דין תורה הוא משום דבמצוה העמידו חכמים דבריהם על דין תורה, ולפי"ז ליכא נפק"מ בין מצות אכילת בשר ביו"ט לשאר מצוות.

קושיית המג"א מעירובין, ותי' ע"ז, וראיה מהרמב"ם דלא כמהרי"ל: והנה במשנה בעירובין (שם) פליגי חכמים על ר"א וסברו דמעות אינם קונות, וחזינן דסברו דלא מדמינן שאר מצוות לד' פרקים, ודלא כרמ"א, וכן הק' המג"א (סי' שס"ט סק"א) על השו"ע שם דפסק כרבנן דעירובי חצירות אין קונים בכסף, דחזינן דלא כרמ"א כאן. ותי' שם האחרונים (עיין תוספות שבת ונתיב חיים ועוד) דעירובי חצירות לא חשיב מצוה כ"כ לפיכך אין מעות קונות, ועד"ז תי' כאן בהגהות הגר"א (סק"ו) דשם אינו חובה כמו יין לקידוש, אכן כ"ז מהני לדעת השו"ע דפי' מח' רבנן ור"א בעירובין דמיירי בעירובי חצירות ובזה אפ"ל דעירובי חצירות לא הוי מצוה, אכן הרמב"ם (פ"ו מהל' עירובין ה"כ) פסק כרבנן לגבי עירובין תחומין, והלא בעירובי תחומין איכא כללא דאין מערבין אלא לדבר מצוה (או"ח תט"ו), וא"כ יש להוכיח מהרמב"ם דלא כמהרי"ל, אלא דבמצוות סתם אין מעות קונות, וכן מוכיח הרעק"א בהגהות בשם שו"ת מוצל מאש, ולמעשה כתב הרעק"א דכיון דהרמב"ם פליג אפ"ל קים לי ויכול לחזור כשקנה מצוות במעות.

תי' המחה"ש ולפי"ז יש לדחות הראיה מהרמב"ם: ומצאתי במחצית השקל (שם) דכתב על המג"א דהאחרונים חילקו בין מצות קידוש שהיא מצוה דרבנן ואסמכוה אקרא, לעירוב שאינו מצוה גמורה כי אם להציל מאיסור טלטול, ומלשונו נראה דאין החילוק בין קידוש לעירובי חצירות דקידוש הוי מצוה ועירובי חצירות לא הוי מצוה, אלא דכיון דכל ענינה של עירוב חצירות הוא להציל מאיסור טלטול, ע"כ אין מעות קונות במצוה זו, והיינו דמצות קידוש היא מצוה בפנ"ע ומצות עירוב הוא כדי להציל מאיסור אחר ואינה מצוה בפנ"ע, ולפי"ז י"ל דאף הרמב"ם לא פליג על המהרי"ל, דיש לחלק בין עירוב שהוא תיקון מאיסור לקידוש שהיא מצוה בפנ"ע, ואף עירוב תחומין דעושים לשם מצוה מ"מ אי"ז מצוה בעצם אלא לשם דברים אחרים.

לסיכום אפ"ל קים לי: עכ"פ יוצא לדינא דיש בזה מח' גדולה בענין מצוות אם נקנים במעות לבד, ולמעשה אפ"ל קים לי ויכול לחזור, ובאופן שנשרפו המצות לכאו' יכול המוכר לומר קים לי שהמצות שיכים ללוקח ואינו חייב לשלם מצות חדשות.

לשיטת הרמ"א מה הדין במצוה דרבנן: ויש מקום לברר לדעת הרמ"א דאף ביין לקידוש מעות קונות האם הוא דין בכל מצוה ואף במצוה דרבנן או דווקא בקידוש דאסמכוה רבנן אקרא. ומצאנו בקצה"ח (קצ"ט סק"ב) דכתב דה"ה נותן פרוטה לנחתום על חלת לחם לשבת דקנה, כיון דמקדשין נמי על הפת, ולכאו' צ"ע מדוע לא כתב הטעם משם דהוא מצוה לאכול פת בשבת ולחם משנה, וחזינן דסבר דדווקא יין לקידוש או פת לקידוש דהוא מצוה מיוחדת, ולאו בכל מצוה אמרינן כן. וחזינן כן נמי בדוכתא אחרינא, דהפמ"ג (תרנ"ו א"א סק"א) כתב דאתרוג נקנה בכסף לבד כמו יין לקידוש, והמהרש"ם במשפט שלום (כאן) כתב דזה דווקא כשחל יו"ט ראשון בחול אבל כשחל בשבת דליכא אלא מצוה דרבנן מיום שני ואילך י"ל דלא קנה, וחזינן דלא נאמר דין זה במצוות דרבנן. וכן חזינן בת' הנתיב חיים על קושיית המ"א הנ"ל מרבנן בעירובין דסברו דלא דמי לד' פרקים, דתי' דל"ד עירובין שהוא מצוה דרבנן, ורבנן במצוה שלהם לא העמידו דבריהם על ד"ת, לקידוש דאסמכוה רבנן אקרא.

פרמ"ג ברמ"א דדווקא מצוה בדבר שאינו מצוי, ובית יצחק ואמרי יושר דיין לקידוש דווקא בע"ש אחר חצות שהזמן לחוץ: וע"ע בפרמ"ג (שם) דר"ל ברמ"א דהוא דווקא ביין לקידוש וכן בכל מצוה שהיא דבר שאינו מצוי, והיינו דכיון שהוא אינו מצוי חששו רבנן שאם יתקנו שמעות אינם קונות לא יקיימו המצוה. וע"ע שו"ת בית יצחק (או"ח ק"ז) ובשו"ת אמר"י (ח"ב פ"ג) דבארו דמשכ"ת הרמ"א יין לקידוש הוא דווקא סמוך לשבת, ולא ביום ה', וכן לגבי אתרוג דוקא כשקנה סמוך ליו"ט. ובאמרי יושר ר"ל דכל מה דכ' המהרי"ל על יין לקידוש הוא משום דבע"ש אחר חצות אנשים טרודים ואין להם זמן למשוך, אבל ביום ה' פשיטא דלא נימא כן. ולפי"ז ר"ל דאף למהרי"ל דהוא דין בכל מצוה, זה דוקא במצוה שהיא לפרקים שאין הזמן גרמא למשוך, וכמו אתרוג בעיו"ט וכו', אבל למשל הקונה תפילין לכו"ע אין מעות קונות, כיון דאינו לחוץ בזמן ויכול למשוך.

והבית יצחק הנ"ל כתב כאמר"י ולאו מטעמיה, אלא דכל שהוא יום אחד ותו לא, לא חיישי' שבאותו יום תפרוץ שריפה ויאמר לו נשרפו חיטיך בעליה, אבל אם הוא הרבה זמן חיישי', וע"כ כתב דבין יין לקידוש ובין אתרוג לסוכות מיירי דווקא בע"ש או בעיו"ט ממש, ומביא גם מלשון המהרי"ל דמיירי לגבי יין לקידוש דווקא בע"ש, וכן סתימת לשון הרמ"א בע"ש.

לסיכום אין לומר קים לי כמהרי"ל אלא כשקונה סמוך לפסח ממש, וגם אז צע"ב: היוצא מדברינו עד הנה: שאחד הקונה מצות כמה ימים קודם פסח אפשר דאף אאפ"ל קים לי כמהרי"ל דהא הבית יצחק והאמר"י כתבו דדווקא בערב ממש, והב"י אף מביא כן מלשון המהרי"ל עצמו, ודווקא כשקונה סמוך לפסח ממש שהזמן לחוץ אפ"ל קים לי כרמ"א. ואף כשקונה סמוך פסח יש לפקפק בזה ע"פ הפמ"ג דדווקא בדבר שאינו מצוי לקנות. אכן בבה"ל (סוף סי' תרנ"ו) מביא הפרמ"ג שכתב דאתרוג נמי חשוב מצוה ולדעת הרמ"א מעות קונות, ולא חילק שם אם קנה את האתרוג סמוך לפסח ממש או הרבה זמן קודם, וכמ"כ לא חילק שם אם יצא יו"ט ראשון בשבת דאז המצוה דרבנן לאם יצא ביום חול שאז זה מצוה דאורייתא.

כמה צירופים דבימינו אפשר דכל מטלטלין נקנים במעות: בעובדא דידן בקנה מצות יש לצרף מה דאיתא בסימן קצ"ח ס"ה שיטת הרמ"א דאם התנו בהדיא לקנות במעות קנה, והש"ך שם (סק"י) חלק ע"ז, וא"כ לרמ"א י"ל דבמקום שהמנהג לקנות בכסף הו"ל כהתנו לקנו בכסף, וכן איתא בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ז סי' רי"א), ולפי"ז לרמ"א ולרוב הפוסקים בימינו אפשר דכיון שהמנהג לקנות בכסף מעות קונות בכל דבר ול"ד בדבר מצוה, אכן באולם המשפט (ר"א) כתב דמנהג אינו כהתנו, דאי"ז אלא מנהג גרוע. עוד יש לצרף דעת הרמ"א והב"ח שם דאם היו המטלטלין במקום דליכא למיחש לדליקה וכמו בבתים של אבן נקנים במעות, ולפי"ז בימינו דלא שכיחי דליקות אפשר דבכל דבר מעות קונות, אכן הש"ך (סק"ט שם) והב"י (ריש סימן קצ"ח) חלקו ע"ז וסברו דלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין. ויש להוסיף מה דאיתא בשו"ת מהר"ש ענגיל הנ"ל דאף לדעות דפליגי דאמרי' לא פלוג ואף היכא דלא שייך חששא דנשרפו חיטיך בעליה מ"מ אין מעות קונות, מ"מ באופן שהתנו באופנים אלו דליכא חששא לכו"ע מעות יקנו. עכ"פ יש לנו עוד צירופים לומר דבימינו אפשר דלחלק מהדעות מעות קונות במטלטלין אף בדבר שאינו מצוה.

עוד י"ל טעם להא דאפשר דבימינו מעות יקנו, דכיון דכן המנהג אפשר דקונה מדין סיטומתא, ובזה י"ל דאף לרבנן מעות יקנו. ומצאתי בס"ד דתליא ברברתא, דהנה במהרש"ם (ח"ו רכ"ג) כתב דבזמן הזה אם נתן כל המעות קונה מדין סיטומתא, וכן מביא שהסכים עמו השואל ומשיב בתשו', אכן האולם המשפט (שם) מוכיח מהסמ"ע (סימן ר"א סק"ד) דאף בסיטומתא אין מעות קונות דחיישי' שמא יאמר וכו'. ובאמרי יושר (ח"ב קע"ח) מביא מש"כ המהרש"ם ומפקפק בזה, דכיון דרבנן עקרו קנין כסף מה מהני סיטומתא, ועיין משפט שלום (סי' ר"ד) דמביא דעות בזה, וע"ע במהר"ם שיק (חו"מ מ"א) דכתב כסמ"ע והאולם המשפט, ובחת"ס (שו"ת חו"מ צ"ט ד"ה ועדיין) ובשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ד צ"ה אות ס') דסברו כמהרש"ם ודלא כסמ"ע. אכן יש שטענו שבימינו אין דרך לקנות במעות.

סיכום הדברים: לסיכום: יש מח' בפוסקים אם מעות קונות דבר מצוה או לא, ובמצוה דרבנן י"א דלכו"ע אין מעות קונות, ואף במצוה דאורייתא כתבו הפוסקים דזה דווקא בדבר שאינו מצוי לקנות, או בזמן שהוא לחוץ מאד כגון סמוך מאד לחג. ע"כ בעובדא דידן שקנה מצות כמה ימים קודם הפסח אפשר דאף אאפ"ל קים לי כרמ"א דמעות קונות. והבאנו כמה צירופים דאפשר דבימינו לכמה שיטות מעות קונות כל המטלטלין.

היוצא בעובדא דידן: א"כ תבנא לדינא בעובדא דידן, דהמוחזק יכול לומר קים לי שכשקונה מצות הרבה קודם פסח אין דין זה שמעות קונות לגמרי. ובפרט דיש לדון דהלא בפסח ביום הראשון בלבד מקיים מצוה דאורייתא משא"כ בשאר הימים, ובמצות הקנויות כלולות גם מצות לשאר הימים, ודו"ק. אכן הגר"א (מעשה רב פסח קפ"ה – מובא במשנ"ב הל' פסח סי' תע"ה סקמ"ד, והל' סוכה סימן תרל"ט סקכ"ד) מחדש דיש מצוה דאורייתא כל שבעת ימי הפסח לאכול מצה, אלא דזה אינו חובה אלא מצוה, וכן איתא באבן עזרא (משפטים כ"ג ט"ו), וכן כתב החת"ס (יו"ד קצ"א ובחי' פסחים ל"ה:) בשם החזקוני, וכן הוכיח האבני נזר (או"ח שע"ז) מהבעל המאור, ועיין עוד בעה"ש (סוף סי' תע"ה), ובמהרש"ם (ח"א סי' ר"ט), ובשדי חמד (מערכת חמץ ומצה סי' י"ד סק"י עמ' רל"ד), ומוסיף עוד דאפשר דהמברך על אכילת מצה כל ימי הפסח אפשר דלא הוי ברכה לבטלה.ע"כ לדינא נראה דאפ"ל קים לי אף מצד זה, אם נחשב מצוה או כל ימי החג או דוקא בלילה ראשון.

<u>מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד</u>

בענין האמונה ב"אין עוד מלבדו"

וַיִּפֹּץ מִיָּדָם וַיְצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם (לב, ד)

האיך טעו כלל ישראל

הנה כבר תמהו הראשונים, וכי כלל ישראל שוטים היו שלא ידעו שעגל הזהב נעשה רק היום, והכיצד יתכן כלל לומר שעגל זה היה ביכלתו להוציאם ממצרים? זאת ועוד, הלא ידוע "שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי הנביא", וכי במדריגה גבוהה זו יעלה על דעתם

לומר שעגל זהב הוציאם ממצרים? ועוד, הרי השי"ת דיבר אל כל כלל ישראל בהר סיני, ואמר אנכי ה' אלקך אשר הוציאך מארץ מצרים כו', ואיך אחר ששמעו זאת מפי הגבורה, יאמרו שעגל הזהב הוציאם מארץ מצרים?

הטעות של כלל ישראל

הנה בענין חטא העגל כתיב בתהלים (קו, יט-כ): "יעשו עגל בחרב וישתחוו למסכה. וימירו את כבודם בתבנית שור אכל עשב". ועי' במש"כ המלבי"ם (שם) וז"ל, "שכאשר בושש משה עשו את העגל כי אמרו שצריכים לאמצעי בינם לבין ה', ואחר שלא בא משה שהיה אמצעי ביניהם עשו להם אלהים אשר ילכו לפניהם, ואז המירו את כבודם שהוא הנהגת משה שהיה מצד הימין פני אדם, בתבנית שור. **והנה ענין עבודת אלילים היה שחשבו שה' מסר ההנהגה אל המערכת וכחות הטבע ועפ"ז בקשו תחבולות להפיק רצון מכחות הטבע, כמו שלמדו זאת מן המצריים**", עכ"ל. הרי מבואר מדבריו, שעיקר החטא שחטאו כלל ישראל, שטעו בטעותם של כל עובדי עבודה זרה. שעובדי עבודה זרה אינם כופרים בעיקר שהשי"ת ברא את העולם, רק הם מאמינים שהשי"ת ברא את העולם, אבל סוברים שהשי"ת מסר את הנהגת הבריאה לכח הנהגת הטבע, וזו היתה טעותם של כלל ישראל שסברו שהשי"ת מסר הכח להנהגת כוחות הטבע. [ועי' במה שהאריך הרמב"ם (ריש הל' עבודה זרה) בביאור עיקר התחלת הטעות של כל עובדי עבודה זרה.]

המחוסר בטחון כאילו עובד עבודה זרה

הנה החובת הלבבות (ריש שער הבטחון) כתב וז"ל, "שאם איננו בוטח באלקים בוטח בזולתו, ומי שבוטח בזולת ה' מסיר האלקים השגחתו מעליו, ומניח אותו ביד מי שבטח עליו ויהיה כמי שנאמר בו: כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצב להם בארות בארות נשברים וגו', ואמר: וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב", עכ"ל. הרי מבואר מדבריו, דמי שאינו בוטח בה' הרי הוא עושה ב' רעות. **א]** שאינו בוטח בה', **ב]** שבוטח בזולתו. דבכלל האמונה בהשי"ת יש מצות עשה להאמין "אנכי ה' אלקיך". ויש מצות לא תעשה "לא יהיה לך אלהים אחרים". ואם חו"ש אחד בוטח בזולת ה', הרי עובר בהני תרתי. והביא הקרא "וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב", והיינו חטא העגל. שדימה את מי שאינו בוטח בה' לחטא העגל, שהם ממש דומים זה לזה. כמו שכל עובד עבודה זרה מאמין שיש כח אחר חוץ מהבורא יתברך שמו, ואינו מאמין שהשי"ת בורא ומהניג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל מעשים, כן הבוטח בזולת השי"ת, אינו מאמין באמונה שלימה ש"אין עוד מלבדו", שהרי הוא בוטח בכח אחר.

והאריך החובת הלבבות (שם) בענין כל תועלותיו של הבוטח בה' וכתב וז"ל, "ומהם שהבוטח באלקים יביאנו הבטחתו עליו **שלא יעבד זולתו**, ושלא יקוה לאיש, ולא ייחל לבני אדם, ולא יעבדם להתרצות אליהם, ולא יחניף להם, ולא יסכים עמהם בבלתי עבודת האלקים, ולא יפחידהו ענינם, ולא ייראם ממחלקותם וכו'", עכ"ל. ופי' הפת לחם וז"ל, **"שלא יעבד זולתו – הכונה על עבודה זרה ממש, שכל כונת עובד עבודת אלילים הוא מצד העדר הבטחון בו יתברך"**, על פי סברתם הנפסדת שאיננו משגיח בשפלים, ושהנהגת העולם נמסרה לכוכבים, לכן תקעו עצם לעובד אותם בכדי להמשיך מהם השפע, כידוע מדברים הרמב"ם במורה", עכ"ל. דברים נוראים!

מי שאינו בוטח בה' הרי הוא בכלל הכופרים

הנה רבינו אברהם בן הרמב"ם (בספר המספיק לעובדי ה', בענין הבטחון) כתב וז"ל, **"מי שבוטח בשעת מחלתו רק ברופאו וברפואותיו, זוהי מדרגת הכופרים או כפירה גלויה או כפירה נסתרת**, כגון מי שתראהו בוטח בה' יתעלה מן השפה ולחוץ ויאמר שה' הוא המפרנס והמרושש, המחיה והממית, המוחץ והמרפא, אבל בסתר לבו תולה הוא את בטחונו ברכישת נכסים ובמאמציו ובהשתדלותו, ולעת מחלה רק בתרופת הרופאים. והם הם הרשעים שעליהם נאמר (תהלים י, ד): "אין אלקים כל מזמותיו", והם תלויים באמצעים בני חלוף ובתקות אכזב, תועבת נפשם של הנביאים והצדיקים, כמו שאמר דוד (שם לא, ז): "שנאתי השומרים הבלי שוא ואני אל ה' בטחתי". **והם קרובים למדרגת הכופרים** אלא שכפירתם נסתרת ואינה מתגלית בדבר שפתים ובפרהסיא. הוא הדבר אשר ממנו נקה איוב עצמו באמרו (איוב לא, כד): "אם שמתי זהב כסלי ולכתם אמרתי מבטחי". ועל הדבר הזה אמר הנביא (ירמיהו יז, ה): "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו ומן ה' יסור לבו", עכ"ל. הרי שמי שבוטח באמצעים, באיזה דרגה שהיא, הרי זה כפירה באותו מדרגה. והדברים נוראים להמתבונן בהם!

כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה

כבר ידוע מה שמפרש בעל התניא (אגרות הקודש פרק כ"ה), על מאמר חז"ל (זוה"ק ח"א דף כ"ז, ע"ב) **"כל הכועס כאילו עובד עובדה זרה"**, ונעתיקו כאן לתועלת הענין: "מה שארז"ל כל הכועס כאילו עובד עכו"ם וכו'. **והטעם מובן ליודעי בינה לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה כי אילו היה מאמין שמאת ה' היתה זאת לו לא היה בכעס כלל** ואף שבן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממונו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים על רוע בחירתו אעפי"כ על הניזק כבר נגזר מן השמים והרבה שלוחים למקום, ולא עוד אלא אפילו בשעה זו ממש שמכהו או מקללו מתלבש בו כח ה' ורוח פיו ית' המחייהו ומקיימו וכמ"ש כי ה' אמר לו קלל והיכן אמר לשמעי אלא שמחשבה זו שנפלה לשמעי בלבו ומוחו ירדה מאת ה' ורוח פיו המחי' כל צבאם החיה רוחו של שמעי בשעה שדיבר דברים אלו לדוד כי אילו נסתלק רוח פיו ית' רגע אחד מרוחו של שמעי לא יכול לדבר מאומה וזהו כי ה' אמר לו בעת ההיא ממש קלל את דוד ומי יאמר לו וגו'", עכ"ל. הרי, מי שאינו מאמין "אין עוד מלבדו" שאין שום כח אחר, ולפיכך כועס, הרי הוא כאילו עובד עבודה זרה.

אמונה בהשגחה פרטית

הנה מעיקרי האמונה הוא להאמין (שמות כ, ב): "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". והקשו המפרשים, דאמאי כתיב: "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולא כתיב: "אשר בראתי שמים וארץ"? ותירצו המפרשים, דאפילו הכופרים והאפיקורסים מודה שהקב"ה ברא את העולם, רק שהעולם נוהג על פי דרך הטבע, ומזלות, וכדומה. ואינו נוהג בהשגחת השי"ת. ועל זה נאמר: "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" – ר"ל, דעיקרי האמונה הוא להאמין בהשגחה פרטית, והעולם נוהג לגמרי בהשגחת הקב"ה, ואינו נוהג כלל על פי דרך הטבע, ואין שום כח לכוחות הטבע. וזה נתגלה ביציאת מצרים, שהקב"ה גילה השגחתו לעיני כל, שאין שום טבע בעולם, והשי"ת הוא המנהיג את כל עניני הטבע, וברצונו הוא 'כל יכול' לשנות את הטבע כרצונו.

וכן מפורש בדברי הרא"ש (אורחות חיים להרא"ש אות כ"ו) וז"ל, "לבטוח בה' בכל לבבך ולהאמין בהשגחתו הפרטית - ובזה תקיים בלבבך היחוד השלם, בהאמין בו כי עיניו משוטטות בכל הארץ ועיניו על כל דרכי איש, ובוחן לב וחוקר כליות, **כי מי שאינו מאמין "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", אף ב"אנכי ה' אלקיך" אינו מאמין, ואין זה יחוד שלם,** כי זה הוא סגולת ישראל על כל העמים וזה יסוד כל התורה כולה", עכ"ל. הרי דעיקרי האמונה ביציאת מצרים דהיינו בהשגחת השי"ת, כי האמונה בהשי"ת אינו רק שהוא ברא העולם, אלא גם שהוא משגיח ומנהיג את כל העולם כולו, וכל זה גילה לנו ביציאת מצרים. ולפי זה יש לבאר שמה שאמרו כלל ישראל "אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים", הכוונה הוא כנ"ל, מאחר שחטאו שלא האמינו בהשגחת השי"ת, שהאמינו שיש כח אחר, א"כ לא האמינו בעיקר האמונה "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים".

בוטח בזולת ה' מסיר השגחתו מעליו

ואחר שחטאו כלל ישראל בחטא העגל נסתלק מהם ענני הכבוד. כדכתיב (שה"ש ב, יז): "עד שיפוח היום ונסו הצללים סב דמה לך דודי לצבי או לעפר האילים על הרי בתר". וז"ל התרגום: "ובזערות יומיא **עבדו בני ישראל ית עגלא דדהבא ואסתלקו ענני יקרא די מטללין עלויהון ואשתארו מפרסמן"**, ע"כ. [אגב, על פי יסוד זה ביאר הגר"א (שיר השירים א, ד) מדוע חג הסוכות הוא בחודש תשרי, שאז חזרו העננים, אחרי שנתכפר להם חטא העגל ביום הכפורים.] ונראה בביאור הדבר, דהשגחת השי"ת תלוי כפי דרגתו של מדת הבטחון, כמו שכתוב החובת הלבבות (שם) **"שאם איננו בוטח באלקים בוטח בזולתו, ומי שבוטח בזולת ה' מסיר האלקים השגחתו מעליו, ומניח אותו ביד מי שבטח עליו"**, עכ"ל. וכיון שכן, מאחר שכלל ישראל לא בטחו בהשי"ת והאמינו שיש כח אחר, על כן השי"ת הסיר השגחתו מהם, ונסתלקו ענני הכבוד. ענני הכבוד היו שמירה לכלל ישראל כדכתיב (ישעיהו ד, ו): "וסכה תהיה לצל יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר". ר"ל שהענני הכבוד היו מגינים על כלל ישראל, והיו שומרים עליהם מכל נזק. ועי' במש"כ המהר"ל (גבורת ה' פרק מ"ז): "וחג הסוכות שהושיב אותם בענני כבוד בשמירתו וזה מורה על ההשגחה והשמירה שהיה עליהם ולא עזב אותם שהושיב אותם בסכות שהיא השמירה, וכמו שאנו אומרים הפורס סכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים", עכ"ל. וא"כ י"ל, דכיון שהיה בכלל ישראל חסרון בבטחונם בהשי"ת, הפסידו את שמירתם של ענני הכבוד.

חג הסוכות מורה על בטחון בהשי"ת

הנה כבר האריכו כל המפרשים לבאר שהסוכה, שהוא זכר לענני הכבוד הוא להורות על מדת הבטחון. וז"ל הכלי יקר (ויקרא כג, מג): "צוה ה' לצאת מדירת קבע לדירת ארעי כדי שיכיר בפחיתות ערכו שאינו בעולם הזה כי אם גר ולא תושב כמדייר בי דיירי **ועל ידי זה לא יבטח בצל קורתו כי אם בצל שדי יתלונן, כמו שעשו ישראל בצאתם ממצרים שלא ישבו בבתים ספונין וחשובים כי אם בהיקף שבעה עננים אשר כבוד ה' היה בתוכם וזהו בצל שדי** ולא בצל קורות בתיהם ארזים. וזה שאמר כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וגו'. כי אין לומר שמדבר בסתם סוכות של הולכי דרכים דאם כן הוה ליה לומר כי בסוכות ישבו בני ישראל מהו הושבתי משמע **שהקב"ה בעצמו ובכבודו הושיבם בסוכות ואין זה כי אם היקף שבעה עננים אשר פרש ה' ענן למסך עליהם כי על כן באו בצל שדי יתברך"**, עכ"ל. הרי התכלית בחג הסוכות, לחזק מדת הבטחון, ולבטוח בצילו של השי"ת, ולא בזולתו.

הבוטח בה' מובטח בכל צרכיו

הנה ידוע קו' העולם, מדוע אנו עושים יו"ט רק זכר לענני הכבוד ולא זכר ל'מן' או לבאר? ונראה בעזהי"ת ליישב הקו'. דהנה נקדים משל: אם מלך בשר ודם הזמין את ידידיו ורעיו, להתארח בבית המלך לכמה ימים, להתגורר שם עם המלך. הרי מילתא דפשיטא, שאם אחד מקבל הזמנה לבית המלך, שאינו צריך להביא עמו שום דבר, הרי המלך יתן לו כל צרכו, לאכול ולשתות, ויזמין לו שאר כל צרכיו. ולא עוד, כשאנשים אלו יוצאים מבית המלך, מה הם מספרים לכל העולם? אינם מספרים שהמלך נתן להם מה לאכול ולשתות. רק הם מספרים שהיו בבית המלך! ואם היו בבית המלך אין שום צורך להגיד שהמלך האכילם כסעודת שלמה בשעתו, והזמין להם כל צרכיהם, שכל זה איכלל בכלל היותם בבית המלך.

כן הוא הדין כשכלל ישראל היו במדבר, היו בתוך מחיצתו של הקב"ה, תוך ענני הכבוד – "צילא דמהימנותא", וכיון שהיו בבית מלך מלכי המלכים הקב"ה, פשוט שממילא המלך יספיק כל צרכיהם, לחם לאכול, ומים לשתות וכדומה. זהו מהותו של הבוטח בה', שמכניס עצמו לתוך מחיצתו של הקב"ה, וממילא יתפרנס בכל צרכיו, ממש כמו בן הסמוך על שולחנו של אביו, שמרחם עליו, ותמיד דואג להזמין לו כל צרכיו. וע"כ הבוטח בה' לא יחסר לו כלום! יה"ר שנזכה להיות מן הבוטחים בשמך באמת, אכי"ר!

האלקים ישימנו מן הבוטחים עליו הנמסרים לדינו בנראה ובנסתר ברחמיו, אמן!

והבוטח בה' חסד יסובבנו!!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת, מרבני 'בית המדרש להלכה בהתיישבות'

תוספת שביעית

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת. וְחַג שָׁבֻעֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה (לד, כא-כב)

"בחריש ובקציר תשבות". למה נזכר חריש וקציר. יש מרבותינו אומרים על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ללמדך שמוסיפין מחול על הקדש (ר"ה ט). וכך משמעו ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות ועבודת ו' הימים שהתרתי לך יש שנה שהחריש והקציר אסור ואין צ"ל חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר (ויקרא כה) שדך לא תזרע וגו'. (רש"י). ובמשנה ביתר פירוט (שביעית א, א) עד אימתי חורשין בשדה הלבן... אמר רבי שמעון בשדה האילן עד עצרת. ע"כ. באשר למוצאי שביעית נאסרו המלאכות הכרוכות בפירות. (עי' מעדני ארץ ו, א).

אם נדרוש סמוכין אפשר שלזה רמז הפסוק כאן: וחג שבועות תעשה לך- קאי אחריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית. וחג האסיף תקופת השנה – קאי אקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית.

*

האם גם תשפ"א היא שנת שמיטה?

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת. וְחַג שָׁבֻעֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה (לד, כא-כב)

רש"י כתב: "בחריש ובקציר תשבות, משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה." וקשה דבאו איסור שביעית אסור משום יו"ט.

ולכאורה י"ל דקמ"ל דאסור אף ע"י שנים שעשאוהו, דאף דלגבי שבת ויו"ט פטורים אשמעינן דאסור מטעם שביעית, דלגבי שביעית לא נאמר פטור דשנים שעשאוהו, ורק לגבי שבת ויו"ט פטורים.

ומדוייק מאד לשון רש"י דנקט דאסור מן התורה, דהיה לו לומר דאסור ולמה נקט מן התורה. אלא דשנים שעשאוהו בשבת ויו"ט פטור אבל אסור, וא"כ תייפוק ליה דאסור מטעם יו"ט, לכן אמר רש"י דנ"מ דאסור מן התורה, דהרי אמירה לעכו"ם הוי דרבנן. אך יש לדחות דאולי רש"י כתב כן משום אמירה לעכו"ם.

(הר צבי על התורה.)

*

הציטוט מרש"י הוא מפירושו לש"ס ריש מסכת ראש השנה, ולא מפירושו לפסוק כאן. אכן הקושיא במקומה עומדת. כבר העירו עליה האחרונים. עי' פני יהושע וערוך לנר שם.

והנה, דין תוספת שביעית נלמד מפסוק זה, כמבואר בברייתא (ר"ה ט, א) וברש"י כאן. דין תוספת שבת נלמד מתוספת שביעית. על מהותו עומדים נו"כ השו"ע בעניין מי שהוסיף מחול [המועד] על הקודש, וקיבל עליו חג שמיני עצרת מוקדם, האם ישב בסוכה ויברך לישב בסוכה כאשר אצלו שמיני עצרת. וזה לשון הט"ז (הלכות סוכה סי' תרסח ד"ה כתב רש"ל): מהר"ר טעביל לא היה אוכל בכניסת יום שמיני עצרת עד הלילה, דא"כ היה צריך לברל לישב בסוכה דעדיין יום הוא. אלו דברי הרב רש"ל. ואף שאין משיבין הארי לאחר מיתה, דברי הרב מאד תמוהין ואין הדעת סובלתן. ... אין חילוק כלל בין אחר קבלת שמיני עצרת מבעוד יום לבין יום המחרת. מאן יהיב לן משורי דשופרי ואכלינן באותה שעה וכו'. עכ"ל הט"ז.מכאן היסוד של השיטה שדין התוספת כדין היום עצמו.

מקובל שכך גם שיטת תוס' בפסחים (צט, ב, ד"ה עד) וז"ל, מקשי' אמאי איצטריך עד שתחשך פשיטא. ועוד דבגמרא גבי שבתות וימים טובים לא קתני ליה. ואומר הר"י מקורבי"ל דגבי מצה דווקא בעינן עד שתחשך כדתניא בתוספתא פסח מצה ומרור מצותן משתחשך. וטעמא משום דכתיב (שמות יב) ואכלו את הבשר בלילה הזה, ומצה ומרור איתקשו לפסח. אבל סעודת שבת וימים טובים מצי אכיל להו מבעוד יום, כדאמר בפרק תפלת השחר (ברכות דף כז:) מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש היום מבעוד יום. ורבינו יהודה תירץ אפילו אי בעינן גבי שבתות וימים טובים עד שתחשך הכא איצטריך למיתני דאתא לאשמועינן דאע"ג דשחיטת פסחים מבעוד יום אינו נאכל מבעוד יום כשאר קדשים. ע"כ. מבואר בתירוץ הר"י מקורביל שאלמלא ההיקש היה אפשר לאכול מצה בתוספת יו"ט. וע"ע בחי' הגר"ח שם.

לכאורה הוא הדין והוא הטעם גם בתוספת שביעית. בגמ' במו"ק איתא: יכול ילקה על תוספת ר"ה [שביעית] דאתיא מבחריש ובקציר ישבות וכו'. ובתוס' שם (ד"ה יכול) ואם תאמר מלקות מנלן, והלא לא כתיב בתוספת לאו אלא עשה גרידא בחריש ובקציר תשבות. איכא למימר דמבחריש ובקציר מפקינן דצריך תוספת, כלומר שהשביעית מתחלת משנה הששית, **וכל דין שביעית יהיה לששית,** דהכי קאמר רחמנא דשביעית מתחלת קודם שנת שביעית וא"כ הוא כשביעית: ע"כ. הרי שלשיטת תוס' יש לתוספת שביעית – בשישית –כל דיני שביעית.

עתה אפשר ליישב קושיית רבי פסח הערש. רש"י בא למעט לפניה ולא לרבות את ר"ה. הוא סובר ששביעית היא רק בשביעית ולא בשישית. פירות שישית או שמינית אינם קדושים בקדושת שביעית. שלא כשיטת תוס' במו"ק. גם אם יש תוספת שביעית עדיין אינה שנת שביעית עד שנכנס תשרי. לכן הדגיש ששנת שמיטה מתחילה בראש השנה ולא לפני כן.

<u>משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מדיעין עילית</u>

לעלות – או לצאת

וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם (לב, ד)

'אשר העלוך'.

לכאורה, לפי הלשון בה אנו מורגלים, היה מתאים יותר לומר – 'אשר הוציאוך'.

הערב רב, בחרו לומר – 'העלוך'.

מה ההבדל.

יתכן לומר. 'יציאה'. יש כאן משהו שהוא רק בגדר 'רעיון' מופשט. ויש משהו, או מישהו – המוציא אותו, מהכח – אל הפועל.

[הפעם הראשונה שמוזכר 'יציאה' בתורה, היא במילים 'ונהר יוצא מעדן'. ועי' ריקאנטי שם, וע"ע תענית י. אמנם אין כאן ראיה לדברים, אולי רק מקום עיון.]

זו 'יציאה'. יצירה חדשה. מציאות חדשה, הגנוזה בחביונו של 'גרעין'. והיא יוצאת אל הפועל – על מנת לעמוד כמציאות בפני עצמה.

'עליה' לעומת זאת, היינו – המציאות הזו עצמה – עולה למקום טוב יותר. מתקדמת.

ישן מול חדש

יתכן – שהערב רב כפרו במציאות של 'יציאה'.

הלא כולנו – יצאנו ממצרים. 'יצאנו'. גוי מקרב גוי. היינו כמותם ממש, ויצאנו – למציאות חדשה, של עם ה'. שינוי דרסטי מאוד. כמעט מהקצה אל הקצה.

והיו מי שלא רצו להכיר בכך. לדידם – אין כל שינוי. אין הבדל אמיתי. הכל אותו הדבר. אולי אפשר 'לעלות'. אבל לא להמציא משהו חדש לגמרי.

לא 'רצו' להכיר. דיקא. וכשלא רוצים, לא מכירים.

וכי למה לרצות 'לצאת' ממצרים?

מה באמת היה רע שם?

היו שם הרבה שומים. ואפילו בצלים ואבטיחים. ואם רצינו גיוון – היו גם דגים. ובחינם. הכל טוב, הכל נפלא. למה לצאת.

העבודה למצרים – מחשלת. מרוממת. להיות עבדים לעם מתורבת ונעלה. אולי גם אנחנו נזכה להיות פעם מתורבתים.

– לא כמותם ממש. אל תגזים. אבל אולי – נוכל להתקרב קצת.

וביותר – שעבודה זו פסקה זה מכבר. עוד יותר טוב.

אז למה לצאת. מקסימום – אפשר 'לעלות'. להתקדם בחיים. 'להשתדרג' עם מכשיר חדש. טיול מאתגר במדבר סיני, עם מסע ימי בדרך – עשוי להיות נפלא. מי שעושה את זה, כשהוא חמוש במצלמה כמובן – הוא באמת 'משתדרג'.

לא כדאי 'לצאת'. אתה לא יודע מה יהיה שם.

וזו טענת הערב רב. מאז – ועד היום.

הכל טוב. הכל נפלא. המצב הנוכחי – הוא האידיאלי. להוציא מהכח אל הפועל? מציאות חדשה? למה? למה זה טוב?

אין שום ענין – להתבונן. להבין. להפעיל את ה'מ"י' – את ה'בינה'. ה'מכשיר' שפועל התחדשות אמיתית.

המידות שלנו, כמו שהן, טובות מאוד. איש את רעהו חיים בלעו. רק צריך ללעוס קצת קודם. שיהיה טעים.

ואנחנו – לא כן נתן לנו ה' אלוקינו.

לנו יש משהו מעבר להכל. מעל הכל. אנחנו רוצים תמיד – 'לצאת'. להוציא. להתפתח. להשתנות. להתבונן בחיים שלנו, במציאות שלנו, בתורה הקדושה – ולהוציא 'חידושי תורה'. חידושי חיים.

היצר, הוא מאוד 'מיושן'. זקן. וגם כסיל. אין לו כל התחדשות. הכל ישן נושן. מדיף 'ניחוחות' עובש כבד.

הכישרון שלו – הוא 'לעטוף' את העובש, בקליפה חדשה. נוצצת ומבריקה. מושכת ומזמינה. וכשהשינים ננעצות, והסחי ממלא את הישות – היצר דואג 'לסגור' את השינים שם, בכל כחו. שיחשוב האדם, שאי אפשר לצאת משם.

לעומתו, הטוב שבבריאה – מתחדש תמיד. למעלה מן השמש, יש חדש. ואנחנו – שם. בבינה. למעלה מן השמש.

לפחות רוצים להיות שם...

התחדשות

'שאו מרום עיניכם, וראו – מי ברא אלה'.

'מי'. 'אלה'.

חז"ל (עי' זוה"ק הקדמה לבראשית ב, א) מלמדים אותנו, ש'מי' – זו ספירת הבינה. ו'אלה', הן המידות העליונות: חסד, גבורה, וכו' – אלו שאנו מזכירים בכל יום בתפילת שחרית, ב'ויברך דוד'.

'מבשרי אחזה א-לוה'. וב'בשרי' – אצל האדם, הבינה – נוטלת את ה'רעיון' שהחכמה מעלה, ומתבוננת בו. מבינה אותו. בונה אותו – יותר ויותר. מגדלת אותו.

היא הופכת אותו – ל'מנוע' של המידות.

ושם, נוצרת – **התחדשות**.

וכש'מי' מתחבר ל'אלה' – זהו 'א-להים'.

כך רצה הקב"ה להתגלות.

– וכך הוא גם מצפה מאיתנו, ב'בשרי', לנהוג.

מידותיו של האדם, יכולות לפעול – לבדן. האדם 'נמשך' לכאן, לכאן. החסד מושך אותו – להשפיע. להרבות. הגבורה – עוצרת את ההשפעה. והמסכן באמצע, 'נקרע'.

'אדם' אמיתי, עושה שימוש – ב'בינה' שלו. מפעיל אותה. מתבונן. וכך אותו רעיון בו הוא התבונן – יהפוך להיות ה'מפעיל' של כל המידות שלו. הוא יהיה – התוכן שלהן. והן, תשרתנה אותו. ובהרמוניה נפלאה.

ועד כמה שההתבוננות תהיה ארוכה, וחזקה – יהיה לה יותר כח להפעיל את האדם. את מידותיו, את מעשיו.

זו 'צורת אדם'. כשהבינה – מפעילה את המידות. קוראים לזה – 'דעת'. הדעת, היא התוצאה של הבינה. והיא הופכת להיות 'נשמת הו"ק' – נשמת המידות. המפעילה שלהן.

לשאול 'למה'

זו היתה מטרתם של חוטאי העגל. להפריד את ה'מי' – מ'אלה'. כך מלמדים אותנו חז"ל (זוה"ק שם).

הם רצו להנהיג חיים של 'עגל'. בלי דעת. בלי התבוננות.

חיים – שטחיים.

למה להעמיק. למה להקשות על החיים. למה להפעיל את השכל. למה. מה הוא עשה לך.

הראשונה שלימדה אותנו מהי שטחיות אמיתית מהודרת, היתה – תמנע. זאת מפרשת וישלח. אחותו של האדון הנכבד מאוד – מר לוטן.

אותו לוטן, היה מאלופי אדום.

משפחה – מתורבתת. אפילו מלאת תרבות. מלאת כבוד. 'אלופים'.

והיה לה רצון טוב. להידבק – במשפחתו של אברהם אבינו. היא אפילו הסכימה להיות שפחה, העיקר – להתחבר אליהם.

ומתוך אותו רצון טוב, היא החלה ללמוד את הסוגיא של 'משפחת אברהם אבינו'. והיא חיפשה 'מראי מקומות'.

והיא גם מצאה: מרשם האוכלוסין.

אברהם, הוליד את יצחק. נפלא. הלאה. יצחק – אביו של עשו. אוה. יפה מאוד. ואם כך, אליפז – בנו של עשו – הוא ממש המסקנה של ה'סוגיא'.

ככה 'לומדים סוגיא'.

וככה – נולד עמלק.

וככה, נהיה 'ערב רב'. כן. אלו שעשו לעם ישראל 'היכרות' עם העגל. אלו שחיברו – את כל מי שרק יכלו – לבהמיות הזו.

עם מעט בינה, היה אפשר להמשיך יותר לעומק. להפעיל קצת את השכל. מה יש כאן. מה זו המציאות הזו. מה זה תורה. מה זה עם ישראל.

מה זה 'משפחת אברהם אבינו'. מה המשמעות של זה. 'מה כתוב כאן'.

ויותר מכל – 'למה'. למה, זו שאלה השייכת ל'צורת אדם' בלבד. בהמה – לא יודעת מה זה 'למה'.

רק – 'מה'. מה זה? חציר. מה עושים עם זה? זוללים.

ננסה קצת – למה. למה יש חציר בכלל. למה אני צריך לאכול. למה יש כאן עולם. למה אני חי.

ואת התשובות לשאלות הללו, תמצאו רק – ב'צורת אדם' שלכם. במה שיש לכם בפנים. ב'בינה' שלכם.

בחירות

וכשמשתמשים ב'בינה', נוצר כאן – אדם חדש.

החידוש האמיתי, הינו פנימי. אין 'זיקוקים'. אין תרועת חצוצרות.

יתכן, שהחיצוניות – תושפע מהחידוש הפנימי. יתכן גם, שאפשר להשתמש בחיצוניות – כמנוע, לתחושת השינוי הפנימית.

אבל תמיד תמיד, הפנימיות – היא העיקרית. שם מסתובבות מחשבות אחרות. רצונות אחרים. שאיפות אחרות.

'זה משה האיש'. היה כאן 'איש', שהוא 'העלנו' מארץ מצרים, והוא נעלם. חייבים מישהו במקומו. מישהו שימלא את החלל החסר.

ומה עושים??

מה השאלה – עושים בחירות!

– וכנהוג במקומותינו.

אמנם, כאן היה זה די מהיר. היועצים והתועמלנים עשו את עבודתם נאמנה, והמועמד המתאים נמצא: העגל.

– שוב, כנהוג במקומותינו...

אמנם – בל נשכח: היה זה 'דור דעה'.

אך ה'ערב רב' דהיום, היו גם אז. הם אלו שניהלו את ה'מערכת בחירות'.

והקושיא הגדולה – כיצד הציגו את המועמד הנכבד, כתחליף – למשה רבנו. מה היה בו, שהיה יכול לשכנע מישהו לבחור בו – כשהמנהיג הקודם היה אבי הנביאים.

יתכן, שכאן נרמזו הדברים האמורים. משה, היה 'איש'. 'צורת אדם'. הוא היה 'משתנה'. מתחלף. מתחדש. והוא גם הורה כך.

וב'תשדיר הבחירות', היה קטע ששאלו את העגל – אולי כבודו יודע מה זו 'התחדשות'?

חוץ מ'מה', או לחילופין 'מו', לא נרשמה תגובה מיוחדת.

אין שם התחדשות. זה לא נמצא ב'תוכנה'.

– ואת זה הם חיפשו. לזה הם כיוונו.

[ומכאן, לימוד זכות – על אותם מלומדים נכבדים, העוסקים במחקרי עומק אקדמאיים, ומוכיחים את ה'תזות' שלהם באופן 'בלתי ניתן לערעור'.

– דמתקריא 'מדע'.

ואותו מדע נכבד, לא הצליח – למצוא את ה'. ולא תגידו שהוא לא חיפש. מדענים וחוקרים רבים עיינו היטב – בטלסקופ, ואפילו במקרוסקופ. מחקרים נכתבו. מסקנות הוסקו. ספרים עבי כרס הוצאו לאור. ועדיין – לא מצאו. מה לעשות.

סוג של מוגבלות. אבל – היא טבעית לגמרי. מתבקשת לגמרי. אמרנו, אנחנו מלמדים זכות.

הלא האדם, הינו רק – 'בהמה'. היא אמנם – 'אינטליגנטית', אבל עדיין בהמה. כך הם עצמם קבעו, לאחר בדיקות עמוקות כנ"ל – במקרוסקופ ובמחקר.

והבהמה, כאמור – אינה מסוגלת להבין יותר ממה שהיא רואה. אפילו 'מה' היא בקושי מצליחה לבטא. זה יוצא יותר כמו 'מו'.

מה לעשות.

מענין, שתמיד המסקנה ה'מלומדת' מובילה – לאותה ערימת חציר. 'לא עבדו כו' – אלא כדי להתיר'.

וזה לא חציר פשוט. חלילה. זהו חציר של 'אינטליגנטים'. במסעדת גורמה, המגישה הרבה מאוד סוגים ומינים של חצירי יוקרה.

והחציר משתנה, מחליף גוונים. [לא מציאות – רק גוונים חיצוניים.] ומגיע – אולי מתדרדר – למקומות שפלים ובזויים, ומדרדר אחריו – את העגל המסכן, הדבק בו בכל כחו.]

'איני אותו האיש'

כח ההתחדשות – ניתן לנו. אנחנו – יוצאים ממצרים. 'יוצאים'. הווה. כל הזמן.

– ה'בינה', מוציאה אותנו משם.

האדם נתון בתוך הרבה 'מיצרים'. הרבה מציאויות של 'צר'. גדר מכאן, וגדר מכאן. 'סגר' אמיתי. אין מקום לזוז.

ופעמים – שה'צר' הזה, סוגר את האדם לחלוטין. והוא חש – שאין אפשרות לשינוי אמיתי.

הכעס, למשל.

כל מי שנתנסה בכגון דא, מכיר את התחושה.

הילד שלך. כן, זה שהתפללת עליו. לפחות ב'בריך שמיה', שם, בסוף – 'ותיהב לי בנין דכרין דעבדין רעותך'. אם היה לך זמן להוסיף את הסוגריים.

לפעמים צריך להזכיר לעצמי את זה. זהו ילד יהודי. קדוש. בן של השי"ת.

והילד הקדוש הזה, עשה משהו – לא כל כך קדוש. הוא העז להטריד את מעלת אביו שליט"א, באמצע קריאת העיתון. סליחה, באמצע עיון בעומק ההשקפה הטהורה.

והילד – לא 'איננו'. הוא כאן. נושם, וגם מפריע. אפילו מנדנד. ואני – אכן, אנא אני בא.

אולי נעצור שוב לרגע. שמתם לב, שאנחנו – לא אוהבים, בלשון המעטה, שהילדים מנדנדים לנו. זה מרגיז, מעצבן. שישלחו את הבקשות שלהם בכתב. אולי מדין 'מעמד שלשתן', שישליכו אותן ישירות אל פח האשפה.

אמנם – לעומתינו, יש מישהו – שמאוד אוהב נדנודים:

– אבא שבשמים.

כמה שתתפלל – הוא יאהב את זה. וכמה שתבקש, ותנדנד, הוא אוהב כל מילה. ובדרך כלל זו גם מצוה דאורייתא.

מענין לדעת. מרגש ומפעים, להתבונן.

נשוב לדידן. המנדנד שלנו הפרטי.

והאב מרגיש – משהו גואה בפנים. מבעבע. מאיים לפרוץ החוצה.

הוא מנסה – ככל שנותרה בו דעת, להשקיט את הלהבות.

דא עקא, שהלהבות הנ"ל, והקולות הממשיכים להישמע מהפה הקטן, משתלבים יפה זה בזה. מקהלה מאומנת היטב.

טרחנותו של ילד, דומה היא – לנרות חנוכה. בשלשה פנים: האחד – הלהבות. השני – ה'מוסיף והולך'. והשלישי, פך השמן – לעולם אינו נגמר...

ובכל זאת. האב מנסה נואשות. הלא 'כל הכועס כל מיני גהינום שולטים בו'. המינים הנ"ל מורגשים היטב כבר עתה.

– והם גם שולטים.

האש, מתלקחת. הלבה – פורצת. והילד – לפעמים הוא 'בוער', ואפילו נשרף; ולפעמים – הוא מחכה להפוגה קצרה, כדי 'להכניס' שוב – 'אבל אני רוצהההה'...

ולאחר שהרמץ 'עמיא ואזלא', נותרת בלב – מועקה. תחושת ריקנות.

והוא מכה על חטא. למה נפלתי שוב. למה.

השאלה נוקבת. והוא גם מוסיף עליה – כמה שניסיתי, השתדלתי, נלחמתי בכעס – הוא לא עוזב אותי. כנראה שזה אני. אלו המידות שלי. אין מה לעשות.

אולי ננסה להשיב לו.

ניסית. השתדלת. נכון.

אבל הכל – באותו העולם של המידות עצמן.

ושם, באמת – אין כל אפשרות להשתנות. אין. זה אתה, וזהו זה.

– אמנם למעלה משם, אפשר לשנות הכל. הכל ממש.

אפשר לחדש את המציאות. אתה תהיה – אדם אחר ממש. 'איני אותו האיש'.

אם תשתמש – ב'בינה'.

תיקח לך זמן. חמש דקות בכל יום. להתבונן – במעלת המתגבר על הכעס. במעלת הרגוע, השלו. תתבונן, מה יקרה, אם תשיב לילד – ברוגע. בחיוך. אם אינך מעונין למלא את בקשתו, אז פשוט תאמר לו – 'לא'. ברור והחלטי.

– ורגוע.

ואם אכן תתבונן, תמצא – שזה הרבה יותר יעיל.

אבל לא נסיק את המסקנות במקומך. עליך להגיע אליהן – בכחות עצמך. עליך – 'לחדש' אותן, ואותך עצמך עימהן – עם ה'בינה' שלך.

וזה יכול לשנות אותנו. אפשר – להשתנות. לגמרי. להתחדש. להיות אדם חדש. אפשר. אפשר!!

וזאת עלינו לדעת, שמצות 'תשובה', היא – ב'בינה'.

ולאחר שהאדם אכן משתמש בבינתו כראוי, הוא הופך לאדם אחר. חדש. 'ואיני אותו האיש שעשה אותם המעשים' (רמב"ם הל' תשובה ב, ד).

ויהי רצון שנזכה ל'צורת אדם' אמיתית.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפת פענח החדשות', מודיעין עילית

אימתי ניתנו הלוחות לישראל

וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן הָהָר (לד, כט)

רבינו הרוגצ'ובער זצ"ל מבאר שנתינת הלוחות שניות לישראל היתה במוצאי יוה"כ, כיון שביום הכפורים עצמו היה אסור להוציא מרה"י לרה"ר למאי דקיי"ל בכריתות דף י"ד ע"א דלא כרפרם שסבר שאין איסור הוצאה ביוה"כ. וציין רבינו לשבת דף צ"ו ע"ב וכנראה כונתו למה שמבואר שם איסור הוצאה מויצו משה ויעבירו קול במחנה. ותוס' הביאו גירסא להוכיח שהיה אז שבת,

ורבינו מבאר שההוכחה ממה שהיה אז יוה"כ. [מקורות: שו"ת צ"פ דווינסק ח"א סי' ק"ב וכת"י]

*

ביאור מדרש פלאי 'הלואי יהוון בני עמי בא"י אע"פ שמטמאין אותה'

בָּן אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל שֹׁבִים עַל אַדְמָתָם וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנָי (הפטרת פרה - יחזקאל לו, יז)

איתא בילקוט איכה (סי' תתרל"ח) פ"ג: ודכותה, בית ישראל יושבים על אדמתם ויטמאו אותה, אמר הקב"ה הלואי יהוון בני עמי בא"י אע"פ שמטמאין אותה, ע"כ.

סיפר הרב חיים אורי לפשיץ ז"ל שבילדותו (כנראה בקשר להתעוררות לנוכח התישבות החופשים בארץ ישראל ודברי הסנגוריא על זה) התקשה הוא וחברו במדרש זה ופנו אל רבינו הרוגצ'ובער זצ"ל, והשיבם במכתב מענין שנביא כאן רק את עיקר הענין והרוצה לראותו בשלימות יעיין במקור.

ישנם כמה מיני טומאה הנגרמים מחמת היות בני ישראל בארץ ישראל. א. באופן שיש רוב ישראל בארץ ישראל אז אם יש מצורעים וכהן מיוחס מטמאין. ב. בהוריות דף י' ע"א איתא ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם, בשורה היא להם שנגעים באים עליהם דברי רבי יהודה. ג. כן ציין להם לירושלמי כלאים פ"ו וכנראה הכונה היא: לפ"ט ה"ג. רבי בר קיריא ורבי לעזר הוון מטיילין באיסטרין, ראו ארונות שהיו באין מחו"ל לא"י. אמר רבי בר קיריא לרבי לעזר מה הועילו אילו אני קורא עליהם ונחלתי שמתם לתועבה בחייכם ותבואו ותטמאו את ארצי במיתתכם. [מקורות: שו"ת צ"פ החדשות ח"ב סי' פ"ט]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

---

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד,
עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

יצרא דעבודה זרה

עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם (לב, ח)

הנה אנשי כנסת הגדולה בטלוה ליצרא דעבודה זרה, ולפני כן הי' יצה"ר חזק מאד כידוע, והדבר תמוה מאד, איזה מין יצה"ר משונה הוא זה, לעבוד עבודה זרה, וכי איזו מטרה יש לו לאדם, למצוא לעצמו אדון, מעץ ואבן, ולומר לו אתה ילידתני, ומה תועלת תצא לו מכך. - כמובן איננו באים ח"ו לנסות למצוא טעם בלעבוד ע"ז, ומקרא מלא הוא, אל תפנו אל האלילים, - אולם הדבר מכל מקום, אומר דרשני, מה מקום לסוג יצר רע משונה כל כך.

ובאמת קשה הדבר להבין שהי' סוג כזה של תאוה גופנית לעבוד ע"ז, , דלכאורה ע"ז הוא ענין שקשור לשכל, ולא לענין גופני, ומה טעם הי' להם לשעבד עצמם לע"ז, - ונראה שלהבין דבר זה הוא מכלל עניני התורה שצריך ללמוד ולדעת, והיינו למצוא את יסודות ושורשי הטעות, וכן כידוע מבואר בתחילת הרמב"ם בהלכות ע"ז שורש הטעות של עובדי ע"ז, - וא"כ גם כאן צריך להבין, ובשלמא אם הי' ענין של תאוה גופנית הי' מובן, אבל בפשוטו זה לא שייך לתחום זה, וא"כ צ"ע.

ולכאורה י"ל בזה, דהנה הגר"א בביאוריו והגהותיו לסדר עולם, כתב דכאשר בטלו יצרא דע"ז בטלה נבואה. וצריך לומר דהיינו משום דזה לעומת זה עשה האלקים.

ויש לבאר בזה מעט יותר, דכאשר היתה נבואה בישראל, הי' יסוד של יראת שמים טבוע בבריאה, וכל אחד באופן טבעי היה נמשך אל הקב"ה, כאשר בעצם יש ענין בזה, שאדם באופן טבעי נמשך אל בוראו, שיצרו ויכונהו, כי האדם מטבעו מחפש לדעת מי יצר אותו, וכמו שישנה תכונה שאדם מחפש לדעת ולהכיר את ההורים שלו, ואדם שלא הכיר את הוריו, לא ישקוט ולא ינוח עד שימצאם או ידע עליהם מה שיתכן לו לדעת. וכמו כן ישנו טבע לחפש את הבורא. וזה הי' מפותח מאד בזמן שהנבואה היתה שורה בישראל, ומשום הכי, הי' מצד שני היצר הרע מנסה להציע לאדם מוצא אחר לסוד היקום, ולקחת את הרצון הטבעי להכרת הבורא, ולהטותו לחפש לעצמו משהו תחליפי חס ושלום, וכנגד הדביקות בהקב"ה שהי' טבוע בעולם ע"י הנביאים, וע"י השפעת הנבואה, כנגד זה ניתן כח ליצר הרע להציע משהו אחר, והעיקר לצאת מעול מלכות שמים.

הוא מה שהנביא צווח ואומר, "**אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות בורות נשברים אשר לא יכילו המים**". כי אמנם ישנו צמאון גדול להכרת הבורא, ואת אותו צמאון מטה היצר לחצוב להם בורות נשברים אשר לא יכילו המים.

וכאשר אנשי כנה"ג הגיעו וסימו עיניו של יצרא דעבודה זרה, היינו סימו את עיני השכל, כי הי' יצה"ר שכלי, וכאשר סימו עיניו, לא יכל להטעות, אולם אז כבר לא הי' ניתן להשאיר השפעה של אמונה ודביקות של נבואה דלא תהיה בחירה שקולה, ולכן ירדה הדביקות, ופסקה נבואה.

והנה י"ל דזכו לזה אחר הנס של פורים שקימו וקבלו, ואז הגיעו לדרגה של קבלת עול בדרגה גבוהה, שכבר לא הי' מקום ליצר הרע של פריקת עול, ולכן זכו לנצח אותו אחת ולתמיד, וסימו עיניו שלא יוכל להטעות בטענות שכליות. (ועי' מהרש"א בסוגיא דיומא דף ס"ט ע"ב).

והנה בזמננו אין יצה"ר של עבודה זרה, כלומר אין ליצר הרע להציע אלטרנטיבה, אולם הוא ממשיך לעבוד בצורה אחרת, להעלים את המתיקות של התורה. והוא מנסה כמו שהחובת הלבבות אומר אתה ישן והוא ער לך, להרדים את האדם, וזהו אשר אומר המסילת ישרים, שיודע הוא שברגע קט שאדם ירים את עצמו ויתבונן על דרכיו, יעלה ויעלה. וזו כל העבודה שלנו כיום. וכבר כתב אדונינו בעל חובת הלבבות כי **מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך**...

*

"תכלית הידיעה שנדע שלא נדע" [זו חכמתו של הבן החכם | מכאן זוכים להריגת המן ולקבלת התורה מאהבה בימי מרדכי ואסתר]

כבר עמדו מדוע קורין פרשת פרה בדווקא סמוך לפסח. דבשלמא פרשת שקלים ופרשת זכור יש דרכים להבין בפשטות, אמנם פרשת פרה לכאורה צריך להבין, מה שייכות יש לה לחדש ניסן שאנו קרבים אליו מידי יום.

ויש לומר בדרך חדשה בס"ד. שיש כאן ענין מיוחד שפרשה זו היא ההקדמה המתאימה לחג הפסח כאשר יבואר.

ומתחילה נאמר, שצריך להבין במה שהוסיפו חכמינו ז"ל קריאת הד' פרשיות הללו, ועי' בסוגיא דסוף מסכת מגילה.

ויתכן, שכאשר נוסף חג הפורים - אחרי הנסים שבימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה - והפך להקדמה לחג הפסח, שהצורך לזה נתחדש רק לאחר שעמלק קירר האמבטי דחג הפסח, ששיאו היה בקריעת ים סוף, ורק בגלל קירור זה נצטוינו לזכור אשר עשה לנו עמלק בדרך, כדי שנכיר שכל הקרירות שלנו הוא מכח השפעתו הרעה של עמלק, ואשר הנצחון של יהושע על ידי ידיו של משה, הוא בצירוף ההכרה העמוקה, שבזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדים את ליבם לאביהם שבשמים היו מתגברים, והידיעה הזו היא שעמדה לאבותינו ולנו שהקדוש ברוך הוא הצילנו מידם.

ויש לומר דמהאי טעמא היה נחוץ הקדמה דחג הפורים קודם חג הפסח, ומשום שרק על ידי השתקת קיטרוגו וקירורו של עמלק, נוכל לקבל ההשפעה הרוחנית דחג הפסח בשלימות.

וכתוספת לכך הוצרכה תוספת השפעה דארבע פרשיות, ובתוכם פרשת פרה המלמדתינו שגם כאשר אנחנו לא נדע **למה** נעשה, מכל מקום עלינו לשאול **מה** העדות והחוקים, דייקא, כדי לקיים את מצוות השם יתברך שמו, ככתבם וכלשונם. וזו הדרך וההנהגה דהבן החכם ששואל כענין לאביו המשיבו כהלכה. וממילא פשוט דפרשת פרה היא ההקדמה המתאימה ביותר לימי הפסח הבאים עלינו לטובה.

ויש בזה עומק נוסף והוא, דהנה אמרו בשבת דפ"ח ע"א, מכאן מודעא רבה לאורייתא, ואעפ"כ הדור קיבלוה בימי אחשוירוש, כידוע.

ומשמע לכאורה מזה, דה**קיימו וקבלו** היה בו משום תיקון על מה שהוצרכו כפיית ההר כגיגית, והיינו שבזה שקיימו וקבלו, היה בזה משום אמירת **נעשה ונשמע** מחדש על כל דברי התורה, ובלא שום מודעה כלל. (והמבין יבין דנעשה ונשמע הוא קבלת החוקים שאין אנו מבינים טעמם).

ואם כן יש לומר דכל הצורך בכפיה הוא בגלל הקרירות דעמלק, וכאשר נמחה זכרו, חזרנו לקבלת התורה **מאהבה**, כי מים רבים לא יוכלו לכבות את **האהבה** ונהרות לא ישטפוה, כי רשפיה רשפי אש שלהבת קה, ואם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו. (האמנם דגם דהכפיה שבשעתה, לא היתה כי אם גילוי הרצון הפנימי של עם סגולה, על דרך שכתב הרמב"ם בפ"ב דגירושין).

ועל כן הקדים הקדוש ברוך הוא שקלי בני ישראל לשקלי המן הרשע, כי הוא מטבע של אש, שלהבת קה, והוא מחמם האמבטי שנתקררה. ועל כן קדמה ואזלא בתקנת חכמינו, פרשת **שקלים** לפרשת **זכור** דמחיית עמלק, שעל ידי זה גופא זכינו למחות שמו, ומכח זה הגיעו לפרשת **פרה**, דאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, וגזירה גזרתי וחוקה חקקתי ואין אתה רשאי להרהר אחריה, ומכאן נפקא לן פרשת **החדש**, עטרת תפארת לעמוסי בטן, שהם עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו. והחדש הזה לכם, אחר החדש אשר נהפך להם לששון ולשמחה, דשש אנכי על אמרתיך כמוצא שלל רב. וידוע שאין האוהב מבקש לדעת טעמים מאהובו, דהאהבה מקלקלת השורה והחומה, ואיזהו גיבור הכובש חומות יצרו דהמלך זקן וכסיל שבנה מצודים וחרמים.

ונבין בזה, אשר לא לחנם היתה ההריגה והתליה דהמן הרשע, (**דויאמר המלך** - מלכו של עולם - **תלוהו עליו**), וביטול מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים, בחג הפסח עצמו, והיינו הפסח המחודש דצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום, ועם נברא יהלל קה.

וכאשר נתבונן בנסים דיציאת מצרים, מתוך ההכרה דאהבת הנס דפורים, נזכה במהרה דידן, שכימי צאתינו מארץ מצרים יראינו נפלאות, **ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב**, במהרה בימינו אמן ואמן.

נעימות החיים / הרב שלום אלעזר מאסקאוויטש, רב דחבורת
'נעימות החיים', בן כ"ק אדמו"ר משאץ שליט"א, בני ברק

"מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך"

וַיַּרְא הָעָם כִּי בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן הָהָר, וַיִּקָּהֵל הָעָם עַל אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ, כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה הָיָה לוֹ (לב, א)

הקשו בספה"ק כיצד יתכן שאחר כל הניסים שהראה ה' לישראל, עשרת המכות, יציאת מצרים, קריעת ים סוף, מתן תורה, כיצד ירדו לדיוטא תחתונה כזו לעשות רח"ל את מעשה העגל?

אחד מן הגורמים למעשה העגל, היה שבני ישראל לא ידעו מה נעשה עם מנהיגם משה רבינו הרועה את צאן עדתם, ויש להתבונן מדוע גרם העדרו של משה רבינו לנזק כה רב?

*

מֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא (מ"ר). משה רבינו היה רועה נאמן הרועה את צאן עדתו בשליחותו של השם ית', בהנהגה זו שימש כצינור המשפיע לעדתו שפע רב ברוח ובגשם. המשכת השפע על ידי משה רבינו ממשיך והולך אף בדורנו, כנזכר בספרים הקדושים, כי אִתְפַּשְׁטוּתֵיהּ דְּמֹשֶׁה בְּכָל דָּרָא וְדָרָא (תיקו"ז קי"ב).

במאור עינים ביאר את הפסוק **וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה** (דברים לד, ו), שאכן לא ניתן לדעת היכן קבור משה רבינו, מפני שהוא גנוז אצל כל אחד ואחד, כי בכל אחד טמון בו את חלק הדעת של משה

רבינו שהוא האור האלוקי הטמון וגנוז בתוך כל אחד, ואף התלמיד וותיק מהדורות האחרונים שבבחינת עקבים, גם החידוש הפשוט בתכלית הפשיטות שהוא מחדש נגלה למשה, ובזכות האור שמשפיע משה זכה אותו תלמיד לחדש מה שחידש.

בגמ' מוזכר הביטוי שכאחד מהתנאים חידש חידוש אליבא דשמעתא, 'משה שפיר קאמרת'. והוא מהכח האור שהעביר לנו משה רבינו מסיני הן בכתב והן בעל פה שעל ידה נשפע לדורות שפע טוב ברוח ובגשם.

*

בכל יהודי קיים נקודת הדעת של משה רבינו, ונקודה זו מאירה לו בדרכו בעבודתו, נקודה הדעת זו מלובשת בנשמה הקדושה, והיא תמיד מאירה לאדם את אור הנשמה למען יוכל לצעוד לאורה על פני החושך והאפלה השרוי סביבו. נקודה זו היא נקודה טהורה ונקיה עד אין תכלית אשר לא ניתן כלל וכלל לפגום בה כלל. כאשר אדם מחובר לנקודה הטובה שבו ומכיר בגודל ערך מהותו, ממילא רוח של חיות ניפק בקרבו, ויש בו את הכח להמשיך ולהתעלות הלאה בעבודת השם ית'.

*

כשכלל ישראל קיבלו את התורה, אם היו אז באמת מחוברים לנקודת של משה רבינו – דהיינו שהיו מכירים בגודל ערכם, אזי היו זוכים לקבל את התורה על ההר סיני ממש, כמו משה רבינו בחינת הדעת שזכה לקבל התורה על ההר. מכיוון שככל שהאדם מחובר יותר לנקודת משה רבינו, דהיינו למעלת רום ערכו וגודל נשמתו אז על ידי זה יזכה לעלות ולהתרומם למעלה מעלה במצבו. אך כשאדם אינו מכיר במיוחדות שבו – בבחינת הדעת של משה רבינו, אזי רח"ל הוא נופל מטה מטה. וזה הענין של ויגבה ליבו בדרכי ה', שעל ידי מכיר בגודל הערך מקבל הוא רוח לחימה ועבודה בהתלהבות, וכך הוא עולה ומתעלה במעלות התורה והעבודה.

כשכלל ישראל אבדו את השגה במהות גודל ערכם ואמרו: "כי זה האיש משה בושש... לא ידענו מה היה לו", דהיינו שאין הכוונה רק למשה רבינו בכבודו ובעצמו, אלא אף לבחינת הדעת של משה רבינו שבתוך כל אחד ואחד, שהוא הכרה והחיבור למהות הערך העליון הנמצא בכל אחד ואחד, כאשר איבדו את אור הדעת של משה רבינו אזי רח"ל הגיעו למצב הגרוע ביותר לעשות את העגל רח"ל.

*

האמונה הוא הדבר היחידי שמחזיק את כל העולם. כחלק מן האמונה על האדם להאמין שהשם ית' נותן בו אמון ומכיר במעלתו ובמיוחדות הקיימת בו, השם ית' נותן באדם אמון שדווקא במצבו ובמציאותו ובתכונותיו האישיות הרי הוא יכול ומוזמן בשמחה וברצון לעשות את שליחותו המיוחדת, כאשר אדם מכיר בכך, התוצאות המעשיות יהיו בהתאם.

יסוד זה מצאנו בספר הקדוש 'צדקת הצדיק' לר' צדוק הכהן מלובלין זיע"א. וזה לשונו: **כשם שצריך אדם להאמין בהשם ית', כך צריך אחר כך להאמין בעצמו, רצה לומר שיש להשם יתברך עסק עמו ושאיננו פועל בטל... רק צריך להאמין כי נפשו ממקור החיים יתברך שמו והשם יתברך מתענג ומשתעשע בה כשעושה רצונו". עכ"ל.**

כתוב בפסוק "אָנֹכִי ה' **אֱלֹקֶיךָ** (כ, ב)". כאשר אדם מאמין שהשם ית' הוא אלוקיו באופן פרטי ומכיר שהשם חפץ ממנו דווקא שימליך אותו באופן אישי מפני שהוא חפץ בו, כמו שכתוב 'אלקיך' אזי ממשיך עליו את המשך הפסוק "אשר הוציאתך מארץ מצרים", דהיינו שזוכה לצאת מיצריו הפרטיים משעבוד לגאולה.

כמו כן כתוב "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' **אֱלֹקֶיךָ** (דברים ו, ה)", דהיינו שעל האדם לאהוב את ה' שהוא האלוקים שלו באופן פרטי וייחודי, אמנם הוא מלך לכל הברואים, אך הוא אלוקך באופן פרטי וייחודי, ואין אדם שהוא נמצא בקצה ממלכתו של השם ית', אלא כל אדם הוא בראש ובראשונה בממלכתו של ה' ית', כי כי יהודי הוא שקול כנגד כל מעשה בראשית (תנד"א). על האדם להכיר שיש בו חלק אלוקי פרטי השייך לו, ועליו להתחבר ולאהוב את החלק האלוקי שבו, ולהכיר במיוחדות שהשם נתן בו חלק ממנו להאיר לו בדרכו.

בגמ' נזכר, שלא היו בני ישראל ראוים לאותו מעשה של חטא העגל, אלא שזה בא להורות תשובה לרבים. אכן כלל ישראל לא היו ראויים למעשה העגל, אך זה היה כדי להורות תשובה לרבים שאם ימצא בכלל ישראל במשך הדורות אדם שרח"ל נכשל, שידע שעדין יכול הוא לעשות תשובה על אף שפל מצבו, כי גם במצבו עדין מאיר בו אור נשמתו והינו חשוב מאוד לפני השם יתברך.

משה"ה ר"ת **מה שהיה היה**. גם אם אדם נפל ונכשל, עליו להתחזק בכח אור הדעת של משה רבינו המאיר בו, ולהתחזק שעל אף שהינו בשפל המצב, עם כל זה עדין מפעמת בו אור הנשמה והקב"ה משאיר אותה אצלו כי הוא חפץ בו, ובכל מצב יכול הוא לומר 'מה שהיה היה', ולהתחיל מחדש בהתחדשות ובהתלהבות בעבודת ה' יתברך.

יעזור ה' שנזכה להחדיר לעצמינו את גודל הקרבה והאהבה שיש לה' אלינו בכל מצב ובכל זמן, ובכח זה להתרומם ולהתנשא מעל כל הניסיונות והמניעות הרודפות אותנו, ולזכות לקבלת תורה מאהבה ולכל הישועות והשפעות טובות ברוחניות ובגשמיות, ובבני חיי ומזוני רוויחי וסייעתא דשמיא ושמחות לנו ולכל ישראל אמן.

(עיבוד מתוך שיעור יומי שנמסר לאחר התפלה)

עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק

בענין הכיור – והאם מותר לכתחילה לקדש ידיים ורגליים מכלי שרת או דווקא מהכיור?

וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרַחְצָה (ל, יח)

הטעם שנכתב הכיור בפרשת כי תשא

קצת צריך ביאור מדוע נשתנה הכיור שנשנה בפרשת כי תשא, משאר הכלים שנכתבו בפרשת תרומה עם מלאכת המשכן, [וכעין זה קשה במזבח הקטורת שנזכר בפ' תצוה[נא]], עוד צריך ביאור דהכיור הוא הכלי היחידי שלא מצינו בו הלכות בצורתו ומידתו [מלבד שיתן בתוכו מים][נב].

במחלוקת הרמב"ם והרמב"ן אם מצוה לקדש מן הכיור דוקא

והנראה עפ"י דברי הרמב"ן כאן שכתב "והרחיצה היא המצוה, אבל הכיור ציוה בו להזמנה ואיננו מעכב **ולא מצוה**...". ומבואר בדבריו שאין שום מצוה ועדיפות לקידוש ידים ורגלים מן הכיור על פני שאר כלי שרת. אמנם הרמב"ם (פ"ה מביאת מקדש ה"י) כתב "מצוה לקדש ממי הכיור ואם קידש מאחד מכלי השרת ה"ז כשר", ומבואר בדבריו שלכתחילה מצות קידוש יו"ר הוא מן הכיור, ורק דיעבד כשר בכלי שרת.

ולפי"ז לדעת הרמב"ן מבואר שהכיור אינו אלא הכשר מצוה בעלמא דאין בו שום מעלה יותר משאר כלי שרת, ולפיכך בפרשת תרומה שהוא ביאור מצות "ועשו לי מקדש" פירטה התורה כל מה שמעכב במשכן וממילא הוא חלק מעשיית המשכן, משא"כ הכיור שאינו אלא הכשר מצוה אינו מצורת עשיית המשכן, ולכן כתב בפרשת כי תשא יחד עם עשיית שמן המשחה וקטורת ושאר דברים הנצרכים למשכן אך אינם חלק ממנו. וכן אולי יש לומר שאין בכיור דין מידות וצורה לפי שאינו אלא דין לעשות הכשר מצוה לקדש בו.[נה]

ובס"ד מצאתי ממש כדברים האלה בדברי החזקוני, וזה לשונו "**לפי שאינו אלא להכשר מצוה לא כתב מצות עשייתו עם שאר הכלים**". (ובאופן דומה כתיב בספורנו "גם זה הכלי לא הוזכר למעלה עם שאר הכלים, כי לא היתה הכונה בו להשכין שכינה במקדש כענין הכונה באותם הכלים...אבל היתה הכונה להכין את הכהנים לעבודתם").

[ואולי יש לבאר כן גם במזבח הקטורת שנזכר רק בפ' תצוה, שהרי מבואר ברמב"ם (פ"ג מתמידין ה"ב) דמזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו, וא"כ אינו הכרח למשכן כשאר כלים.[נו]]

אמנם הרמב"ם לשיטתו שמצוה לקדש מן הכיור ורק בדיעבד כשר בשאר כלי שרת, ולפי"ז יתכן שסובר שהכיור הוא מצורת המשכן.[נז] [ויתכן שגם להרמב"ם הטעם שלא נכתב הכיור בפרשת תרומה משום שאינו לעיכובא דבדיעבד כשר בכלי שרת].

בהוכחת הרמב"ן מקידוש דיוה"כ שהיה בכלי

והוכיח הרמב"ן הוכיח כדבריו שהרי מבואר ביומא (מ"ג:) שביום הכיפורים כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מקיתון של זהב שהיו עושין לכבודו, וכוונתו דאם היה מצוה מן הכיור כדעת הרמב"ם, לא היו מבטלים המצוה משום כבודו של כה"ג. לרמב"ם איך קידש הכה"ג ביו"כ מכלי ולא מכיור.

ונראה בס"ד דהנה בחי' מרן רי"ז הלוי,[נח] הביא את דברי הירושלמי[נט] שנחלקו שם בקידוש ראשון דיוה"כ אם צריך מן הכיור או דשם ג"כ קידשו בכיתון של זהב[ס], וצ"ע מהו הטעם לחלק בין הקידושין, וביאר דיש ב' פרשיות דקידוש ידיים ורגליים, דקידוש דכל השנה דתחילת העבודה מבואר בפ' כי תשא, ששם נזכר כיור דכתיב "ורחצו ממנו" וקידוש דיוה"כ שצריך כה"ג לקדש בין עבודת פנים לעבודת חוץ, נלמד מפ' אחרי, ששם לא נזכר כיור וא"א ללמוד קידוש דיוה"כ מקידוש דכל השנה שהרי כבר קידש בתחילת העבודה, ואין חיוב לקדש שוב בין עבודה לעבודה], ולכך בקידוש ראשון שהוא מדין קידוש דכל השנה איכא מ"ד דצריך מן הכיור, וביאר כן בדעת הרמב"ם.

ולפי"ז לכאו' אין ראיה מיוה"כ שמועיל לכתחילה מכלי שרת, משום ששם הוא דין קידוש נפרד ושם לא מוזכר כיור, משא"כ בכל השנה שמצוה מן הכיור.

מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן לכאו' הוא פלוגתא בירושלמי.

ולכאורה מבואר שבאמת נחלקו אמוראי בירושלמי במחלוקת הרמב"ם והרמב"ן, דהמ"ד דסבר דבקידוש ראשון דיוה"כ בעינן כיור, בע"כ סבר דבעלמא מצוה בכיור כהרמב"ם, ומ"ד דבקידוש ראשון נמי אי"צ כיור סבר כהרמב"ן דבעלמא נמי אין מצוה בכיור. [ובזה מבואר דבירושלמי הקשה למ"ד בעי' כיור בקידוש ראשון מדתניא כל הכלים שהיו במקדש היו ראויין לקיו"ר, ותי' דהבריתא קאי על כה"ג ביוה"כ בשאר קידושין, אבל קידוש ראשון בעי כיור, ולכאו' למה לא תירץ דקאי על כל השנה, וע"כ דקידוש ראשון דיוה"כ דנו כקיו"ר דכל השנה][סא]

[נא] ועי' אוה"ח הק' פרשת תרומה בפסוק "וכן תעשו" (כ"ה.ט) בענין המזבח, וראיתי באדרת אליהו (סוף תצוה) שכתב דמזבח הקטורת לא היה מעכב להשראת השכינה אלא היה לכפרת ישראל. ור"א אבן עזרא (לעיל כ"ז.ח) כתב שלא הזכיר הכיור כי לא נעשה מנדבת כל ישראל רק מנדבת הנשים לבדם, ע"כ הזכירם עם הבשמים שהם נדבת הנשיאים לבדם.

[נב] ואמנם נזכר בכיור שיהא נחושת, ובפשטות להזכיר זכות נשות ישראל במראות הצובאות, ויש לדון אם מעכב נחושת בכיור, ובספר דרך חכמה להגרח"ק שליט"א (סוף פ"ג מהל' בית הבחירה בביהה"ל) דן בזה וכתב שהוא לעיכובא ולכן עשה שלמה י' כיורים כולם נחושת.

[נג] ואף שמבואר ברמב"ן (בהשגות לס' המצוות עשין ל"ג) שעשיית כלי המשכן אינם חלק ממצות ועשו לי מקדש, מ"מ עניינם שיך לפרשה כיון שהם הכרחים למשכן משא"כ הכיור.

[נד] אמנם אינו דומה לכיור ששם לכתחילה אין צורך בו, וצ"ע.

[נה] וקצת משמע כן מלשונו פ"א מהל' בית הבחירה ה"ו.

[נח] הל' עבודת יוה"כ, ובקונטרס על יומא עמ' 30

[נט] יומא פ"ד ה"ה

[ס] ועי' רש"י בפ"ג דיומא שכתב דמקדש מן הכיור ובתוי"ט תמה עליו

[סא] ואולי להרמב"ם ביאור המחלוקת בירושלמי האם קידוש ראשון הוא מדין קידוש דכל השנה שצריך כיור או שגילתה תורה בפ' אחרי מות שביוה"כ אי"צ מכיור, ולפי"ז אין ראי' כלל על מיוה"כ דגלי קרא עוד יתכן לבאר מחלוקתם האם מה

כמדומה שלדברי הרמב"ן הנ"ל יתישבו כמה ענינים:

העדר הכיור אם פוסל המקדש

א. בחידושי הגרי"ז לזבחים כ. הקשה בהא דהיו משקעין הכיור בלילה, הלא מדיני בית הבחירה שיהא כיור וכנו[סב] וא"כ נפסל המקדש, אמנם למש"כ בדעת הרמב"ן ניחא דכיון דאין הכיור אלא הכשר מצוה אינו מעכב בבית הבחירה. [ולד' הרמב"ם בלא"ה לא קשה שפירש מוכני דהינו שהיו נותנים מימיו בכלי חול, ולפי"ז לא שיקעו הכיור עצמו כלל].

ב. בירושלמי ביומא (פ"ד ה"ה) מבואר (לפירוש הקה"ע) שאם אין הכיור וכנו במקומן פסול לקדש אפי' בשאר כלים[סג], ולכאו' קשה מה הוצרכו להלכה מחודשת זו דא"א לקדש בכלי אחר כשאין כיור במקומו, הרי בלא"ה פסול שהרי הכיור מכלי המקדש ומעכב, (ולא משמע שהחסרון מטעם זה אלא הוא הלכה בקידוש בכלי שרת), ולכאו' מבואר כנ"ל דאין חיסרון הכיור נחשב כהעדר חלק מצורת המקדש, ולכך יש צורך בדין מיוחד, שלקיום מצות קידוש נצרך שיעמוד הכיור במקומו.

[אמנם אין בזה קושיה להרמב"ם, משום שהירושלמי שם כתב כן למ"ד דקידוש ראשון אי"צ כיור וע"ז הוצרך לתרץ דמקומו מעכב, אמנם למד דקידוש ראשון בעי כיור (כהרמב"ם) אי"צ לתירוץ זה ויתכן דלשיטה זו מעכב הכיור מדין כלי המקדש].

ג. בברייתא דמלאכת המשכן פרק י"ב מובא שעשה שלמה עשרה כיורים, [מלבד כיור של משה], ובביאור הגרח"ק שליט"א שם הקשה דגבי שולחנות ומנורות שעשה שלמה נחלקו תנאים אם בכולן בכולן השתמשו או בשל משה, וכאן לא נחלקו, ולדברי הרמב"ן שכל הכלים כשרים לקידוש ניחא דפשיטא דכל הכיורים כשרים לקדש ואין עדיפות לשל משה, אך להרמב"ם דמצוה בכיור צ"ע כנ"ל, ועי"ש מש"כ (דבפסוק מפורש שכיורות של שלמה היו לרחוץ בהם העולה).

דקדוק לשון המקראות לדעת הרמב"ן

בפרשת צו (ח. י-יא) "ויקח משה את שמן המשחה וימשח את המשכן ואת כל אשר בו ויקדש אותם, ויז ממנו על המזבח שבע פעמים וימשח את המזבח ואת כל כליו ואת הכיור ואת כנו לקדשם".

והנה בתחילת הפסוק מבואר שמשח משה את המשכן וכל כליו, ובפסוק הבא מפרטת התורה המזבח והכיור בפני עצמן, וצ"ע למה פרטה התורה רק במזבח וכיור.

ובמזבח יתכן לומר דאחר שנשתנה דינו שהצריכו שבע הזאות, הוצרך לומר שמ"מ נאמר בו הדין של כל הכלים שמשיחתן מקדשתן, אמנם בכיור צ"ע מדוע פירטה בו התורה יותר משאר הכלים.

[וכן צ"ע בפרשת פקודי (מ. ט-יא) ומשחת את המשכן ואת כל אשר בו וקדשת אותו ואת כל כליו ומשחת את מזבח העולה ואת כל כליו.. ומשחת את הכיור ואת כנו, וצ"ע כנ"ל]

ולפי מה שנתבאר דעת הרמב"ן דנשתנה דין הכיור משאר כלים שאינו מכלל כלי המקדש אלא אופן לקיום מצות קידוש, אתי שפיר היטב שהוצרך הכתוב לפרש שמ"מ צריך למשחו ולקדשו.

[ולדעת הרמב"ם ג"כ י"ל דבאמת ב' כלים אלו הכיור והמזבח לא נזכרו בפ' תרומה עם שאר כלי המקדש, ויתכן לפי שאינם מעכבים, ולכן הוצרך לרבות למשיחתם בשמן המשחה].

יוכיח מתרגום יוב"ע כהרמב"ן

בתרגום יונתן בן עוזיאל פרשת פקודי (מ. ל"א) על הפסוק "ורחצו אהרן ובניו ממנו" תרגם "ונסבין משה ואהרן ובנוהי מיניה **בנטלא** ומקדשין מיניה..", ולכאו' מבואר בדבריו שנוטלים בכלי מן הכיור ומקדשים מהכלי, ולכאו' ראיה לדברי הרמב"ן שאין מצוה בכיור, וצ"ע. (וקשה לפרש שהפסוק דיבר בדיעבד דכשר באופן זה).

גם להרמב"ם המצוה לקדש ממי הכיור ולא מהכיור

ונראה שגם להרמב"ם המצוה לקדש ממי הכיור, אבל לאו דוקא מתוך הכיור, אלא אפילו התקדשו בכיור והעבירם לכלי אחר נחשבים מי כיור, וקצת מדויק כן לשון הרמב"ם ז"ל "מצוה לקדש **ממי** הכיור" ולא כתב מצוה לקדש מן הכיור, ולפי"ז מיושב היטב דביונתן בן עוזיאל מבואר שקידשו ממי הכיור אלא שנטלו מהם בנטלא.[סד]

ראיה לדעת הרמב"ם מהמשנה בתמיד

במשנה פ"ק דתמיד תנן מי שהוא רוצה לתרום את המזבח משכים וטובל עד שלא יבא הממונה, ופירש הרא"ש (דף כ"ח.) כדי שיהא מזומן מיד אחר הגורל לעבודתו, א"נ מחמת חיבת המצוה שמא ימהר ויכנוס לעזרה בלא טבילה.

וצ"ע מהמבואר במשנה כ"ח. שהיה התורם מקדש ידיו ורגליו מן הכיור אחר שעלה בגורל קודם שיתרום המזבח, ומדוע לא תיקנו שם שיקדש ידיו ורגליו קודם שיבא הממונה [מהטעמים הנ"ל].

ולפי דעת הרמב"ם מיושב היטב כיון שלכתחילה מצוה לקדש מן הכיור ולא מכלי, ולכן לא יכל לקדש קודם שיבא הממונה ויפתח דלתות העזרה, ויוכל להכנס לעזרה לקדש בכיור. אך לדעת הרמב"ן שאפשר לכתחילה לקדש בכלי צ"ע.

ויש לישב לפי מה שביאר במשך חכמה בדברי הירושלמי דמקומו של כיור מעכב, דהיינו שכאשר מקדש בכלי שרת צריך להיות במקומו של הכיור [בין אהל מועד ובין המזבח], ולפי"ז ניחא דגם לדעת הרמב"ן א"א לקדש בכלי קודם שיבא הממונה ויפתחו דלתות העזרה.

לתגובות: yehudit2761@gmail.com

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מנ"ש בכולל תורת מרדכי

הקדמת נעשה לנשמע – תנאי הכרחי בקבלת התורה! קום עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ (לב, א)

אומר המדרש (שמות רבה, מא, א): אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן נָאֶה הָיָה לַאֲבוֹתֵינוּ לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה וְלוֹמַר (שמות כד, ז) כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, שֶׁמָּא נָאֶה הָיָה לָהֶם לוֹמַר (שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל, אֶתְמָהָא.

כריכת אמירת "נעשה ונשמע" לאמירת "אלה אלהיך ישראל" כפי שנעשתה במדרש, אינה מובנת, ואף תמוהה. לו היה מדובר בשני עניינים הקרובים זה לזה, אפשר היה להתבטא כך, אך בשני עניינים כל כך הפכיים וקוטביים, דבר שכולו טוב מול דבר שכולו רע, לא שייך ביטוי כזה.

על מצות פרה אדומה אומר המדרש: אָמַר רַבִּי אַיְבוּ, מָשָׁל לְבֶן שִׁפְחָה שֶׁטִּנֵּף פָּלָטִין שֶׁל מֶלֶךְ, אָמַר הַמֶּלֶךְ תָּבוֹא אִמּוֹ וּתְקַנֵּחַ אֶת הַצּוֹאָה, כְּךָ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תָּבוֹא פָּרָה וּתְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל (במדבר רבה יט, א).

ותמוה, כי ידוע שאין טעם למצות פרה אדומה, וכדברי חז"ל על כך: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֻקָּה חָקַקְתִּי גְּזֵרָה גָּזַרְתִּי אי אַתָּה רַשַּׁאי לַעֲבֹר עַל גְּזֵרָתִי (במדבר רבה יט א).

ולסיום, התמיהה הנוראה על דור המדבר, דור דעה, דור יוצאי מצרים שראו מה שלא ראו דורות אחרים, איך נכשלו בחטא העגל.

מאיר את עינינו בעל בית הלוי, ומקדים ידיעה חשובה ויסודית. לכל מצוה יש טעמים וכוונות הרומזים לסודות נסתרים. הודות לקיום המצוה נעשים תיקונים וסדרים בכל העולמות העליונים, וכפי שמאריך בעל נפש החיים.

גם מצות מלאכת המשכן שהיתה בו השראת השכינה וגילוי כבודו יתברך, נושאת עמה בכל פרטיה טעמים נעלמים. רק כאשר הושלמו כל הפרטים, נהיה המשכן ראוי להשראת השכינה.

לפי זה היה לכאורה מקום לחשוב שאם יימצא אדם היודע סודות סדרי בראשית ומעשה מרכבה, יוכל איש זה להבין מעצמו כיצד לבנות משכן כבוד לה'. כך גם עלה בדעת בני ישראל. לאחר שראו שמשה אשר היה עומד בין ה' ובינם לא בא, רצו לעשות מקום מיוחד שיהיה מסוגל שתהיה בו השראת השכינה. ומכיון שלא רצו לסמוך על חכמת עצמם, הלכו אל אהרן הכהן שהיה גדול מהם וידע עומק הדברים וסודותיהם יותר מכולם, ובקשו ממנו "קום עשה לנו אלהים". כוונתם היתה, כאמור, שיהיה מקום מיוחד להשראת השכינה. נמצא שמחשבתם של ישראל היתה בזה לטובה.

אבל היתה להם בזה טעות אחת. אמת שמעשי האדם בעולם התחתון גורמים תיקונים וסדרים טובים בכל העולמות כולם. אך במה דברים אמורים? רק אם התורה ציוותה לעשות את אותו המעשה. כך גם במעשה המשכן, רק אחרי שציוה ה' יתברך לעשותו בכל פרטיו וקיימו את הציווי, אז נעשו כל התיקונים למעלה. בזכות שעשו ציוויו של מקום, זכו שיהיה המשכן מוכן וראוי להשרות בו שכינה. הכלל הוא שעיקר התיקונים בכל המעשים הוא מה שעושים רצון הבורא. בלי זה, הן רק תחבולות אנוש, וכל התחכמות לא תועיל מאומה. אדרבה לחטא גדול ייחשב. וזה מה שקרה בחטא העגל.

לכן כאשר משה רבנו התפלל עליהם, אמר: וראה כי עמך הגוי הזה (לג, יג). פירושם של דברים, גם חטאם לא נבע מרצון לסור מעבודתך חלילה, אלא אדרבה עיקר הדבר היה בגלל תשוקתם להיות קרובים אליך.

בפרשת פקודי כותבת התורה על כל פרט ופרט ועל כל מעשה ומעשה שעשו במשכן "כאשר צוה ה' את משה". מילים אלו חוזרות על עצמן פעמים רבות, שם.

סיבת הדבר, כי מעשה המשכן בא לכפר על חטא העגל. אמרו חז"ל (שמות רבה, ויקהל מח, ה): מַה כְּתִיב בְּאוֹתָהּ קַלְקָלָה, (שמות לב, ב) פָּרָקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב, וּמַה הֵבִיאוּ נִזְמִים, וּכְשֶׁעָשׂוּ הַמִּשְׁכָּן עָשׂוּ אוֹתוֹ נְדָבָה, וּמַה כְּתִיב (שמות לה, כב), כֹּל נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וָנֶזֶם טַבַּעַת וְכוּמָז, בִּנְזָמִים חָטְאוּ וּבִנְזָמִים נִתְרַצֶּה לָהֶם.

החטא בנזמים היה בחטא העגל שבקשו מעצמם להתחכם על פי הבנתם, למרות שלא נצטוו בדבר. התיקון במעשה המשכן היה שעשו דברים שהם עצמם לא הבינו את טעמם, אך הכל עשו "כאשר צוה ה' את משה" – עושים ציוויו של מקום גם אם לא מבינים.

ויותר מזה כותב בית הלוי, חז"ל אמרו שבצלאל ידע לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, וידע רמזים וסודות רבים במלאכתו. עם כל זה היתה כל כוונתם במלאכה "כאשר צוה ה' את משה". לא משום שהשכל מחייב כן. בזה נתכפר להם עוון העגל.

תלמוד ירושלמי (שקלים פרק א הלכה א) אומר: אמר רבי אבא בר אחא, אין את [ה] יכול לעמוד על אופיא [=טיבה] של אומה זו, נתבעין לעגל ונותנין, נתבעין למשכן ונותנין. תנא רבי יוסי בר חנינא, הדא מתניתא, ועשית כפורת זהב טהור (שמות כה, יז), יבא זהב של כפורת ויכפר על זהב של עגל.

אין הדברים כהבנתם השטחית. יש כאן כפרה מהותית, כדברי בית הלוי, בכך שלעגל נתנו כי הבינו מעצמם שכך צריך לעשות, אף שלא נצטוו על כך מפי ה', ואילו למשכן נתנו בלי להבין למה, אלא רק בגלל שנצטוו מפי ה'.

מעתה נבין את הקשר בין אמירת נעשה ונשמע, לבין עשיית העגל. לכאורה קשה, שכאשר אמרו "נעשה", כלול בזה גם "נשמע", כי אי אפשר לעשות בלי לשמוע תחילה מה צריך לעשות. אם כן מהי המשמעות של "נשמע" לאחר ש"נעשה"?

שכה"ג מקדש בכלי ביוה"כ, הוא מדיני קידוש בדיוה"כ, או קולא שהכלי לא משום טרחא, וא"כ אפי' קידוש ראשון יש להקל על טרחו [ובזה יובן הרמב"ם שנראה שלא חילק בין קידוש ראשון לשאר קידושין אע"ג דבעלמא לכתחילה בעי כיור].

[סב] וכפי הנראה כונתו לדברי הרמב"ם (פ"א מבית הבחירה ה"ו), וצ"ע מנ"ל דמעכב.

[סג] ועי' משך חכמה (פ' כיתת שא) ביאור אחר בירושלמי

[סד] ולפי"ז נראה לישב הוכחת הרמב"ן ממה שמקד שכה"ג ביוה"כ מקיתון של זהב, די"ל שמקדש במי כיור הנתונים בקיתון ל זהב, שבזה הרמב"ם מודה שהוא לכתחילה. [ומעתה יש לדון אם נחלקו הרמב"ם והרמב"ן, דבשאר כלים נתבאר דאפשר לקדש גם לדעת הרמב"ם ובמים אחרים יתכן שגם הרמב"ן יודה, וצ"ע] ושוב מצאתי בס' מנחת אברהם (זבחים כ"א שכתב כן בדעת הרמב"ם.

אלא אין הכוונה כאן לשמיעת האוזן גרידא, אלא לשמיעת והבנת הלב, שפירושה הבנת עומק ותוכן הדברים.

נמצא שאמרו תחילה "נעשה", שזו קבלה לקיים את כל מה שיצטוו. לאחר מכן הוסיפו "ונשמע" לומר שגם יתנו לב ללמוד ולהבין את עומק הדברים וסודותיהם, אבל רק לאחר שנעשה ונקיים הכל בלי לחקור ולדרוש ולשאול שאלות על כל מצוה. מקיימים גם אם לא מבינים.

זו אם כן מעלת הקדמת "נעשה" ל"ונשמע". קבלו על עצמם לעשות ולקיים הכל גם כשלא מבינים כלום. העיקר לקיים ציווי ה' ורצונו.

על זה אמר המדרש, נאה היה לאבותינו לומר נעשה ונשמע, שקבלו על עצמם לקיים את המצוות בכל פרטיהן כמי שאינו מבין כלל. זו קבלה נעלה ומרוממת מאוד.

אבל לאחר מכן הלכו אחרי שכלם וחידשו ענין שלא נצטוו עליו ועשו עגל, ולכן חיבר המדרש את שני הדברים.

על פי הדברים הללו מובנים דברי חכמינו ז"ל "תבא פרה ותכפר על מעשה העגל". לא נתכוונו לתת טעם למצות פרה אדומה, אלא דווקא בגלל שפרה אדומה היא חוקה שאיננו מבינים טעמה, ומכל מקום מקיימים אותה בלי להבין, לכן היא מכפרת על חטא העגל אותו עשו לפי הבנתם בלי ציווי ה', כפי שנתבאר.

מהיכן קבלו ישראל את התכונה הנפלאה להקדים "נעשה" ל"ונשמע"? מאברהם אבינו, וכדלהלן.

זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד (בראשית יח, כ). בפרשה זו מופיע סיפורה הנורא של סדום והפיכתה.

מצד שני, כמה זמן השקיע וכמה תפילות התפלל אברהם כדי למנוע את הגזירה הנוראה, עד שטען "חָלִלָה לְּךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לְּךָ הַשֹּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט" (בראשית יח, כה). אם יש שם צדיקים, אפילו מתי מספר, וכי לא תגן זכותם על כל יושבי סדום...

מאידך כשמדובר בהעלאת בנו יחידו לעולה, בנו הצדיק והחביב, שם נאמר "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר" (בראשית כב, ג), בזריזות ובלי לנסות להתפלל לביטול הגזירה!

לאור זאת, אנו מבינים שתגובת אברהם לפניית ה' אליו – "הִנֵּנִי" (בראשית כב, א) מביעה נכונות לכל מה שיידרש ממנו, לכל שליחות ולכל פקודה, גם לקשה ביותר, מיד ללא היסוס וללא כל תנאי!

מכאן למדו כלל ישראל, לפני מעמד הר סיני, להכריז ולקבל על עצמם "נעשה ונשמע"! מקבלים על עצמם לעשות כל שיידרש מהם, ה-כ-ל! בלי פשרות ובלי התחמקויות! גם אם לא מבינים מה הומד מאחורי כל מצוה, עושים הכל בלי להתחכם!

במעשה העקידה הנחיל לנו אברהם את הדרך הנכונה בעבודת ה'. שהרי הרבה שאלות היו לאברהם על שליחות קשה זו של עקידת בנו יחידו, וכדברי רש"י (בראשית כב, יב) על דברי מלאך אל תשלח ידך אל הנער: אל תשלח לשחוט. אמר לו אם כן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש בו מום. כי עתה ידעתי, אמר רבי אבא, אמר לו אברהם, אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער, אמר לו הקב"ה, לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה [=כיון שהעלית אותו, הורידהו].

אבל אברהם לא שואל כלום לפני העקידה. הוא כובש את עצמו ומצפין את שאלותיו ועושה כאשר נצטוה. רק לאחר שקיים מצות ה', הוא מוצא שעת הכושר לשאול את שאלותיו על הסתירה, כביכול, בדברי הבורא.

זו הדרך אותה מנחיל לנו אברהם. "נעשה" קודם ל"ונשמע"! "ונשמע" מתפרש כאן במונח של הבנת הדברים. אדם צריך לקבל על עצמו לעשות את מצוות ה' גם לפני שמבין את טעמן ותכליתן.

לאחר שמקיים הכל כעבד נאמן, אז רשאי הוא לנסות להבין כל ציווי וציווי.

ואכן מצאנו את המושג "שמיעה" במונח של הבנה: "וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם" (בראשית מב, כג). וכן בפסוק "וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ לִשְׁפֹּט אֶת עַמְּךָ לְהָבִין בֵּין טוֹב לָרָע" (מלכים א ג, ט).

אברהם אבינו ביטל דעתו מפני דעת קונו, ומכאן למדו ישראל לבטל רצונם מפני רצון קונם, ואמרו "נעשה ונשמע".

הבה נשכיל ללמוד זאת וליישם זאת בחיי היום-יום. כאשר עומד בפנינו צו ה', באשר הוא, על כל צעד ושעל, נקיים אותו, בלי שאלות ובלי התחמקויות! כולנו בני אב אחד – אחד היה אברהם, וזו מורשתו לדורות.

*

יהודי אשר היה רחוק משמירת התורה וקיום מצוותיה, הובא לפני הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל. נלוו אליו אנשים יקרים שניסו לקרבו לדרך התורה. אותו יהודי הסכים להתחיל לקיים אי אלו מצוות, אך לא הסכים בשום אופן להניח תפילין. טענתו היתה, רק כאשר אבין מה עומד מאחורי מעשה הנחתן, אתחיל להניחן.

אמר לו רבי יחזקאל בפיקחותו, אני מוכן לבאר לך מה הענין בהנחת התפילין, אך תחילה אבקש שתניחן חודש אחד. בתום החודש תבא אלי ואבאר לך הכל בנוגע להנחתן.

אותו אדם הסכים לתנאי, ויצא מבית הרב בהכנעה.

עבר חודש, עברו חודשיים ושלושה, והלה לא שב.

לימים פגש אותו רבי יחזקאל ושאלו, למה לא באת כפי שסיכמנו? השיב אותו אדם, אחרי שהתחלתי להניחן כבר אין לי שאלות.

אם נקיים את המצוות גם בלי להבינם, נזכה לחוש את טעמם. קיומן יקבל אצלינו משמעות בעלת תוכן, אך הכל בתנאי שנקדים נעשה לנשמע.

[יש מי שהמשיל זאת לארוח ששואל את הטבח במסעדה, תבאר לי מה טעמו של תבשיל פלוני או של מין מאפה אלמוני. ככל שיסביר לו זה לא יתיישב על לבו. כשיטעם, יבין וכבר לא ישאל שאלות...]

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

פרשה למעשה – בירור הלכתי בפרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מ"מ בבית הוראה 'אות שמחה', מח"ינין עילית

חליבה בשבת

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ. שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַה' כָּל הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת (לא, יד, טו)

(שבת צ"ה ע"א) 'תנו רבנן החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרת המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד ביום טוב לוקה ארבעים דברי ר' אליעזר וחכ"א אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות רב נחמן בר גוריא איקלע לנהרדעא בעו מיניה חולב משום מאי מיחייב אמר להו משום חולב ... אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה חולב חייב משום מפרק'.

*

ענף א – חולב משום מאי מחייב

נחלקו הראשונים בהסבר דברי הגמ', שי' רב האי גאון (הו"ד ברשב"א שם) דחולב אסור רק מדרבנן, והרמב"ן (קמ"ד ע"ב) הביא שבירושלמי ג"כ משמע דרבנן פליגי אף על חולב, דלשון הירושלמי הוא 'המכבד והמרבץ והמגבן והמחבץ והרודה חלות דבש חייב חטאת דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים משום שבות', אלמא בכולהו פליגי, וקיי"ל כרבנן.

אך ברש"י (שם, וביתר ביאור בפסחים דף ס"ה ע"א) מבואר דרבנן פליגי על ר' אליעזר רק במכבד, מרבץ ורודה חלות דבש, וס"ל דבאלו אסור רק משום שבות, אולם בחולב, מחבץ ומגבן - מודו לר' אליעזר דחייב מדאורייתא, וכן משמע המשך דברי הגמ' מר' נחמן בר גוריא דחולב **מחייב**. וכ"ד רוב הראשונים דחולב חייב מדאורייתא.

וכאמור שי' רוב הראשונים דחולב חייב משום מפרק, אלא דנחלקו משום איזה מלאכה הוא מיחייב, ונאמרו בזה שש שיטות בראשונים.

א. שי' רש"י דהוי תולדת **דש** - שפורק אוכל ממקום שנתכסה בו. וכן דעת הרי"ף והרא"ש (על המשנה פרק כלל גדול), וכ"ה ברמב"ם פ"ח מהל' שבת ה"ז.[סה]

ב. דעת ר"ת בספר הישר (הו"ד ברשב"א) דתרי גווני מפרק נינהו, מפרק בגידולי קרקע הוי תולדה דדש, ומפרק דלאו גידולי קרקע הוי תולדת **ממחק** – שממחק הדד ומפרק ממנו החלב.

ג. בדברי הרשב"א בדף קמ"ד ע"ב בהסבר שי' ר"ת שמעמיד את דברי ר' חסדא דחולב אדם עז לתוך הקדירה – דאיירי דווקא ביו"ט דאפשר לאכול העז, אך בשבת שהעז אסורה בשחיטה, הו"ל כבורר אוכל מתוך הפסולת וחייב משום **בורר**.

ד. שי' הריב"א (הו"ד בתוס' רא"ש) ור"ש בן אברהם (הו"ד בשטמ"ק כתובות דף ס' ע"א), דהוא תולדה **דגוזז**, וכן הביא המאירי דף ע"ג ע"ב.

ה. בירושלמי דף נ"ב ע"ב מבואר, דהוא תולדה **דקוצר**, וכן הביא רש"י דאית דאמרי דהוא תולדה דקוצר.[סו]

ו. שי' היראים סי' רע"ד, דמפרק הוא תולדה **דטוחן**.

וכיון שהרי"ף רא"ש ורמב"ם בחדא שיטתא קיימו – הכי קיי"ל דחולב חייב משום **מפרק** דהוא תולדה **דדש**, וכ"כ המשנה ברורה סי' שכ"ח ס"ק ק"ז.

*

ענף ב – חליבה ע"י נכרי

כתב השו"ע סי' ש"ה סעי' כ', 'מותר לומר לאינו יהודי לחלוב בהמתו בשבת משום צער בעלי חיים שהחלב מצערה'. ומקור הדברים עפ"י הגמ' בדף קכ"ח ע"ב דבהמה שנפלה לאמת המים מביא כרים וכסתות ונותן תחתיה כדי שתוכל לעלות – אע"פ שמבטל כלי מהיכנו שהוא איסור מדרבנן, ומשום דאתי צער בעלי חיים דאורייתא ודחי איסור דרבנן. ומכח זה התירו הראשונים ג"כ לומר לעכו"ם לחלוב הבהמה בשבת, דאתי צער בעלי חיים דאוריתא ודחי איסור אמירה לעכו"ם – דרבנן.

אולם דין זה הוי רק בגדר **דחויה** ולא **הותרה**, ושרי דווקא בזמן שהבהמה כבר מצטערת מרוב החלב, אך בלא"ה אסור. וכמבו' באשל אברהם – בוטשאטש דשרי לחלוב ע"י גוי, א דווקא בזמן שהבהמות חוזרות מהמרעה וכדו' שהיא מצעטרת – אך לא קודם לזה, ב כמו"כ צריך לחלוב בערב שבת, ולא להסתמך על הגוי שיחלוב בליל שבת. אלא שכתב שכיון שצער בעלי חיים דאורייתא – כל שיש ספק צער בעלי חיים – שריא החליבה. ויעוי' בשמירת שבת כהלכתה פרק כ"ז הע' קנס"ג, ששמע מהגרש"ז אויערבך זצ"ל דאם הפסיק הנכרי את החליבה לפני גמר החליבה, אסור לומר לו שיוסיף לחלוב עוד מעט, כיון דבכה"ג ליכא צער בעלי חיים.

אולם אף שהתירו את החליבה, מ"מ אסור לשתות החלב בו ביום משום גזירת משקין שזבו, ואף אסור לטלטלו דהוי מוקצה (משנה ברורה שכ"ח ס"ק ע"א). ומשו"ה צריך שיחלוב לתוך הכלי ששומרו בתוכו עד מוצש"ק. ובכה"ג שחלבו לתוך דלי וכדו' ורוצה אח"כ

[סה] אולם שאר הראשונים לא ניח"ל בהכי דהלא קיי"ל דאין דישה אלא בגידולי קרקע וס"ל דבהמה ל"ח גידולי קרקע, ומשו"ה חייבו את החולב משום מלאכות אחרות. ועי' משנת יעקב (רוזנטל) דאף דס"ל לרמב"ם דבדלדל עובר חייב משום נטילת נשמה – ולא מחייב משום קוצר, הוא משום דדוקא לגבי דישה – בהמה נחשבת לגידולי קרקע, דדישה במשכן הוי הוי בכה"ג, אבל לגבי קוצר בעינן שיקצור מן המחובר ממש.

[סו] אלא שרש"י לא ניח"ל בהכי דהלא אין החלב מחובר בעטיני הבהמה – אלא פקיד ועקיר.

להעבירו לקירור, יכול לטלטלו ע"י שיתלה על הכד דבר היתר, ומדין טלטול מן הצד, ואף דקיי"ל דכל שאפשר לנער – ינערנו, הכא כיון שיש הפסד בניעור ושפיכת החלב – שרי לטלטל הכד אף עם החלב המוקצה. [סז]כמו"כ מותר להוליכו לקירור ע"י העכו"ם, משום דהוי שבות דשבות במקום הפסד [אורח"ש פ"ד סעי' ל"ב].

מענין לצטט את עדותו של הרה"ג קלמן כהנא זצ"ל מדברי החזו"א,[סח] 'שאלתי: נניח שתמצא דרך לחליבה, אך מה יעשו עם הכדים הרי החלב שבתוכם מוקצה, האם יוליכו אותם ע"י שיקשרו להם שעון רב ערך ואגב כן יטלטלו הכדים עם החלב. אמר מרן זללה"ה: תביאו פתרון מעשי לדרך חליבה, את המוקצה אני אקח על עצמי, נתיר מוקצה הקשור בחליבה שנעשתה בהיתר משום צער בעלי חיים, ויש באי הובלת החלב משום הפסד מרובה, ולא נסמוך על שעונים הקשורים לכד'. עכ"ל. (ועיין חיי"א כלל מ"ה סעי' ו' דמתירים מוקצה במקום הפסד).

ונחלקו הראשונים אי צריך הישראל לקנות במוצ"ש את החלב מיד הגוי – דלא יהיה נראה שחולב לצורך הישראל. וכתב הביאור הלכה ד"ה בדבר, דאף למחמירים אין צריך לקנות בשויו, אלא אף בתפוח וכיו"ב ואפילו אינו שוה פרוטה. והשו"ע הביא שי' זו בשם י"א, וכתב המשנה ברורה ס"ק ע"ג (מהמג"א), דהעולם נוהגים כסברא ראשונה שלא לקנות במוצ"ש ואין למחות בידם, ומ"מ טוב שיחלוב הא"י לתוך האוכל, דעי"ז חשיב שבות דשבות, דהא חליבה בשבת לתוך אוכל הוי דרבנן, ואמירה לעכו"ם הוי דרבנן.

*

ענף ג – חליבה ע"י ישראל

והנה החזו"א אור"ח סי' נ"ו ס"ק ד', נדרש להיתר במקום ובזמן שאינו מוצא א"י לחלוב ע"י, וכתב דיש להקל לחלוב לתוך כלי מאוס שהחלב ילך לאיבוד או על הארץ, דשי' הרבה ראשונים דכל שהולך לאיבוד – לאו שם מפרק עלה כלל, דהמהות של מפרק הוא להוציא דבר מהמשוי שעליו, וכל שאין צריך למה שיוצא – אין עליו כלל שם מפרק, (ומאריך שם דלשי' הראשונים דאף כשהולך לאיבוד איכא אי' דרבנן, לכאו' ג"כ נתיר משום דהוי שבות דשבות במקום הפסד, דהא הוי נמי מלאכה שאין צריך לגופה, אך מסיק דאין להתיר משום הפסד בכל תרתי דרבנן, אלא דווקא ע"י גוי).

אך בסו"ד כתב 'ומ"מ חייב כל אדם להשתדל לחלוב ע"י א"י שזו הדרך הישרה ע"פ התורה וסופה להתקיים, וכן נוהגין בכל המקומות שהשבת אצלן ביוקר...'.

ובסי' ל"ח ס"ק ד' כתב החזו"א עוד אפשרות לחליבה – אף שלא לאיבוד, וזאת על פי דבריו לעיל מיניה, דשרי להעמיד אוכל בתוך תנור צונן שסופו להדלק ע"י שעון שבת המכוון מער"ש ואין בזה איסור של גרם בישול – כיון שעדין חסר כח החשמל לגמרי, (אך בכ"ז אסור משום איסור שהיה). ולפ"ז מותר ג"כ להלביש הצינור על דדי הפרה שסוף תנועת החשמל לבא ע"י שעון שבת – שאי"ז אלא גרמא מהגרמות המותרות.[סט] (ומשמעות דבריו דהיתר זה הוי לכתחילה ולא חשיב גרמא כלל, אולם בהמשך דבריו – המובאים להלן, משמע דגם בכה"ג חשיב גרמא, אלא שהותר משום הפסד ו צער בעלי חיים).

ובהמשך דבריו כתב החזו"א דאם הלביש את הצנור על הפרה בשעה שהחלב הולך לאיבוד, ואח"כ נפסק זרם החשמל, מותר להעמיד כלי תחת הצינור אע"ג שהשעון יחזור ויפתח את החשמל ויחלב תוך הכלי, כיון שבשעה שנותן הכלי תחתיה כבר נפסק מעשהו הראשון, וחשיב גרמא – דשריא במקום הפסד וצער בעלי חיים.

אלא ששני פתרונות אלו אינם מעשיים במכונות המצויות, וזאת משום שהמכונות כהיום עובדות ע"י וואקום, דעי"ז המכונה נצמדת לבהמה ויונקת ממנה החלב, וכל שאין זרם חשמל במכונה – לא נוצר וואקום, והמכונה נשמטת מהבהמה.

ומלבד זאת – יסוד הדבר דבכה"ג חשיב רק לגרמא – ג"כ שנוי במחלוקת הפוסקים, דשי' החזו"א כשי' הזרע אמת (ח"א סי' מ"ד) דכל שהמלאכה אינה נעשית מיד אלא לאחר זמן חשיב גרמא, אולם דעת הרבה פוסקים (א"ר סי' רנ"ב ס"ק י"ח, חמד משה (שם), בית יצחק או"ח סי' נ"ז, אמרי בינה שבת סי' כ"ז, חלקת יואב או"ח סי' י"א ושו"ת מהרש"ם ח"ו סי' כ"ד) דלא שייך היתר של גרמא כל שהדבר מכוון מראש ע"י מחשבה או שעון. ומקור הדבר הוא מהעמדת עלוקה המובא במג"א סי' שכ"ח ס"ק מ"ג, ויסודו מהגמ' ב"ק דף ס' ע"ב, דזורה והרוח מסייעתו חייב משום זורה – דמלאכת מחשבת אסרה תורה.[ע]

ובתו"ד כותב החזו"א דאם מלביש את המכונה בשעה שהחלב הולך לאיבוד ואח"כ תוך כדי החליבה מסיט את הצינור לתוך המיכל השמור – אע"פ שחיוב ליכא, אך איסורא איכא. דכיון שהותחל לחלוב ע"י מעשיו – כל המשך החליבה מתייחס אליו, ואף החלב שנחלב אח"כ לתוך הכלי מתייחס אליו, אלא דמ"מ נראה דליכא חיוב.

אולם בשמירת שבת כהלכתה פרק כ"ז הע' קס"ד, כתב ששמע מפי רבנים חשובים, שבימים קדומים כשלא היה מצוים בארץ נכרים למלאכות אלו, וחליבה לאיבוד הוי הפסד גדול, התיר החזו"א לקיבוצים החרדיים להקל ולהסיט הצינור למיכל השמור אף בזמן שהמכונה פועלת, ובתנאי שהחלב הראשון הולך לאיבוד. וכן התיר ג"כ בשו"ת אור לציון ח"ב פרק מ"ג תשובה ד'. וכמו"כ ס"ל לגרש"ז אויערבך זצ"ל להתיר במקום הדחק, אך כתב וטוב הדבר **שאדם אחר** יסיט את הצינור מהמצב של איבוד למצב שמור. (ויעוי"ש דס"ל לשמירת שבת כהלכתה דאין להתיר זאת אלא בכה"ג שמסיט את הצינור באופן ידני ממצב של איבוד למיכל השמור, אך אם עובר אוטומטי ממצב איבוד למצב שמור – אין להתיר זאת, דבכה"ג חשיב גיריה דיליה וכמבו' בחזו"א סי' ל"ו ס"ק א').

ויעוי' בשולחן שלמה סי' ש"ה י"ז – ח', דיש מֶשָׁקִים דהגדילו לעשות עפ"י היתר זה, ומחברים את המכונה אל עטיני הבהמה בזמן שהצינור מכוון לאיבוד, וקודם שהחלב נאבד – מסיטים את הצינור למקום שמור, כך שלמעשה אין אף טיפה אחת הולכת לאיבוד, וס"ל דכיון שבזמן הרכבת המכונה היא עמדה במצב איבוד – לא איכפת לן שבסוף למעשה לא הלך החלב לאיבוד כלל. אך הגרש"ז אויערבך זצ"ל דחה זאת בשתי ידיו, דפשוט הדבר דבכגון דא אינו חשיב כלל כחולב לאיבוד – אם גם בתחילה נתכוון להזדרז ולהביא לידי כך שלא ילך החלב לאיבוד, ומסתבר שאף אם פעולה זו תיעשה ע"י אדם אחר – ג"כ חייב, אם בתחילה היתה דעת החולב לכך.

ומעשה באדם המתחיל את דרכו בשמירת תו"מ, ששאל את אחד מגדולי הפוסקים שליט"א, היאך יחלוב את הבהמות – כשאין לו מכונת חליבה בצורה המוזכרת לעיל, והפוסק הנ"ל התיר לו במקום דחק גדול (ובהצטרף לזה שאדם זה מתחיל את דרכו בשמירת תו"מ) לעשות חור קטן במיכל הרגיל, שעל ידי זה החלב יתחיל לילך לאיבוד, ובמוצש"ק יסתום את החור, ומכיון שבלא הסתימה של מוצש"ק – כל החלב היה הולך לאיבוד. ופתרון זה לכאו' עדיף מהפתרון שדחה הגרשז"א, דאף שכבר בזמן תחילת החליבה היתה דעתו שלא הכל ילך לאיבוד (ע"י הסתימה במוצש"ק), אך סו"ס החלב האי' הולך לאיבוד, (ולא גרע מהיתרו של החזו"א בע"פ לבני הקיבוצים).

וכעי"ז יש שהקלו לחלוב לתוך כד קטן הנמצא בתוך המיכל הגדול, וכשמתמלא הכד הקטן – ממשיך להשפך למיכל הגדול, ובמוצש"ק לוקח את הכד הקטן ומשליכו לאיבוד. עפ"י דברי המשנה ברורה סי' ש"כ ס"ק כ"ד דשרי לסחוט כבשים ושלקות לגופן ואין צריך למימיהן, ושרי אף בכה"ג שסוחט לתוך קערה ואין המשקה הולך לאיבוד, ומשום שכל שאינו מכוון לצורך המשקה היוצא לאו שם מפרק עלה, וכמו"כ בכד הקטן שסופו לאיבוד – שרי, אף שאינו הולך **מיד** לאיבוד.

*

ענף ד – אופן החליבה היום

והנה היום ישנן כמה דרכים בחליבה בשבת אשר מבוססות בעיקרן על המבואר לעיל, אולם קודם להצגת שתי דרכים – יבואר בקצרה תיאור פעולת מכונת החליבה:[עא] אל פטמת הבהמה מרכיבים צינור רחב בצורת גביע, כשמתחתית הגביע יוצא צינור דרכו זורם החלב למיכל החלב, יניקת החלב נעשית ע"י וואקום שנוצר מכח החשמל, וכך המכונה יונקת כדרך שהעגל יונק, אלא שיניקה ברצף מזיקה לפרה ולכן המכונה בנויה בצורה שהיניקה מופסקת לזמן קצר ומתחדשת שוב – בדומה לעגל שיונק בהפסקות קצרות. ההפסקות הקצרות הללו שבין יניקה ליניקה נעשים ע"י שהגביע והצינור נתונים בתוך כלי ברזל כעין כוס – שלתוכו מוזרם לחץ אויר הלוחץ על הצינור וסותמו ועי"ז נעצרת החליבה, וכשמפוסק הלחץ אויר על הצינור – שוב הצינור נפתח ומתחדשת החליבה. את הכנסת הלחץ אויר לכוס והוצאתו מהכוס עושה מכשיר הקרוי מַפְעֵם. יש לציין שישנה אפשרות לנטרל את פעולת המַפְעֵם וליצור מצב שהצינור דרכו זורם החלב יהיה סגור וממילא לא תהיה חליבה, ושוב לחברו ולחדש את פעולת המַפְעֵם.

דרך א: מרכיבים את הגביע בזמן פעולת החשמל כאשר החליבה הולכת לאיבוד ואח"כ מנטרלים את פעולת המַפְעֵם והחליבה נפסקת, וכאשר אין חליבה מסיטים את הצינור למיכל החלב ורק אח"כ מתחדשת שוב פעולת המַפְעֵם והחלב נאגר במיכל, (כמובן שחידוש פעולת המַפְעֵם נעשית שלא ע"י מעשה אדם). דרך זו לכאו' עדיפה מהדרך שהותרה ע"י החזו"א [בע"פ], משום שהסטת הצינור נעשית בזמן שאין חליבה, ודמיא למה שהתיר החזו"א בספרו להסיט הצינור בזמן הפסקת החשמל.

דרך ב: לפני תחילת החליבה מנטרלים את פעולת המַפְעֵם, ומרכיבים את הגביע כאשר המכונה פועלת וכיון שהמכונה פועלת המשאבה נצמדת לבהמה, אך היות והמַפְעֵם מנוטרל – נסתם הצינור ואין חליבה כלל, לאחר שהגביע נצמד לבהמה מפעילים את המַפְעֵם ע"י גרמא, ועי"ז מתחילה החליבה למיכל הרגיל. ואם אכן אין כלל חליבה בזמן הרכבת הגביע - א"כ דרך זו היא הדרך הטובה ביותר, דהיא דומה לדרך הראשונה שהתיר החזו"א (הרכבת הגביע קודם פעולת החשמל).

אלא שלאחר בדיקה של עשרות בהמות התברר שלמעשה אף בזמן ניטרול המַפְעֵם ישנם הרבה מקרים שאכן ישנה חליבה מועטת (זרימה, טפטוף או רטיבות), וכיון שבדרך זו אין מצב של חליבה לאיבוד – א"כ הויא מלאכה דאורייתא של דש. (משא"כ בדרך א' – שמתחילה בחליבה לאיבוד, ואף אם בזמן ניטרול המַפְעֵם ישנה חליבה, הוי רק גרמא, כדרך שהותרה עפ"י החזו"א בע"פ).

אלא שבתחילה התיר זאת הגרש"ז אויערבך זצ"ל, ומשום שאף שלפעמים נחלב מעט חלב, אך מכיון שישנם אחוזים מסוימים שלא נחלב – לא הוי פסיק רישיה ושרי, וע"ז הסתמכו בישובים מסוימים לחלוב בדרך זו. אך כבר

[סז] וכתב בשמירת שבת כהלכתה שכן שמע מן המקורבים לחזו"א שהוא התיר בכה"ג לקיבוצים החרדיים.

[סח] בקובץ הליכות שדה תשנ"א גליון 72.

[סט] ולכאו' כוונתו דליכא בזה חשש חליבה, אך אכתי אית ביה משום מוקצה בטלטול המכונה שדינה ככלי שמלאכתו לאיסור, אלא דגם זה שרי משום צער בעלי חיים.

[ע] ועי' הלכות שבת בשבת (קארפ) ח"א פרק י"א הע' 82, דכן הוא דעת הגריש"א זצ"ל.

[עא] לקוח ממאמר של הרב אליקים שלנגר שליט"א בקובץ הליכות שדה – תשנ"ב גליון 74.

מובא בשולחן שלמה סי' ש"ה י"ז – ט' תשובה מכ"י, שהגרש"ז חזר בו וס"ל שכל שאיכא מיעוט המצוי שאכן ישנה חליבה מועטת אסור. וזאת משום שהיתר של 'אינו מתכוון' הוי דווקא כשעושה פעולה מסוימת למטרה א' - ומצוי שנוצרת גם תוצאה ב', ובזה קיי"ל דאינו מתכוון שרי (ואפי' אם פעם אחת מרבבה לא נוצרת התוצאה הב' – סגי להחשיבו לאינו מתכוון), משא"כ בנידו"ד שכל מטרתו בהדבקת הגביע היא לשם החליבה, אלא שאינו חפץ בחליבה רק משום איסור שבת, בכה"ג חשיב למתכוון, וכל שאיכא מיעוט המצוי – חשיב למכניס עצמו לספק חולב, ואסור.

אולם כאמור כבר כתב החזו"א דהדרך הטובה ביותר לחליבה בשבת הוא ע"י גוי, וכמבו' בשו"ע סי' ש"ה סעי' כ'.

וביו"ט ישנו פתרון לכתחילה ע"י חליבה לתוך האוכל דחשיב 'אוכלא דאיפרת', ונחלקו הראשונים אי שריא אף בשבת, דהשו"ע בהל' יו"ט סי' תק"ה פסק כן להלכה, אך בה' שבת בסי' ש"כ לא הביא דין זה. ויש מהפוסקים שהתירו אף בשבת משום צער בעלי חיים, ועי' משנה ברורה סי' תק"ה ס"ק ד', שהתיר רק במקום דחק גדול.

אולם אף אם נימא דשרי אף בשבת, למעשה אין זה רווחי, ומשום שמבואר במשנה ברורה והחזו"א בסי' תק"ה בדיני יו"ט, דההיתר הוא דווקא בכה"ג שהחלב נבלע באוכל (רובו / כולו) ואין בדעתו לסננו במוצאי יו"ט, ובכמות גדולה של חלב אין בפתרון זה תועלת יותר מחליבה לאיבוד. ויעוי"ע בא"א – בוטשאטש שהאריך להסביר שאי"ז פתרון תועלתי.

*

העולה מהדברים בסיכום האפשרויות לפי סדר עדיפותם:

א. חליבה ע"י גוי.

ב. חיבור המכונה לבהמה קודם לחיבור לחשמל – ע"י שעון שבת.

ג. חליבה לאיבוד.

ד. הסטת הצינור למיכל הרגיל לאחר החליבה לאיבוד – שלא בזמן פעולת חשמל.

ה. הסטת הצינור בזמן נטרול המַפְעֵם.

ו. הסטת הצינור באמצע החליבה.

ז. חליבה לתוך אוכל [מחלוקת הפוסקים].

לתגובות: YR4295@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מנשעסטער

אופן וטעם בחירת בצלאל להקמת המשכן

רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה (לא, ב)

איתא בגמ' ברכות (נה.) "א"ר יוחנן פרנס טוב מכריז עליו הקב"ה בעצמו דכתיב ראה קראתי בשם בצלאל". והנה צריכים להבין כוונת הגמרא איך היה אופן ההכרזה, האם היה בת קול שיצא בתוך המחנה או שהיה הכרזה באופן אחרת, וכן תמה על זה בדרש משה מהגר"מ פיינשטיין זצ"ל (ח"א לפר' ויקהל), שלכאורה אינו מובן איך היו בני אדם רואים דבר זה, ומ"ש מבחירת אהרן שלא נאמר דבר זה. וע"ע בזה באגרות משה סוף חלק ט במכתב ג' שגם עמד על זה.

והנה ברש"י (ברכות שם) כתב "ראה משמע **הבן בלבך תן עינך בדבר**", ומדבריו נראה שלא היה הכרזה כפשוטו, וכוונת הגמרא היא שעל ידי מעט התבוננות ועיון, היו יכולים להבין ולראות בעליל איך שנבחר בצלאל למלאכת המשכן. וצריך להבין אין אנו רואים את זה?

ונראה לומר בהקדם דברי הגמרא סנהדרין (סט:) שדורות הראשונים היה יכולים להוליד בנים כשהיו רק בני שמונה שנים, ולמד הגמרא דבר זה **מבצלאל** שהיה בן י"ג שנים כשעשה המשכן וזקנו חור היה בנו של כלב בן יפונה, וכתיב בספר יהושע שכלב היה בן ארבעים שנה בשלח משה אותו, נמצא דכולם הולידו בני שמונה שנים עיי"ש.

"תניא דורות הראשונים לבר תמניא אולידו מנלן דכתיב בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה וכתיב (ד.ה. א' א') 'ויקח לו את אפרת ותלד לו את חור', וכי עבד בצלאל משכן בר כמה הוי, בר תליסר דכתיב 'איש איש ממלאכתו' ותניא שנה ראשונה עשה משכן שניה הקימו ושלח מרגלים וכתיב (יהושע י"ד) ויאמר כלב בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד ה' אותי, דל ארביסר דהוי בצלאל פשי להו עשרים ושית, דל תרתי שני דתלתא עבורי אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד".

וכתב על זה בחי' הר"ן (שם סט.) "מאי דאמרינן דדורות הראשונים אולידו מקמי גדלות, היינו **דוקא באותם שמוכרח לנו לומר כן מכח הפסוק אבל באחרים לא אולידו אלא בני י"ג שנה ויום אחד** ואם ימצא קטן מוליד הוי מעוטא דמעוטא ולא חיישינן לו". וכן איתא ביד רמה (שם סט.) "והא דאמרינן לקמן גבי דורות הראשונים דאוליד בתמני **ההיא סייעתא דשמיא הואי ולא גמרינן מיניה**".

ובדבריהם מיושב קושית הספר סנהדרי קטנה (מהגאון ר' אברהם יהושע העשיל אב"ד קאזניץ) שתמה ממה שכתב רש"י בחומש פר' תולדות בפסוק "ויצחק בן שישים שנה בלדת אותם" דמפרש כיון דרבקה היתה בת' ג' שנים כשנשאה המתין לה עשר שנים עד שתהיה ראויה להריון, והלא דורות הראשונים היו כבר מולידים בשמונה ומ"ש מבת שבע שמבואר בקרא שאוליד בשית משום איתתא בריא? ולפי הר"ן ויד רמה מיושב תמיהתו.

וכן איתא ברבינו בחיי (ויצא כט טו) שהטעם שאמר יעקב אבינו אעבדך שבע שנים "כדי שתשלים רחל י"ב שניה ותהיה ראויה להריון כי קטנה היתה בת חמש שנים כשבאה עם הצאן ולא היתה ראויה לאיש כלל" עכ"ל. ובחת"ם (ליקוטים פר' ויצא ד.ה. אעבדך) הקשה על רבינו בחיי "ודבריו תמוהים הא קיי"ל ר"פ בן סורר ומורה דדורות הראשונים היו האנשים מולידים בני שמונה שנה ונשים בנות שש וא"כ אכתי קשה למה הרחיק זמן שבע שנים וצ"ע על דברי רבינו בחיי ז"ל" עכ"ל החת"ם. ולפי דברי הר"ן ויד רמ"ה מיושב תמיהתו.

(אמנם יש לציין לדברי חז"ל במסכת סופרים (פר' כא) שדינה בת שש שנים היתה כשהולידה את אסנת, ובסנהדרין (סט:) איתא שבת שבע אשת דוד המלך אמרה שילדה בהיות בת שש שנים, אבל בדרך כלל אמרו (יבמות יב:) שאין אשה מתעברת בפחותה מי"א שנים ויום אחד, ובנדה (מה.) אמרו על אשה אחת שאמרה שהרתה בת שבע שנים שעדותה שקר.)

ומעתה מובן מעצמו איך היו יכולים לראות שנבחר בצלאל למלאכת המשכן, דהלא גם אז לא היה הדרך שבני אדם יולידו קודם שנת הי"ג, ופתאום ראוי כולם שינוי גדול בטבע האדם בדבר היוצא מן הכלל כולו, איך ששלשה דורות זה אחר זה ממשפחה אחת, כלב, חור ואורי, כולם הולידו כשהיו בני שמונה שנים כדי שיהא בצלאל בן י"ג שנים וכשר לעשות מלאכת המשכן.

אמנם, עדיין צריכים להבין למה נבחר דוקא בצלאל מכל ישראל לתפקיד נשגב זה, ואיזה מידה ומעלה היה בו יותר מכל בני ישראל, ובמשך חכמה (שמות לה, לא) עמד על זה וכתב שמעלת בצלאל היה תוצאה משרשיו שהיה "בן אורי בן חור למטה יהודה". בצלאל בא ממשפחה של יהודים שהראו מסירות נפשם להקב"ה, בעת קריאת ים סוף היה זה מטה יהודה שקפצו לתוך הים, ובעת העגל נהרג חור על קידוש ה' כשמיחה על עובדי העגל. ויש להוסיף דגם כלב אביו של חור הראה מסירות נפשו כשעמד נגד המרגלים וכדכתיב "ועבדי כלב עקב רוח אחרת היתה עמו".

ומהלך אחרת שמעתי לפני שנים רבות מיהודי אחד מארץ ישראל (ת"ח חשוב מכולל חזון איש ואיני זוכר שמו) שאמר דבר נפלא דמצינו דחור מוזכר בתורה בקשר לשלשה דברים, ובכל פעם רש"י מדגיש ומודיע אותנו שחור היה בנה של מרים. הפעם הראשון היא בסוף פרשת בשלח כאשר יצאו למלחמה כנגד עמלק כתיב "ומשה ואהרן וחור עלו ראש הגבעה", "אהרן וחור תמכו ידיו" ורש"י כותב שם "**חור בנה של מרים היה**". בפעם שניה מוזכר חור בסוף פרשת משפטים, כאשר משה רבינו עלה להר סיני, וכשמשה רבינו נפרד מבני ישראל אמר להם "אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש עליהם" וגם שם כתב רש"י "**חור בנה של מרים היה**", ופעם שלישית כאשר נבחר בצלאל לבנות המשכן, מודיע לנו התורה שבצלאל היה נכד של חור שהיה בן אורי בן חור, ורש"י בריש ויקהל מודיע לנו לפעם שלישית "**חור בנה של מרים היה**".

והנה צ"ב למה רש"י כפל ושילש לנו שחור היה בנה של מרים ולא הסתפק בפעם הראשון שהוזכר בפרשת בשלח? והקושיא בולטת ביותר מדברי רש"י בפר' ואתחנן שלא פירש עוד הפעם העשרת הדברות, וכתב רש"י הטעם "**כבר פירשתים**" וכן בפר' ויקהל בפר' לחם הפנים כתב רש"י "**כבר פירשתים**", ואם כן מה נשתנה כאן שרש"י מפרש שלשה פעמים שחור היה בנה של מרים.

ואמר אותו יהודי לפי מה דאמרו חז"ל (סוטה יא:, והובא ברש"י בפר' שמות) עה"פ "ויעש להם בתים", שמיוכבד יצא בתי כהונה ובתי לויה, וממרים יצא בתי מלכות. והנה במסירת נפשם של יוכבד ומרים, שניהם מסרו נפשם בשוה וסירבו לשמוע לגזירת פרעה, ולמה נגרע שכר מרים שלא זכתה לראות בחייה פרי מעשיה ושיהא צאצאיה נוהג במלכות, ורק מאות שנים אחרי פטירתה התחיל מלכות בית דוד, משא"כ יוכבד זכתה שממנה יצאה בניה משה רבינו ואהרן הכהן, וזכתה לראות בחייה השכר של בתי כהונה ובתי מלכות, משא"כ מרים לא ראתה בחייה קיום השכר של בתי מלכות, והדבר צ"ב למה נשתנה שכר מרים משכר יוכבד?

ואמר היהודי הנ"ל דקושיא זה בא רש"י לתרץ, והיינו דאע"פ שכולנו מצווים לשמור ולקיים כל התרי"ג מצוות, אבל בפועל א"א לשום יחיד לקיים כל התרי"ג מצוות, דיש מצות שמוטלות רק על אנשים, ויש מצות המיוחדות רק לנשים, ויש מצוות המיוחדות רק לכהנים וכו'. וכמו כן יש מצות המוטלות על מלכים, וכמבואר ברמב"ם הל' מלכים (ריש פר' ה) שמוטל על המלך להחליט מתי היא הזמן הנכון לערוך ולצאת במלחמה כנגד עמלק ולמחקו מן העולם, וז"ל הרמב"ם שם "אין המלך נלחם תחלה אלא על מלחמת מצוה ואיזו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעת עממים **ומלחמת עמלק**, מלחמת מצוה אינו צריך ליטול בה רשות בית דין אלא יוצא מעצמו בכל עת וכופה העם לצאת", וכמו כן המלך מצווה להעמיד הדעת על תילה לראות שהבתי דינין והסנהדרין נמצאים בכל עיר ועיר, וז"ל הרמב"ם (סוף פר' ד) "ותהיה מחשבתו ומגמתו להרים דת האמת ולמלאות העולם צדק **שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמה** שנאמר ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו", וכמו כן מוטל על המלך לבנות הבית המקדש (כמבואר ברד"ק שמואל ב, ז,א).

ולכן בפר' בשלח כאשר עמלק תקף את כלל ישראל, צוה הקב"ה למשה אהרן וחור לעלות ראש הגבעה, וצריכים להבין למה נבחר חור מכל ישראל לעלות עם משה ואהרן, ומי הוא איש זה שזכה למדריגה נשגבה זאת, ומתרץ רש"י "**חור בנה של מרים היה**", ומאחר שממרים יוצא בתי מלכות לכן נבחר חור מכיון שזה מצוה המוטל על המלך. וכמו כן בפר' משפטים כאשר משה רבינו עלה להר סיני נבחר חור לתרץ כל דבר קשה וללמד תורה לישראל, ועוד הפעם קשה למה דוקא חור, ומתרץ רש"י עוד הפעם "חור בנה של מרים היה", ולכן נבחר שגם זה מצוה המוטל על המלך להרים דת האמת ולהעמיד הדעת על תילה. וכאשר נהרג חור, נבחר נכדו בצלאל לבנות המשכן, ולכן מפרט התורה יחוסו של בצלאל, "בצלאל בן אורי בן חור" ומדגיש רש"י "**חור בנה של מרים**" ולכן המצוה שייכת לו משום שזהו ממצות המלך לבנות בית המקדש.

ומזה אנו רואים איך נתקיים "כי לא יטוש ה' את עמו" ואין הקב"ה נשאר חייב לאף אחד, ומכיון שמרים הנביאה מסרה נפשה להציל יהודים מגזרת פרעה ושיהיה המשך לכלל ישראל, לכן אע"פ שלא היו מלכים במדבר, עכ"ז זכתה מרים הנביאה לראות בחייה איך חור בנה נתכבד כאילו היה מלך ומצוות המלך נעשים על פיו, ואחריו נבחר בצלאל לבנות המשכן מכיון שהיה נכדה של מרים.

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק

ביאור למה פסולת לוחות הברית שייכת למשה רבינו

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל הַלֻּחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ (לד, א)

בגמ' [נדרים ל"ח ע"א] אמר רבי חמא בר' חנינא לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות שנאמר (שמות לד, א) פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים, פסולתן שלך יהא, אמר רבי יוסי בר' חנינא לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו שנאמר (שמות לד, כז) כתב לך פסל לך מה פסולתן שלך אף כתבן שלך משה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ועליו הכתוב אומר (משלי כב, ט) טוב עין הוא יבורך וגו'

וצ"ב למה זכה דווקא משה רבינו בפסולתן של הלוחות יותר מכל ישראל, הרי הלוחות ניתנו לכל ישראל, הגם דמבואר בגמ' [ב"ק קי"ט ע"ב] כאשר פועל עושה עבודה עבור בעל הבית, הגמ' דן למי שייכת הפסולת שנופלת מהעבודה, המשנה קובעת כללים מתי הפועל רשאי להשתמש בפסולת ומתי היא שייכת לבעל הבית, בהמשך לכך מובא בברייתא "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל", כלומר, מסתתי אבנים יכולים לקחת לעצמם את הפסולת ואין בכך חשש של גזל מבעל הבית, ואולי משום הכי זכה דווקא משה רבינו בפסולת של הלוחות, כיוון דלוחות שניות משה פסל, כנאמר פסל לך.

אמנם הלוחות הרי נחצבו מאבן יקרה ('סנפירין' או 'סנפירינון'), ובמצב כזה ודאי שהפסולת היא בעלת ערך רב ובעל הבית אינו מוחל עליה, ואין את הדין שהפועל זוכה בפסולת, ובמילא צ"ב למה דווקא משה זכה בפסולת של הלוחות.

וכן צ"ב המשך הגמ' שם דהתורה ניתנה למשה, ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל, וכי התורה ניתנה רק למשה , וכבר מקשה הגמ' שם דהתורה ניתנה לכל ישראל.

הקב"ה קידש את ישראל בכסף -ביזת מצרים והים, בשטר -לוחות הברית, ובביאה -ואפרוש כנפי עליך.

ויש לבאר הגמ' בהקדם מה דמבואר במדרש (פרשה מ"ו סי' ב') אמר הקב"ה דין הוא שיטול אותן פסולת משה, למה, אלא ישראל שלא נתעסקו במצות נתתי להם כל טוב ארץ מצרים, שנאמר וה' נתן את חן העם והעשירו, ומשה שעסק בעצמותיו של יוסף יהא עני, אתן לו הפסולת שיעשיר.

ועומק הדברים י"ל דהוא מרמז על קידושי ישראל להקב"ה, ועפ"י מה שכתב בעל הטורים [יתרו יט, ד] וז"ל, ואביא אתכם אלי, מה אשה נקנית בכסף בשטר ובביאה [קידושין ב ע"א] אף ישראל כן, בכסף זו ביזת מצרים, בשטר זו התורה שנאמר [דברים לג, ד] תורה צוה לנו משה מורשה, אל תקרי מורשה אלא מאורסה [פסחים מ"ט ע"ב], בביאה זהו שנאמר [יחזקאל טז, ח] ואפרוש כנפי עליך וגו' ואבוא בברית אתך, לכך אמר הושע שלש פעמים וארשתיך [הושע ב, כא] עכ"ד.

הטעם דהוצרך הקב"ה לקדש את ישראל בכל ג' דרכי קידושין.

וצ"ב אמאי הוצרך הקב"ה לקדש את ישראל בכל שלשת דרכי הקידושין, הלא סגי לקדש בדרך אחת, ובשלמא הא דנאמר ואפרוש כנפי עליך, הוא משום דזהו בגדר חופה ונישואין, אבל אמאי הוצרך לקדש הן בכסף והן בשטר.

וההפלאה ז"ל בהקדמת ספר המקנה [פתחא זעירא אות א'] כתב דנחלקו המפרשים בענין הקידושין שהקב"ה קידש את ישראל, דיש אומרים שהקידושין היו ע"י ביזת מצרים וביזת הים, ויש אומרים שהקידושין היו בלוחות הברית עיי"ש, ברם מדברי בעל הטורים מבואר שניהם אמת, שקידשם הן בכסף והן בשטר שהם לוחות הברית, וצ"ב אמאי לא סגי בחדא.

משה רבינו הי' עסוק בעצמות יוסף, ולא נטל מהביזה, ולא נתקדש בקידושי כסף.

ובלהורות נתן [פ' קדושים יט, ב] כתב לבאר עפ"י הגמ' [סוטה י"ג ע"א] בא וראה כמה מצות חביבות על משה רבינו, שכל ישראל כולם נתעסקו בביזה [של מצרים] והוא נתעסק במצוות שנאמר חכם לב יקח מצוות, ונמצא דמשה רבינו לא היה יכול להתקדש בביזת מצרים כיון שלא נהנה ממנה, ויתכן דגם ביזת הים לא לקח כי היה עסוק רק בעסק המצוה של עצמות יוסף, ועל כן הוצרך הקב"ה לקדש את ישראל גם בשטר דהיינו הלוחות, כדי שמשה רבינו עצמו יתקדש בזה.

ישראל לא יוכלו להתקדש רק ע"י הלוחות דבעינן כתיבה לשמה, משא"כ משה רבינו כן יכל להתקדש ע"י הלוחות.

ואם תאמר דא"כ היה סגי לקדש את משה ואת ישראל בשטר גרידא דהיינו בתורה, ואמאי הוצרך לקדש את ישראל בביזת מצרים והים, אלא דמבואר [קידושין ט ע"א] דשטר אירוסין צריך לכותבו לשמה כמו גט דאיתקש הויה ליציאה, וא"כ כשכתב הקב"ה את לוחות הברית קודם מתן תורה, הרי באותה שעה עדיין לא היה לישראל דין ישראל, שהרי היה קודם מתן תורה, ולא היו בני קידושין, וממילא לא מהני כתיבה לשמה, דלא מהני כונת לשמה בקידושין אלא כשכותב את השטר לשם מי שהיא בת קידושין, אבל כשכותב לשם מי שאין קידושין תופסין בו הרי זה פסול כיוון דאין זו כתיבה לשמה.

וא"כ קודם מתן תורה שלא היה ישראל בני קידושין, דהא ליכא קידושין אלא בישראל ולא בנכרים וכרמב"ם [ה' מלכים פ"ט ה"ז ח'], וכיוון שהקב"ה כתב את הלוחות קודם מתן תורה, א"כ לגבי ישראל לא היתה כתיבה לשמה, ועל כן לא יכלו ישראל להתקדש בלוחות מדין שטר כיון דהיה מחוסר כתיבה לשמה.

וכל זה לגבי ישראל, אבל לגבי משה עצמו שפיר הועילה מסירת הלוחות בתורת שטר לקדש בו את משה, שהקב"ה כתב את הלוחות בשעה שמסרו לידו של משה רבינו, ונמצא דכתיבת הלוחות לשמה וקבלתן ע"י משה רבינו באין כאחד, וכעין הא דירושלמי [יומא פ"ג ה"ו] כלי שרת מאימתי הן קדושין, מיד או בשעת תשמיש, ומסיק דכאחת הן קידושין ומתקדשין, ונמצא דבשעת כתיבת הלוחות כבר היה למשה דין ישראל, והוי שפיר כתיבה לשמה, ושפיר נתקדש משה בלוחות מדין שטר, אבל ישראל שלא קיבלו את התורה אלא לאחר שירד משה מן ההר, נמצא דלגבי ישראל עדיין לא היתה כתיבה לשמה בשעת המסירה למשה, וא"כ ישראל לא יכלו להתקדש ע"י הלוחות, כיון דלדידהו הוי כתיבה שלא לשמה, ועל כן הוצרכו לקדש מדין כסף בביזת מצרים וביזת הים, דבכסף לא בעינן דין לשמה.

ישראל נתקדשו ע"י ביזת מצרים והים, ומשה רבינו נתקדש ע"י לוחות הברית.

וממילא א"ש הא דהוצרכו ישראל לשתי דרכי קידושין, דמשה רבינו לא היה יכול להתקדש ע"י ביזת מצרים והים כיון שהוא לא לקח מהם, ועל כן הוצרך לקדשו ע"י שטר דהיינו לוחות הברית, וכל ישראל לא יכלו להתקדש בלוחות הברית, כיון דכתיבתו היתה קודם מתן תורה לישראל, וא"כ לגבי ישראל לא היתה כתיבתו לשמה, ועל כן הוצרכו להתקדש ע"י כסף של ביזת מצרים והים, עכ"ד הלהורות נתן.

לכן זכה משה בפסולת הלוחות כיוון דעצם קידושי שטר דהיינו הלוחות היה בשביל משה רבינו.

והדברים נפלאים ומבוארים, דמשום הכי זכה דווקא משה רבינו בפסולת של לוחות הברית, כיוון דעצם קידושי השטר דהיינו לוחות הברית ניתנה בשביל משה, והטעם לכך משום שלא היה יכול להתקדש ע"י קידושי כסף בביזת מצרים והים כיון דהיה עסוק עם עצמותיו של יוסף, וזהו כוונת המדרש, אמר הקב"ה דין הוא שיטול משה אותן פסולת, למה, אלא ישראל שלא נתעסקו במצות נתתי להם כל טוב ארץ מצרים, ומשה שעסק בעצמותיו של יוסף יהא עני, כוונת הדברים כמבואר, דישראל נתקדשו בקידושי כסף בביזת מצרים והים, ומשה רבינו שעסק בעצמותיו של יוסף ולא נתקדש בקידושי כסף נתקדש בקידושי שטר דהיינו לוחות הברית.

וזהו ביאור המשך הגמ' שם, לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו שנאמר (שמות לד, כז) כתב לך פסל לך מה פסולתן שלך אף כתבן שלך, משה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל, דעצם קידושי שטר דלוחות הברית היה בשביל משה רבינו, וכיוון דעצם קידושי לוחות הברית היה בשביל משה, אלא דנהג בה טובת עין ונתנה לישראל, מובן היטב למה פסולת הלוחות שייך למשה רבינו.

*

לע"נ אבי מורי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל ו לע"נ ר' אברהם בן ר' בן ציון ז"ל ו לע"נ הר"ר מנחם מנדל בן ר' חיים דוד ז"ל ו לע"נ מרת שרה זיסל בת ר' יוסף ז"ל

לזכות בתי הכלה הבתולה המהוללה ברכה שיינדי תחי' לאירוסיה עב"ג הבחור החתן המופלג יצחק אהרן ברנשטיין ני"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד.

תובנות / הרב נחמן דרקסלר

השכינה שורה בישראל

וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ (לא, טז-יז)

בשפת אמת (כי תשא תרמ"ח) מביא מדרש (מובא בילקוט שמעוני שה"ש) וז"ל: "כמו כן מתגלה לו הקדושה הבאה מלמעלה בלי חציצות והפסקות. ולכן צריכין לטהר קודם ע"ש ולהחליף המלבושים כמ"ש ז"ל וכבדתו בכסות נקיה. והענין הוא דכתיב שחורה אני ונאוה דרשו חז"ל שחורה אני במעשי ונאוה במעשי אבותי. שחורה בעגל ונאוה במשכן. שחורה בימי המעשה ונאוה בשבת. כאהלי קדר יכולה אני להתכבס ולהיות כיריעות שלמה ע"ש. והכל ענין אחד להודיע שהחטא שהי' בישראל הוא במקרה לא בעצם הנפשות רק שנתלכלכו בחטא. לכן כשיש זמנים שזוכין להסיר המלבוש החיצון ומתגלה הפנימיות כמו בש"ק חוזרין להקדושה כבראשונה. לכן שבת הוא עדות לבנ"י כמו במשכן ובית המקדש".

האדם בעצם מורכב מניגודים שונים ומשונים, יש את רוח הבהמה שבו, את ה-'אדם יסודו מעפר וסופו ולעפר' את היצרים האפלים, את התאוות המגונות שהוא שפוט שלהם, ויש את האדם ה'שלם', את הצלם א-לוקים ששורה על האדם, את ה-'מן העליונים' שבו, ואת הגנים של אבותינו הק' עליהם השלום ששוכנים בכל הנפשות של כולנו.

ואם ישאל השואל, היכן ה'אני' האמיתי שלי, היכן נמצא 'באמת' האדם, האם בעליונים או בתחתונים, האם תתאה גבר או עילאה גבר.

באמת זוהי שאלה שנראה שאין עליה תשובה ברורה, הדבר תלוי מאוד כמה שבירת היצר יש בכל אחד ואחד, האם האדם משליט עליו את כוחות הרע או את כוחות הטוב, והאם הוא עובד ליוצרו או ליצרו. נראה שאותם אלו ששברו את יצרם ה'אני' שלהם הוא זך כשלג, ואלו שהתפיחו את יצרם הינם מלוכלכים כמו שלג שנמצא הרבה זמן על הכביש ואנשים דורכים עליו ומחמת הקור הוא ממאן להינמס...

כל זה במבט שטחי במבט 'ממעלה', אבל במבט עמוק, במבט יותר חודר, האמת היא אחת – קדושתה של הנשמה הינה בבחי' קודש קדשים, היא מן העליונים היא חלק א' ממעל, וממילא לכל יהודי ויהודי קדושה עולמית שלא ניתן להמהם אותה לעולמים.

ומתי הנשמה יוצאת מן הכח אל הפועל אצל כל יהודי ויהודי? בשבת קודש. בש"ק היא נאוה אפי' שכל השבוע היא שחורה, בש"ק מתגלה הטוב ונאצל של האדם אפי' בעת שכל השבוע אינו בא לידי גילוי.

לכן ש"ק הוא בחי' ביהמ"ק, כי גם בבית המקדש היה כך ולא רק בש"ק אלא כל השבוע 'נאוה אני במשכן' שם בבית ה' הנפש הקדושה הנשמה הטהורה תמיד נמצאת בגילוי, ללא חציצות ומפריעים.

ומהגאון רבי ישראל ברזובסקי שליט"א שמעתי בפורים שבבית המקדש לא היו מחליפים בגדים לכבוד ש"ק וביאר בדרך רמז 'בגדים' מלשון 'בגידה' וכו' אך נקודה זו שהעלה מצאנו גם בשפ"א הנ"ל, ולדברנו מובן שאין שם פנים חדשות ורוח חדשה כמו אצלנו שיום חול וש"ק אלו שני זמנים שונים לחלוטין.

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמדי תורה ומרצה חינוכי

בנקרת הצור

בס"ד יוצאים מימי הפורים, מחוזקים ומעודדים כי הנגיף ואסונותיו, סגריו ובידודיו, יהיו בקרוב נחלת העבר בה"י, שגרת החיים תשוב למסלולה, ונשכיל להשתקם מ'שנה מטלטלת' שחווינו - בכל המישורים.

במאמר לפורים כתבתי על החשיבות **לשוחח עם ילדינו על אמונה בבורא יתב"ש**, וכי הוא לבדדו מנהיג לכל הברואים, הכל **לטובה** מאתו יתב"ש - ולכן לו לבדו ראוי להתפלל. נחזק את הביטחון בה'. הזמן גרמא ליזום ולפתוח שיחות אלה עם ילדינו ותלמידינו. 'בדיוק' י"ב חודש שהקב"ה, מסבב כל הסיבות, בחר לעצור את מהלכי העולם (כפי שציינו חז"ל על משפט י"ב חודש). מה לומדים מ'שנת הקורונה'? נעודד את ילדינו (ואף את עצמנו) להיות חכמים הלומדים מהניסיון, להסיק מסקנות, ולא כסילים הולכים בחושך.

נבין כי לילדים יש קושי, הם אוהבים "להבין הכל". קדמונים הסבירו את דברי ר' יהודה בן תימא **"בן ארבעים לבינה"** שבגיל מתבגר 'מבינים שלא מבינים הכל', כדברי הרמב"ם כי 'תכלית הידיעה - שלא נדע'. צעירים חושבים כי חוסר הבנה מעידה על קטנות, ועל כן אינם מוכנים לקבל דברים בלתי מובנים.

צדיקים אמרו 'מפורים יוצאים לפרה'. כי אחרי התבוננות בנס פורים, גילוי ההסתרה בתוך ההסתרה, מתקדמים לפרשת פרה – שהיא סמל ה'בלתי מובן'. גם שלמה המלך החכם מכל אדם, שהבין "את הכל" (מבחי' הילדים היכולת לדבר עם בעלי חיים זה 'הכל'!) הוא מכריז על עצמו שביקש להבין סוד פרה אדומה, ולא השיגו, אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי... קריאה זו לא ממעטת את חכמה שלמה, אלא מגביהה את רמתה! בזה השיג שלמה פסגת חוכמתו! ההתבטלות להקב"ה **שרק הוא לבדו** מבין את הכל.

שוחחתי לפני פורים עם תלמיד צעיר על עומק לקחי מגילת אסתר, שבסוף כל חלקיה מתחברים, רואים שעשרת פרקיה חוברים יחד לעלילה אחת גדולה... הסברתי לו את דברי **רבינו ה'חתם סופר'** בפרשתנו, הקב"ה מסביר למשה רבינו כי הנהגת ה' היא בהסתר פנים, וַהֲסִרֹתִי אֶת כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי - וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ. 'בשעת מעשה' יד ה' מוסתרת, אך וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי, לאחר זמן מבינים, ושתי, אסתר, מרדכי בגתן ותרש... הכל מדויק. הילד הקשיב, הרגשתי שהוא חושב, ואז שאל "אז למה קרה..." ונקב באירוע **מזוויע** שמשפחתו חווה. יצרתי אתו קשר עין, ולאחר שתיקה השבתי "את סיפור המגילה הבינו רק אחרי **עשר שנים**. יש דברים שמובנים רק אחרי מאה או אלף שנה... אבל **בטוח** שיש גם לזה סיבה **נכונה** מאת ה'!".

השבוע, בצאת יום הפורים, ה'יארצייט' של **הרבי ה'פני מנחם' זי"ע**. רבינו סיפר שבילדותו התלווה לאמו בהליכתה לבנק. בעודו יושב וממתין רואה אדם נגש לפקיד ונותן לו כמות גדולה של מזומנים. 'כמה מסכן' חשב הילד 'הוא נאלץ להיפרד מהמון כסף...'. הבא בתור מקבל מהפקיד חבילת שטרות עבה. 'איזה אושר! זה איש מוצלח! משלמים לו!'. כאשר שיתף את אמו בהרהוריו הסבירה לו **'העולם הוא לא כפי שהוא נראה!** הראשון הפקיד, בעל הון מסר כסף לשמירה והשקעה, ואילו השני דלפון, לווה כסף...'.

רבינו זי"ע השתמש במעשייה זו להמחיש ש"מה שנראה טוב - איננו בהכרח טוב, ומה שנראה רע - איננו בהכרח רע!" הנהגת הקב"ה מעולמו מכוסה ונעלמה, והבוטח בה' חסד יסובבנו, **"אנחנו בידיים טובות"!**

אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי! שלמה המלך אומר **לנו**, הוא **מלמדנו חכמה**! הוא למד לדעת שיש "חכם יותר ממני" וכמאמר **רבינו הק' מקוצק זי"ע** "אילו הייתי מבינו - לא הייתי עובדו!". נשכיל ונלמד מניסיון 'משבר הקורונה', מה החכמנו, מה ניקח עמנו, בגשמיות וברוחניות. נדבר עם הילדים, 'את פתח לו', נסביר **שכולנו** 'שאינו יודע לשאול'. אך להקב"ה יש תשובות! עלינו 'לשאול' – לבקש ולהתפלל.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

שאלות בפרשת כי תשא

א. איזה "בגד" שאינו שייך לא למשכן ולא לבגדי הכהונה מוזכר בפרשה (עי' רש"י)?

ב. היכן מצאנו ברש"י בפרשה קל וחומר שנשא משה (2)?

ג. היכן מצאנו לשון "תרועה"? ולשון "זיוף"? לשון "סודר"? ולשון "נפש"?

ד. מנין שהנותן מתנה לחברו צריך להודיעו (ביצה טז.)? ומנין שהמתנה שבפרשה ניתנה בצינעא (שם)? ואיזו מתנה נוספת הוזכרה בפרשה (נדרים לח.)?

ה. איזה מן הדברים שהקב"ה מכריז עליהם בעצמו מוזכר בפרשתינו, ואיזה בהפטרת פרשת פרה (ברכות נה.)? ומנין שאין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה (שם)?

חדוותא דאפטרתא פרה (יחזקאל לו)

ו. מחמת אלו מקראות בהפטרה לא נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל (ברכות לב.)?

ז. היכן מצאנו לשון "קטטה" או "אנחה" (עי' רש"י לעיל ו, ט, ולעיל כ, מג)?

תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת. 7628366@okmail.co.il

*

תשובות לחדוותא תרומה

א. איזה לשון מצאנו בבגדי הכהונה, במנחות הכהנים, ובעיר הנדחת, ומצאנוהו ביחזקאל כלשון "כתר" (לדעה אחת ברש"י)?

הלשון "כליל".

בבגדי הכהונה נא' (כח, לא) וְעָשִׂיתָ אֶת מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת: ופירש"י כליל תכלת. **כולו תכלת**, שאין מין אחר מעורב בו:

במנחות הכהנים נאמר (ויקרא ו, טז) וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל: ופירש"י כליל. כולה שוה לגבוה:

ובעיר הנדחת נא' (דברים יג, יז) וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ **כָּלִיל** לה' אֱלֹקֶיךָ וכו'

וכולם לשון "שלמות".

וביחזקאל נאמר (טז, יד) וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בַּגּוֹיִם בְּיָפְיֵךְ כִּי **כָּלִיל** הוּא בַּהֲדָרִי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי עָלַיִךְ נְאֻם אֲדֹנָי ה': ופירש"י כי כליל הוא. ד"א כי **כליל קרונ"א בלע"ז כמו נזר דמתרגמינן כלילא:**

ב. היכן מצאנו לכאורה כפרה להבא?

(כט, לו) וּפַר חַטָּאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל **הַכִּפֻּרִים** וְחִטֵּאתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרְךָ עָלָיו וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ: ופירש"י על הכפורים. בשביל הכפורים, **לכפר על המזבח מכל זרות ותיעוב** וכו'.

ולכאורה עד עתה לא הקריבו על המזבח כלל, וא"כ אין הכוונה לכפר על זרות ותיעוב שהיו, א"כ לכאורה הכפרה היא להכשיר המזבח לעתיד[עב].

ג. היכן מצאנו לשון "עשן"?

(ל, א) וְעָשִׂיתָ מִזְבַּח מִקְטַר **קְטֹרֶת** עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: ופירש"י מקטר קטורת. להעלות עליו קיטור עשן סמים[עג]:

ולשון "ניקוי"?

(ל, ז) בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: ופירש"י בהיטיבו. לשון נקוי הבזיכין של המנורה מדשן הפתילות שנשרפו בלילה, והיה מטיבן בכל בקר ובקר:

לשון "חינוך"?

(כח, מא) וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת בָּנָיו אִתּוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם **וּמִלֵּאתָ אֶת יָדָם** וכו' ופירש"י כל מלוי ידים **לשון חנוך**, כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק בו מאותו יום והלאה וכו'

ולשון "מוקפות"?

(כח, כ) וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מְשֻׁבָּצִים זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוּאֹתָם: ופירש"י משבצים זהב. יהיו הטורים במלואותם, מוקפים משבצות זהב בעומק שיעור שיתמלא בעובי האבן, זהו לשון במלואותם, כשיעור מלוי עביין של אבנים יהיה עומק המשבצות, לא פחות ולא יותר:

ד. באיזה כלי הייתה "כיפה של צמר" (עי' חולין קלח.)?

בציץ, שנא' (כח, לז) וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל הַמִּצְנֶפֶת אֶל מוּל פְּנֵי הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה: ופירש"י והפתילים היו בנקבים, ותלויין בו בשני ראשים ובאמצעו, ששה בג' מקומות הללו, פתיל מלמעלה אחד מבחוץ ואחד מבפנים כנגדו, וקושר ראשי הפתילים מאחורי העורף שלשתן, ונמצאו בין אורך הטס ופתילי ראשיו מקיפין את הקדקד, ופתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים, והולך על פני רוחב הראש מלמעלה, נמצא עשוי כמין כובע, ועל פתיל האמצעי הוא אומר והיה על המצנפת, **והיה נותן הציץ על ראשו כמין כובע על המצנפת**, והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל, והטס תלוי כנגד מצחו, ונתקיימו כל המקראות, פתיל על הציץ, וציץ על הפתיל, ופתיל על המצנפת מלמעלה:

ומצאנו בחז"ל (חולין קלח.) "דתניא **כיפה של צמר** היתה מונחת בראש כהן גדול ועליה ציץ נתון לקיים מה שנאמר ושמת אותו על פתיל תכלת".

ולבאר שיטת רש"י צ"ל שהכיפה של צמר המוזכרת בחז"ל הינו ג' הפתילים הללו היוצרים יחד צורת כובע.

ה. היכן הוא מקור הביטוי "בחדא מח [י]תא" (רש"י בחולין נח:)?

מתרגום הכתוב (כח, לב) "**מַעֲשֵׂה אֹרֵג**" שתרגם אונקלוס "**עוֹבַד מָחֵי**".

ומצאנו בחז"ל (חולין נח:) "אמר ליה רב אושעיא אטו כולהו **בחדא מחיתא מחתינהו** היכא דאתמר אתמר היכא דלא אתמר לא אתמר" ופירש"י בחדא מחיתא מחתינהו. וכי באריגה אחת ארגתם לכולם לשון (שמות לט בתרגום) **עובד מחי** דתיקון דבור קרו לו אינשי אריגה שמסדר את דבריו:

(ומצאנו גם בברכות (כד.) "אמר ליה אטו כולהו **בחדא מחתא** מחתינהו", והוא לשון אחד).

חדוותא דאפטרתא תצוה (יחזקאל מג)

ו. כיצד נקראים בהפטרה קרנות המזבח?

כמה פעמים נמצא הלשון קרנות, ועוד מצאנו (יז) **וְהַגְּבוּל** סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק לָהּ אַמָּה סָבִיב ופירש"י והגבול סביב אותה. י"ת וגדנפא ורבותינו פרשוהו על **הקרנות**:

והיסוד?

(יד) **וּמֵחִיק הָאָרֶץ** עַד הָעֲזָרָה הַתַּחְתּוֹנָה שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת ופירש"י ומחיק הארץ. **מן היסוד** מקרקע הארץ:

והסובב?

(יד) וּמֵחִיק הָאָרֶץ עַד **הָעֲזָרָה הַתַּחְתּוֹנָה** שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת **וּמֵהָעֲזָרָה הַקְּטַנָּה** עַד הָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת וְרֹחַב הָאַמָּה: ופירש"י ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה ארבע אמות. מגג מלבן התחתון עד גג מלבן שעליו ארבע אמות גובה: ורחב האמה. **הוא כניסת הסובב עלה ארבעה וכנס אמה זהו סובב והתחתון קורא קטנה** לפי שאין גובהו אלא שתי' והעליון גובהו ארבע:

ז. היכן מצאנו לשון "קינוח"?

[עב] אמנם בחת"ס מביא בשם רבו בעל ההפלאה שבכל יום הקריבו על היום הקודם שמא היה בין ב' הימים זרות ותיעוב.

[עג] ונראה שהוא כעין הלשון (בראשית יט, כח) וְהִנֵּה עָלָה **קִיטֹר** הָאָרֶץ **כְּקִיטֹר** הַכִּבְשָׁן ופירש"י **קיטור. תימור של עשן** שור"א (בראנדפאקקעל), בלע"ז:

(כ) וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע קַרְנֹתָיו וְאֶל אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה וְאֶל הַגְּבוּל סָבִיב וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ **וְכִפַּרְתָּהוּ**: ופירש"י וכפרתהו. **תקנח** אותו מדרך חול שבו להכניסו בקדוש' להיותו ראוי לכפר עליו מזה ולהלן.

כתב חידה / הרב אשר קופלוביץ

כתב חידה לפרשת כי תשא

בְּכֶסֶף וְזָהָב בְּפָרָשַׁת הַפְּקוּדִים,
יִתְמַנֶּה לַעֲשׂוֹת גְּדוֹל הַמְּלַמְּדִים,
בָּקִי הוּא בֶּאֱמֻנוּת לִשְׁנֵי הַצְּדָדִים.
נָכְרִיּוֹת עָנוּ עַל פָּרָשַׁת הַבְּרוּדִים,
וּמִמֶּלֶךְ יְנוּחֻמוּ אַחִים חֲרֵדִים.
*

לַמָּרוֹת שֶׁלַּטֻּמְאָה בִּירִידָה מוֹבִילָה,
נַזְכִּיר גַּם אֶת מַה שֶּׁעָלָה:
עַל אֶחָד בְּמָקוֹם שְׁנַיִם, מִתְּחִלָּה,
וְרַחֲמִים בְּמָקוֹם דִּין, חָלִילָה,
שְׁתֹּק! נֶאֱמַר עַל מִיתָה מֵבְהִילָה.
*

בְּשִׁכְרוּת טָעָה כֹּהֵן בְּעָצוּבָה,
בַּל יִפְסֹל זְבָחִים מִלְּקָרְבָה.
רָשָׁע בְּעַל אָוֶן יְצִוָּה עַל עָזִיבָה,
אֱלָקִים, עָצָתוֹ קַלְקֵל בִּתְגוּבָה.
הַאִם לַעֲשִׂיָּה יְצֹרְפוּ רָעָה וְטוֹבָה?
*

בִּגְבוֹהַּ ה' וּבְדַרְכּוֹ נִתְנַבֵּא יְשַׁעְיָה,
נֶהְפְּכָה לְאַגָּגִי בְּמִסְבַּת שְׁתִיָּה.
דַּיָּנִים כּוֹבְשִׁים קִלֶּל בֶּן שָׂטָן בִּצְדִיָּה,
וּלְמִצְוָה, גַּם בְּאֹנֶס, זָכִיתָ בַּעֲשִׂיָּה.
*

פיתרון כתב החידה לפרשת תצוה: 'מצח'

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאתִי, אֶדְמַע עֵינַיִם על חטא שחטאנו לפניך בעזות מצח

וְחָקוּק יִהְיֶה כְּשֶׁאֲנָעִים זְמִירוֹתָיִם. באנעים זמירות - וחק על מצח כבוד שם קדשו

נִמְצָא שֶׁם שְׁתֵּי קְרָנַיִם: פעמים מצינו קרן במצח

כְּשֶׁיַּקְרִיב אָדָם שׁוֹר לַשָּׁמַיִם בשור שהקריב אדם הראשון

וְהַשְּׁנִיָּה לְאַחַר יְצִיאַת מִצְרַיִם והשני היה במדבר

בַּהִסְתַּפְּקוּת עַל מִין גְּנָנַיִם על התחש שהסתפקו אם הוא חיה או בהמה (שבת כח:)
*

אַחַת מֵאוֹתִיּוֹת הַשֵּׁם נֶחֱקָקָה על מצח קין ה' חקק או משמו

לַמַּעַן יְזָהֲרוּ מַכָּיו לְרַחֲקָה. שלא יהרגוהו החיות (רש"י בראשית ד, טו)

גַּם עַל הַמֶּלֶךְ זְרָחָה בְּהַקָּה לעוזיהו זרחה הצרעת במצחו (דה"י ב' כו, יט)

וּפְלִישְׁתִּי יִפֹּל מִזֹּאת הַמַּכָּה דוד וגלית - ויך את הפלשתי אל מצחו ותטבע האבן במצחו (שמואל א יז, מט)
*

חֹזֶק כַּפָּרָה מֻחָמֵשׁ עַל חָמֵשׁ עזות מצח מתכפרת על ידי **אֲשֶׁר שָׁם כֹּהֵן מְשֻׁמָּשׁ.** מזבח הנחושת שהוא חמש על חמש (רש"י שמות כז, ב)

אִם שָׁם בִּתְפִלִּין תְּמַשְׁמֵשׁ מי שנותן תפילין שעל המצח **אֶת הַכִּנּוּי מִין עָלֶיךָ תְּמַמֵּשׁ.** הרי זו דרך מינות (מגילה ד, ח)

נָחוּשׁ לִפְתֹּר? בְּרֹאשְׁךָ הִשְׁתַּמֵּשׁ! מצח (נחושה) נמצא בראש
*

וְעַכְשָׁו קוּשְׁיָא לַמַּתְמִיד:
מַה הַקֶּשֶׁר לַנָּבִיא שֶׁתְּשׁוּבָה הֶעֱמִיד ישעיה התנבא בשנה שעוזיהו נצטרע במצחו
לְאַחַר שֶׁמַּלְאָךְ פָּחָל הִצְמִיד (רש"י ישעיה ו, ד)

פלמוס

פולמוס / הרב משה וקסמן, ורבני ולומדי אספקלריא

שאלת הבנים בליל הסדר מפי כתבם

שאלה שהתעוררה בעקבות ליל הסדר תש"פ, מאחר והיו הרבה מאוד אנשים שלא היה להם את המציאות של 'וכאן הבן שואל':

האם אפשר לצאת את 'השאלה' באופן של מפי כתבם? [ובכלל, האם השאלה צריכה להישאל בליל הסדר דיקא?]

האם היה אפשר לבן לשלוח את המה נשתנה בכתב אל האב בערב הפסח, ויקרא האב בליל הסדר את שאלת הבן?

וכן יהיה לכאורה ספק, איך יקיים האב את 'התשובה'?

ואולי גם האב יתן לבן בערב החג בכתב 'עבדים היינו', ובזה יתקיימו השאלה והתשובה?

*

תגובה א.

הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק

הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק

חכם שלום כהן שליט"א פסק שמקיימים בזה את המצוה, ונתפרסמו הדברים ע"י תלמידו

הצב"י יוסף אביטבול ס"ט מח"ס שער יוסף, דברי יוסף ושא"ס

מח"ס שער יוסף, דברי יוסף ושא"ס

תגובה הוספה הרב יוסף אביטבול, מח"ס שער יוסף, דברי יוסף ושא"ס

חכם שלום כהן שליט"א פסק שמקיימים בזה את המצוה, ונתפרסמו הדברים ע"י תלמידו הגר"י רביב מחבר השו"ת 'שמו ינון', וז"ל: יכול כל אב שאינו נמצא עם ילדיו לכתוב את סיפור יציאת מצריים ע"ג הכתב, ולשלוח לבניו איגרת קודם החג דרך הפקס או בדואר, ואת מכתבו של האב יקריאו על שולחן הסדר בעת ה'מגיד' או במהלך הסדר", ועי"ז מתקיים חיוב מצוות "והגדת לבנך" מדאורייתא, ובנוסף, דבר זה אף יכסה במעט על החסר של ההורים או של הסבא והסבתא בשולחן הסדר.

*

ונשיא המועצת הגר"ש כהן הסכים לזה וכך כתב: ש"כך נכון לדינא ובזה יצאו עם ישראל ידי חובת סיפור יציאת מצריים בשנה זו כי הדברים יפים ומשמחים".

ויש שהסתפקו לפי"ז האם האב שקונה הגדה לבנו האם גם בזה יוצא יד"ח.

וכך מסופר על הגר"מ מסעוד שהיה בחו"ל ששלח מכתב לבנו שיקיים בזה את המצוה, וכשסיפרו כן להגרשז"א בעמח"ס מנחת שלמה נהנה נאוד

אולם לענ"ד דאין מקיימים בזה בדיוק את המצוה, כי הנה יסד הגר"ח דיש ג' דינים בליל הסדר וכו' ויש דין סיפור, וא"כ מהני הכתב ודו"ק

*

תגובה ב.

הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש ובביתו' ו'שמועה טובה'

בפשטות מצוות השאלה והסיפור צריך שיהיה בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך.

*

תגובה ג.

הרב אליהו לוין

לרב משה וקסמן שלום!

אני מתקשה להבין את שאלתך

יש מצוות והגדת לבנך דווקא בלילה זה 'יכול מראש חודש.... בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך'

חלק ממצווה זו, או נכון יותר מצווה זו מתקיים באופן הנכון ע"י שאלה ותשובה

מה שייך לעשות כן כשאין הבן נוכח?

התכתבות מוקדמת כשהאב קורא את השאלה והבן את התשובה בלילה הזה

אינו כלום. כך נראה לענ"ד

*

תגובה ד.

הרב מרדכי אקשטיין

לכבוד הרב שליט"א

בענין שאלתו כשעושה סדר לבד אם יוצאים מפי כתבם וכו',

עי' הליכות שלמה פסח פ"ט בארחות הלכה הערה 213 שיש חיוב לעצמו לספר ביציאת מצרים,

ובעיקר שאלתו אי יוצאים בכתיבה, עי' בקובץ פסקים ותשובות להגר"מ גרוס חודש ניסן עמ' ר"ד דדן בזה וכן אם יועיל ליתן לבנו ספר המדבר מיציאת מצרים, וכ' שם דאף למ"ד כתיבה כדיבור לא יועיל כיון דכתיב לאמר, וכ' עי' דרך פיקודיך מצוה כ"ה חלק הדיבור ג' כ'. [וכ"כ בספרו נאות מרדכי פסח עמ' רפ"ח] נ.ב. ט"ס מש"כ מצוה כ"ה וכוונתו מצוה כ"א ושם הארוך הרבה ר' צבי אלימלך מדינוב בגדר המצוה וחיוב הסיפור ע"ש, וגם כ' שם שיספר לעצמו וכגרש"ז הנ"ל.

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

*

תגובה ה.

הרב יוסף הרבסט

לכבוד הרב וקסמן שליט"א

חז"ל תקנו את השאלות (פסחים קט"ז א') "חכם בנו שואלו ואם אינו חכם אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל לעצמו".

המצוה הכי חשובה בליל הסדר הוא "והגדת לבנך", לספר סיפור יציאת מצרים, למי, לילדים, ואם אין ילדים יספר לעצמו.

חז"ל למדו ממה שכתוב בתורה "כי ישאלך" שלספר את סיפור יציאת מצרים בצורה הנכונה ביותר היא על ידי שאלה ותשובה. למי שאין ילדים בשולחנו המצוה עליו לספר לעצמו, ולא מפי כתבם.

ובנוסף התשובה לילדים על שאלות מה נשתנה, אינו עבדים היינו - שכאן מתחיל סיפור ההגדה לפי דעה אחת. התשובה לשאלות מה נשתנה היא לאחר מכן כשאומרים "מצה זו - מרור זה" שם נותנים לילד תשובות.

שנשמע ונתבשר בשורות טובות לכלל ישראל

בכבוד רב

*

תגובה ו.

הרב שלמה הלוי אפל, מח"ס 'שלמי הלוי', דומ"ץ דקהל 'ישועות משה' ויז'ניץ, בארא פארק

שלום וברכה לכבוד הרה"ג הרב וקסמן שליט"א

אחדשה"ט

לענ"ד פשוט יותר מביעותא בכותחא דל"ש שאלה או תשובה בכה"ג, ואף שהדברים פשוטים מאוד, אפשר שיחתי', א' הרי מפורש דאין יוצאין סיפור יצי"מ לפני ליל החג, "יכול מבעוד יום, ת"ל וכו', אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך", וכיון שסיפור יצי"מ הוא בדרך שו"ת, הרי גם השאלה הוא חלק מהמצוה, כי כך הוא צורת המצוה, בדרך שו"ת, ולכן שאלה מבעוד יום ג"כ אינו בכלל המצוה. ב' גם חלק התשובה אינו שייך בדרך זה מטעם הנ"ל כמובן. ג' לו יהא שיהא עצה זו מועלת היו הפוסקים מעוריין על כך שמי שאין בנו סמוך על שולחנו, יעשה כן ע"י שילוח מכתב, והרי דנו מפורש על מי שיושב לבד, אשתו עמו, אשתו שואלתו וכו' וכו', וכיון דלא העירו כן ש"מ דאינו מועיל, והטעם כמשנ"ת ופשוט.

בברכה

שלמה הלוי אפל

*

תגובה ז.

הרב יהושע בורודיאנסקי, ראש כולל הר"ץ ב"ב, מח"ס 'כוס ישועות' ומעורכי ספרי 'מנחת שלמה'

כבוד הרב וקסמן שליט"א

אמנם בתורה נכתבו השאלות של הבנים לאו דוקא בפסח רק כל השנה, כשרואה פדיון הבן [סו"פ בשלח] או שאלה כללית של הבן החכם [פ' ואתחנן], אולם הדין שאלה ותשובה של ליל הסדר אינו דין פני עצמו, רק שמדין ההגדה והסיפור הוא שיאמר דרך שאלה ותשובה כמבואר במשנה וברמב"ם, [וכמש"כ בעמק ברכה ועוד בשם הגר"ח שזה אחד החילוקים בין סיפור להזכרה].

ולכן הדבר ברור שיסוד הדין הוא 'והגדת' אלא שזה נאמר בדרך כלל לבן, וכשאין בן יש דין והגדת לעצמו, וצריך שעכ"פ יעשה דרך שו"ת, ולכן גם לעצמו שואל מה

נשתנה, אבל ברור שאין מקום לעשות את השו"ת שלא בזמנו, וגם ע"ז נאמר יכול מבעוד יום וכו'.

[דוגמא לדבר הוא הדין של ושננתם לבניך, וכמש"כ ע"ז בחוה"ל שער היוחד פ"א חובות הלבבות "ואח"כ נעתק מהם אל מצות האברים שהם כוללים הידיעה והעשיה כמ"ש ושננתם לבניך ודברת בם שאם לא יהיה לך בן אל תשים הבן עילת קריאתך אותם"].

בברכה מרובה

יהושע בורודיאנסקי

*

תגובה ח.

הרב שמואל יצחק שטיינפלד, מח"ס 'פלג המנחה'

מה שדנתם האם שייך שאלה בכתב לענ"ד נראה שפשוט שלא, כל מסירת האמונה זה מפה לפה גם מסירת התורה לא עוברת בכתב אלא בע"פ ורק התירו לכתוב את התורה שלא ישתכח אבל לא היה הכוונה שיתחילו ללמוד רק מהכתב, וכמו שמבואר ברבינו יונה פ"א דאבות שיש הרבה יותר הצלחה מלימוד מרב, ובפרט הרי כשכתבו את השאלה זה היה לפני ליל ט"ו ולא היה שייך לעשות דברים שהקטן ישאל.

ובפרט לפי מה שמבואר בגר"א בהל' כיבוד אב ואם שכל כתיבה מתייחס לזמן שזה שנכתב ואין זה כאילו מתעורר מחדש בזמן הקריאה, ולכך סובר הגר"א שאם בזמן הכתיבה זה היה בתוך י"ב חודש של הנפטר אז כותבים הריני כפרת משכבו וכן תמיד כשקוראים את זה צריך לומר הריני כפרת משכבו א"כ גם עכשיו אם קורא את התשובה זה כאילו מתייחס לתשובה שנאמרה בערב פסח ולא שנאמר בפסח עצמו, ולא נחשב שאמר תשובה בפסח עצמו.

כל טוב

*

תגובה ט.

הרב דוד אריה שלזינגר, מח"ס "ארץ דשא" על מ"ב

זה פשוט שקיום המצוה צריך להיות עם תשובה, אבל אם הבן שואל והאב אינו משיב לא נעשה פה כלום, וכן התשובה צריכה להיות בזמן שאלה, וכאן אפילו אם האב והבן יעיינו בכתבים באותה שעה ממש, לא שייך לקיים מצוה זו, דאטו אם אביו חיבר איזה חיבור על ההגדה יוכל לקיים בזה המצוה אפילו אחרי פטירתו, דאפילו אם נאמר כתיבה כדיבור הוא רק שנחשב הדיבור בעת הכתיבה ולא אח"כ.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת פסחים

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף צג.

תוספות ד"ה רב יהודה אמר כל שאינו יכול ליכנס בשעת אכילה 'תימה דלרב יהודה מן המודיעים לא יכול ליכנס בחצי היום וכל הלילה ולעולא בשעת שחיטה דניחזי אנן, וכו', ועוד דאליבא דר"ע קיימי' דאית ליה תחומין דאורייתא ולרב יהודה יכול ליכנס מן המודיעים עד סמוך לתחום בתחלת הלילה וליכא בינייהו השתא כולי האי וכן משמע בירושלמי', מבואר מדברי התו' שמעת שמסתיימים הט"ו מיל של עולא, אסור לילך יותר, ולכאו' לפי שיטת ר"ת המובא בתו' לקמן [דף צד ע"א ד"ה ר"י] הרי יש עדיין כמעט ד' מיל שמותרים במלאכה, ומשמע שסתימת דברי התו' אינו כשיטת ר"ת [כן העיר ידידי ר' נתנאל שר], אמנם זה חידוש קצת, וצ"ע, ובאמת הנה כתבו התו' בדיבור קודם לכן [ד"ה עולא לטעמיה] וז"ל 'תימה מנא ליה לעולא דלא הוי שעת שחיטה מתחילת שקיעה דדם נפסל בשקיעת החמה דריש ליה מביום הקריבו את זבחו והא קיימא לן בפ' שני דמגילה (דף כ:) דעד צאת הכוכבים יממא הוא', ולפי"ר זה ג"כ לא כדברי ר"ת, שהוא סבי"ל שמשקיעה ראשונה דם נפסל אע"פ שעדיין יום הוא וכמבואר באריכות בתו' בזבחים [נו ע"א] ומנחות [כ ע"ב], וא"כ גם בזה מבואר שסתימת דברי התו' כאן הם לא כשיטת ר"ת, אלא שא"כ צ"ב מה הקשו הרי באמת משקיעת החמה הוא כבר ספק לילה וא"כ מספק הוא נפסל, ואולי הוקשה להם מה שמשמע שהוא פטור מתורת וודאי והיה צ"ל שמי שיכול לבוא בביהש"מ הוא פטור רק בתורת ספק, ואכתי צ"ע].

*

דף צד.

תוספות ד"ה ואין דרך רחוקה לטמא 'קצת תימה כשהוא עומד חוץ לעזרה והוא ערל או טמא חייב בפסח ואם ימול ויטהר יפטר, מיהו דוגמת זה מצינו כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו (מנחות קג:)', באמת הדמיון לראוי לבילה צ"ב רב, כי לכאו' שם מובן שמנחה צריכה להיות ראויה למצוותה, וכל שאינה ראויה למצוותה היא פסולה, אבל כאן נצטרך לומר שאע"פ שבעצם יש לו פטור של דרך רחוקה, שזה דבר שבכוחו לפטור, מ"מ כיון שאינו ראוי עדיין מטעם אחר, לא חל עליו פטור זה, והא מנא לן, ומה טעם יש בזה וכקו' התו', [ולכאו' צ"ל דגזה"כ הוא אבל מדברי התו' משמע שבאו ליתן קצת טעם בזה, וזה צ"ב], וצ"ע.

*

דף צה.

בגמ' 'זה וזה טעונין הלל בעשייתן כו' מאי טעמא, איבעית אימא לילה קא ממעט יום לא קא ממעט, ואיבעית אימא אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ונוטלין את לולביהן ואין אומרים הלל' צ"ע הכוונה בזה דנימא כן על כל המצוות, והרי לא מצאנו שכל מצוות טעונות הלל, [ואולי הוא סברא מיוחדת במצוות הבאות מזמן לזמן שיש להם חביבות מיוחדת, ויעוי' זבחים צא ע"א, ואכתי צ"ע], עוד צ"ע שהרי לכאו' גם בלולב לא מצינו שהלולב מחייב הלל, ולכאו' נראה מדברי הפוסקים שפשוט שאם אמר אדם הלל בלא לולב מאיזה סיבה, ואח"כ נזדמן לו לולב, אינו חוזר לומר הלל כי ההלל הוא על היו"ט ולא על הלולב, וא"כ גם על לולב אין באמת הלל, ומלשון הגמ' כאן משמע שהלולב כן מחייב הלל, וצע"ג.

*

דף צו.

בגמ' 'מנא לן דכתיב דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו זה מקחו מבעשור ואין פסח דורות מקחו מבעשור, אלא מעתה והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה הכי נמי זה טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה ואין אחר טעון ביקור, והתניא בן בג בג אומר מניין לתמיד שטעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה שנאמר תשמרו להקריב לי במועדו ולהלן הוא אומר והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר מה להלן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה אף כאן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה', ופירש רש"י 'מה להלן כו' - וכי היכי דלדורות בתמיד בעי ביקור, הוא הדין ודאי לפסח דורות', אמנם לכאו' קו' הגמ' צ"ב דאם לתמיד יש ילפותא מיוחדת, מנ"ל שכן הוא גם לפסח דורות, [והרי גם אליבא דאמת בעינן לקרא דועבדת כמבואר בתירוץ הגמ', והיינו שאין די בעצם הדבר שיש לימוד לתמיד ללמד גם על פסח דורות, וא"כ למה יש בזה קו' שלא יכול להיות שתמיד כן ופסח דורות לא], וצ"ע.

סיפור

"מתוך ההפיכה" – סיפור היסטורי ממעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידית ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק נ"ז "מילים שחודרות עמוק"

תקציר ענייני

חיים שלום מתחיל להיפגש עם גיסו לשעבר אפרים זלמן ומגלה לו את הסוד למה בחר לעזור את מחנה היראים בשעה שעתיד גדול ציפה לו, הוא מספר לו על הכעס הגדול שהיה לו על משפחתו שכמעט נידו אותו במשך כמה שנים, גם הקנאים רדפו אותו ולמרות שאנשים צפו במחזה איש לא טרח לעזור לו, בשל זה החל להתחבר לאנשים לא ראויים, בפרק הזה הוא יגלה לו שאיציק ביגלמייסטר הזהיר אותו בכל הזדמנות מאריאל אטיאס וחיים נחמן הרשקוביץ שכביכול משכו אותו לברסלב אבל מטרתם שונה לחלוטין. חיים שלום אינו מוכן לקבל לשון הרע ובשל כך הוא נכשל עד לירידה הסופית שלו.

*

החלטה נחושה

הדס מויאל התחמנית לא ידעה עד כמה צדקה בהערכתה, שדבריה יעמיקו חדור לתוך אוזניה של חברתה הפתיה.

לאחר שלינור נפרדה מהדס בכעס רב, נכנסה למיטתה עצבנית מאד, היא חשבה לנתק את כל קשריה עם הדס המרשעת, מעולם לא חשפה הדס את תכונותיה המרושעות בפניה, למרות שלינור הייתה חכמה מאד, לא חלמה על עשירית ממה שנתגלה בפניה, היא לא הייתה אמונה על קריאת תכונות אנוש, זה לא היה בתחום התעניינותה, היא מאסה במושג הזה.

היא קיבלה כל אחד לפי מה שהוא ולא אהבה את אלו הביקורתיים שצולבים כל אדם שנכנס לתחום ראייתם, היא אחזה אותם למרושעים שלא יכולים לסבול את זולתם. היו לה מספיק דברים שהעסיקו את ראשה, לפיכך לא ניתחה את אישיותה המסוכסכת של הדס שהייתה מתוחכמת מאד ולא הבליטה את קנאתה העזה בלינור משך שנים, היא חשבה אותה לידידה טובה מאד מהגן ואחר כך התהדק הקשר ביניהן עד שהיו משוחחות כמעט מידי יום, פעמים בכל שעה או שעתיים, מעולם לא ניסתה לנתח את התכונות שלה, היא נראתה לה בעלת תכונות טובות ואפילו דאגנית מידי בשבילה, למרות שלא אהבה תכונה זאת.

אבל עתה השילה הדס את המסכה באחת, בשיחה אחת חשפה בפניה את התכונות המושחתות ביותר, רוע צרוף וחוסר הגינות, כשרמסה את כל עתידה ברגל גסה, היא לא עשתה זאת לאחת זניחה שאינה חברה שלה, אלא לחברתה הטובה ביותר, בלא רחם שפכה על ראשה קיתונות שופכין ורגמה אותה במטחי אבנים גדולות שנועדו להרוס את אישיותה, היא לא הסתכלה איך המילים שלה חדרו אל ליבה הפצוע שחיפש מזור לדיכאון העמוק שתוקף אותה.

במקום לעודד מה עשתה? שפכה אש וגופרית על ההחלטה שקיבלה לאחר חמש שנים רצופות, היא העמידה בספק את שיקול דעתה שמתאים לילדה לא חכמה בת שבע, היא ראתה את הצדדים השונים ושקלה אותם היטב היא ראתה את הטוב שהכריע את החלקים החלשים.

כמעט והיה מנוי וגמור עמה לנתק את כל היחסים שלה עם הדס, בלי לחוש למה שיאמרו כל החברות על הסכסוך החדש עם החברה הטובה ביותר שלה, יש גבול כמה היא צריכה להקריב קורבנות עבור החברה.

אם סברה שהשינה תאחוז את שמורות עיניה טעתה, מערבולת רגשות כעס אכזבה וטינה אין סופית שטפו אותה והרתיחו את דמה, היא לא יכלה לעצום את עיניה מרוב צער ועוגמת נפש, השיחה שלה עם הדס צלצלה בתודעתה ללא הרף ולא הפסיקה מלהעסיק את מוחה, המילים לא הפסיקו מללחוץ אותה. הם גרמו לה להרגיש עצמה טיפשה לחלוטין.

יש לדת (היהודית) מגבלות שונות, היא לא מתירה לאדם חיים חופשיים, היא מציבה לו כל הזמן מגבלות, היא אומרת לו מה מותר ומה אסור, כל רגע זה מתנגש ויוצר אי נעימויות. הילדים שלהם יהיו מבולבלים לחלוטין.

אסוציאציות שונות החלו לטייל במוחה, אילו צרות עלולות לחול בעת התבגרות הילדים.

דוגמא קטנה, אם אחד הילדים ירצה איזה ממתק בחנות בלא הכשר, מה תעשה אז? אם תקנה לו את הממתק שאין לו שום הכשר ומולי לא מכניס זאת לבית, היא בעצם אומרת לילד/ה, כשאת/ה איתי את/ה יכול/ה לאכול ככל שתחפוץ, אבל אם תלך עם אבא אז הוא לא ירשה לך כל דבר.

כך יהיה בכל פרט, היכן שיתנגשו עולם הערכים שלה עם עולם הערכים שלו, אם ילד ירצה להגיע לבקר אותה ביום שבת כשהיא מכונסת ביחידת הדיור, האם תמנע

ממנו להיכנס כדי שלא יראה שהיא מחללת שבת? אם לא תרשה לו, זה יביא יותר מדי סודות לבית, הילדים יקלטו שלשני ההורים יש עולם שונה בחלק מחייהם, הם חלוקים זה מזו, עד שהיא מסתירה את עצמה בכל שבת, איזו הרגשה תהיה לילד?

איך ילבישו את הבנות? הלבוש הדתי והחילוני שונים לחלוטין, האם הבנות תלכנה רק בלבוש צנוע כמו הדתיים? ואם הן תתלבשנה רק בבית ספר ובבית תלכנה כחילוניות זה גרוע מאד, זה יעשה להן עולם מבולבל לחלוטין, במקום אחד מתנהגות כדתיות ובשני חילוניות.

אם יהיו להם בנים, ביום הבר מצוה ירצה מולי שהנער ילך עמו לבית הכנסת ויניח על ידו את הקוביות המשונות והיא תצטרך להסכים שבנה שהוא חלק ממנה יניח אותן קוביות על עצמו, למרות שממש לא מבינה מה זה ולמה צריכים זאת.

היא החלה לבדוק את עצמה מחדש, האם אכן היא ממש שלימה וליברלית כל כך, עד שתסכים לכל גחמה של מולי? אלמלי הדס הייתה מציירת לה את החיים בצורה חיה כ"כ, לא הייתה חושבת על כך לעומק.

אם לא די בכך, לפתע החלו לגעוש בקרבה כעסים על עצמה, היא לא הבינה את עצמה למה עד עכשיו לא יכלה לדבר ישירות עם מולי ולומר לו בנחישות שפקעה נפשה מדחיות אין סופיות. אבל כשמאורסים בלי תאריך יעד, מה משמעות יש לאירוסין?

לאחר שהחלטה הייתה נחושה ונחרצת חשה לפתע רוגע עצום, היא נרדמה עד לשעות הצהרים המאוחרות.

*

אמצעי הרתעה

"אם אתה לא יודע עד הסוף, מה תהיה התוצאה, אל תתחיל"

חודש לאחר הקשר שנוצר עם אפרים זלמן, מוצא חיים שלום את מיטתו מבולגנת לחלוטין, מישהו העז לגעת במיטה שהייתה תמיד מסודרת להפליא, דבר זה הרגיז אותו מאד, כל חברי החדר ידעו שלא נוגעים בחפץ ששייך לו לא כ"ש בדבר כה אישי, הם די פחדו ממנו ונזהרו לא למתוח את החבל, מי העז אם כך לבלגן את מיטתי? רטן חיים שלום לעצמו בכעס, החידה נפתרה, מישהו הדחיק מעטפה מכובדת בכרית שלו.

על מה ולמה הכניסו לו מעטפה בצורה כזו פרובוקטיבית? מי זה יכול להיות? זה לא אחד מחברי החדר שלו, הם זוכרים את האקסידנט האחרון שאירע להם עמו, כשניסו לבדוק את תגובתו, איש מהם לא חלם על התוצאות, לאחר שניסוהו שוב לא העזו להתחיל עמו, חייב להיות שזה אחד מבחוץ, כנראה שזה אחד מהכנופייה שמחפשת את ראשו.

נראה שיש לעוקב דרך גישה לחדר, האם יש לו מפתח לחדר או שהוא נעזר באחד מחברי החדר, לא ידע, אבל הוא התחיל להבין שהסכנה מתקרבת בצעדי ענק, האויבים לא מסתירים את כוונותיהם, הם רוצים להרע לו, בידיים רוטטות שלה את המכתב מהמעטפה, המכתב היה מוקלד במכונת כתיבה, על גבי נייר מסמכים מכובד, שהעיד שיצא מאיזה משרד מכובד שעושה עבודות מקצועיות, הללו אולי שגו בכך שהסגירו את עצמם, כי הוא יכול נסות לברר מאיזה משרד יצא מכתב זה, הצרה שאין לו קשרים מחוץ לצבא ואפשרויות בדיקה.

הוא מתבונן מספר פעמים על הנייר לפני שהוא מתחיל לקרוא, הוא לא מסוגל לקרוא, הכעסים מעבירים אותו על דעתו, במקום שיעריכו את כל מה שהוא משקיע בצבא, יש קבוצה שלימה שרוצה את ההפך, להעיף אותו מהצבא עם בושות, הוא חושב על עצמו, האם הוא מסוגל להיות כעת מאוזן ולא לעשות מעשים חפוזים כדרכו בעבר. רק לאחר שהרגיע את עצמו החליט לקרוא כדי להכין את עצמו.

הוא מתחיל לקרוא פעם אחר פעם את הטקסט המרגיז.

"לכב' ידידנו חיים שלום ""היקר""...

נדמה לך שאתה יכול להסתיר את הסודות שלך, אף אחד לא יודע מה אתה עושה בסתר ושיש לך חיים כפולים, אבל דע לך שיש כמה שיודעים שאתה פוזל חזרה למחנה ממנו באת, אתה יוצא מדי פעם בלי רשות ונפגש עם חרדי (אנו יודעים בדיוק מי הוא) שמנסה להשיבך בתשובה, חזרת ללמוד את הספרים של פעם ומנסה לחשב מסלול חדש.

ובכן...דע לך שכל צעדיך שמורים, לא תוכל להתקדם בסולם הדרגות הצבאי, אתה עוד תתן דין וחשבון לפני רשויות הצבא על ההיעלמויות המסתוריות, השמר והזהר מפנינו, אנו יודעים עליך את הכל, אנו יכולים לקלקל לך את כל התוכניות המתוקות שהנך אורג".

על החתימה הייתה כף שחורה שנלקחה מאיזה ז'ורנל, לרמוז לו שיש לו עסק עם אנשים אפלים וסדיסטיים שמוכנים לכל.

חיים שלום רעד כעלה נידף ברוח עזה, רק יצא מהמחנה לטיול אחד שניים וכבר יש לסדיסט ההוא מידע מדויק עליו, הוא זכר את חיוכו האכזרי בעת שפגשו בחזרתו, הייתה לו אז הרגשה לא טובה, אך כשראה שלא אירע דבר חשב שהעצבים שלו מעט מתוחים והוא רק מדמיין, אבל עתה ראה שהחשדות שלו לא היו חשדות שוא.

"כנראה שהוא עוקב אחרי, הוא יודע על הפגישות שלי עם אפרים זלמן, מי יודע אם הוא או שלוחו אינו מגיע לפגישות, מאיפה הוא יודע על כל צעד ושעל שאני מתכנן? לפי מידת הנחישות שלו נראה שיש לו איזה עסק רציני איתי, מי יודע מהו חורש בדיוק עלי, אבוי לי אם הוא רציני ביותר, אם הוא רוצה להוציא בקרוב את התוכניות שלו לפועל אני בסכנה עצומה.

האם אכן יש לו כוח לקלקל לי את התוכניות שלי לעתיד, כמה אנשים עומדים לרשותו עד שהוא יכול להשפיע על הדרגים הגבוהים, חייב להיות שיש הרבה אנשים שעומדים לרשותו, אחרת איך הוא יכול להגיע לכל מקום בו אני נמצא?

על כמה מהם אני יודע כבר עתה? היה איזה קבצן מוזר שעבד בשיתוף פעולה עם בנג'י בניסיון לסחוב את אפרים זלמן, היה עוד מישהו שהכניס פתק לרב משה יוסף, היה את הברנש שהכניס את אפרים זלמן למחנה, אין ספק שמומי [הזקיף] משתף עמו פעולה, כפי שנודע לי היה גם חבר שהשקיף לחדרי, היה להם מפתח לחדרי, זה אומר שיש גם אחד מחברי החדר שמשתף פעולה, זה מה שאני כבר פחות או יותר יודע.

אבל חייב להיות שיש לו עוד כמה שותפים בעסק, בלא זה אי אפשר לתכנן כל כך הרבה דברים. להגיע לאזור ירושלים, להקשיב לשיחה, להניח את הפתק ולתכנן את כל הסקנדל, זה מחייב חבורה של שבעה שמונה חברים לכל הפחות, מי יודע אם אין לו רשת שלימה שסובבת אותי ומנסה להרוס לי את כל מה שאני בונה בהרבה עמל.

"מה עשיתי לו שהוא כל כך רודף אחריי?" חשב בייאוש.

אולי אסור לי להיפגש עם אפרים זלמן, הוא רוצה להתקרב אלי ולשמוע מה עובר עלי, אבל יש כאלו שמתרגמים זאת לחזרה בתשובה, ובשל זה מקדשים עלי מלחמה.

מה מפריע להם אם אשוב בתשובה שלימה?! זכותי המלאה לעשות זאת, אם אגיע שוב לחתירת האמת, הלוואי והייתי יכול לעשות זאת, הרי אני יודע שהכל כאן שקר אחד גדול, אלו חיים של שררה ומלאים בתאווה ורדיפה אחרי הכבוד ושנאת אלו שחוששים שיגנבו מהנתח אפילו כל שהו (עיין ערך פוליטיקאים).

אך הברק המסנוור של השררה והשליטה מסחרר את ראשי לחלוטין, יש לי חלומות, יש לי כישורים ניהוליים רבי עוצמה, כך אני סבור באמת, יש לי הרבה מה לעשות בחיים, כל הזמן אני מתכנן להגיע לשפיץ הפירמידה, לכן אני עדיין נמשך לעולם ההבל והתוהו, אבל בתוכי שוכנת עוד נשמה קדושה שיודעת את האמת ולא מסכימה לחיות חיי הבל וכמהה שאפרים זלמן יצליח להשיב בתוכי את אור האמת. מייסר חיים שלום את עצמו.

אבל מה מפריע להם אם אני חוזר בתשובה? הלא המדינה ליברלית ובית פתוח לכל יהודי באשר הוא, כך מצהירה "מגילת העצמאות" עליה חתומים כל רבי המדינה, כנראה שאין זה נכון, המדינה החדשה לא מעוניינת כלל בחזרה בתשובה אלא להיפך הם רוצים להשליט חיי הפקרות, כך נראים חיי כל אלו שאני נמצא לצידם, הם ממש לא אוהבים את חיי הדת.

שאלה קשה ניקרה לה בראשו: למה היו צריכים לעשות בלגן בחדרי? הם ממש פעלו שלא בחכמה, הרי יכלו לעשות זאת בדרך פשוטה, להטמין את המכתב בלי שאיש ירגיש שנגעו במיטתי, רק אני אדע שהטמינו לי את המכתב, זה היה מעשה הרבה יותר מחוכם וגם מפחיד מאד.

מה בעצם רצו כשהשאירו לי מיטה הפוכה שלא כדרכי, אם לא להוכיח לכל חברי החדר שחיים שלום הוא "שטיק גורנישט" (חתיכת אפס) אף אחד לא מתרגש מזה שהוא קצין מצטיין, יש כאן מלבד עצם החדרת המכתב גם קריאת תיגר על מעמדי בחדר, האם עלי לעבור על מעשה זה לסדר היום? לכל הפחות בחדרי אני שליט מוחלט, לא יתכן שאחד מחברי חדרי יעשה ככל העולה על רוחו, למסור מפתח של החדר ובכך להחדיר את כל הפרחחים לחדר.

במוחו עוברת מחשבה שניה, אולי לשתוק ולשחק אותה כאילו לא אירע כלום? זה יפוצץ אותם, הם רגילים שאני אדם אימפולסיבי שמגיב במהירות האור על פגיעות אישיות ולפתע אני ממלא את פי מים, מה קרה לי בעצם? עדיף שהם יתחילו לשבור את הראש שיראו שאני לא אחד שצפוי לחלוטין שאפשר לקרוא אותו כמו מספר.

זה רעיון מצוין רווה חיים שלום נחת מכושרו היצירתי. אבל מחשבה נוספת עולה במוחו.

...לא, זה לא יתכן, הרי כל חברי חדרי ראו מן הסתם את מיטתי הפוכה, אם אשתוק כעת הם יבינו שאני רועד מפחד, בזה גמרתי את שליטתי בחדר, מאותו רגע אני "אויסקאפילוטשמאכער" (שוב אינו מתקין כובעים- תרגום מושאל לאדם שכעת הוא חדל אישים) אבל אם אגיב על כך במישור הביתי, אני לא קורא תגר על כל הכנופייה, לא כולם צריכים לדעת שאני מאוים מבנג'י ואפילו כן, זה יראה להם שאני אדם נחוש בדעתו שאינו חושש מאיש! עלי לקחת את הפיקוד לידיים, אסור לי להראות לאיש שאני חושש מאי מי, זה יקנה לי נקודות בעתיד.

ככל שהפך חיים שלום בעניין חש שעליו להראות נחישות, ישנם דברים שנוגעים לשמירת הטאבו בחדר. נעשה כאן מעשה שמשפיל את כל המעמד שלו ועליו למחות על כך כדין מחאה בכל מקומות שעושים דין חזקה.

הוא הותיר את המיטה במצבה הנוכחי, רק את המעטפה העלים, בערב כשהגיעו כל חברי החדר, נעמד חיים שלום לברר מי היה במעל להפוך את מיטתו, הוא לא סיפר להם שמכתב היה טמון מתחת הכרית, הוא תבע לדעת מי העז לגעת במיטתו? הוא הגביה אוקטבות כדי לבחון את כוח המילים שלו, הפעם הרגיש שהמילים לא עשו עליהם כל רושם, נראה לו שהם די נהנים מההצגה, כנראה שהם נמצאים בסוד העניינים והם די מחכים לתגובה שלו.

חיים שלום נבוך מהסיטואציה שלא היה ערוך כלפיה, אבל היה עליו להגיב לכך במהירות ולא להותיר את הזירה לשירותם. הוא הודיע להם כי הוא מקפיד בחומרה רבה על הפלישה לתחומו, זה דבר רגיש ביותר, לכל אדם יש את הפרטיות שלו ואין דבר חמור יותר מפלישה לתחומו, הוא מוכן ללכת על כך עד הסוף ואפילו לדיון בבית הדין הצבאי.

החיילים שמעו וגיחכו, אחד מהם ביקש ממנו לא לעשות פוזות, אם לא נוח לו בחדר הוא יכול לבקש ההעברה. הם הציעו לו לבקש חדר בנפרד, כי אף אדם נורמלי לא יהיה מוכן להיות איתו חבר חדר.

חיים שלום חש מושפל מאד, הוא החליט שהפעם לא יענה כי אין לדבר סוף וכשישנם ארבעה על אחד זה ישחק רק לרעתו. הוא סגר את הנושא בלי להוסיף מילה, אבל ההוא הרגיש שמעמדו נשחק לחלוטין, עליו לעזוב את החדר הזה ועדיף לבקש חדר נפרד, כך ירגיש שיש לו פרטיות מלאה ולא יהיה אחד מחברי החדר שישמש כמשת"ף.

הוא נזכר ברגע זה במה שאיציק ביגלמייסטער אמר לו פעם בחלק משיחות התדרוך שלו: "אם אתה לא יודע מה

תהיה התוצאה בסוף, אל תתחיל" זה "מוטו לחיים" הבהיר לו כמה פעמים.

אם היה שותק יתכן שמעמדו היה נשחק אבל לא היה זה באופן מופגן, עתה יצא המרצע מהשק, החברים לא אוהבים אותו בכלל, אם עד עתה נזהרו בכבודו, היה זה רק משחק מדומה, אבל בכוח הוא לא השיג עליונות, ברגע שהתאפשר להם הם העמידו אותו במקום בצורה כואבת מאד.

סיפור / נמסר ע"י הרב פנחס זרביב

מטריה מהרבי וכח התפילה שהועיל

מעשה פלא שהתרחש לאחרונה, ביום שישי ז' אדר תשפ"א. נשלח אלינו על ידי אחד מהמעורבים במעשה ה"ה העסקן הנודע חבר מועצת העיר אשדוד הרב עזרא שור - שליחו של רבינו זיע"א לצרכי ציבור.

כך היה סיפור הדברים: הרב עזרא שור היה בסיבוב קניות לכבוד שבת קודש בבוקרו של יום שישי ערב שבת קודש, הטלפון הנייד שבכיסו מצלצל כשעל הקו נמצא הרב יחיאל וינגרטן סגן ראש העיר וראש אגודת ישראל בעירנו.

"ר' עזרא, מה נשמע? תקשיב משהו חשוב, יצאתי כעת עם רכבי לבית החיים בעיר כי עז השקי להתפלל בציונו של הרבי זצוק"ל, אך בעיה קטנה יש כאן שהסככה הזמנית שהיתה מותקנת על הציון עפה ברוחות העזות שהיו בימים האחרונים במזג האויר הסוער, ואי אפשר לגשת לציון מבלי להתרטב לגמרי, כי ב"ה הגשם לא מפסיק לרדת, לכן חשוב לעדכן את מי שמטפל בציון".

הרב שור שמע את הבעיה, והשיב: "תודה הרב יחיאל, אני יטפל בעניין, וכשוך הסערה יסודר בע"ה התיקון מיידית לרווחת המוני עמך בית ישראל הפוקדים את המקום הקדוש".

לאחר כרבע שעה מקבל הרב שור טלפון נוסף מהרב וינגרטן, "ר' עזרא, יישר כח גדול על המטריה ששלחת לי ע"י אחד האברכים, סיימתי זה עתה להתפלל בציון, ורוצה אני להשיבו לבעליו", הרב שור מתפלא מאוד על מה ששומע ומבקש להבין מה בדיוק ארע, כי הוא באמת לא שלח שום אברך עם מטריה, מסביר לו ר' יחיאל שכמה דקות לאחר שסיים לדבר עמו, נכנס לבית החיים רכב ומתוכו יוצא אברך ומגיש לו מטריה, באומרו "ר' יהודי, קח לך מטריה כדי שתוכל להתפלל בציון, הרבי שלח לך מטריה".

הרב שור שהיה בהלם לשמע הדברים ענה להרב וינגרטן: "אולי זכית לגילוי אליהו הנביא, זה נשמע לי מאוד מעניין, כי אני עדיין לא שוחחתי עם אף אחד על מה שדיברנו בטלפון, והייתי אז עסוק בקניות לשבת וכן כעת אני עדיין עסוק באותו עניין".

ממשיך הרב שור לשאול, האם היה עוד מישהו בסביבה, אולי מישהו שיכיר את האברך ההוא ויוכל לומר לו למי להשיבו, מביט ר' יחיאל סביבו ומבחין באדם שראה את מה שארע, ופנה אליו לשאול אותו האם ידוע לו מי היה אותו אברך שהגיש לו את המטריה, ואכן התברר שזה אברך מחסידי פיטסבורג בשם ר' אברהם אבא קניגסברג.

מיד התקשר הרב שור לר' אברהם אבא, לשאול לפשר הדבר, מה מביא אותו ביום שישי גשום להיכנס לרכבו ולנסוע לציון הק' כדי להביא מטריה למתפלל במקום, ועוד, מה זה שהוא אומר שהרבי שלח את המטריה?

ענה האברך, שאף הוא היה לאחר קניות לשבת, והנה הוא מרגיש דחף פנימי, ותחושה כאילו שהרבי זצוק"ל אומר לו שילך לציון להביא מטריה למתפלל במקום, הדבר היה לפלא בעיניו, אך הרגיש שאינו יכול להתעלם, וכך מיד הסיט את רכבו ונסע לחלקת הציון הק', כשאכן מצא שם אברך שרוצה להתפלל על הציון אך אינו יוצא מרכבו עקב הגשם, ונתן לו את המטריה כשאומר לו, שהרבי זצ"ל שלח את המטריה.

סוף הסיפור המופלא היה, שהרב שור ביקש לשאול מהרב יחיאל מה הביא אותו בבוקר גשום לצאת להתפלל בציון ביודעו שהמקום עדיין לא ראוי ומוגן מפגעי מזג האויר, הרב וינגרטן סיפר שזה עתה נודע לו שיש איזו החלטה שאמורה לעבור באחת הועדות בעירייה, דבר שיגרום לחילול ה' בעניין כלשהו ובכאלו דברים תמיד היה פונה לרבי שיתפלל שיהיה סייעתא דשמיא שהעניין יבוטל, וכך גם עתה בא להתפלל על הדבר בציונו של הרבי.

הרב שור ששמע במה מדובר מיד ביום ראשון השבוע שוחח עם ראש העיר וסיפר לו את כל המהלך של סיפור הדברים, וכששמע ראש העיר במה דברים אמורים הבין וידע את מה שעליו לפעול כדי להסיר את הבעיה ולסדר העניין לשביעות רצון יראי ה', וכך הווה עוד באותו יום התבשרו הרב שור והרב וינגרטן על הטיפול האישי של ראש העיר בעניין.

כאן נוכחו לדעת שכפי הידוע והמפורסם שהצדיקים לאחר פטירתן ממשיכים לפעול ממקומם בגנזי מרומים כפי שפעלו כאן בחיי היותם בזה העולם, מה כאן עמד ושימש אף שם עומד ומשמש.